يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

5

1993

www.uyghurkitap.com

دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى، مەملىكەتلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ
مۇدىرى ئىسمايىل ئەھمەتبۇ يىل 13 - ئاۋغۇستتا «يېڭى قاشتېشى»
ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرلىرىنى قوبۇل قىلدى ۋە ژۇرنال خىزمىتى
ھەققىدە مۇھىم سۆز قىلدى

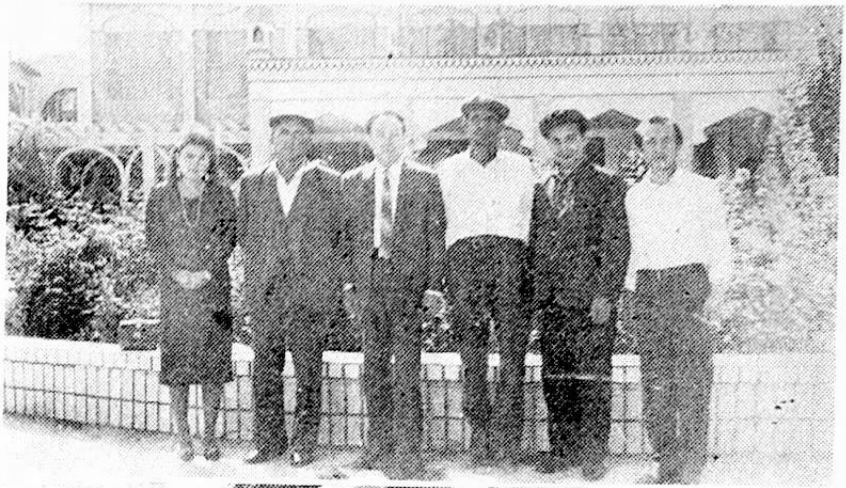

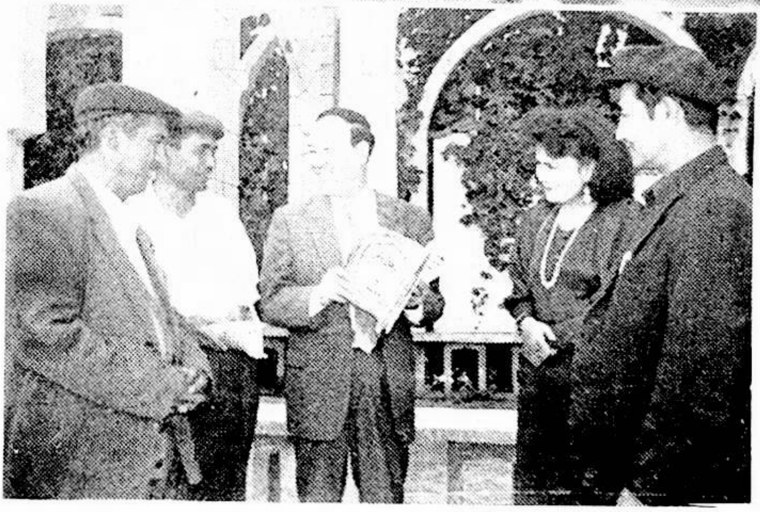

يېڭى قاشتېشى

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

5
1993

(ئون تۆتىنچى يىل نەشرى)

(ئومۇمىي 73 ـ سان)

خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بۇ سانىدا

ھېكايىلار

سىرخەدەن ئانا دەريا يۇرۇقتاش ..... نۇر مۇھەممەت توختى 2
قىيا ئاستىدىكى جەسەت ..... قەيسەر ئابدۇقادىر 32
مېھىر ..... قەمبەرنىسا مەتنۇرى 38
تەۋەررۇك ..... تۇرسۇنتوختى سۇلايمان 41
ئەنسىرەش ..... يۈسۈپ توختى 53
ئىككى ھېكايە ..... قەدىردىن قادىر 58
ئانا ۋە بالا ..... مەريەمگۈل مەتقۇربان 63
تەڭرىنىڭ ھوزۇرىدا ..... مۇھەممەتجان مەتسەيدى 81
ئانا مېنى كەچۈرگىن! ..... رابىيە مەتتۇرسۇن 82
بىر تال تاماكا ..... ئابلىمىز ئابلەت 85
كۆڭۈلدىكىدەك دوستلار ..... مۇھەممەتئېلى مۇھەممەتئىمىن 88

نەسرلەر

نەسرلەر ..... پاتىگۈل خۇدۇيۇم 90
نەسرلەر ..... مەتتوختى سەبەت 92

شېئىرلار

كاجىنى ئوڭشارمىش بازار ..... روزى سايىت 42
چىرا تەسىراتلىرى ..... ئابدۇغېنى سېيىت 44
پول ھەققىدە ..... ئەسقەر مۇھەممەتئىمىن 46
كىمگە نەۋ سىز جاڭگاللىغا؟ ..... سۇلايمان ھوشۇر 46
ئىككى شېئىر ..... مۇھەممەتئىمىن غوپۇر (يادىكار) 47
ئەينەك ..... تۇرسۇننىياز ئابدۇللا 48
شوخ كۈلكەڭنى مەندىن ئايىما ..... مۆكەررەم بەختى 49
چىرا ئىلھاملىرى ..... مۇھەممەت بارات (تەشنائى) 50
كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن سەھرا ..... غوجەمۇھەممەت مۇھەممەت 75
شېئىرلار ..... ئابدۇقادىر مەتسىدىق 78
ئىككى شېئىر ..... خالىس 79

ئوبزورلار

«پەلىيونكىن I» دا يارىتىلغان خاراكتېر ۋە ئۇنىڭ قىممىتى ھەققىدە قاراشلىرىم ..... ئۆمەر مەتنۇرى 66
«شاھ مەشرەپ خوتەندە» ناملىق ھېكايە توغرىسىدا ..... غوپۇر توختى 68
تەنھالىقتىن قايتىش ..... ئەكبەر سالىھ 71
زۆرۈرىيەتسىز ئىچمىتقۇ ..... ئەكبەر ئەزىز 93

دۆلەت كومىسسارى ئىسمايىل ئەھمەدنىڭ ژۇرنال خىزمىتى توغرىسىدا قىلغان سۆزىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى

دۆلەت كومىسسارى، مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى يولداش ئىسمايىل ئەھمەد 1993-يىلى 13-سېنتەبىر، جۈمە كۈنى چۈشتىن كېيىن خوتەن مېھمانخانىسىدا «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىكى مۇھەررىرلەرنى قوبۇل قىلىپ ژۇرنال خىزمىتىنىڭ كېتىپ بېرىش ئەھۋالىنى ئۇققۇشقاندا مۇنداق بىر نەچچە نۇقتىدىن ئۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى:

1) مەن ژۇرنىلىڭلارنىڭ ھەممە سانلىرىنى دېگۈدەك ئوقۇپ چىقىۋاتىمەن. «يېڭى قاشتېشى» ئوبدان باشقۇرۇلۇۋاتىدۇ، ياخشى چىقىرىلىۋاتىدۇ، جامائەتچىلىك ئىچىدىكى ئىنكاسلارمۇ يامان ئەمەس. بۇنىڭدىن كېيىن بەدىئىي سۈپىتىنى چىڭ تۇتۇڭلار، يەنىمۇ تىرىشىڭلار، بىر ژۇرنالنىڭ 14 يىل ئۇدا ساغلام نەشر قىلىنىشى كىچىك ئىش ئەمەس.

2) ژۇرنال نەشر قىلىنغان 14 يىل ئىچىدە كۆپلىگەن ئاپتورلارنى يېتىشتۈردى. مەن خوتەن يەرلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈم مەسئۇلى بولۇپ تۇرغان چاغدا، يازىدىغانلار يوق دېيەرلىك ئىدى. ھازىر سەۋىيىلىك يازغۇچى، شائىرلىرىمىز يېتىشىۋېتىپتۇ. بۇ ياخشى ئەھۋال. بۇنىڭدىن مەن ناھايىتى خۇشال. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ تەھرىر بۆلۈمىنىڭ يېڭى كۈچلەرنى بايقاپ، تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشكە كۆپرەك كۈچ سەرپ قىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

3) يەرلىك ئالاھىدىلىك، خاسلىقنى چىڭ تۇتۇڭلار. «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىدا تىل، ئۇسلۇب، مىللىي تۇرمۇش پۇرىقى بىر قەدەر كۈچلۈك. مەن ژۇرنالنىڭ ھەر بىر سانىنى ئوقۇغىنىمدا، ئانا دەريا يۇرۇڭقاشنىڭ شاۋقۇنىنى ئاڭلىغاندەك بولىمەن. دېمەكچى بولغىنىم تۇرمۇشقا يېقىنلاشتۇرۇڭلار.

4) بۇ ژۇرنال نەشر قىلىنغاندىن باشلاپ ھازىرغىچە كلاسسىكلارنى قېزىشتا ئالاھىدە ئەجىر سىڭدۈردى. بۇ جەھەتتە تۆھپەڭلار بار. ھازىر مۇنداق خاھىش بار، يەنى يېڭىدىن بايقالغان بىرەر كلاسسىك ئەسەر قايسى ژۇرنالغا بېرىلمىسۇن ئەسەردىن كۆرە ئاپتورغا بېرىلىدىغان باھا كۆپ، ھەتتا يۈكسەك، مېنىڭچە ھەر قانچە قىلغان بىلەن ئۇلارنىڭ بەزىسى ھازىرقىلارغا يەتمەيدۇ. شۇڭا ئۆزىدە يوق سۈپەت بىلەن ماختاپ، ئالدىراپ مۇئەييەنلەشتۈرمەسلىك كېرەك. تارىخىي رېئاللىقتىن ھالقىپ كەتسە سەپسەتىگە ئايلىنىدۇ.

5) خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى — يازما ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئاساسى. خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاپ رەتلەش، ئېلان قىلىشنى چىڭ تۇتۇڭلار. «نەسىردىن ئەپەندى» نى تاشلىۋەتمەڭلار. بەزى گېزىت-ژۇرناللار، بەزى جايلار يېڭى «ئەپەندى» ياساپ چىقىش ھەلەكچىلىكىدە قېلىپ، مىللىتىمىزگە ئورتاق، ئەسلىدە بار «نەسىردىن ئەپەندى» نى تاشلىۋەتتى. بۇ ياخشى ئەمەس...

يولداش ئىسمايىل ئەھمەد قوبۇل قىلىش ئاخىرلاشقاندا ژۇرنال تەھرىر بۆلۈمىدىكىلەر بىلەن بىرگە خاتىرە سۈرەتكە چۈشتى.

سىغىنسەن ئانا دەريا يۇرۇتقاش

(ھېكايە)

نۇرمۇھەممەت توختى

1

تۈن كېچە. ئاسفالت ياتقۇزۇلمىغان يېزا تاشيولىدىكى ئۇششاق شېغىل تاشلار ۋېلىسىپىت چاقى تېگىدە شاراقشىيتتى، توختىماي ئايلىنىۋاتقان پېدال ۋە زەنجىرمۇ شاراقشىيتتى. ھەر بىر ئويداڭ-چوڭقۇردىن سەكرىگەندە، كونىراپ كەتكەن ۋېلىسىپىتنىڭ ھەممە دېتال-زاپچاسلىرىمۇ بىر-بىرىگە ئۇرۇلۇپ جالاقلايتتى. ئاشۇ شاراقشىغان-جالاقلىغان ئاۋازلار قوشۇلۇپ، تۈن جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ، سىرلىق قاراڭغۇلۇققا تېخىمۇ سىر قوشاتتى. يىراقتىن ئاڭلىغان ئادەمگە، ئاللىقانداق بىر ئالۋاستى تەتۈر كىيگەن جۇۋىسىنىڭ ھەر بىر تۈكىگە مىڭ قوڭغۇراق ئېسىپ، قوڭغۇراقلىرىنى باركۆچى بىلەن جىرىڭلىتىپ، نېمىنىدۇر قورقىتىپ، شىددەت بىلەن قوغلاپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. قوغلىغانغا قېچىپ بەرگەندەك، شېغىللارنىڭ شاراقشىشلىرى، دېتال-زاپچاسلارنىڭ جالاقشىشلىرى ئاستا-ئاستا يىراقلاپ كېتەتتى ۋە يېڭى-يېڭى مەھەللىلەردە سادا چىقىرىپ، ئۇ يەرلەردىمۇ قور-

قوٴنچ پەيدا قىلاتتى، لېكىن ھايال ئۆتمەي ئۇ يەرلەردىنمۇ يىراقلاپ كېتەتتى ... شۇنـ داق قىلىپ، ئۈچ ۋېلىسىپىت تۇسالىلىنىڭ كەنت ـ مەھەللىلىرىدىن ئۆتۈپ، جاما ـ دارنىڭ قويۇق دەرەخلىك كوچىلىرىنى بويلاپ ئۇزاق چېپىشتى. «پۇتلاش مەھەلـ لىسى» دىن ئۆتۈپ، سايغا چىقتى. غەربـ تە ـ توزلۇق سايدىكى ئايرودرومدا ـ چىـ راغلار چاراقلاپ يېنىپ تۇراتتى. ئۇلار شەرققە بۇرۇلۇپ يەنە توختىماي يۈرۈپ كېتىشتى. يول ياقىسىدا، ئۆستەڭ قېشىدا ئۆسكەن يانتاق ۋە يۇلغۇنلارنىڭ ئۆزگە ـ چە ھىدى دىماققا ئۇرۇلاتتى. شېغىل شاـ راقشىيتتى، ۋېلىسىپىت جالاقلايتتى. شاراقـ شىغان، جالاقشىغان ئاۋازلار ئۇلار يۈرۈڭـ قاشنىڭ قىرغىقىغا يېقىنلاپ بارغاندىلا توختىدى. ئەمدى تەرەپ ـ تەرەپتە قوـ رام تاشلار چېچىلىپ ياتقان قۇمساڭغۇ ساـ ھىل باشلانغانىدى. ۋېلىسىپىتلاردىن ئۈچ ئادەم چۈشۈپ، تەرلىرىنى سۈرتۈشتى. ئۆپكىلىرىنىڭ چوڭقۇر قېتىمدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ھاسىراش ـ خىقىراشلار بىرـ بىرىگە ئېنىق ئاڭلاندى. ئۇلار كۈلۈمسىـ رەشتى. ئاشۇ كۈلۈمسىرەشلەردە، مەنزىلـ گە يېتىۋالغانلىقنىڭ شادلىقىدىن كۆرە، يولغا چىقىش ئالدىدىكى چاقچاقنىڭ تەـ سىرى روشەنرەك ئەكس ئېتەتتى. ئەلـ لىك ياشلاردىكى ئادەملەر ئۈچۈن ئۈچ سائەتلىك يول ئاز مۇساپىمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىشتىن قاچقاندەك تېز مېڭىشتى. قانداقمۇ ھاسىراشمىسۇن؟ ئۇزۇن يىل تاـ ماكا چېكىپ ئىسلانغان خىخىردەكلەردىن قانداقمۇ خىقىرىغان ئاۋازلار چىقمىسۇن؟! چاقچاق دېگەن چاقچاق. لېكىن ئادەم دېـ گەن ياش چوڭايغانسېرى ئاجىزلىشىدىغان مەخلۇق. يوتقان ئىچىدىكى پائالىيەتنىڭ ئازايغان ـ ئازايمىغانلىقىنى، جايىدا بولغان ـ بولمىغانلىقىنى قانداقمۇ سەپەرـ دىكى ھېرىش ـ ھارماسلىقىغا قاراپ ئۆلـ چىگىلى بولسۇن؟! ھېرىشقان، ھاسىراپ ـ خىقىراشقان بولسىمۇ بەزىلىرى مەنزىلگە يېتىپ چىقىشتى، ھېچكىم سەپتىن چۈشۈپ قالمىدى. ھېچكىم ھېچكىمنىڭ ئالدىدا چېـ نىپ قالمىدى ... لېكىن ئۇلار ئۆپكىسىنى باسالماي ھاسىرىشاتتى. يولغا چىقىش ئالدىدىكى چاقچاقنىڭ تەسىرىدىن كۈلۈمـ سىرەپ تۇرۇپ ھاسىرىشاتتى ...

ئۇلار قۇمساڭغۇ قىرغاقتا ۋېلىسىپىتلىـ رىنى يېتىلەپ يۈرۈپ كېتىشتى. تاڭ تېخى سۈزۈلمىگەن، جەنۇبتىكى قارا قۇرۇمنىڭ ھەيۋەتلىك چوققىلىرىنى تېخى پەرق ئەتـ كىلى بولمايتتى. سەپەرداشلار خۇشال ئىتـ دى. ئالدىنئالا پىلانلىغانلىرىدەك، مەنـ زىلگە ئوڭۇشلۇق يېتىپ كېلىشتى. بىرەر كىمنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ، خىجىلچىلىقمۇ تارتىشمىدى. ۋاقىتتىنمۇ ئۇتۇشتى. ئەمدى پۈتۈن بىر يەكشەنبە ئۇلارنىڭ ئىختىيارىـ دا، ھېچكىمدىن قېچىپ ـ تارتىنىپمۇ يۈرـ مەيدۇ. بۇ يەردە ئۇلارنى تونۇيدىغان ھېچكىم يوق، پەقەت ئامەت كەلسىلا بولـ غىنى...

ئۇلار بۇ يەردە بىزنى ھېچكىم تونۇـ مايدۇ دەپ ئويلاشقانلىرىدا، خاتالاشقانىـ دى. ئۇلارنى ماناشۇ ئەزىم دەريا تونـ ۇيتتى. تونۇش، مېھرىبان ئانا دەريا ئۇـ لارنىڭ ئالدىدا سوزۇلۇپ ياتاتتى. تاڭ ئالدىدىكى كۈگۈمدا، ئۇنىڭ دولقۇن ئۇـ رۇپ، ئۆركەشلەۋاتقانلىقىنى كۆرگىلى بولمايتتى، نەرە تارتىپ شاۋقۇنلىشىمۇ ئاڭلانمايتتى. ئەمەلىيەتتىمۇ دەريادا دولـ قۇن ئۇرۇپ ئۆركەشلىمىگۇدەك، نەرە تارتىپ شاۋقۇنلىمىغۇدەك ئۇلۇغ سۇ يوق ئىدى.

www.uyghurkitap.com

كەلگۈن ئاللىقاچان تارتىلغان، ئاخىرقى سېزىندى سۇلارلا كىچىككىنە ئېقىن ھاسىل قىلىپ، بوش لۆمشۈپ ئېقىپ تۇراتتى. كۆگۈم لىباسىنى يېپىنغان پەسىللىك دەريا ئېنىمكىدۇر مۇڭلىنىپ- غېرىبسىنىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى.

ئۇلار ئېگىز قىرغاقتا دەرياغا قاراپ توختاپ قېلىشتى. ئەسلىرىگە ئانا دەريا بىلەن باغلىنىشلىق ئەسلىمىلەر چۈشتى. يۇرۇڭقاش ئۇلارنىڭ نەزەرىدە مۇشۇ زېمىننىڭ مېھرىبان ئانىسى، ئىللىق قۇچاقلىرىنى كەڭ ئېچىپ، بوستانلىقلارنى مەھكەم باغلاپ تۇرغان مۇھەببەت ئىلاھى ئىدى. بۇ دولقۇنلاپ باغرىنى ئىككى قىرغاققا رەڭگۈلۈك يېيىپ تۇراتتى. ئىككى قىرغاقتىكى رەڭدار گۈلدەستىدەك كۆرۈنىدىغان بوستانلىقلارنى ئابىي زەمزەمدەك شېرىن سۇلىرى بىلەن سۇغىراتتى. جاھانغا مەشھۇر خوتەن قاشتېشىنى يىراق قاراقۇرۇمدىن ئېقىتىپ كېلىپ بوستانلىقلارنىڭ بويىنىغا مارجان قىلىپ ئاساتتى. ئۇنىڭ گۈل - چېچەكلىك بويلىرى مۇشۇ زېمىن پەرزەنتلىرىنىڭ سەيلىگاھى، دەردئەلەملىرىنىڭ قەبرىگاھى ئىدى. ھايات پەيزىنى سۈرگەنلەر ئۇنىڭغا چۆمۈلەتتى. ھاياتتىن بەزگەنلەرمۇ ئۇنىڭغا ئۆزىنى تاشلايتتى. لېكىن ئۇ دەرد-ئەلەم، پەريادلىرىنى ئېقىتىپ كېتىپ تېزلا ئۇنتۇلدۇراتتى. شۇڭىمۇ يۇرۇڭقاشنىڭ بويلىرىدا كۆپرەك شادلىق سادالىرىلا ياڭرايتتى...

كۆپ يۇرتلارنىڭ ئابىزەمزەم ئاقىدىغان دەريالىرى باردۇر. لېكىن كىمنىڭ ھەم ئابىزەمزەم ھەم قاشتېشى ئاقىدىغان دەرياسى بار؟ يۇرۇڭقاش، ئاشۇ نۇردەك سۈزۈك بىباھا قاشتېشى بىلەن داڭلىق. يۇرۇڭقاش ئەسىرلەردىن بېرى قاشتېشى چايقاپ توختىمىدى. ئۇ ئېقىتىپ كەلگەن قاشتېشى شۇنچىلىك جىققى، ھەممە خوتەن قىزلىرىنىڭ جۈپ-جۈپ قاشتېشى بىلەزۈك سېلىشىدىكى، زەڭگەررەڭ قاشتېشى مېدالىيون ئېسىشىدىكى سەۋەب شۇلىڭدا. ئۇ ھەممىگە يېتىدۇ، خوتەن قىزلىرىنىڭ سۈزۈك ھۆسنى ئاق قاشتېشىدىن، سۇمبۇل چاچلىرى قارا قاشتېشىدىن، گۈلدەك لەۋلىرى قىزىل قاشتېشىدىن سىياق ئالغان. ئۇلار مۇھەببەت سەۋدالىرىدا ئاشىقىدىن جۇدا بولسا، ئۆزلىرىنى ئاشۇ يۇرۇڭقاشقا تاشلايدۇ. ئۇلارنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك ۋە گۈزەل ۋۇجۇدى چۆكۈپ، قاشتاشلىرىغا قوشۇلۇپ كېتىدۇ. يۇرۇڭقاشتىكى قاشتېشىنىڭ سۈزۈكلىكى ئاشۇ مۇھەببەتنىڭ پاكلىقىنى ئەنداز قىلغان... قاشتېشى ئامەتنىڭ، باي - باياشادلىقنىڭ، گۈزەللىك ۋە پاكلىقنىڭ سىمۋولى. ئۇنى تاقىغان ئادەمگە رەقىبىنىڭ ھىيلە - نەيرەڭلىرى، جادۇ- سېھىرلىرى كار قىلمايدۇ، ھەسەت ئوتلىرى تۇتاشمايدۇ. قاشتېشى تۇمار كۆزى يامانىنىڭ كۆزىدىن، ئاغزى يامانىنىڭ سۆزىدىن، ئىچى يامانىنىڭ ئوتىدىن ساقلايدۇ...

يۇرۇڭقاش ئۆزىنىڭ ئەنە شۇ خىسلەتلىرى، ئاشۇ گۈزەل قاشتېشلىرى بىلەن دۇنياغا داڭلىق ۋە ئۇلۇغۋار. مۇشۇ تاڭ ئالدىدىكى گۇگۇمدا، ئۇنىڭ قىرغىقىدا توختىغان ئۈچ ئادەم بۇلارنى ئېنىق چۈشىنەتتى. يۇرۇڭقاشنىڭ خاسىيىتىنى، قاشتېشىنىڭ قىممىتىنى بىلەتتى. ئۆزلىرىمۇ ئاخىرقى ئۈمىدلىرىنى ئاخىرى ئانا دەريا ۋە قاشتېشىغا باغلاشقانىدى. ئاھ، ئانا دەريا، مەرھەمەت قىل، سېخىيلىقىڭنى ئايىما، ئاشۇ ئۇزۇن كۈن ۋە تۈنلەر، ئىغىم - غۇسسىلەر، پەرزەنت

ئەرنىڭ يېتىم قوزىدەك مۈڭلۈق بېقىشـ
لىرى تامام تاپسۇن، ئۆزۈك مېهرىبان
ئانام، مېهرلىك قوللىرىڭ بىلەن بېشىمـ
نى سىيلا، مەرھەمەت قىل...

ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى ئۈمىد ـ ئارمان ئاـ
شۇنداق نىداقىلاتتى. لېكىن، شۇ تاپتا ئۇلار
نېمىشقىدۇر ئاللىقانداق ئازابتىن يۈرەكلىرى
ئېچىشقاندەك ھېس قىلىشتى. تاڭ ئالدىدىكى
كۆكۈمدا دەريا تولىمۇ مۈڭلۈق ۋەغېرىب،
پەرزەنت مېهرىدە بىر ئۆمۈر پايىدـ
پېتەك بولۇپ، ئۇزۇن يوللارنى باسقان
ئاق چاچلىق ئانىدەك ھارغىن ۋە ھالسىز
كۆرۈنەتتى. نېمىدۇر دەۋاتقاندەك، دەردـ
مۈڭلىرىنى تۆكۈۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.
ئۇلارنىڭ يۈرەك باغرى سېرىلدى. دەرـ
ياغا ئىچى ئاغرىپ قالدى، لېكىن ئۆزلىرىـ
مۇ ئامالسىز ئىدى. ھەممە ئۈمىدىنى ئانا
دەرياغا باغلاشقان. راستىنى ئېيتقانـ
دىمۇ ئۇلارنىڭ ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىنى
ئانا دەريا ھەل قىلمىسا، ئەمدى يەنە
كىم ھەل قىلاتتى؟ ئۇلار يىگىرمە يىل،
ئوتتۇز يىل كۈتتى. بەندىدىنمۇ، تەڭرىدىنمۇ
كۈتتى، يەردىنمۇ، پەلەكتىنمۇ كۈتتى،
ھەل بولمىدى. ئاخىرى مانا شۇ يولغا
قەدەم بېسىشتى. مىليۇنلىغان پەرزەنتـ
لىرىگە ھاياتلىق، خۇشاللىق، بايلىق ئاتا
قىلغان ئانا ئەمدى بۇلارغا كەلگەندە
پېخسىقلىق قىلارمۇ؟ ھايات بەخش ئەتـ
كەن ئانا، بايلىققا كەلگەندە بېخىللىق
قىلارمۇ؟ ... ئۇلار ئانا دەريانىڭ سېخىيـ
لىقىغا ئىشىنەتتى. لېكىن شۇ تاپتا ئانا
دەريا ئالدىدا بىمەنزىل، ناشۇكۇر يولغا
قەدەم بېسىشقانلىرى ئۈچۈن ئۇيىدانلا
خىجىلمۇ بولۇشتى...

تاڭ سۈزۈلۈپ، شەرقىي ئۇپۇق تۇخۇمـ
نىڭ سېرىغىدەك رەڭلەندى. قارشى
قىرغاقتىكى قاراقى، قارا يۇلغۇن دېگەن
كەنتلەرنىڭ قويۇق دەرەخلەر بىلەن ئوـ
رالغان مەھەللىلىرىنىڭ ئاسمىنىدا موللاق
ئېتىپ پەرۋاز قىلىۋاتقان كۆك كەپتەرلەر
كۆرۈندى. دەريادىكى زۇمرەتتەك سۈزۈك
سۇدا تاڭ نۇرى جىلۋە قىلدى. ئىش باشـ
لاش ۋاقتى كەلگەنىدى. ئۇلار زەنـ
جىرلىك قولۇپ بىلەن ۋېلسىپىتلىرىنى
چېتىپ بىر ئويمانغا ياتقۇزۇپ قويۇشتى.
سومكىلىرىنى ئۆشنىلىرىگە ئارتىپ،
ئىلمەكلىك توم پولات چىۋىقلارنى قولـ
لىرىغا ئالدى. ئۇلار ئاشۇ ئىلمەك چىقىرىپ
تەييارلانغان پولات چىۋىقلار بىلەن دەريا
ئىچىدىكى تاشلارنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ،
ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن سۈزۈك قاشتېشىنى
تاپماقچى، ئۇنى پۇلغا ئايرىۋاشلاپ،
باي بولۇشماقچى ئىدى. ئۇلار دەرياغا
قاراپ قەدەم باستى.

— توختاڭلار! — بۇ ئۇلارنىڭ ئىچىـ
دىكى بىرىنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئىككىسى
چىپپىدە توختاپ قىلىشتى، ـ ھەر قانداق
ئىشنى باشلاشتىن ئىلگىرى پىر ـ ئەۋلىياـ
لاردىن مەدەت تىلىمەك ۋاجىپ. بىز
قاشتېشىچىلىقنىڭ پىرى كىم ئىكەنلىكىنى
بىلمەيمىز. لېكىن مەن ئىلگىرى شاھ
ئابدۇرېشىتخاننى پىر تۇتۇپ مەدەت تىلەشـ
نى تەكلىپ قىلىمەن، قېنى، تىزلىنىڭلار...

دەريا قىرغىقىنى تەئەججۇپ قاپلىدى.
ئۇنىڭ ئاۋازىدىن چاقچاق قىلىۋاتقانـ
لىقىنى ياكى جىددىي سۆزلەۋاتقانلىقىنى
بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ تاشلىق قىرغاقتا
زاھىدلارچە يۈكۈندى. يەنە ئىككىسى ھەيـ
رانلىق ئىچىدە تۇرۇپ قېلىشتى.

— شاھ ئابدۇرېشىتخاننىڭ نېمە ئىشى
بار بۇ يەردە؟ ياكى ئۇمۇ پىر ـ ئەۋلىياـ
مىدى؟ ـ سوئال قويدى تەئەججۈپكە

چۆككەڭلەرنىڭ بىرى.

— ياق، ئۇ پىر - ئەۋلىيا ئەمەس. «سەئىدىيە خانلىقىنىڭ شۆھرەتلىك سۇلتانلىرىدىن بىرى. ئۇ بۈنىڭدىن تۆت يۈز يىللار ئىلگىرى، ئاتلىق مۇلازىملىرىنى باشلاپ، ئاجايىپ چوڭ قاشتېشىنى كۆرۈش ئۈچۈن، يۇرۇڭقاشنىڭ يۇقىرى ئېقىنىغا — مانا شۇ بىز تۇرۇۋاتقان جاينىڭ يۇقىرىسىغا چىققان. قايتىش يولىدا تۇيۇقسىز كېسەل تېگىپ، ھېلى بىز ئۆتكەن جامادار دېگەن جايدا قازا قىلغان. ئۇنىڭ شۇ قېتىم ئاشۇ ئاجايىپ چوڭ قاشتېشىنى كۆرگەنلىكى شەكسىز... بىزگىمۇ ئۇچراپ قالسا ئەجەب ئەمەس. كېلىڭلار، بىز شاھ ئابدۇرىشىتخاننىڭ روھىدىن، ئاشۇ ئاجايىپ چوڭ قاشتېشىدىن مەدەت تىلەيلى:

— چاقچاق قىلىۋاتمايدىغانسەن - ھە؟

— ياق، چاقچاق قىلمىدىم. بىز ئۆمرىمىزدە بىرلا قېتىم — بەلكىم بۇ تۇنجى قېتىم، شۇنداقلا ئاخىرقى قېتىم بولار — ئىلاھىي كۈچتىن مەدەت تىلەپ كۆرەيلى، بىلمەيمەن، سىلەرمۇ ئىشەنمەيسىلەر، لېكىن، پەقەت بىرلا قېتىم...

ئۇنىڭ قوللىرى دۇئاغا كۆتۈرۈلدى. كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياشلار تۆكۈلدى. قاراپ تۇرغان ئىككۆيلەننىڭ قەلبى بىردىن جۇغۇلداپ كەتكەندەك بولدى. يۈرەكلەر لەرزىگە كەلگەندى. ئۇلارنىڭ قوللىرىمۇ ئىختىيارسىز دۇئاغا كۆتۈرۈلدى. دۇئا خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. ئانا دەريانىڭ ئۈستىنى ئېغىر سۈكۈنات باسقاندەك تۇيۇلاتتى... بىر ھازادىن كېيىن تىزلانغان كىشى ئورنىدىن تۇردى. ئۇلار ئۈن - تىنسىز ھالدا دەرياغا قاراپ ماڭدى، چوڭ - كىچىك قورام تاشلار دەريا ساھىلىنى بويلاپ، خۇددى كۆزلەكتىكى قوغۇن - تاۋۇزلاردەك چېچىلىپ يېتىشاتتى. ئاشۇلارنىڭ قايسىسى قاشتېشى؟ قايسى تاشنىڭ ئاستىدا قاشتېشى بېسىلىپ قالغاندۇ؟ مۇشۇ بىچارىلارغا ئامەت نېسىپ بولارمۇ؟... ئۇلار جىمجىتلىقتا ئىلگىرىلەيتتى، لېكىن قەلبى تىنچ ئەمەس ئىدى. ئۇ يەردە ئۈمىد غەلىيان كۆتەرمەكتە، ھاياجان قوزغىماقتا، دەرياغا، تەقدىرگە خىتاب قىلماقتا ئىدى. ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدى بوش تىترەيتتى. لېكىن بۇ سوغۇق تاڭ شامىلىنىڭ تەسىرىدىن ئەمەس ئىدى. جىمجىتلىق خېلى ئۇزۇندىن كېيىن بۇزۇلدى.

— ھېلىقى دېگەنلىرىڭ راستمۇ؟

— قايسىسىنى دەيسەن؟

— شاھ ئابدۇرىشىتخان توغرىسىدىكى گەپلىرىڭچۇ؟

— راست، كىتابتا شۇنداق يېزىلغان. ئابدۇرىشىتخان ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ جەسىتىنى يەكەنگە يۆتكەپ، «ئالتۇنلۇق» قا دەپنە قىلغان. ئۇنە پەس ئۆزگەن چاي — جاماداردىمۇ قەبرە - گۈمبەز تۇرغۇزۇلغان. لېكىن ئۇ قەبرىسىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى ھازىر ھېچكىم بىلمەيدۇ. يىللار، ئەسىرلەرنىڭ بوران - چاپقۇنلىرى ئۇنى بۇزۇپ تاشلىغان...

— ئاجايىپ چوڭ قاشتېشىچۇ؟

— ئۇنىڭ تەقدىرى تازا ئېنىق ئەمەس. بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇنى مانجۇ خانلىرى كېيىنكى چاغلاردا يۆتكەپ كەتكەنمىش. بېيجىڭ مۇزېيىدىكى «ئۇلۇغ يۇيىنىڭ سۇنى تىزگىنلىشى» دېگەن ھەيكەل ئاشۇ قاشتېشىدىن ئويۇلغانمىش. يەنە بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ گەپ راست ئەمەسمىش. ئەگەر ئاشۇنداق بولسا، بىرەر تاش - تۇپراق ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتـ

قان بولسا، بەلكىم بۇگۈن بىزگە ئۇچراپ
قالار...

جاۋاب بەرگۈچى تاتلىقـقىنا كۈلۈمسى-
رىدى، ئاڭلىغۇچىلارمۇ كۈلۈمسىرىدى. ئۇ-
لار گەپنىڭ ئەندى چاقچاققا بۇرالغانلى-
قىنى چۈشەنگەنىدى.

— ئەگەر بىزگە ئۇچراپ قالسا قانداق
ئەكتەرمىز ـ هە؟

— ماشىنا بىلەن يۆتكەيمىز.

— دەرياغا ماشىنا چۈشەلەرمۇ؟

— ماشىنا چۈشەلمىسە، تىك ئۇچار ئايـ
روپىلان ياللايمىز...

— ها، ها، ها...

شۇنداق قىلىپ، ئامەت ئىزدەشكە ئاتـ
لانغان بۇ تەجرىبىسىز سەيياھلارنىڭ تە-
ۋەككۈلچىلىك هەرىكىتى ئەنە شۇنداق
باشلانغانىدى.

2

بۇ ئۈچ تەۋەككۈلچى، شەهەردىن خېلى-
لا يىراقتىكى يېڭى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ
پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىلىرى ـ تارىخچى قا-
هار، ئەدەبىياتچى سابىر، فىزىك تۇر-
سۇنلار ئىدى. دەرستىن چۈشكەندە بىللە
شاهمات ئوينايدىغان، شەنبەكەچلىكلىرى
بىر بوتۇلكا «ئىلى دەرياسى» نى بىللە
ئىچىدىغان، مەكتەپ ئىچى ـ سىرتىدىكى
يېڭى خەۋەرلەرنى بىللە مۇھاكىمە قىلىپ،
بىللە غەيۋەت قىلىشىدىغان بۇ ئۈچ ئاغى-
نە قاشتېشى ئىزدەشكىمۇ بىللە چىقىشتى.
ئوقۇتقۇچىـى ئۈچۈن تەۋەككۈلچىلىك
يارىشارمۇ؟

— بۇ يەردە سۆزلەپ ئولتۇرغۇدەك هېچ-
قانچە تارىخ يوق. ئوتتۇرا مەكتەپ ئو-
قۇتقۇچىسىنىڭ هايات يولى بىر تال تۈز
سىزىقتىلا ئوخشايدۇ. دەرسخانا بىلەن
ئائىلە، دەرسلىك كىتاب بىلەن تاپشۇ-
رۇق دەپتەر تۈز سىزىق ئارقىلىق تۇتۇ-
شۇپ تۇرىدۇ. ئوقۇتقۇچىنىڭ تەلەپچان
قاراشلىرى بىلەن گۈدەكلەرنىڭ غۇبارسىز
كۆز نۇرلىرى، دەرس مۇنبىرىگە قەدەم باس-
قان ئاشۇ هاياجانلىق دەسلەپكى چاغلار
بىلەن ئوتتۇز يىل ئۆتكەندىن كېيىنكى
بۈگۈنكى كۈنمۇ تۈز سىزىق ئارقىلىق تۇ-
تۇشىدۇ. سىرتتىن قارىغان ئادەمگە بۇ
تۈز سىزىقلار تولىمۇ قىسقىدەك، ۋاقىت
ئۆتكەنسېرى قىسقىراپ نۇقتا ـ چېكىتكە
ئايلىنىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. رەڭ-
سىز، زىننەتسىز ئاشۇ تۈز سىزىققا نېمە-
مۇ سىغىدۇ دەيسىز؟ ئادەمنى زېرىكتۈرى-
دىغان، هېچقانچە ئۆزگىچىلىكى يوق تۈز
سىزىقنىڭ ئۆزى شۇ.

ئۇلارنىڭ خۇشاللىق ـ شادلىقىمۇ، دەرد-
ئەلەم، هەسرىتىمۇ تۈز سىزىققا ئوخشايت-
تى. خۇشاللىق ـ شادلىقى بىر دەمدىلا
بەرهەم تاپقىنىغا ئوخشاش دەرد ـ ئەلەم،
هەسرىتىمۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇ-
رۇڭلىرى ئىچىدە بىر دەمدىلا ئۇنتۇلۇپ
كېتەتتى. مەكتەپ هاياتى ئۆزىنىڭ ئامە-
لۇم هېھرى كۈچى بىلەن ئۇلارنى دەرد ـ
هەسرەت ئىچىدە بوغۇلۇپ يۈرۈشكە يول
قويمايتتى. يېڭى ـ يېڭى كۈلكە ـ شادلىق-
لار، يېڭى ـ يېڭى ئۈمىد ـ ئىستەكلەر
خۇددى كۈچلۈك دولقۇنغا ئوخشاش ها-
يات ئېقىنىغا سۆرەپ كىرىپ كېتەتتى.

ئۇلارنىڭ هاياتىدا پەقەت ئۈمىد ـ
ئىستەكلا ئۇزۇن تۈز سىزىق هاسىل قىلا-
غانىدى. ئۇلارنىڭ ئۈچىلىسىمۇ ئوخشاشلا
خىزمەتكە چىققان بىرىنچى ئايدىن باش-
لاپلا نېمە سەۋەبتىندۇر ئىش هەققىنىڭ
ئۆسۈشىنى ئۈمىد قىلدى. ياخشىراق يا-
شاشنى، ياخشىراق كىيىنىشنى، ياخشىراق
يېيىشنى ئىستىدى. بۇ ئۇلارنىڭ تارتىۋاتـ

قان مۇشەققىتى، سۇمۇرۇۋاتقان بىر تو-
زىڭى ئۈچۈن ئېيتقاندا ھېچقانچە يۇقىرى
تەلەپ ئەمەس ئىدى. ۋاھالەنكى ئۇزاق
ئون بەش يىل ئۆتكەندىلا ئاشۇ ئۈمىدلىرى
ئەمەلىيەتكە ئاشۇرۇلۇپ، ماشىنىلىرى بىر دەرىجە
ئۆستى. لېكىن ئىستەكلىرى يەنىلا قانا-
ئەت تاپمىدى. يەنە ئۈمىد قىلىشتى. يەنە
ئۆستى، ئارقىمۇ- ئارقا ئۆستى. ئاخىرى-
دا «ئالاھىدە دەرىجىلىك ئوقۇتقۇچى»
ئۇنۋانىغا ئېرىشكەندىن كېيىن، بىراقلا
سەكرەپ ھاكىمنىڭ ماشىنىسى بىلەن تەڭ-
لەشتى، لېكىن ئىستەكلىرى يەنىلا قانا-
ئەت تاپمىدى. شۇنچىۋالا شۈكرى - قا-
نائەتسىز ئادەملەرمۇ بۇ؟

ماشىنىلىرى ئۆسۈشنىڭمۇ ئۆستى. دېھقان-
چىلىق قىلىدىغان ئۇرۇق - تۇغقانلىرى،
ئەل - ئاغىنىلىرى ئاڭلىسا ھەيران قال-
غۇدەك دەرىجىدە ئۆستى. لېكىن بالا -چا-
قىلارنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى يەنىلا پۇ-
تۇنلەنمىدى، يەنىلا شەنبە كەچتە ئۇلپەت-
لىشىپ ئىچىدىغان بىر بوتۇلكا ھاراق
ئۈچۈن خانىم بىلەن غىزىلدىشىشقا توغرا
كېلەتتى. يانچۇقتىكى تەڭگە ئېشىپ تۇر-
مايتتى، تېلېۋىزور ئۈمىد قىلىشتى، رەڭ-
لىرىنى ئالدى، لېكىن رەڭلىكىنى ئالالمى-
دى، باشقىلار توڭلاتقۇ ئالدى، لېكىن ئۇ-
لار ئالالمىدى. باشقىلار يېڭى ئۆي جا-
ھازلىرى سېتىۋالدى، لېكىن ئۇلار ئالال-
مىدى، باشقىلار موتۇ، ماشىنا ئالدى، ئۇ-
لار يەنىلا ئەسكى ۋېلسىپىتتە قالدى...
ئۇلار ئاشۇ نەرسىلەرگە ئېرىشىشنى ئۈمىد
قىلاتتى، لېكىن نېمىشقىدۇر ھاكىمنىڭ
ماشىنىغا تەڭ كېلىدىغان ئاشۇ ماشىن
يېتىشمەيتتى. شۇنچە پۇل ئىش، ھەققى
ئالسۇن؛ يەنىلا يەتمىدى دېسە، پۇل
نەگە كەتتى؟ قالماق بولاپ كەتتىمۇ-يا؟

ئىككى تېيىنلىق سەرەڭگە ئون تىيىنغا،
ئەللىك پۇڭلۇق بىر خالتا پاراشوك سو-
پۇن ئىككى سومغا، يەتمىش تىيىنلىق بىر
جىڭ گۆش بەش سومغا چىقتى. بۇ- جا-
ۋاب بولالامدۇ؟ ئۇنداقتا خېلىلا تۆۋەن
مائاش ئالىدىغان يېزا باشلىقى قانداقچە
توڭلاتقۇ ئالالايدۇ؟ رەڭلىك تېلېۋىزور
ئالالايدۇ؟ ھەر بىر ئادەمنىڭ قولىدىكى
پۇلنىڭ قىممىتى ئوخشاش بولماي قال-
دى. باجگىر ئۈچۈن بىر جىڭ گۆش ئىك-
كى سوم. يېزا باشلىقىنىڭ ئون سوم پۇ-
لىغا پۈتۈن بىر قوي كېلىدۇ. بازار باش-
قۇرغۇچى پۈتۈنسۈرۈك بىر سەگۇ ياغچىنى
ئون بەش سومغا ئالالايدۇ، لېكىن مۇئەل-
لىمنىڭ ئون بەش سوم پۇلىغا ھېچنېمە
كەلمەيدۇ...

شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ ئۈمىد - ئىس-
تەكلىرى پايانسىز تۈز سىزىقتەك سوزۇ-
لۇپ كېتىۋەردى. ئۇلار يەنىلا ئۈمىد قى-
لاتتى، يانچۇقىدا پۇلنىڭ ئېشىپ - تې-
شىپ تۇرۇشىنى، يېڭىچە تۇرمۇش باشلاش-
نى ئۈمىد قىلاتتى.

ئۆتكەن يىل كۈزدىن باشلاپ قاھار
مۇئەللىم نېمىشقىدۇ پات - پات قاشتې-
شىنىڭ كېيىنى قىلىدىغان بولۇپ قالدى.
ئۇ نەلەردىندۇر ئاڭلاپ كەلگەن پالانچىغا
يۇرۇڭقاشتىن ئاجايىپ چوڭ قاشتېشى
ئۇچرىغانىمىش، پوكۇنچى بىر كىلو گرام
قاشتېشىنى يەتتە مىڭ سومغا ساتقانىمىش،
قاشتېشىنىڭ باھاسى ئۆرلەپ كەتكەنىمىش،
مىڭلىغان ئادەملەر يۇرۇڭقاشتا قاشتېشى
ئىزدەپ يۈرەرمىش... دېگەندەك خەۋەر-
لەرنى ھەممە يەردە سۆزلەپ يۈرەتتى.
شاھمات ئويناۋېتىپمۇ سۆزلەيتتى، ھاراق
سورۇنىدىمۇ سۆزلەيتتى. ئىشخانىدىمۇ،
ئۆيىدىمۇ سۆزلەيتتى. ھەتتا ئۇ ئايالى ۋە

قىزلىرىغا «يۇرۇڭقاشتىن قاشتېشى سوـ
زۇپ يۈز مىڭ سومغا ساتىمەن ۋە دەرـ
هال «خانتاجى» ماركىلىق پابېدا سېـ
تىۋالىمەن» دەپ چاقچاقمۇ قىلدى. قاـ
رىغاندا ئۇ قاشتېشىدىن باشقا ھېچنېمىنى
ئويلىمايدىغاندەك كۆرۈنەتتى. تېز ئارىـ
دىلا ئۇنىڭ «قاشتېشى سەۋداسى» دېگەن
نامى چىقتى. بەزى ھەزىلكەشلەر ئۇنى
نەدە كۆرسە «قاندان، قاشتېشى توغرىـ
سىدا نېمە يېڭىلىقلار بار» دەپ سوراپ
قوياتتى. ئاۋازىدا روشەن چاقچاق، زاڭـ
لىق پۇرىقى بىلىنىپ تۇراتتى. لېكىن قاـ
ھار مۇئەللىمنىڭ بۇنداق شاڭخولاردىن
پەرۋايى پەلەك ئىدى. يەنىلا ئۆزىنىڭ
قاشتېشى توغرىسىدا سۆزلەپ يۈرۈۋېرەتـ
تى. بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى ئۇ
ئاغىنىلىرى سابىر ۋە تۇرسۇن مۇئەللىمـ
لەرنى شەھەرگە، چوڭ جامەنىڭ يېنىـ
دىكى قاشتېشى بازىرىغا سۆرەپ كەلدى.
ۋاراڭ - چۇرۇڭلۇق بازار ۋە ئاجايىپ
يۇقىرى باھالىق سودىنى كۆرۈپ، ئۇلارـ
نىڭ ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى. كىچىككىنە،
مۇشتۇمدەك كېلىدىغان بىر پارچە قاشـ
تېشىنىڭ باھاسى ئۇلارنىڭ بىر ئايلىق
مائاشىنىڭ نەچچە ھەسسىگە توغرا كېـ
لەتتى. قاقتەك كېلىدىغان بىر تال قاشـ
تېشى يىر بوتۇلكا ھاراقتىنمۇ قىممەت
ئىدى... ئۇلار ئاشۇ بازارنى چۆگىلەپ
يۈرۈپ، قاشتېشىغا شېكەر چۈشكەندەك،
جاھان بازارلىرىدا قاشتېشى مودىغا
ئايلانغاندەك، قاشتېشىدىن باشقا ھېچنېمە
پۇلغا يارىمايدىغاندەك ھېس قىلىشتى.
كۆڭۈللىرىدە «ئەگەر بىزدىمۇ مۇشتۇمـ
چىلىك كېلىدىغان بىر پارچە قاشتېشى
بولغان بولسا...» دېگەن كىچىككىنە بىر
ئۈمىد چوغدەك يالىلداپتتى. لېكىن ئۇـ
لاردا قاشتېشى يوق ئىدى. پەقەت قاشـ
تېشى تېپىۋېلىش ئۈمىدىلا بار ئىدى. ئۇنى
نەدىن تاپقۇلۇق؟ قاشتېشى نەدىن ئۇچـ
رىشى مۇمكىن؟ - ئۇ ئانا دەريا يۇرۇڭـ
قاشتا بار. ئۇ ئاشۇ ئېقىندا تاش ۋەقۇمـ
لارنىڭ ئاستىدا بېسىلىپ ياتىدۇ. پەقەت
تونىيالىساڭلا ساڭا ئۇچرىشى مۇمكىن...
راستىنى ئېيتقاندا قاشتېشىنى تونۇشنىڭ
ئۆزىمۇ بىر گەپ ئىدى. «گۆھەر ياتىدۇ
سايدا، تونۇمىساڭ نېمە پايدا» دېگەنلەـ
رى راست. يۇرۇڭقاشنى كېزىپ يۈرگەن
بىلەن ئۇنى تونۇيالمىساڭ بەربىر ئۇـ
نىڭغا ئېرىشەلمەيسەن. شۇ كۈنى ئۇلار
يەنە قاشتېشى ئويمىچىلىق كارخانىسىـ
نىڭ ئەۋرىشكىلەر زالىنى ئېكسكۇرسىيە
قىلدى. بۇ ھەم ئەۋرىشكىلەرنى كۆرگەزمە
قىلىدىغان ھەم پىششىقلاپ ئىشلەنگەن
قاشتېشى بۇيۇملارنى ساتىدىغان ئورۇن
ئىدى. ۋالىلداپ چاقناپ تۇرغان قاشتېـ
شى بۇيۇملارنى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ ئېغىزـ
لىرى يەنە بىر قېتىم ھاڭدەك ئېچىلىپ
قالدى. ھەر بىر بۇيۇمنىڭ باھاسىنى كۆرـ
گەندە بولسا يەنىمۇ بەكرەك ھەيران قېـ
لىشتى. كىچىككىنە بىر تال مېدالىيونىنىڭ
باھاسىلا نەچچە يۈز يۈەن ئىدى. ئۇلار
قاشتېشى ئەۋرىشكىلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇـ
زۇنغىچە توختاپ، ئاق، يېشىل، سايۇسـ
رەڭ، سېرىق قاشتېشىلىرىنى كۆزەتتى،
پىششىق تونۇشتى. شۇنداق قىلغاندىلا،
قاشتېشى ئۇچراپ قالغاندا، ئۇنى تونۇـ
ماي ئۆتۈپ كېتىشتىن ساقلانغىلى بولاتـ
تى. ئۇلار ئۇزۇنغىچە قاراپ تۇرۇشتى،
قاشتېشىنىڭ رەڭگىنى كۆزلىرىگە سىڭدۈـ
رۈشتى، ئالاھىدىلىكلىرىنى يادىدا تۇـ
تۇۋېلىشتى... ئۇلار ئەمدى يۇرۇڭقاشقا
قەدەم باسسا، قاشتېشىنى تونۇۋالالايتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

لېكىن ئۇلار تېخى قاشتېشى ئىزدەشكە چىقىش - چىقماسلىق، توغرىسىدا ھېچنېمە دېيىشمىگەنىدى. قاھار مۇئەللىمنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن، ئۇلار ئىككىسىنى مۇشۇ يەرلەرگە باشلاپ كەلگەنلىكىدىن قارىغاندا، ئۇ راستىنلا ئاشۇ تەۋەككۇلچىلىققا بەل باغلىغاندەك كۆرۈنەتتى.

ئۇلار ئىككىسىچۇ؟ قاھار مۇئەللىم ئۆزى ئاتلانسىلا ئۇلارنىڭمۇ ئەگىشىدىغانلىقىنى بىلەتتى. دوستلار ئارىسىدا باشلىق يوق. لېكىن سەركە بار. سەركە نەگە ماڭسا باشقىلىرى ئەگىشىۋېرىدۇ. دوستلۇق دېگەن ئەنە شۇ، قاھار مۇئەللىم ئەنە شۇنداق ئويلايتتى. ئۇ دوستلىرىنىڭ قاشتېشى بازىرى ۋە قاشتېشى ئەۋرىشكىلىرىنى كۆرۈپ «بۇ بىر قېتىم تەۋەككۇل قىلىپ كۆرۈشكە ئەرزىيدىغان ئوقەت ئىكەن» دېگەن تەسىراتقا كېلىشكەنلىكىنىمۇ ھېس قىلدى. شۇڭىمۇ قاھار مۇئەللىم شۇ كۈنى ئۇلارنى بازاردىن ئۇدۇللا يۇرۇڭقاشقا باشلاپ چىقتى.

شەھەر بىلەن دەريانىڭ ئارىلىقى يىراق ئەمەس ئىدى. دەريادا يازنىڭ قارا كەلكۈنى دولقۇنلاپ ھەيۋەت بىلەن ئېقىپ تۇراتتى. ئۇلار يۇرۇڭقاشنىڭ ھەيۋەتلىك كۆۋرۈكى ئۈستىدە تۇرۇپ، دەريانىڭ قىرغاقلىرىدا، دولقۇن تاش - تاشلاپ ئۆتكەن كىچىك ئاراللاردا يىگنە ئىزدىگەندەك تىمىسقىلاپ، تاشلارنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ، مۇزدەك سۇغا قولىنى تىقىپ قاشتېشى ئىزدەپ يۈرگەنلەرنى كۆرۈشتى. قاچاندۇر بىر زامانلاردا ئېقىن ئېقىپ، كېيىن تاشلار دۆۋىلىنىپ سايغا ئايلىنىپ كەتكەن كونا ئېقىنلاردا گۈرجەك، جوتۇلار بىلەن تاشلىقنى ئاغدۇرۇۋاتقانلارمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىرلا نەرسىنى — قاشتېشىنى ئىزدەيتتى. قەلبىدە كونا بىر ناخشا كېزەتتى، ئۈمىد - ئىستەكنىڭ ئۈنسىز نىداسى، دەريانىڭ شاۋقۇنىغا قوشۇلۇپ ياڭرايتتى... ئۈچ مۇئەللىم كۆۋرۈكتىن چۈشۈپ، كونا ئېقىننى ئاغدۇرۇۋاتقانلارنىڭ بىرىگە يېقىنلاشتى. ئەللىك ياشلاردىن ھالقىغان، چىرايى كۆيۈپ مىستەك قىزارغان چاڭگا ساقال دېھقاننىڭ كۆزلىرىدىن نېمىنىدۇر خىجىل بولغاندەك، نېمىنىدۇر تارتىنغاندەك ئىپادىلەر پىلىلدايتتى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام!

— قاشتېشى ئىزدەۋاتاملا؟

— خۇدا بۇيرۇسا، رىسقىمىز بولسا...،

دېھقاننىڭ قىسقىغىنا جاۋابى ئىچىگە ئۇنىڭ دەرد - ئەلەملىرى، رەنجىش - كۈلپەتلىرى، ئۈمىد - ئىستەكلىرى مۇجەسسەم ئىدى. توپا - چاڭ قونغان، لاي ئارىلاش تەر سىرغىپ چۈشۈۋاتقان چېھرىدە خىجىللىقتىن پىلىلدىغان كۆز، بوغۇق ۋە تارتىنچاق ئاۋاز ئاشۇ قىسقا جاۋابقا ئىنزاھات بېرىپ تۇراتتى، ئۈچ مۇئەللىم بۇلارنى ئېنىق چۈشەندى.

— ئىزدەۋاتقانلىرىغا خېلى ئۇزۇن بولدىمۇ؟

— بۇغداينى ئورۇپ بولۇپلا كەلگەن، قوناق پىشىپ، كۈزلۈك يىغىم - تېرىم باشلانغىچە بىكار قالدۇق. شۇڭا...

— قۇرۇق قول قالمىغانلا؟

— خۇداغا شۈكرى، بالىلارنىڭ رىسقى بار ئىكەن...

دېھقان چىرايىدىكى تەرلىرىنى سۈرتتى. ئۇنىڭ قىسقا جاۋابلىرى تاپقان غەنىمەتلىرى توغرىسىدا سۆزلىگۈسى يوقلۇقىدىن دالالەت بېرەتتى. قاھار مۇئەللىم ئۇنىڭغا تاماكا تۇتتى. سەرەڭگە چېقىپ تاماكى-

لىنى تۇتاشتۇرۇپ بەردى. دېھقان تاما-
كىنى ئۇتتۇرا بارمىقى بىلەن كۆرسەتكۈچ
بارمىقىنىڭ ئارىسىغا قىسىپ، مۇشتۇمىنى
تۈگدى. باش بارماق بىلەن كۆرسەتكۈچ
بارماق تۇتاشقان يەردە كىچىككىنە تۆشۈك
ھاسىل بولدى. ئۇ ئاغزىنى ئاشۇ تۆشۈك-
كە چىڭ يېقىپ، كۈچەپ شورىدى. تاماكىنىڭ
ئۇچىدىكى ئوت قىپ - قىزىرىپ چوغلاندى.
ئۇ خۇددى كىچىككىنە چېلىمنى كۈچەپ
شوراۋاتقانغا ئوخشايتتى. ئاشۇنداق كۈ-
چەپ شورىسا خۇمارى بېسىلمايدىغان-
دەك، ئاشۇ كۆكۈش ئىسقا قانمايدىغاندەك
كۆرۈنەتتى. ئىككى قېتىم شوراش بىلەنلا
تاماكا يېرىمىلىشىپ قالدى. ئۇ يەنە بىر
قېتىم شوراپ، تاماكىنىڭ ئوتىنى بارماق-
لىرى بىلەن ئېزىپ ئۆچۈردى - دە، بىر تال
تاشنىڭ ئۈستىگە ئاۋايلاپ قويۇپ قويدى.
ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن «ئەمدى بۇنى
بىردەمدىن كېيىن چېكەي» دېگەن مەنا
كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ تاماكىنى تاش ئۈس-
تىگە قويۇپ، بېلىنى رۇسلىدى - دە، مۈرە-
لىرىگە قاراپ خېجىللىق ئارىلاش كۈ-
لۈمسىرەپ قويدى. مۈرىلىرى ئۇنىڭدىن
كۈچىلەپ گەپ سوراۋېرىشكە تارتىنىپ
قالغانىدى. خۇمارى بېسىلغان دېھقان
بۇزۇلۇكىدىن ئېغىز ئاچتى.

— ئۇچمە يەش، ئاغزىمغا چۈش دەپ
ئولتۇرساق بولمايدىكەن. دېھقانچىلىقنىڭ
ئارىسالدى چاغلىرىدا ئانچە - مۇنچە بىر
ئىش قىلمىساق، باللارنىڭ كىيىم - كې-
چىكى، ئۆينىڭ كەم - كوسىسى پۈتۈنلەنمەي-
دىكەن. ئالدىنقى يىللىرى خۇمدانىدا ئىش-
لىگەنىدىم. بۇ يىل ئۇ يەرگىمۇ ئادەم
توشۇپ كېتىپتۇ. «قىزىق دەرۋازىسى» دې-
دىكى مەدىكار بازىرىغا كېلىپ ئۈچ - تۆت
كۈن ئولتۇرۇپ باقتىم. يېشىمنى چوڭ كۆ-
رۈشتىمۇ ياكى ساقاللىرىمدىن قورقتىمۇ-
كىن، مېنى ھېچكىم ياللىمىدى. ئاخىرى
باشقىلارغا ئەگىشىپ، «خۇدا رىزقىمنى
بىر يەرگە چاچقاندۇر» دەپ مۇشۇ دەرياغا
چۈشتۈم. كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلە، قاشتېشى ئىز-
دەۋاتقان ئادەم شۇنچە كۆپ، لېكىن دەر-
يامۇ كەڭ، ھەممىگە يېتىدۇ. مۇشۇ يەردە
تىمىسقىلاپ يۈرگىنىمگە بىر ئايدىن ئاش-
تى. ھەر قايسىلىرىدىن يوشۇرمايمەن.
ئۆيگە ئانچە - مۇنچە بىر نەرسىمۇ ماڭ-
دۇردۇم. خۇدا ئامان قىلسا باللارنىڭ
قىشلىق كىيىم - كېچەكى ئۈچۈن، ئۆينىڭ
كەم - كوسىسى ئۈچۈن يېتىدۇ... دەسلەپ-
تە تاشلىقلاردا يۈرگىلاپ، سۇ ئىچىگە قول
تىقىپ ئىزدىدىم. ئامىتىڭ بولسىلا بۇنىڭ-
دىمۇ قۇرۇق قول قالمايدىكەنسەن. كېيىن
تىمىسقىلاپ ئامەت ئىزدەيدىغانلار كۆپى-
يىپ كەتكەندىن كېيىن، ئەمگەكىمگە تايان-
ماقچى بولدۇم. مېنى قېرى كۆرۈشمىسىلە،
پۇت - قولۇمدا تېخى خېلى ماغدۇرۇم بار.
مانا يىگىرمە كۈندىن بېرى دەريانى قېزىۋاتى-
مەن. خۇدا بۇ يەردىمۇ رىزقىمىز قويمىدى...
— خېلى بىر نەرسە تاپقان ئوخشىمامىلا؟
دېھقان ئەلەملىك كۈلۈمسىرىدى.
— رىزقىمنىڭ ئېشىكەن غوجىلىرىم،
ماڭىمۇ رىزقىمغا چۈشلۈق بەردى، باشقى-
لارغىمۇ بەردى...
— باشقىلارغىمۇ بەردى دېدىلىمۇ؟ بۇ...
— ھەئە، باشقىلارغىمۇ بەردى. كۆرۈ-
شۈپ تۇرۇۋاتىلا، يىگىرمە كۈندىن بېرى مۇ-
شۇ يەرنى قېزىۋاتىمەن، قېزىپ ئۆتكەن
يېرىم بىر ئۈستەڭگە ئايلاندى. مۇشۇ يەر-
لەرنىڭ ھەممىسىنى مەن قېزىپ چىقتىم...
ئۇلۇشكۈن بىر قېرى ئايال، قىرغاقتىكى
ئاشۇ مەھەللىلىك ئايال ئىكەن، - دېھقان
قىرغاق تەرەپنى قوللىرى بىلەن كۆرسەتتى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تى. — بىر پۇلۇق شاپتۇلنى مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ شاپتۇلنى بىزگە، بىز قاشتېشى ئىزدەۋاتقانلارغا سېتىپ پۇل قىلماقچى ئىكەن، ئۇ مانا شۇ ئۆزلىرى تۇرغان يەردە ئولتۇردى. مەن دەرياغا قاراپ شاپتۇل! شاپتۇل كەپتۇ! دەپ ۋارقىرىدىم. ئەتراپتا قاشتېشى قېزىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى كېلىشتى. شاپتۇلنى يېيىشتۇق. ئەرزان، بىر پۇلۇق شاپتۇل بەش سومچە پۇل بولغاندۇ، شاپتۇلنى يەپ بولۇپ، پۇلنى تۆلەپ ھەممەيلەن ئۆز ئىشىغا مېڭىشتى. مەنمۇ ئىشىمغا تۇتۇندۇم... قېرى ئايال شاپتۇل ساتقان پۇلنى ياغلىقىنىڭ ئۇچىغا تۈگۈپ، شۇپۇكلارنىڭ ئارىسىدىن شاپتۇل ئۇچكىلىرىنى خىللاپ سېۋەتكە سېلىپ قالدى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ «قاشتېشى، مەن قاشتېشى تېپىۋالدىم!...» دېگەن ھاياجانلىق ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۆز ئىشىغا كىرىشىۋاتقانلارمۇ توختاپ ئارقىغا بۇرۇلۇشتى. ئايالنىڭ تىترەپ تۇرغان قوللىرىدا يوغان، ئاپئاق بىر پارچە قاشتېشى تۇراتتى. ھەممىمىز كېلىپ قاشتېشىنى قوللىرىمىزغا ئېلىپ كۆردۇق. راستىنلا قاشتېشى، بىرىنچى دەرىجىگە ئۆتىدىغان ئاق قاشتېشى ئىدى. شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا نەلەردىندۇر قاشتېشى ئېلىپ ساتىدىغانلارمۇ پەيدا بولۇشتى. نەقمەيداندىلا ئالتە مىڭ يۈەن باھا قويۇلدى. ئايال ئالتە مىڭ يۈەننى سانىمايلا پۇلۇققا سېلىپ ئېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ قوللىرى تىترەيتتى، نۇرسىز كۆزلىرى پىلىلدايتتى... كۆرۈپ تۇرۇشۇپلا، بۇ مەن قېزىپ ئۆتكەن جايغۇ. مۇشۇ يەردىكى ھەر بىر تاشنى بىر - بىرلەپ قولۇمغا ئېلىپ كۆرگەنمەن، تەكشۈرۈپ كۆرۈپ تاشلىۋەتكەنمەن. قانداقچە ماڭا ئۇچرىماي قالدى؟! ئەمدى بۇ مەن قازغان جايدىن چىققان قاشتېشى دېگىلى بولامدۇ؟ دەريا ھەممىنىڭ قاشتېشى ئىزدەش — رىسقىنىڭ ئىشىكەن دېگىنىم شۇ. خۇدا ئاشۇ ئالتە مىڭ يۈەنلىك قاشتېشىنى ماڭا نېسىپ قىلماپتۇ، مېنىڭ كۆزۈمگە كۆرسەتمەپتۇ. ئۇ، ئاشۇ قېرىپ ھالىدىن كەتكەن بىچارە ئايالنىڭ رىسقىكەن، ئاشۇنداق بولدى. مەن يىگىرمە كۈن تاش قېزىپ ئاران ئۈچ يۈز سومغا ئىشلىدىم. ئايالنىڭ ئۇلۇغ، سىرلىق رىسقى بولسا، ئۇنىڭغا ھېچقانداق مېھنەتسىزلا ئالتە مىڭ سوم نېسىپ قىلدى. رىسقى دېگەن ئەنە شۇكەن غوجىلىرىم، رىسقى دېگەننى پەقەت خۇدالا بېرىدىكەن...

دېھقاننىڭ سۆزلىرىدىن چوڭقۇر بىر ئېتىقاد، ئۆز قىسمىتىگە بولغان سۇس بىر خىل ئاغرىنىش سېزىلىپ تۇراتتى. مۇئەللىملەر دېھقاننىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ چوڭقۇر تەئەججۈپكە چۆمۈشتى. ئۇلارنىڭ قەلبىنى رىسقى توغرىسىدىكى سىرلىق قىزىقىش ئىگىلىگەنىدى...

ئاشۇ قېتىمقى كىچىككىنە رازۋېتكىدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قەلبىدە ئاشۇ رىسقى توغرىسىدىكى پاراڭ ئۇزۇنغىچە ساقلىنىپ قالدى. ئۇلار ئۆز رىسقىنىڭ نەلەرگە چېچىلغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇنى نەدىن ئىزدەپ، نەدىن تېپىۋېلىشىنىمۇ بىلمەيتتى. لېكىن ئاشۇ رىسقىنى ئىزدەپ كۆرۈش ھەۋىسى بارغانسېرى ئۇلغىيىپ باراتتى: بەلكىم بىزنىڭ رىسقىمىزمۇ قاشتېشى ئارقىلىق ئۆزىنى نامايان قىلار، ئۇ ئەنە شۇ ئانا دەرياغا چېچىلغاندۇر دېگەن ئوي نېرۋىلىرىنى كېچە - كۈندۈز غىدىقلايتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار خېلى ئۇزۇن ئىك-

كەلىنىش ۋە تەيىيارلىقلاردىن كېيىن، ئۆز
رەسىملىرىنى بىر قېتىم ئىزلەپ كۆرۈش
قارارىغا كەلدى. ئادەملەردىن، ئۇقۇغۇـ
چىلىرىدىن خېجىل بولۇشقانلىرى تۈپەيلى،
ئۆز رەسىملىرى چېچىلغان جايىنى دەرياـ
نىڭ يۇقىرى ئېقىنىدىن تاللىۋالدى ۋە
تۈن يېرىمىدىلا يولغا چىقىپ، ھېچكىمنىڭ
كۆزىگە چېلىقماي، تاڭدىن بۇرۇن دەرـ
يا بويىغا يېتىپ چىقىشتى.

3

ئۇلار دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا ــ بىر
تارام سېزىنىدى سۇ لۆمشۈپ ئېقىۋاتقان
ئېقىنىنىڭ بويىغا كېلىپ تارقىلىشتى. يىرـ
بىرىنىڭ ئارىلىقىدا يەتتە ـ سەككىز مېـ
تىردەك ئارىلىق قالدۇرۇپ، غاز قانىتىدەك
يېيىلىپ، جەنۇبقا ــ قارا قۇرۇمغا يۈزـ
لىنىپ يۈرۈپ كېتىشتى. ئۇلار ھەر بىر
تاشقا دىققەت بىلەن تىكىلىپ نەزەر ساـ
لاتتى. قوللىرىدىكى تۇم پولات چىۋىقـ
لارنى ئىشقا سېلىپ، تاشلارنى ئورنىدىن
قومۇراتتى. دىققەت بىلەن تەكشۈرۈپ،
ئارقىدىنلا بېشىنى چايقاپ يۈرۈپ كېـ
تەتتى. بەزىدە توختاپ، زوڭزىيىپ ئولـ
تۇرۇپ، ئاللىقانداق بىر تاشنى قولىغا
ئېلىپ، سىيلاپ-سىيپاپ كۆرەتتى. ھېلىقى
چوڭ جامەنىڭ يېنىدىكى قاشتېشى بازىـ
رىدا ۋە ئويمىچىلىق كارخانىسىنىڭ ئەۋـ
رىشكىلەر زالىدا كۆرگەن قاشتېشىلىرى
بىلەن قىياسەن سېلىشتۇرۇپ، ئارقىدىن
يەنىلا بېشىنى چايقاپ ئورنىدىن تۇرـ
راتتى... يۈرۈگۈچىنىڭ قىنىدا ھەر خىل
شەكىل، ھەر خىل ھەجىم، ھەر خىل رەڭـ
دىكى تاشلار تولۇپ ياتاتتى. گويا ئالـ
لىقانداق بىر غايىۋانە كۈچ دەريا قىنىغا
مىڭ خىل رەڭنى چېچىۋەتكەنىدەك كۆرۈـ
نەتتى. ئاپئاق، تۇم قارا، كۆپكۆك،
سۈر، يېشىل، سېرىق، جىگەررەڭ، ناۋاتـ
رەڭ تاشلارنىڭ ھەممىسى بار ئىدى.
ھەممە تاشلار ئوخشاش سىلىق، پارقىـ
راق ۋە گۈزەل ئىدى. دۈنجى قاراشتا قاشـ
تېشىدەك جىلۋىلىنىپ، يۈرەكلەرنى دۈـ
پۈلدىتىۋېتەتتى. لېكىن قولغا ئالساڭ ئاـ
دەتتىكى تاش بولۇپ چىقاتتى... دەريادا
كىچىككىنە ئېقىن ھېلى شەرقىي قىرغاققا،
ھېلى غەربىي قىرغاققا يۈزلىنىپ، يەپەك
تالالىرىدەك تولغىنىپ ئېقىپ تۇراتتى.
بىزنىڭ سەيياھلار بىردەمدىلا ئاشۇ زۇمـ
رەتتەك سۈزۈك، مۇزدەك سوغۇق سۇدىن
يەتتە ـ سەككىز قېتىم كېچىپ ئۆتتى.
يېشىل ئەينەكتەك يالتىراپ تۇرغان سۇ
ئىچىدە ئاشلار تېخىمۇ گۈزەل، مىڭلاپ
قاشتېشى يالتىراپ تۇرغاندەك بىلىنەتتى.
ئۇلار ئېقىننى بىرىنچى قېتىم كېچىپ ئۆتـ
كەندىلا، يەڭلىرىنى جەينەكلىرىگىچە تۈـ
رۈپ، ئاشۇ گۈزەل تاشلارنى سۈزۈشتى.
بۇدىن چىققان دەسلەپكى مىنۇتتا ئاشۇ
تاشلارنىڭ ئىچ ـ ئىچىدە قۇياش نۇرى
ئويناۋاتقاندەك، راستىنلا قاشتېشىدەك كۆـ
رۈنەتتى. ۋاقىت سەل ئۆتۈپ، قۇياش
نۇرىنى جىلۋىلەندۈرگەن سۇلار قۇرۇپ
كەتسە، دوغلىشىپ قالاتتى. قاشتېشى ئەـ
مەسلىكى مەلۇم بولۇپ، تاشلىۋېتىشكە
توغرا كېلەتتى. ئۇلار ئېقىننى ھەر قېـ
تىم كېچىپ ئۆتكەندە، ئۇزۇنغىچە تاش
سۈزۈشتى. پۇتلىرى توڭلاپ، قوللىرى
قىزىرىپ، قولاشمىغۇدەك دەرىجىدە مۇزلاپ
كەتكەندىلا، ئاندىن بولدى قىلاتتى ـــ ئېـ
قىندىن چىقىپ، كەشلىرىنى يېپىقسىز لاپۇتـ
لىرىغا سېپىپ يۈرۈپ كېتىشەتتى. ئوچلۇق،
قىرلىق تاشلار پۇتلىرىنى ئاغرىتاتتى. ئېـ
قىنغا ــ تۆۋەنگە ئېگىلگەن بويۇنلىرى
تالاتتى، لېكىن ئۇلار توختىمايتتى. مۇشۇ

دەرياغا يوشۇرۇنۇپ ياتقان رىسقى — ئالىمقانداق بىر ئۈمىد ئۇلارنى توختاۋسىز ئالغا سۆرەپ باراتتى....

غاز قانىتىدەك يېيىلغان سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا، ئاۋايلاپ دەسسەپ قاھار مۇئەللىم كېلەتتى. ئېگىز بويى، قاپقارا چاچلىق، بۇغداي ئۆڭلۈك بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرىمۇ چوڭ ئىدى. لېكىن مۇنداقلا قاراشتا ئۇنىڭ كۆزلىرى ئانچە چوڭ كۆرۈنمەيتتى. دىققەت بىلەن كۆزىتىپ تەتقىق قىلساڭ، ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقىنىڭ كىچىك كۆرۈنىدىغانلىقىنى، شۇ سەۋەبتىن كۆزلىرى چوڭ كۆرۈنمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلالايتتىڭ. لېكىن ئۇنىڭ ئېقى چوڭ، قارىسى كىچىك كۆزلىرى ئەلىك ياشتىن ھالقىغان بۈگۈنكى كۈندىمۇ ياخشى كۆرەتتى. كۆزەينەك تاقىماي يەنە بىمالال كىتاب ئوقۇيالايتتى. ئۇ ھازىر ئاشۇ ئۆتكۈر كۆزلىرىنى تاشلارغا تىكىپ، پۈتۈن دىققىتى بىلەن قاشتېشى ئىزلەپ كېلەتتى. ئاۋايلاپ قەدەم بېسىشلىرى ئۇنى باشقىلاردىن سەل ئارقىدا قالدۇرغانىدى. ۋۇجۇدىدىن كۈچ ئۇرغۇپ تۇرغاندەك كۆرۈنسىمۇ، ئاۋايلاپ باسقان قەدەملىرى ئۇنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئۆز ئەھۋالىنى ئوبدان بىلەتتى. ئىچىدە بۈگۈن بىرەر چاتاق چىقماسلىقىنى تىلەيتتى. قولىدىكى پولات چىۋىقنى ھاسىدەك تايىنىپ، ھەر بىر تاشنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ، تاپىنىنى تۈز يەرگە — سىيرىلمايدىغان، تېيىلمايدىغان تاشنىڭ ئۈستىگە قويۇشنى ئۇنۇتمايتتى. يىراقلاردا قالغان ياشلىق چاغلىرىنى، سەكرەپ-تاقلاپ يۈرگەن مەزگىللىرىنى ئەسلەپ خۇرسىنىپ قوياتتى. ئۇ ياش چاغلىرىدا ئاجايىپ ئۇستا ۋاللېبولچى ئىدى. ئۇنىڭ ئېگىز بويىغا يېتەرلىك قاڭقىپ چىقىشىنى كاپالەتلەندۈرىدىغان پارتلاش كۈچى قوشۇلۇپ ئۇنى ۋاللېبول سېتكىسى ئالدىدا پەرۋاز قىلدۇراتتى. ئۇ توپنى يېرىم ئۆتكۈدەك قاتتىق ئۇراتتى. توپ ئۇرۇشقا قاڭقىغاندا، ئۇنىڭ كۆكرىكىنىڭ يۇقىرى قىسمى سېتكىدىن ئېشىپ چىقىپ كېتەتتى. ئۇرغان توپلىرى ئۈچ مېتىرلىق سىزىقنىڭ ئىچىگە دېگۈدەك چۈشەتتى. ھەر قانداق ياخشى مۇداپىئەچىمۇ ئۇنىڭ ئۇرغان توپلىرىنى توسالمايتتى. ئۇ گويا سەكرەپ چىقىپ ھاۋادا توختاپ تۇرغاندەك، نەگە ئۇرۇشنى خالىسا شۇ يەرگە تاللاپ ئۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. ھەر قېتىملىق مۇسابىقىدا توپ مەستانىلىرىنىڭ ئالقىشلىرى ھەمىشە ئۇنىڭغا مۇناسىپ بولاتتى. شەھەرنىڭ، ۋىلايەتنىڭ ۋەكىللەر كوماندىسى ئۇنىڭسىز قوراشتۇرۇلمايتتى. ئۇلار بىلەن ئېلىشىپ كۆرگەن قايسىدۇر بىر ئۆلكە دەرىجىلىك ۋاللېبول كوماندىسىنىڭ تىرېنېرى ئۇنىڭ توغرىسىدا «سىلەردىمۇ بىر ماھىر بار ئىكەن» دېگەنىدى... مانا شۇ ئەزىمەت كېيىنكى كۈنلەردە نېمە سەۋەبتىندۇر ئۆپكە تۇبېركۇليوز كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدى. بۇنىڭ دوسكا ئالدىدا تالاي يىل سۈمۈرگەن بور توزۇنىدىن سەۋەب بولدىمۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ، بۇنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. ھەر يىلى كەم بولغاندىمۇ بىر-ئىككى قېتىم بالنىتسىغا يېتىپ چىقاتتى. بالنىتسىغا كىرگەندىن كېيىنلا ئائىلىنىڭ پۈتۈن دىققىتى ئۇنىڭغا مەركەزلىشەتتى. بەش قىزنىڭ ئانىسى قەرز قىلىپ بولسىمۇ ئۇنى ئوبدان بېقىشقا باشلايتتى. غازاڭدەك ئۇچۇپ كېتىۋاتقان پۇللارغا ھەسرەتلىنەت-

تى. لېكىن جېنىدىن ئېزىز كۆرىدىغان ئې-
رى ئۇچۇن يەنە ھېچنېمىنى ئـايىمايتتى.
چۈنكى دوختۇر ئۇلىڭغا «تۇبېركۇليۇز دې-
گەن قانچە ياخشى بېقىلسا، شۇنچە ئاسان
ياخشى بولۇپ كېتىدۇ» دېـگەنىدى. ھـەر
قېتىم بالنېستتىن چىققاندا قاھار مۇئەل-
لىمنىڭ بۇغداي ئۆڭ چىرايى سـوزۇلۇپ،
سەمرىپ چىقاتتى. دوختۇر ئوبدان ئوزۇق-
لىنىشنى ، ياخشى دەم ئـېلىشنى، ھـاراق
ئىچمەسلىكنى تاپىلاپ ئۇزىتىپ قوياتتى.
لېكىن ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ نېمىشقىدۇر يە-
نە ئىچىشكە باشلايتتى. بىر مەزگىل ئىچ-
مەيدىغان چاغلىرىمۇ بولاتتى. لېكىن نە-
دىندۇر بىر يەردە، كىمنىڭدۇر زورلىشى بى-
لەن بىر رۇمكا ئىچىپ سالاتتى ـ دە، كې-
يىن توختىۋالالمايتتى. دەم ئېلىشنىڭ ئور-
نىغا شاھمات ئوينايتتى. شـاھمات ئـوي-
ناشتەك ئېغىر ئەقلىي پائالىيەتنى ئۇ دەم
ئېلىش دەپ تۇرۇۋالاتتى. شۇنداق قىلىپ
كېسەل يەنە قوزغىلاتتى. بىر مەزگىل قان
تۈكۈرۈپ ، يۆتىلىپ، سۆرۈلۈپ يـۈرەتتى-
دە، يەنە بالنېستتا يېتىشقا مەجبۇر بولات-
تى. بارا ـ بارا ئۇنىڭ سـۆڭەكلىرى چۈ-
رۈكلىشىپ، پەي ـ بـوغۇملىرى بـوشاپ
كەتتى. كىچىككىنە دۇدۇرۇپ كەتسىلا، تې-
زى شىكەستە يەپ، لېكىن ئورنىدىن قوز-
غىلىپ كېتىدىغان ، ـسەل ـ پەل ئېگىز ـ پەس
يەرگە دەسسەپ سالسىلا، پۇتى مىتكوت كې-
تىپ ، ھوشۇقى چىقىپ كـېتىدىغان ، كـى-
چىككىنە ئېغىر نەرسە كۆتەرسىلا بېلى چىم
بولۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. بۇنداق
چاغلاردا ئۇنىڭ زەخمە يېگەن بوغۇملىرى
ئىششىپ كۆپتەك بولۇپ كېتەتتى. ھەپتە-
دىن كۆنلەپ ئىشقا چىقالماي، ئۆزى بى-
لەن ئۆزى شاھمات ئويناپ ياتاتتى. پۇ-
تىدىكى ئىششىق ياندىسىلا يەنە ئـاۋايـلاپ

ـ دەسسەپ ، مېڭىشقا باشلايتتى. ئۇ لـىپىكىـ
نىڭ نەچچە قېتىم ئاجراپ ، ھـوشۇقىنىڭ
نەچچە قېتىم مىتكوت كەتكەتلىكىنى ئەسـ
لىيەلمەيتتى. ئۇ ئادەتكە ئـايلىنىپ قال-
غانىدى. پۇتىنىڭ ئاخىرقى قېتىم مىتكوت
كېتىشى بۇنىڭدىن كۈچ ئايدەك ئـىلگىرى
يۈز بەردى. ئاغىنىلەرنىڭ بىرىنىڭ ئوغۇل
ئۆيلەش تويىدا، ئۇلار ئازراقتىن ئىچىشـ
تى. توي ئەمەسمۇ، ئازراق ئىچمىسە توي
قىزىمىدۇ؟ شۇنداق قىلىپ ئـۇمۇ ئـازراق
ئىچتى. كەيپ بولۇپ تەگىشەلگۈدەك، دەل-
دەگىشىپ ھەر تەرەپكە دەسسىگۈدەكقۇ ئىچ-
مىدى. پەقەت سەل قىزىغۇدەك، شوخلىنىپ
چاقچاق قىلغۇدەك، بالىلارغا دېمەيدىغان
لەتىپىلەرنى سۆزلىگۈدەك ئىچتى. بـۇ ئۇ-
نىڭ ھوشۇقىنىڭ مىتكوت كېتىشىگە سەۋەب
بولغۇدەك ئەمەس ئىدى. لېكىن كەچتە قىز
يۆتكەشكە بارغاندا، ئۇ بولكىۋايدىن چۈ-
شۈپ، پۇتىنى يەرگە قويۇشىغىلا ھـوشۇقى
يەنىلا مىتكوت كەتتى. ئـۇ «ۋاي!» دەپ
بوش ئىڭرىدى ـ دە، يەرگە ئولتۇرۇپ قال-
دى. پۇتى چېقىۋەتكەندەك ئـاغـرىيتتى.
بىر ماشىنىدىكى تونۇش ـ بـىلىش ئـاغى-
نىلەر ئۇنى يۆلىدى... شۇ كۈنى ئاشۇ ئا-
غىنىلەر قىز يۆتكەشنى باشقىلارغا ھاۋالە
قىلىپ، قاھار مۇئەللىمنى يەنە ئاشۇ بول-
كىۋاي بىلەن ئۆيىگە قايتۇرۇپ كەلدى. ھەم-
مەيلەننىڭ ئېغىزىدا «ئىششىپ كەتمىسە ئو-
ڭاي ساقىياتتى» دېگەن بىر پىكىر كېزەت-
تى. قاھار مۇئەللىممۇ شۇنداق ئويدا ئې-
دى. «ئىسپىرت سۈۋاش كېرەك، ھەم دەر-
دىنى ئالىدۇ ھەم ئىششىمايدۇ» دېدى تۇر-
سۇن مۇئەللىم. سابىر مۇئەللىم قۇۋۋەتلى-
دى. ئىسپىرت ئۆيدە بار ئىدى. چالامەست
تۇرسۇن مۇئەللىم ئىسپىرتنى پىيالىغا تۆ-
كۈپ، ئۇنىڭغا قولىنى چىلاپ ، قاھار ئۇم-

www.uyghurkitap.com

ئەللىمىنىڭ پۇتىغا سۇۋاشقا باشلىدى. ھو-
شۇقمىنىڭ ئەتراپىغا — سونچا قىلىرىغا، ئىن-
زەڭگۇلىكىگە، پاچاقلىرىغا، ھەتتا تىزىغىن-
چە سۇۋاپ چىقتى. سۇۋىغانىدىمۇ خۇددى
ئىسپىرتقا چىلاپ يۇغاندەك سۇۋىدى. ئىس-
پىرتنىڭ قاڭسىق ھىدى ئۆينى چىپ ئال-
دى. لېكىن ئۇلار ئىسپىرت سۇۋاشنى توخ-
تىتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. سابىر مۇ-
ئەللىم «ئىسپىرتقا ئوت يېقىپ، كۆيدۈ-
رۈپ تۇرۇپ سۇۋاش كېرەك، ئىسسىق ئۆ-
تۈپ ئوڭاي ياخشىلىنىپ كېتىدۇ» دېدى.
شۇنىڭ بىلەن كىمدۇ بىرى ئىسپىرتقا ئوت
ياقتى. پىيالىدىن ئىسسىز كۆكۈش يالقۇن
كۆتۈرۈلدى. تۇرسۇن مۇئەللىم قولىنى كۆ-
كۈش يالقۇننىڭ ئىچىگە تىقىپ، ئىسپىرت
بىلەن ھۆللىدى - دە، قاھار مۇئەللىمنىڭ
پۇتىغا ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ قولىغا ئە-
گىشىپ كۆكۈش يالقۇنمۇ بىللە كەلدى.
قاھار مۇئەللىمنىڭ پۇتلىرىغا سۇۋالغان
ئىسپىرتمۇ گۈپپىدە ئوت ئالدى. ھايال
ئۆتمەي ئۇنىڭ پۇتلىرى كۆيۈشكە، ئۇ ۋاي-
ۋايلاپ توۋلاشقا باشلىدى. مىتكوتنىڭ ئاغ-
رىقى نەلەرگىدۇر يوقالغانىدى. چالامەست-
لەر نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالدى. قا-
ھار مۇئەللىم پۇتلىرىغا ئۇراتتى. تۇرسۇن
مۇئەللىم، سابىر مۇئەللىملەر مۇئوتنى ئۇ-
رۇپ ئۆچۈرمەكچى بولاتتى. لېكىن قاھار
مۇئەللىمنىڭ پۇتىدىكى ئوت خۇددى بىر
توپ سېرىق ھەرىدەك ئۇنىڭ پۇتلىرىغا
يېپىشىپ كۆيدۈرەتتى. ئۇ ياقنى ئۆچۈرسە
بۇ ياققا يېپىشاتتى. ئاخىرى ئىشنى يەنىلا
بەش قىزنىڭ ئانىسى — مېھرىبان خانىم
بىر تەرەپ قىلدى. قاھار مۇئەللىمنىڭ
كۆكرىكىگە يېپىپ قويۇلغان ئەديالنى ئې-
لىپلا پۇتلىرىغا ياپتى. ئوت شۇ ھامان
ئۆچتى. لېكىن ئەديال ئېچىلغاندا، ئۇنىڭ
پۇتلىرى شەلۋەرەپ كەتكەنىدى... شۇنداق
قىلىپ ئۇ بۇقېتىم ھەم مىتكوت زەربىسىدىن ھەم
كۆيۈك زەربىسىدىن خېلى ئۇزۇنغىچە ئىشقا
چىقالماي قالدى. بۇ تولىمۇ كۈلكىلىك
بىر ئىش بولغانىدى. كېيىن قاھار مۇ-
ئەللىم ئۆزىنى يوقلاپ كەلگەنلەرگە ئۇ-
زۇنغىچە كۈلكىلىك ئىش ھېسابىدا سۆزلەپ
بېرىپ يۈردى. ئاڭلىغانلار يا كۈلۈشنى
يا يىغلىشىنى بىلمەي قالاتتى. بەزىلىرى
ئۆزىنى تۇتالماي كۈلۈپ تېلىقىپ كېتەت-
تى...

قاھار مۇئەللىمنىڭ بۈگۈن مۇشۇ دەريا-
دا ئاۋايلاپ دەسسەپ ئالغا ئىلگىرىلىشى
ئاشۇ مىتكوت كېتىپ كۆنۈپ قالغان پۇتى-
نىڭ يەنە بىرەر ئىش چىقىرىپ قويۇشىدىن
ئەنسىرىگەنلىكىدىن ئىدى. ئۇ دىققەت بى-
لەن قاشتېشى ئىزدەيتتى. ھەربىر تاشنى
دىققەت بىلەن كۆزىتىپ، يېڭى قەدەمنى
باسىدىغان چاغدا، يەنە ئاشۇ ناكەس پۇتىنى
ئەسلەيتتى - دە، ئۇنى ئاۋايلاپ يەرگە قوي-
ۇشنى ئۇنۇتمايتتى. مۇشۇ ھالدىكى ئا-
دەمنى تەۋەككۇلچىلىك قىلىپ دەرياغا كې-
لىشكە، ئېگىز - پەس تاشلارنىڭ ئۈستى-
گە دەسسەپ قاشتېشى ئىزدەشكە كىم قويۇپ-
تۇ؟ ئۇ ئۆيدە ھوشۇقىنى، لېپىكىنى،
بېلىنى ئاۋايلاپ يېتىشى، ئاۋايلاپ دەس-
سەپ دەرسخانىغا چىقىشى، ئۇ يەردىن
يەنە ئاۋايلاپ دەسسەپ ئۆيگە كېلىشى،
مۇشۇنداق ئېگىز - پەس، ئوڭغۇل - دوڭ-
غۇل تاشلار بىلەن تولغان دەرياغا كەل-
مەسلىكى كېرەك ئىدى. لېكىن كەلمىسى-
مۇ بولمايتتى. بەش قىز بىرىنىڭ كەي-
نىدىن بىرى بويىغا يېتىۋاتاتتى. ئۇلارنى
زامانغا لايىق كىيىندۈرۈش، ياساپ - تا-
راش لازىم ئىدى. بۇنىڭغا پۇل يېتىشمەيتتى.
قېرىشقاندەك ئالدىنقى يىلى چوڭ قىزى

ئايپاشا ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەي قالدى. نومۇر سىزىقىغا يېتىشكە ئازراقلا كەملەپ قالدى. قاھار مۇئەللىم جىق يەرلەرگە قاترىدى. نۇرغۇن تونۇش-بىلىشلەرنى ئىزدىدى. پېشقەدەم مائارىپچىنىڭ پەرزەنتىگە تۆتلا نومۇر ئېتىبار قىلىشنى ئۆتۈندى، لېكىن يەنىلا بولماي قالدى. كاتتىلارنىڭ، باي سودىگەرلەرنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭغۇ مۇمكىن بولدى. لېكىن ئۇنىڭغا مۇمكىن بولماي قالدى. ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ دېھقانچىلىق قىلسۇنمىكىن دېسە، ئوقۇتقۇچىنىڭ يېرى يوق، چارۋىچىلىق قىلسۇنمىكىن دېسە، ئوقۇتقۇچىنىڭ يىلقى يوق، سودىگەرچىلىك قىلسۇنمىكىن دېسە، ئوقۇتقۇچىنىڭ دەسمىسى يوق... بويىغا يېتىپ قالغان قىزنى ئۆيگە تۈۋرۈك قىلىشنىڭ تېخىمۇ ئورنى يوق ئىدى. خىزمىتى يوق، مائاش ئالمايدىغان قىزغا كىممۇ خۇشتار بولىدۇ؟... ئاخىرى ئوقۇ - ئوقۇتۇش راسخوتىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى تۆلەيدىغان، كېيىن يەنە خىزمەتنىمۇ ئۆزى تاپىدىغانغا ماقۇل بولۇپ، ئاران تەستە ئالىي مەكتەپكە كىرگۈزدى. ئايپاشانىڭ ئوقۇش پۇلى، تاماق پۇلى ئۈچۈن قەرز ئالدى. ئۇنى قايتۇرۇپ بولالماي تۇرۇپلا بۇ يىللىق ئوقۇش پۇلى ئۈچۈن يەنە قەرز ئالدى. ئۇنىڭغا يەنە ئايىمۇ ئاي تاماق پۇلى ۋە پارچە - پۇرات راسخوت پۇلى ئەۋەتىپ تۇرۇش لازىم ئىدى، ھەممىگە پۇل لازىم ئىدى. بەش قىزمۇ، بىر ئايالمۇ پۇل دەيتتى، ئۆزىمۇ پۇل دەپ تۇراتتى. شەنبە كەچلىكلىرى بىر بوتۇلكا ھاراق ئۈچۈن، كۈندىلىك ئاش - تاماق، سەي - كۆكتات ئۈچۈن، توي - تۆكۈن، نەزىرە - چىراغ، ئادەمگەرچىلىكلەر ئۈچۈن، بالىلارنىڭ كىتاب - دەپتەرلىرى ئۈچۈن، كىيىم - كېچەكلىرى ئۈچۈن ۋە يەنە ئاللىنېمىلەر ئۈچۈن پۇل لازىم. ئاشۇ پۇل غېمى ئۇنى دائىم ۋەسۋەسىگە سېلىپ تۇراتتى. ئاشۇ پۇل غېمىدىن قاشتېشى سەۋداسىغا گىرىپتار بولدى. تېنىنىڭ ئاجىزلىقىغا، لېپىكىنىڭ ئاجراپ، ھوشۇقىنىڭ مىتكوت كېتىدىغانلىقىغا قارىماي، قاشتېشى ئىزدەشكە تەۋەككۇل قىلدى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ئىلاجىسىز ئىدى. شۇتاپتا ئاۋايلاپ دەسسەپ، دىققەت بىلەن قاشتېشى ئىزدەپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئوتتۇز نەچچە يىللىق ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتى خۇددى دەريا قىنىدا چېچىلىپ ياتقان تاشلاردەك بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. تاشلار بىر - بىرىگە ئوخشاشلا قاتتىق سوغ ۋە قوپال ئىدى. خۇددى ئۆزىنىڭ كەچمىش - قىسمەتلىرىدەك رەھىمسىز كۆرۈنەتتى. قاھار مۇئەللىمنىڭ كۆڭلى ئۆز قىسمىتىنىڭ بىرەھىملىكىدىن يېرىم بولدى. ئۇ بۇلارنىڭ سەۋەبىنى ئېنىق چۈشىنەتتى. لېكىن ئاشۇ ھالىتىنى ئۆزگەرتىشكە ئاجىز ئىدى. ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇناتتى، تىرىشاتتى. لېكىن ئاشۇ سوغ، قوپال، قاتتىق تاشنى ئىلدىرلىتالمايتتى...

— قاشتېشى! مانا قاراڭلار قاشتېشى...

تۇيۇقسىز ياڭرىغان خۇشال ئاۋاز قاھار مۇئەللىمنى خىيالدىن ئويغىتىۋەتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ تۇرسۇن مۇئەللىمگە قارىدى. ئۇنىڭ قولىدا مۇشتۇمدەك كېلىدىغان بىر تال كۆك تاش تۇراتتى. قاھار مۇئەللىم ئاۋايلاپ دەسسەپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، سابىر مۇئەللىممۇ كەلدى. ئۈچ ئاغىنە ئاشۇ غاز تۇخۇمدىن سەل چوڭراق كېلىدىغان تاشنى بەس - بەستە قوللىرىغا ئېلىپ

www.uyghurkitap.com

كۆرۈشۈپ كەتتى. بۇ راستىنلا قاشتېشى ئى-
دى . قـۇياش نۇرى زەڭگەر رەڭ تاشنىڭ
ئىچ - ئىچىدە جىلۋە قىلاتتى.

— مانـا مۇشۇ يەردىن تېپىۋالدىم .
مۇنۇ يوغان تاشنى ئـۆرۈشۈمگىلا پاللىدە
چاقناپ كەتتى . قولۇمغا ئېلىپ سۈرتتۇم،
قۇياش نۇرىغا تۇتۇپ باقتىم، مانا قاراڭلار،
،نېمىدېگەن چىرايلىق - ھە!

تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ ئاۋازى ھاياجاندىن
تىترەپ چىقاتتى. باشقىلارمۇ ھاياجانلى-
نىشتى . ئـانا دەريا ئۇلارنى قۇرۇق قول
قويمىغانىدى.

— ئېغىرلىقى قانچىلىك كېلەر؟— سابىر
مۇئەللىم قاشتېشىنى قولىغا ئېلىپ دەڭسەپ
تۇرۇپ سورىدى — بىر كىلوگرام كېلەرمۇ؟
— خېلىلا ئېغىر ئىكەن . بىر كىلوگرام
كەلمىسىمۇ شۇنىڭغا يېقىنلىشىدۇ . تاش
دېگەن ئـوبدانلا جىڭ باسىدۇ دېگىنە، -
قاھار مۇئەللىم سابىر مۇئەللىمنىڭ قولى-
دىن تاشنى ئېلىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى،-
خېلى پۇلغا يارايدۇ. چەت ئەللىكلەرگە
ساتالىساقمۇ ئۇنىڭدىنمۇ جىقراققا يارىشى
مۇمكىن...

قاھار مۇئەللىم قاشتېشىنى تۇرسۇن
مۇئەللىمگە قايتۇرۇپ بەردى .
ئۇلارنىڭ كىلىشكىنى بويىچە، ھەر كىمنىڭ
تاپقىنى ئۆزىگە تەئەللۇق بولاتتى . بۇنى
كېلىشىم دېگىلى بولمىسىمۇ يولغا چىقىش
ئالدىدا قاھار مۇئەللىم «ھەر كىمنىڭ
رىسقى ئۆزىگە» دېگەن. شۇ چاغدا ئاغىنى-
لەر ئۇچۇن بۇ گەپ سەل سەتچىلىكتەك
تۇيۇلغانىدى . بولۇپمۇ سابىر مۇئەل-
لىم ئاغىنىلەر ئارا «سېنىڭ - مېنىڭ دەپ
يۈرۈش ياخشى ئەمەس» دەپ قارىغان-
دى . لېكىن قاھار مۇئەللىم ئۆز گېپىدە
چىڭ تۇردى. ئۇ ئاغىنىلىرىنىڭ قاشتېشى

ئىزدەشكە بولغان ئاكتىپلىقىنى قوزغىتىشنى
نەزەردە تۇتتىمۇ ياكى كېيىنكى كۆڭۈلسىزلىكلەردە
خـوتـۇنـلار ئـارا بـولـىدىـغان
غەيۋەت - شىكايەتلەردىن ساقلىنىشنى نە-
زەردە تۇتتىمۇ، ئىشقىلىپ گېپىدە چىڭ
تۇردى. شۇنداق قىلىپ بۆكېلىشىمگە ئاي-
لىنىپ قالغانىدى... تۇرسۇن مۇئەللىم قاشتې-
شىنى «بىسمىللا» دەپ سومكىسىغا سال-
دى. ئۇلار يەنە تارقىلىشتى. نېمىشقىدۇر
ھەممەيلەننىڭ كەيپىياتى خېلىلا كۆتۈرۈ-
لۈپ قالغانىدى. قاھار مۇئەللىم ئەترا-
پىغا نەزەر سالدى. قۇياش نەيزە بويى
ئۆرلىگەن، ئۇلار تاغ تەرەپكە قاراپ خې-
لىلا ئىلگىرىلەپ كەتكەنىدى. غەربىي قىر-
غاقتا تۇساللىنىڭ ئېلېكتر ئىستانسىسى
كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئېلېكتر ئىستانسىسى-
نىڭ نورىدىن سەكرەپ چۈشۈۋاتقان سۇ
قۇياش نۇرىدا بىر دەستە نۇردەك پارقى-
رايتتى. ئېلېكتر ئىستانسىنىڭ ئۈستى-
دىرەك تاغ بىلەن دەريا ئارىسىدىكى قاي-
نۇقتا قويۇق دەرەخلىك «مېلىك ئاۋات»
كەنتى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قاھار مۇئەللىم
ئوتتۇز ئىككىنچى يىلىدىكى خەلق قوزغىلىڭى
ۋاقتىدا خوتەنگە ۋالىي بولغان، مۇشۇ يەر-
نى ئاچتۇرغان مېلىك ھەزرەت دېگەن كى-
شىنى، بۇ يەرنىڭ شۇ سەۋەبلىك «مېلىك
ئاۋات» دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى ياد ىغا
ئالدى. لېكىن ھازىر بۇلارنى ئـەسلـەپ
ئولتۇرىدىغان چاغ ئەمەس ئىدى. ئـۇلار
يەنىمۇ ىچوڭ ئۈمىدلەر بىلەن قاشتېشى
ئىزدەشكە كىرىشىپ كەتتى.

4.

تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ كەيپىياتى ھەم-
مىدىن بەكرەك كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى.
تۈنجى ئولجىلا ئۇنىڭ ئاممىتى بارلىقىنى
ئىسپاتلىدى. مانا، ھېلىقى زەڭگەر رەڭ

قاشتېشى ئۇنىڭ سومكىسىدا ئېغىرلىقىنى
بىلدۇرۇپ تۇرۇپتۇ. ئۇ ھېلىدىن ـ ھېلى
قولىنى سومكىسىغا سېلىپ، قاتتىق تاشـ
لارنىڭ ئارىسىدا دومىلاپ تۇرغان قاشتېـ
شىنى تۇتۇپ قوياتتى. كۆزلىرى بولسا
دەريادىن يېڭى قاشتېشىنى ئىزدەيتتى. ئۇ
ئەمدى ھەر بىر تاشنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ،
ھەر بىر تاشنى دىققەت بىلەن كۆزدىن كېچـ
ىراتتى. ھېچبىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلـ
مايتتى. قۇم ـ لاي يۇقۇپ قالغانلىرىنىمۇ
قولىغا ئېلىپ، لايلارنى تازىلاپ، قۇـ
ياش نۇرىغا تۇتۇپ قاراپ باقـ
اتتى. بۇنداق چاغلاردا گەرچە ئاشۇ تاشـ
تا قۇياش نۇرى جىلۋە قىلمىسىمۇ، ئۇـ
نىڭ كۆكۈش ـ چاقان كۆزلىرىدە، ئۇزۇنـ
چاق چېھرىدە يەنىلا خۇشاللىق جىلۋە قىـ
لاتتى. شەپكىسىدىن چىقىپ تۇرغان، ئىكـ
كى چېكىسىدىكى سېرىق، بۇدرە چاچلىرى
ئالتۇندەك پارقىراپ كېتەتتى. قىزىلكۈش
يۈزى مەمنۇنلۇق كۈلكىلىرىگە تولۇپ تۇـ
راتتى... ئۇ نېمىشقىمۇ خۇشال بولمىسۇن؟
سومكىسىدىكى قاشتېشى كەم بولغاندىمۇ
يۈز سومغا يارايدۇ. يۈز سوم دېگەن ئاز
پۇل ئەمەس. ھېچ بولمىغاندىمۇ بىر ئايـ
غا يەتكۈدەك ئۇن سېتىۋېلىشقا بولىدۇ.
ئوتتۇرا بوي، تەمبەل، ئۆكۈزدەك كۈچلۈك،
قېچىردەك ساغلام بۇ مۇئەللىم پۇلنىڭ
مۇھىملىقىنى، ئۇنىڭ قىممىتى ۋە زۆرۈـ
رىيىتىنى مۇشۇ ئۈچ كىشى ئىچىدە ھەممىـ
دىن بۇرۇن ھېس قىلغان ئادەم ئىدى.
تۇرسۇن مۇئەللىم ھەققىدە كىشىلەر ئاـ
رىسىدا ئاجايىپ غەيۋەتلەر تارقىلىپ يۈـ
رەتتى. ئەڭ بۇرۇن ـ بۇنىڭدىن ئوتتۇز
يىللار ئىلگىرىلا ئۇنىڭ ئاپىسىغا تاماق ئېتىپ
بىرىدىغان ئۇنىڭ سىڭلىسى، ياغنى كەمچەنلەپ
ئېلىپ بېرىدىغانلىقى، ئۇن ـ ياغ سېلىپ

غان ساندۇقنى قۇلۇپلاپ ئاچقۇچىنى ئۆزى
ساقلايدىغانلىقى، ئۆيدە لەگمەن ئېتىلىپ
قالسا ئاش سۈيىنى ساقلاپ ئىچىدىغانلىـ
قى، ھەتتا ئوت ياقىدىغان سەرەڭگىنىمۇ
خوتۇنىغا ساناپ ئېلىپ بېرىدىغانلىقى
توغرىسىدا گەپلەر تارقالغانىدى. كىشىـ
لەر ئۇنى ئوچاققا ئوتنى ئۆزى قالايدۇ،
بىر تال ئوتۇن كۆيۈپ بولغاندا، ئاندىن
يەنە بىر تال ئوتۇننى سالىدۇ دېيىشەتتى.
لېكىن بۇ گەپلەرنىڭ قانچىلىكى راست،
قانچىلىكى يالغان ئىكەنلىكىنى بىلگىلى
بولمايتتى. بەزىلەر بۇ گەپلەرنى ھەسەتـ
خورلارنىڭ ياكى باشقىلارنىڭ ئىچكى ئىشـ
لىرىغا ئارىلىشىشقا خۇشتار كىشىلەرنىڭ
نومۇسسىز يالغان ـ ياۋىداق گەپلىرى دېـ
يىشەتتى. ئۇنى ئۇنچىۋالا پىخسىق ـ چېكـ
گىز ئەمەستۇ دەپ ئويلىشاتتى. ئۇ يىللار
ھەقىقەتەنمۇ ئىقتىسادچىللىق ئالاھىدە
تەشەببۇس قىلىنىدىغان، ھەممىنى ساناپ
پىلانلاپ، تۇجۇپىلەپ ئىشلەتمىسە بولمايـ
دىغان ئېغىر يىللار ئىدى. شۇڭا ھېلىقى
گەپلەرگە راسا ئىشەنگىلى بولمايتتى. لېـ
كىن ئاشۇ گەپلەر راسا ئەۋجىگە چىققان
كۈنلەردە، ئۇنىڭ يېزىلىق ئايالى كىچىكـ
كىنە ئىككى ئوغلىنى تاشلاپ تۇيۇقسىز
قېچىپ كەتتى. ئۇ يالغۇز ئەمەس، قوشـ
نىسىنىڭ ئايالى بىلەن بىللە قېچىپ كەتـ
كەنىدى. تۇرسۇن مۇئەللىم بىلەن قوشـ
نىسى تەرەپ ـ تەرەپلەرنى ئىزدەپ پايـ
پېتەك بولۇشتى. ئاياللارنىڭ ئاتا ـ ئانىـ
لىرىنىڭ ئۆيىنى، تونۇش ـ بىلىشلەرنىڭ
ئۆيلىرىنى ئىزدەشتى. ئىككى ئايال تېـ
پىلمىدى. بىرەر ھەپتىلەردىن كېيىن ھېـ
لىقى ئىككى ئايالنىڭ ئالىقىنىداق بىر
خوتۇن سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان
شوپۇرنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ، ئۈرۈمـ

چىمۇ ياكى مايتاغقىمۇ بىر يەرگە كەتكەنلىكى، ھېلىقى شوپۇرنىڭ ئۇلارنى شۇ يەردە قازاققىمۇ ياكى قالماققىمۇ بىركىملەرگە تونۇشتۇرۇپ قويماقچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا گەپلەر تارقالدى. ئوغۇل بالا ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر سەتچىلىك يۈز بەرگەن ئىدى. تۇرسۇن مۇئەللىم بىلەن قوشنىسى ئۇزۇنغىچە بېشىنى كۆتۈرەلمەي نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولۇپ يۈرۈشتى. تاشلاپ كېتىلگەن باللارنى بېقىش ئەمدى تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭلا زىممىسىگە چۈشتى. ئۇننى سەرلەپ، ياغنى مىسقاللاپ، سەرەڭگىنى ساناپ ئىشلىتىش ئۈزىگىلا قالدى. باللارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمىسا، ئۇلارنى باقمىسا بولمايتتى. شۇنداق قىلىپ بۇ سەتچىلىك باللارنىڭ قىيا-چىيالىرى، يىغا-كۈلكىلىرى ئىچىدە ئاستا ئاستا ئۇنتۇلۇپ كەتتى. دەسلەپكى چاغلاردا تۇرسۇن مۇئەللىم بىر ئايلىق قىرىق يەتتە يۈەن ئەللىك فۇڭلۇق مائاشىغا قاراشلىقلاردىن بىرىنىڭ ئازايغانلىقىدىن ئازراق خۇشالمۇ بولدى. لېكىن بىر جاننىڭ ئازايغانلىقى ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى يەنىلا ياخشىلىيالمىدى. ئەمچەكتىن چىققىغان كىچىك ئوغۇلغا سۈت ئېلىش كېرەك ئىدى. سۈت ئۈچۈن پۇل كېتەتتى. قىرىق يەتتە سوم ئەللىك فۇڭ، ئۇن، ياغ، سۈتتىن ئاشمايتتى. سەي-كۆكتات ئۈچۈن، ئوتۇن-كۆمۈر ئۈچۈن، كىيىم-كېچەك ئۈچۈن ۋە باشقىلار ئۈچۈن پۇل يېتىشمەيتتى. تۇرسۇن مۇئەللىم كېيىملەرنى «يېڭى پېتى ئۈچ يىل، ئۇرۇپ ئۈچ يىل، ياماپ ئۈچ يىل كىيىش» كە بەلباغلىدى. ئۇن-ياغ بولسىلا، سەي-كۆكتاتسىزمۇ كۈن ئۆتۈۋېرەتتى. ئەڭ چاتىقى ئوتۇن-كۆمۈر ئىدى. تۇرسۇن مۇئەللىم باشقا نەرسىلەرنى — تۇزنى، سەرەڭگىنى قوشنىلاردىن ئۆتنە ئالغىلى بولماسمۇ، ئوتۇن-كۆمۈرنى ئۆتنە ئالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇيغۇرلاردا ئەزەلدىن ئوتۇن-كۆمۈرنى ئۆتنە-بېرىم قىلىش ئادىتى يوق ئىدى. ئۇ ئەنە شۇ ئوتۇن-كۆمۈرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن كۆتەك كولاشقا، تەمەچ تېرىشكە باشلىدى. بۇ ئوقۇتقۇچى ئۈچۈن سەتچىلىك ئەمەسمۇ؟ لېكىن تۇرسۇن مۇئەللىم ئۇنداق ئويلىمايتتى. مەكتەپتە بىرەر توپ دەرەخ كېسىلسە، ئۇ دەرھال شۇ يەردە پەيدا بولاتتى. «كۆتىكى مېنىڭ» دەپ چاكارلايتتى ۋە ئارقىدىنلا كولاشقا كىرىشەتتى. كۆپرەك دەرەخ كېسىلسە ئۇنىڭغا بايرام بولغاندەك بولۇپ كېتەتتى. باشقىلار بىلەن تالىشىپ يۈرۈپ، كۆتەكلەرنى ئىگىلەپ بەلگە قوياتتى ۋە شۇ ھامان يالىڭاچلىنىپ كولاشقا كىرىشەتتى. ئۇ كۆتەكلەرنى كولاپلا قالماي شاخ-شۇمبىلارنىمۇ يىغاتتى. كۆمۈر چۈشۈرگەن يەرلەردىن كۆمۈرنىڭ ئۇۋىقىنى تېرەتتى. تەمەچ دەمدۇ، پاسار-پۇسار دەمدۇ، شاخار دەمدۇ، ھەممىنى تېرىۋېرەتتى. كۆيىدىغانىلا نەرسە بولسا ھەممىنى تېرەتتى. قاچانلا قارىساڭ ئۇنىڭ قولتۇقىدا بىر ياغاچ ئوتۇن، قولىدا بىر سىقىم تەمەچ ياكى سېۋىتىدە بىر چاڭگال شاخار تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىڭ. شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ توغرىسىدا يېڭى غەيۋەت-شىكايەت، يېڭى شاكىچو-لەتىپىلەر پەيدا بولغانىدى. لېكىن تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ بۇنداق گەپلەردىن پەرۋايى پەلەك ئىدى... شۇنداق قىلىپ ئاشۇ يىللاردىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە ئۇ بازاردىن بىرەر تەڭگىلىك ئوتۇن-كۆمۈر ئېلىپ باقمىدى. ئۇنىڭ چاپالىق ئەمگىكى ئوتۇن-كۆمۈر مەسىلىسىنى ئۇتۇقلۇق

ھەل قىلغانىدى. ھازىرمۇ ئۇنىڭ ئۆگزىسىدە، ھويلىسىدا، ئوتۇنخانىسىدا بىر نەچچە يىللار يەتكۈدەك كۆتەك، ئوتۇن، شاخ ـ شۇمبا، پاسار ـ تەمەچ ۋە كۆمۈر توپىسى يىغىلىپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنىلا كۆتەك كولاشنى توختاتمىدى. مەكتەپ ئىچىدە بولامدۇ ياكى سىرتىدا بولامدۇ، نەدىلا كۆتەك ئۇچراتسا كولاۋېرەتتى، بىكار بولسىلا كولايتتى. لېكىن ئۇ ئۆزى ئوقۇتۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلىرىنى بۇنداق ئىشلىرىغا بىرەر قېتىممۇ يازدەملەشتۈرۈپ باقمىدى. ئەگەر بىرەرسى، يېرىم ئۆتكۈزگۈچلۈك زادىنۇ قوبۇل ئالغۇچىنى قانداق قوراشتۇرىدىغانلىقىنى سورىغىلى كېلىپ، پىدائىيلىق بىلەن يازدەملەشمەكچى بولسا ئۇ «جۇگۇ دەرسىڭنى تەكرارلا، بۇ سەن قىلىدىغان ئىش ئەمەس» دەپ قوغلايتتى. ۋەھالەنكى ئايالىنى ئۇنداق قىلمايتتى. بەلكى ئاتايىتەن چاقىرىپ كېلىپ كۆتەك كولاشقا، شاخ ـ شۇمبا تېرىشكە، پاسار ـ تەمەچ تېرىشكە مەجبۇر قىلاتتى. مانا شۇ ۋەجىدىن، بىرىنچى ئايالى قېچىپ كېتىپ ئالتە يىل ئۆتكەن كۈنلەردە، ئۇنىڭ ئىككىنچى ئايالىمۇ يەنە كۆلدەك ئىككى ئوغلىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ كېتىپ قالدى. ئوخشىمايدىغان يېرى بۇ ئايال قېچىپ كەتمەي، قانۇنلۇق دەۋالىشىپ، سۆزىنى ئېيتلىپ كەتتى. سوتتا «بىر ئايالنى باقالمايدىغان ئادەم بىلەن قانداقمۇ تۆي تۇتقىلى بولسۇن» دېدى. تۇرسۇن مۇئەللىم بۇ قېتىم ئۇنچىۋالا خېجىل بولمىدى. بەلكى «ھورۇن خوتۇنىنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى ئەۋزەل» دەپ ئويلىدى. ئەمدى ئۇنىڭ خەۋەر ئېلىشىدىكى بالا تۆتكە كۆپەيگەنىدى. ھېلىمۇ ياخشى، بىرىنچى خوتۇنىدىن قالغان چوڭ ئوغلىنىڭ قولى ئىشقا تېگىپ قالدى. ئوكىلىرىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالايدىغان بولۇپ قالدى.

تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ ئۆزىمۇ بالا بېقىش ئىشلىرىغا ئوبدانلا كۆنۈپ قالغانىدى. لېكىن پۇل يەنىلا يېتىشمەيتتى. مائاش قىرىق يەتتە سوم ئەللىك فوڭدىن تېخى ئۆسمىگەنىدى. يەنىلا «تېرىشچانلىق، ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئائىلە باشقۇرۇش» قا توغرا كېلەتتى.

ئۇزاق يىللار ئۆتكەندىن كېيىن، تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ مائاشى ئاستا ـ ئاستا ئۆستى. ئۇچىنچى ئايالىنىڭ مائاشى بىلەن قوشقاندا ئىككىيلەننىڭ يىللىق كىرىمى ئالتە مىڭ يۈەندىن ئاشاتتى. ئۇ ئىككىنچى ئايالى كېتىپ، ئىككى يىللاردىن كېيىن بەش بالىسى بىلەن تۇل قالغان خىزمەتدىشى — ھەجەرخانىم بىلەن جىمجىتقىنا بىر ئۆيگە كىرىۋالغانىدى. ئۇلار توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈشمىدى، تويخېتى ئېلىنىپلا ئىشنى بولدى قىلىشتى. ئەمدى ئۇلاردا ھەشەمەت، دەبدەبە تۈيغۇلىرى يوقالغانىدى. شۇڭىمۇ قوشنىلىرىنىڭ خەۋەر تېپىشى بىلەنلا، بىر ئاخشامدىلا كۆچۈپ بىر ئۆيگە كىرىۋالدى. بۇ يەردە مۇھەببەتتىن كۆرە فىزىئولوگىيىلىك تەلەپ كۆپرەك رول ئوينىغانلىقىنى ھېس قىلىشقا بولاتتى. ئۇچىنچى خوتۇن بېشىدىن ئۆتكۈزگەن تۇللۇق تۇرمۇشى ۋەجىدىن ئەر قەدرىگە يېتىدىغان، خوتۇنلۇق بۇرچىنى ياخشى چۈشىنىدىغان خوتۇن بولۇپ چىقتى. ئۇ تۇرسۇن مۇئەللىمنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقمايتتى. ئېغىر ئائىلە ئىشلىرىدىن سىرت، تۇرسۇن مۇئەللىم بىلەن بىللە كۆتەك كولايتتى. شاخ ـ شۇمبا، پاسار، تەمەچ تېرەتتى. ھەممە ئېغىر چىلىقلارغا غىڭ قىلمايتتى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ بىر ئەترەت ئۆگەي بالىلار ئارىسىدىكى مۇناسى

www.uyghurkitap.com

ۋەتنى ئۇستىلىق بىلەن تەگشىشى تۇرسۇن
مۇئەللىمنى قايىل قىلاتتى، ئۇمۇ ئارقا ـ
ئارقىدىن ئىككىنى تۇغدى. بالىلارنىڭ سانى
ئون بىرگە يەتتى. كېيىنكى كۈنلەردە با ـ
لىلارنىڭ بىر قانچىسى ئىشقا ئورۇنلىشىپ
قولدىن چىقتى، ئۇلار نېمىشقىدۇر ئىشقا ئو ـ
رۇنلىشىپلا بۇ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلۇق، كۆپ
قانلىق ئائىلىدىن يىراقلىشىپ كېتەتتى. ئۇ ـ
لارنىڭ ئالغان مائاشلىرىنىڭ ئۆيگە زا ـ
دىلا پايدىسى بولمايتتى. ئۆيدە پۇل يەنىلا
يېتىشمەيتتى...

ئاشۇ ئېغىر تۇرمۇش ھەر بىر ئىشتا
چىڭگىزلىك قىلىشنى ئاستا ـ ئاستا تۇر ـ
سۇن مۇئەللىمنىڭ قان ـ قېنىغا سىڭدۈ ـ
رۈۋەتتى. ئۇنىڭ كۆپ قىلىقلىرى كىشى ـ
لەرگە ئەشەددىي شەخسىيەتچىلىكتەك، ئۇ ـ
چىغا چىققان مەنپەئەتپەرەسلىكتەك تۇ ـ
يۇلاتتى. راستىنى ئېيتقاندىمۇ ئۇ كىچىك ـ
كىنە مەنپەئەت ئۈچۈن، بىر تەڭگە پۇل ئۈ ـ
چۈن تىنىك تۇراتتى. شەنبە كەچلىكلىرى ئې ـ
چىدىغان بىر بوتۇلكا ھاراق ئۈچۈنمۇ كەم ـ
دىن ـ كەم يانچۇق كوچىلايتتى، شۇنداق ـ
تىمۇ ئائىلىلىرى ـ قاھار مۇئەللىم، سا ـ
بىر مۇئەللىملەر ئۇنىڭدىن قاچمايتتى.
ئۇنىڭ شاھمات تاختىسى ئۈستىدىكى ئاجا ـ
يىپ ماھارىتى، خىزمەتتىكى ئەستايىدىل ـ
لىقى، كۆتەك كولاش، شاخ ـ شۇمبا يى ـ
غىشلىرىنىڭ خىزمەتكە زادىلا دەخلى يەت ـ
كۈزمەسلىكى، دوستلىرىغا بولغان قىزغىن ـ
لىقى ـ ئائىلىلىرىنى يەنىلا ئۇنىڭ ئەت ـ
راپىغا جەلپ قىلىپ تۇراتتى. ئۇ تەقدىر،
قىسمەت، ئامەت دېگەنلەرگە ئىشەنمەيت ـ
تى، ئەمەلىي ئىشقا، ئەمەلىي ئۇنۇمگە
كۆپرەك ئېتىبار بېرەتتى، جاھاندا سودى ـ
گەرچىلىك، دۇكانچىلىق ئەۋج ئالغاندىن
كېيىن، ئۇمۇ كۆپ ئىشلارنى قىلماقچى بولۇپ
دى، ئوقۇتقۇچىلارچە ئابرويپەرەسلىكنى
قايرىپ قويۇپ، رېمونتخانا، دۇكان ئاچ ـ
ماقچى، سودا قىلماقچى بولدى. لېكىن
دەسمى يوق ئىدى. قەرز ئېلىشنى، ئاز
دەسمى بىلەن ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈ ـ
لۈشنى پىلانلىدى. لېكىن قەرز ئې ـ
لىشتىن ئۆلگۈدەك قورقىدىغانلىقى
ئۈچۈن، ئاخىرقى ھېساباتتا يەنىلا ھېچ ئىش
قىلالمىدى. ئائىلىدە پۇل يەنىلا يېتىش ـ
مەيتتى...

بۇ قېتىم قاھار مۇئەللىم قاشتېشى سەۋ ـ
داسىنى پەيدا قىلغاندىن كېيىن، دەسلەپتە
ئۇنىڭغا سەل بىمەنىلىكتەك تۇيۇلدى، كې ـ
يىن تېزلا ئۇمۇ ئاشۇ سەۋداغا گىرىپتار
بولدى. گىرىپتار بولغاندىمۇ ھەممىدىن
بەكرەك گىرىپتار بولدى. بىر قانچە قېتىم
چوڭ، پارقىراق، سۈزۈك قاشتېشىنى كۆتۈ ـ
رۈپ تۇرۇپ چۈش كۆردى، ئۇ كەچلىكتە
شاھمات ئوينىغان كۈنلىرى ئوبدان ئۇخ ـ
لىيالمايتتى، ئۇخلىيالىغىنىرى ئاللى ـ
قانداق بىر گۈزەل قاشتېشى كۆز ئالدىغا
كېلىۋالاتتى. قاشتېشى، پۇل، قاشتېشى،
پۇل... بىرى ـ بىرىنىڭ ئورنىنى ئېگىلەپ،
كۆز ئالدى ئېمىر ـ چىمىر بولۇپ كېتەت ـ
تى...

مانا ئەمدى ئۇنىڭ سومكىسىدا بىر پارچە
قاشتېشى ئېغىرلىق سېلىپ تۇرۇپتۇ. بۇ
سومكىدا كەم دېگەندىمۇ يۈز سوم پۇل بار
دېگەنلىك. ئۇ نېمىشقىمۇ خۇشال بولما ـ
سۇن؟! نېمىشقىمۇ كەيپىياتى كۆتۈرۈلۈپ
قالمىسۇن؟! ئۇ كۆتۈرەڭگۈ كەيپىيات بى ـ
لەن تاشلارغا بىر ـ بىرلەپ قاراپ، ئۇ ـ
لارنى نەزەرىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتكۈزۈپ
كېتىپ باراتتى. يىراقتىكى قارا قۇرۇم ـ
نىڭ ئېگىز چوققىلىرى ئاستا ـ ئاستا ئۇ ـ
نىڭغا يېقىنلىشىپ كېلەتتى. ئۇ كۆز ئال ـ

دىدا كىچىككىنە، كۆلدەك بىر تال قاش ـ
تېشىنىڭ پارقىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردى.
يۈرىكى دۈپۈلدىگەن هالدا ئۇنى قولىغا
ئالدى. راستىنلا قاشتېشى، ئاران كۆلچە ـ
لىك بولسىمۇ يەنىلا قاشتېشى ئىدى. ئۇ
خۇشال بولۇپ كەتتى. لېكىن ۋارقىراپ
ئاغىنىلىرىگە خەۋەر قىلىمىدى، ئاۋايلاپ
سومكىسىغا سېلىپ قويدى. ئۇ ئەمدى ئۆز
رىسقىنىڭ مۇشۇ ئانا دەرياغا چېچىلغان ـ
لىقىغا راستىنلا ئىشەنگەنىدى. ئۇ يەنىمۇ
زور ئىشەنچ بىلەن بېشىنى دەرياغا ئەگدى.

5

— قاشتېشى ئىزدەۋاتقان ئۈچ تەۋەككۇل ـ
چى، كۆن تىكلەنگىنچە «مېلىك ئاۋات» ـ
نىڭ ئۇدۇلىدىن خېلىلا ئۆتۈپ كەتتى.
غەربىي قىرغاقتا «مېلىك ئاۋات قەدى ـ
مى شەھىرى خارابىسى» نىڭ قالدۇق
سېپىل پارچىلىرى كۆرۈنگەن چاغدا، ئۇ ـ
لارنىڭ قورسىقى ئوبدانلا ئاچقانىدى.
دەريانىڭ ئىچىدە، قاتتىق تاشنىڭ ئۇس ـ
تىدە ئولتۇرۇپ، قاتتىق ـ قۇرۇق نانلىرى ـ
نى زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇغا چىلاپ يېيىش ـ
تى. نان خۇددى هەسەل قاتقاندەك تاتا ـ
لىق تېتىپ كەتتى. ئۇلار هارغان، ئاچ ـ
قان، پۇتلىرى، بويۇنلىرى ئاغرىپ كەت ـ
كەنىدى. شۇنداقتىمۇ ئۆزلىرىنى يەنىلا
روھلۇق سېزەتتى. تاماقتىن كېيىن تاما ـ
كىلىرىنى شوراپ ئولتۇرۇپ، ئولجىلىرى ـ
نى بىر ـ بىرىگە كۆرسىتىشتى. هېچكىم
قۇرۇق قول ئەمەس ئىدى. قاهار مۇئەل ـ
لىمگە كۆلدەك، قاقتەك، ياڭاقتەك كېلى ـ
دىغان ئۈچ تال يېشىل رەڭلىك قاشتېشى
ئۇچرىغانىدى. سابىر مۇئەللىممۇ خۇددا
ئۆزىگە ئاتىغان تارتۇقنى قولىغا ئالدى.
ئۇنىڭ تېپىۋالغىنى شەكلىمۇ، چوڭ ـ كى ـ
چىكلىكىمۇ ئەينۇلىغا ئوخشايدىغان نا ـ

ۋاترەك قاشتېشى ئىدى. پىشايدەپ قال ـ
غان ئەنجان ئەينۇلىسىغا ئوخشايتتى. بىر
قاراشتا قىزىل نۇر، بىر قاراشتا سېرىق
نۇر جىلۋىلىنەتتى. ئەپچىللىك بىلەن بىر
تۆشۈك ئېچىپ، زەنجىر ئۆتكۈزۈلسە، تەبى ـ
ئىي مېدالىيونغا ئايلىناتتى. هەرقانداق گۈ ـ
زەل قىزنى يەنىمۇ گۈزەللەشتۈرۈۋېتەتتى...
ئەسلى پىلان بويىچە، ئەمدى ئارقىغا ـ
ۋېلىسىپىتلەر قويۇلغان جايغا قايتىدىغان
چاغ بولغانىدى. ئۇلار قايتىش يولىدا
يەنە قاشتېشى ئىزدەپ مېڭىشى، ئۇچرىغان
ئولجىلىرىنى ئېلىپ، كەچ كىرىشكە ئۇل ـ
گۈرۈپ ۋېلىسىپىتلەر قويۇلغان جايغا بې ـ
رىۋېلىشى كېرەك ئىدى. لېكىن هېچكىم ـ
نىڭ قايتقۇسى كەلمەيۋاتاتتى. ئۇلارغا
ئاشۇ دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىنىدا ئاللى ـ
قانداق بىر گۈزەل قاشتېشى كۈتۈپ تۇ ـ
رۇۋاتقاندەك، ئازراق ماڭسىلا ئۇنى ئۇچ ـ
رىتىپ قالىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئوتلۇق
ئۈمىد ئالغا مېڭىشقا ئۈندەيتتى، بولۇپ ـ
مۇ سابىر مۇئەللىمگە ئاشۇنداق تۇيۇلات ـ
تى. ئۇ «كۆن تېخى ئەتىگەن، يەنە ئاز ـ
راق ماڭايلىلا» دېدى. باشقىلار ئۇنىڭ
قوشۇلدى. ئۇلار قارا قۇرۇمغا يۈزلىنىپ
يەنە يۈرۈپ كېتىشتى...
سابىر مۇئەللىمنىڭ ئاق ئالمىدەك چې ـ
رايىدا ئاللىقانداق تەقەززالىق بىلىنىپ
تۇراتتى. هېچقانداق ئىشتا باشقىلاردىن
كېيىن قېلىشنى خالىمايدىغان بۇ ئادەم
شۇ تاپتا هەم ئاجايىپ چىرايلىق قاشتې ـ
شى ئۆزىگە ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈن خۇشال،
هەم باشقىلاردىن ئاز ئۇچراتقانلىقى ئۈ ـ
چۈن خاپا ئىدى. ئۇ يەنە قاشتېشى تېپى ـ
ۋېلىشنى، باشقىلارنىڭكىدىن هەم كۆپ هەم
چوڭ قاشتېشى تېپىۋېلىشنى ئارمان قى ـ
لاتتى. ئۇ ئۆز رىسقىنىڭ باشقىلارنىڭكىدىن،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بولۇپمۇ بىللە چىققان مۇنۇ ئىككى ئاغى-
نىسىنىڭكىدىن كەم ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيت-
تى. ئالغا قاراپ ماڭسىلا يەنە قاشتېشى
ئۇچرايدۇ دەپ ئويلايتتى. ئۇ دائىم چە-
رايلىق ۋە پاكىز كىيىنىپ، ئۆزىنى سا-
لاغا تارتىپ، ئىززەت-ھۆرمىتىنى ساقلاپ
يۈرۈيدىغان قومۇشتەك ئورۇق، زىلۋا ئا-
دەم ئىدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى مۇشۇ دەر-
ياغا قاشتېشى ئىزدەشكە چىققاندىكى كې-
يىنىشىمۇ ئۇنىڭ كىيىنىشكە ئىنتايىن
ئېتىبار بېرىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىنى
كۆرۈۋالغىلى بولاتتى. چەت ئەلدە ئىش-
لەنگەن تار، گىرۋەكلىك ناۋاترەڭ شىلەپە،
قىزغۇچ مېغىزرەڭ كاستيۇم-بۇرۇلكا،
مايلاپ پارقىرىتىلغان خورما رەڭ شىبلەت،
ئۇنى گويا قاشتېشى ئىزدەشكە چىققان
يوقسۇلدەك ئەمەس، بەلكى سالقىن ھاۋا-
لىق يۇرۇڭقاشتا سەيلە قىلىۋاتقان زەر-
دارغا ئوخشىتىپ تۇراتتى. قاشتېشى ئىز-
دەپ يۈرۈشى قانداقتۇ قاشتېشى تېپىۋې-
لىش، ئۇنى سېتىپ، پۇل تېپىشنى كۆزلە-
گەندەك كۆرۈنمەيتتى. پەقەت پۇل-مې-
لى ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان بايزادىنىڭ
كۆڭۈل ئەرمىكى ئۈچۈن قىلىۋاتقان بىر-
دەملىك ھاۋايى-ھەۋەسىدەك كۆرۈنەتتى.
لېكىن ئۇنىڭ ھەقىقىي ھالىتى ئۇنداق
ئەمەس ئىدى. پۈتۈن ئەقلى-ھوشى،
پۇلغا — قاشتېشىغا ئىنتىلىپ تۇراتتى. ئۇ-
نىڭ پۈتۈن ناھىيە تەۋەسىدە «بىلىملىك
ئادەم» دېگەن ئاتىقى بار ئىدى. ئۆزىنى
سالاغا تارتىپ يۈرۈشلىرىدىن، قولتۇقىغا
دائىم بىر قانچە پارچە مەشھۇر رومانلار-
نى قىستۇرۇۋېلىشىدىن بىلىملىك ئىكەن-
لىكى چىقىپ تۇراتتى. ياش ئوقۇغۇچىلار
ئۇنىڭ ئەدەبىيات ھەققىدىكى ئاجايىپ
سۆھبەتلىرىگە تەشنا بولاتتى. ئۇنىڭ ئۆ-
زىمۇ ئۆزىنى بۇنداق سۆھبەتلەردىن قا-
چۇرمايتتى. مەشھۇر شائىر-يازغۇچىلار
بىلەن بولغان باردى-كەلدىلىرى، خەت-
ئالاقىلىرى ھەققىدە، ئاشۇ داڭلىق شەخس-
لەرنىڭ مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنمايدى-
غان خۇسۇسىي تۇرمۇشلىرى ھەققىدە، يې-
ڭى ئەمگەك-ئىزدىنىشلىرى ھەققىدە سۆز-
لەپ، ياش ئوقۇغۇچىلارنى ھەيران قال-
دۇراتتى. ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭ بىلىمگە
پېلىمدەك يېپىشاتتى. شۇڭىمۇ ئۇ دەرس
ئۆتكەن سىنىپلار تېزلا مەخسۇس ئەدەبىيات
كەسپىي سىنىپىغا ئايلىنىپ قالغاندەك بولات-
تى. ھەممە ئوقۇغۇچى شائىر-يازغۇچى بو-
لۇشقا ئىنتىلىۋاتقاندەك ھالەت شەكىل-
لىنەتتى... ئۇ ئۆز سۆھبەتلىرىدە ئۆزى يې-
زىۋاتقان ئاجايىپ رومان ھەققىدىمۇ پۇ-
رىتىپ قويۇشنى ئۇنتۇمايتتى. ئوقۇغۇچى-
لار ئۇنىڭ رومان يازالايدىغانلىقىدىن
تېخىمۇ ھەيران قالاتتى. راستىنى ئېيت-
قاندىمۇ ئۇ مۇشۇ ئوتتۇز يىل ئىچىدە ئۆ-
زى يېزىۋاتقان رومان ھەققىدە پات-پات
سۆزلەپ تۇردى. باشقىلار ئۇنىڭ ئاشۇ
چىرايلىق بېزىتىلگەن ئۆيىدە، باغقا قا-
رايدىغان دېرىزىنىڭ ئالدىدا چاچلىرىنى
ئارقىغا تاراپ، قولىغا قەلەم تۇتۇپ، چوڭ-
قۇر تەپەككۇر قايناملىرىغا شۇڭغۇپ ئول-
تۇرغانلىقىنى كۆپ قېتىم كۆرۈشكەن. با-
زار-كوچىلاردا رومانغا ۋەقە-كۆرۈنۈش
ئىزدەپ يۈرگەنلىرىدە كۆپ قېتىم ئۇچرى-
تىشقانىدى. بەزى سورۇنلاردا ئاشۇ رومان
پروتوتىپلىرىدىن بولمىش كىملەرنىڭدۇ زىيا-
رەت قىلغانلىقلىرىنى ھېكايە قىلىپ بې-
رەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ رومانى تېخىچە
پۈتمەيۋاتاتتى. ياش ئوقۇتقۇچىلار ئىچى-
دە ئۇنىڭ رومانى ۋە رومان يازالايدى-
غانلىقى ھەققىدە گۇمانلارمۇ بار ئىدى.

لېكىن ئۇ بۇلداق ئادەملەرنى زادىلا كۆز-
گە ئىلمايتتى. رومانىنى پۈتكۈزۈشكە
ۋاقىت يېتىشمەيۋاتقانلىقىدىن، تەشكىلا-
تىنىڭ ئىتىبار قىلماي ھەپتىسىگە 15—16
سائەتلەپ دەرس يۈكلەپ قويغانلىقىدىن
ئاغرىناتتى. بۇنىڭدىن ئۈچ يىل ئىلگىرى
سابىر مۇئەللىم ئالاھىدە دەرىجىلىك ئوت-
قۇتقۇچى ئۇنىۋانىغا مۇشەررەپ بولدى.
ماڭاشى يەنە ئۆسۈپ ھاكىمىنىڭ ماڭاشى
بىلەن تەڭلەشتى. لېكىن ئۆيدە يەنىلا پۇل
يېتىشمەيتتى... ئۇ ئۆمرىدە ئالتە قېتىم
ئۆيلەندى. بىرىنچى خوتۇنىنى مۇھەببەت-
نى چۈشەنمەيدىكەن دەپ، ئىككىنچىسىنى
ھېسسىياتسىزكەن دەپ، ئۈچىنچىسىنى ياز-
غۇچىغا خىزمەت قىلىش روھى تەييارلىقى
كەم ئىكەن دەپ، تۆتىنچىسىنى يېزىقچى-
لىق قىلىۋاتقىنىمدا چاي تەييارلاپ بەر-
مىدى، قەلەمگە سىيا ئۈچۈرۈپ بەرمىدى
دەپ، بەشىنچىسىنى يەنە بىر نېمە دەپ
ئۆيدىن چىقاردى. ئۇ ئاشۇ بەش خوتۇ-
نىنىڭ ھەممىسىنى قىز ھالەتتە ئالغانىدى.
بەزىدە بەش قېتىم قىز ئالغانلىقى بىلەن
ماختىنىپمۇ قوياتتى. ئۇ ئالتىنچى قېتىم
ئىككى ئەردىن چىققان ئاجايىپ چىرايى-
لىق شەھلا كۆز خانىمنى ئالدى. بۇ سا-
غىرلىرى قاشتېشىدەك سۈزۈك، كۆكسى ئۆپ-
كىدەك لىغىرلاپ تۇرىدىغان، ئاياللىق
ھېس- جەزبىسى ئوتتەك يالقۇنلۇق، دا-
ئىم چىرايلىق ياسىنىپ، كۆزلىرىگە سۈرمە،
لەۋلىرىگە سۇرۇخ يېقىپ يۈرىدىغان پا-
كىز چوكان ئىدى. ئۇلار بىر- بىرىگە
«تېپىشىمىغىچە ئېلىشماس» دېگەندەك توپ-
لىمۇ ماس كەلگەنىدى. خانىم چىرايلىق
ۋە پاكىزلىكىدىن بالا تۇغۇپ بالا بېقىش-
قا ئەمەس، بەلكى دائىم ياسىنىپ- تا-
رىنىپ يۈرۈشكە يارىتىلغاندەك كۆرۈنەتتى.

شۇنداقتىمۇ ئۇ بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى-
نى ئۇلاپ ئالتىنى تۇغدى. لېكىن يەنىلا
ئېتىكىگە كىر قوندۇرمىدى، بەدىنىدىن سۈت
پۇراتمىدى. چىرايلىق ۋە پاكىزلىقى بى-
لەن ئاغزىدىن چىقىۋاتقان گەپ- سۆز-
لىرى توپتوغرا تەتۈر تاناسىپ تۈز-
گەن بۇ خانىم، سابىر مۇئەللىمنى دائى-
مىي تۇرۇشلۇق بالا باققۇچى ياللاشقا مەج-
بۇر قىلدى. بالىنى ئېمىتىدىغان سۈت ۋە
سۈت پاراشوكى سېتىۋېلىشقا مەجبۇر قىل-
دى. ئۆزىگە، بالىلارغا چىرايلىق ئېسىل
كىيىم- كېچەك سېتىۋېلىشقا مەجبۇر قىل-
دى. چىرايلىق، زامانىۋى ۋە پاك- پا-
كىز ياشاش مۇھىتى يارىتىشقا مەجبۇر
قىلدى... قوشنىلار بۇ خانىمنىڭ ئاشۇ ئا-
جايىپ تىل- ئاھانەتلىرىدىن دەسلەپ
خەۋەر تاپقان كۈنلەردىلا سابىر مۇئەل-
لىم ئۇنىمۇ پات- ئارىدا ئۆيدىن قوغلاپ
چىقىرىدۇ دەپ ئويلاشقانىدى. لېكىن كې-
يىنكى ئەمەلىيەت ئۇنداق بولمىدى. ئەك-
سىچە سابىر مۇئەللىمنىڭ ئۆزى يۈزلىرى
ھورلانغان، ياقىسى ئۈزۈراپ قالغان ھال-
دا بىر قانچە قېتىم ئۆيدىن چىقتى ۋە يە-
نە باشقىلارنىڭ سالا- سۆلھىسىز ئاشۇ
خانىمنىڭ ناز- كەرەشمىسى تۈپەيلىدىن
ئۆيگە قايتىپ كەلدى... سابىر مۇئەللىم
خەخىردىكىگىچە قەرزگە بوغۇلۇپ قالغا-
نىدى. ئۇرۇق- تۇغقان، تونۇش- بىلىش-
لەر ئۇنىڭ يەنە قەرز سورىشىدىن ئەنسى-
رەپ قېچىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ رومان يې-
زىۋاتقانلىقتەك كاتتا سالاھىيىتى، قوي-
توخۇ، ئۆردەك- غاز بېقىپ ئائىلىسىنى
بېقىشتەك ئۇششاق ئىشلارنى قىلىشقا يول
قويمايتتى. ئۇرسۇن مۇئەللىمدەك كۆتەك
كولاپ، شاخ- شۇمبا، شاخار- تەمەچ تې-
رىپ يۈرۈشكە تېخىمۇ يول قويمايتتى. ئۇ

پەقەت قەرز ئالاتتى. بۇ ئايدا ئۇنىڭدىن ئالسا، يەنە بىر ئايدا بۇنىڭدىن ئالاتتى. ئۇنىڭدىن ئېلىپ بۇنىڭغا، بۇنىڭدىن ئېلىپ ئۇنىڭغا تۆلەيتتى. قەرز ئىگىلىرى بەك سۈيلەپ كەلگەندە «رومانىمنىڭ قەلەم ھەققى چىققاندا ھەممىنى بىراقلا تۆلەپ تۈگىتىمەن» دەپ يەنە ئاشۇ روماننى پەش قىلاتتى. رومان بولسا تېخىچە پۈتمەي ياتاتتى... گەرچە شۇنداق بولسىمۇ، سابىر مۇئەللىم ئاغىنىلەر ئارا زادىلا پىخسىقلىق قىلمايتتى. بىرەر يەرلەرگە بارغاندا، ئاشپۇزۇللارغا كىرگەندە ياكى شەنبە كەچلىكلىرى بىرەر بوتۇلكا ھاراق ئېلىشقا توغرا كەلگەندە، ئالدى بىلەن يانچۇقىنى كولايتتى. شاھمات تاختىسى ئۈستىدە ئۇستىلىق بىلەن تەۋەككۈلچىلىق قىلىپ يېڭى – يېڭى ئويۇنلارنى چىقىراتتى. ئاغىنىلىرىنىڭ توي – تۆكۈن، ئۆلۈم – يېتىم ئىشلىرىغا خۇددى ئۆز ئىشىغا قارىغاندەك قارىشاتتى. ئادەمگەرچىلىك باردى – كەلدىلىرىگە ئۆزىمۇ، خوتۇنىمۇ ئەنتايىن ئېتىبار قىلاتتى. شۇڭىمۇ ئەل – جامائەت، ئەل – ئاغىنىلىرى ئارىسىدا ئوبدانلا ئىناۋىتى بار ئىدى. دوستلىرى ئۇنىڭ خىخىرىدىكىچە قەرزگە بوغۇلۇپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ دائىم چىرايلىق كىيىنىپ، پۇلنى ئايىماي خەجلەپ يۈرۈشىدىن ھەيران بولاتتىيۇ، لېكىن پۇلنى نەدىن تاپىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. بۇ، سابىر مۇئەللىمنىڭ «سىرلىرىڭنى دۈشمىنىڭدىن كۆرە دوستلىرىڭدىن بەكرەك ساقلا» دېگەن ئەقىدىگە ئەمەل قىلغانلىقىنىڭ مەھسۇلى ئىدى. ئۇ ھېچقاچان ئاغىنىلىرىدىن قەرز ئېلىپ باقمىغان. باشقىلاردىن، ئۇرۇق – تۇغقانلاردىن، تونۇش – بىلىشلەردىن ئالاتتى، لېكىن ئاغىنىلىرىدىن ئال-

مايتتى. دەسلەپكى چاغلاردا ئاشۇ قەرزلەرنى خىيال قىلىپ، كېچە – كېچىلەپ ئۇخلىماي يۈردى. كېيىنچە كۆنۈپ قالدى. ئۇن بەش يىلغا سوزۇلغان قەرزدارلىق ئەمدى ئۇنى مەگىستىمەس قىلىپ قويغانىدى. «تاز بولساڭ گەردەنگىچە بول» دېگەندەك، ئۇ ئاستا – ئاستا قەرز ئېلىشتىن قورقمايدىغان بولۇپ كەتتى. قەرز ئېلىۋېرەتتى، پۇل تۈگىسىلا ئالاتتى. لېكىن ئۇ ئاشۇ قەرزلەرنى بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى بەرىبىر تۆلەش لازىملىقىنى، يېزىلمىغان رومانىنىڭ قەلەم ھەققى توغرىسىدىكى گەپلەرنىڭ يەنىلا بىر شېرىن خىيال ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى. ئىچى تىتىلداپ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يىگۈدەك بولۇپ ئازابلىناتتى. لېكىن ھېلىقى شەھلا كۆز، ئالتە بالىدىن كېيىنمۇ گۈزەللىكىنى زادىلا يوقاتمىغان خوتۇنىنىڭ پەيلى يەنىلا شۇ ئىدى. ئۆيدە پۇل تۈگىسىلا تىل – ئاھانەت دېگەننى قار – يامغۇردەك ياغدۇراتتى. ئۇنىڭ ئۆز مائاشى ئۆزىنىڭ كىيىم – كېچەك، زىبۇ – زىننەت، ئۇپا – سۇرۇخ دېگەنلەرگە يەتمەيتتى. سابىر مۇئەللىمنىڭ مائاشىغىمۇ چاڭگال سالاتتى: ھە دېسىلا گىلەم سېتىۋېلىش، دېرىزە پەردىسى ئالماشتۇرۇش، ساپا يەڭگۈشلەش بىلەن شۇغۇللىناتتى. ئۆيدە ئاش – ئوزۇق، گۆش – ياغ ئۆكسۈپ قالسا تېخى بولمايتتى. چوڭىيىپ قالغان ئالتە بالىنىڭ كىيىم – كېچىكى كونىراپ قالسا تېخى بولمايتتى. ھەممىگە بىچارە سابىر مۇئەللىم جاۋابكار ئىدى. سۈتكىمۇ، بالا – چاقىلارنىڭ خەرجىگىمۇ، ئايالىنىڭ زىبۇ – زىننەتلىرىگىمۇ پۇل لازىم ئىدى. قەرز ئالمىسا، بۇنچە جىق چىقىمغا مائاش يېتەمدۇ؟ ئىككى كىشىنىڭ مائاشى نېمىگە يېتىدۇ؟

تېخى ئاشۇ چىرايلىق خوتۇنىنىڭ ئايدا بىر قېتىم شەھەرلىك دوستلىرىنى چاللىۋېلىشقىمۇ پۇل لازىم. ئۈزۈلمەي كېلىپ - كېتىپ تۇرغان ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنى كۈتۈۋېلىشقىمۇ پۇل لازىم ئىدى...

ئاشۇ خوتۇن بۇ يىلنىڭ بېشىدا تۇيۇقسىز سابىر مۇئەللىمگە بىرەر ئەمەلنى قولغا كىرگۈزۈۋېلىشقا مەسلىھەت بەردى. ئۇنىڭچە، ئەمەلدار بولۇۋالسىلا يۇقىرىما ئاشمۇ، ماشىنىمۇ ۋە ھەممە نېمىمۇ تەق بولارمىش. سوۋغا - سالام دېگەن سۇدەك ئېقىپ كىرىپ تۇرارمىش، ئەمەلدار بولۇۋېلىش ئانچە تەس ئەمەسمىش. ھاكىمنى، شۇجىنى، تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنى بىر قانچە قېتىم مېھمانغا چىللىسىلا، سابىر مۇئەللىمدەك بۇنداق بىلىملىك، رومان ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىناۋەتلىك ئادەمنىڭ ھەممە ئىشلىرى ئۆزلۈكىدىن يۈرۈشۈپ كېتەرمىش... مەسلىھەت ياخشى مەسلىھەت ئىدى. لېكىن ھەممە كىشى شەھلا كۆز خانىمنىڭ سىزىقىدىن چىقالمايدۇ، دېيىشىدىغان سابىر مۇئەللىم بۇ قېتىم كۈتمىگەن يەردىن چىقىپ تاپتىن چەتنىدى! خوتۇنىنىڭ ئاقىلانە مەسلىھەتىنى بىراقلا رەت قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ نېمىشقا شۇنداق قىلغانلىقىنى چۈشەنگىلى بولمايتتى. ئۇ قاپاقلىرىنى تۈرۈپ «قويە، بۇنداق ئىشلى» دېدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ مەسلىھەت ئاياغلاشقان بولدى. سابىر مۇئەللىمنى گەپكە كىرگۈزەلمىگەندە چالۋاقاپ، تىل - ئاھانەت ياغدۇرۇپ، ئۆيىنى بېشىغا كىيىدىغان بېشەم خانىم بۇ قېتىم ئۇنىڭ چىرايىدىكى قەتئىيەتنى كۆرۈپ ئۇنداق قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. «ئىختىيارىڭ» دېگەن مەنىدە، قىپ-قىزىل لەۋلىرىنى پۈرۈپلا قويدى، خالاس. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش شۇ پېتى قالدى... لېكىن ئۇلارغا پۇل لازىم ئىدى. قەرز تۆلەشكىمۇ، خوتۇن ئۈچۈن يېڭى - يېڭى زېبۇ - زىننەتلەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈنمۇ پۇل لازىم ئىدى.

شۇ تاپتا، سابىر مۇئەللىم يەنىلا پۇلنى ئويلاپ كېلەتتى: خۇدادىن، ئانا دەريادىن، ئۆزىنىڭ رىزقىدىن چوڭ بىر دانە قاشتېشى ئاتا قىلىشنى، ئۇنىڭ تۇرغۇن پۇلغا — قەرزلىرىنى تۆلەپ يەنە ئاشقىدەك پۇلغا يارىشىنى تىلەپ كېلەتتى. ھەر بىر تاشقا دىققەت بىلەن كۆرەتتى. قورام تاشلارنى پولات چىۋىق بىلەن قومۇرۇپ ئۆرۈگەندە، ئۇنىڭ تېگىدىن ئۆزى ئويلىغان قاشتېشى چىقىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. لېكىن ئۇ تېخى ئۇچرىمايۋاتاتتى. سابىر مۇئەللىمنىڭ بويىنى دەرياغا ئېگىلگەن، كۆزى دەرياغا تىكىلگەنىدى. بېشىنى كۆتۈرمەيمۇ قۇياشنىڭ غەربكە ئېگىلگەنلىكىنى كۆرۈپ تۇراتتى. كەچكىرگەنسېرى يەنىمۇ بەكرەك تېت - تېت بولاتتى. تېخىچە تۈزۈكرەك بىرەر تال قاشتېشى تاپالمىدى. ھېلىقى ئەينۇلغا ئوخشايدىغان قاشتېشىنى سېتىشتىن ئۈمىد يوق ئىدى. ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە تېخىچە ياسىنىشتىن قالمىغان شەھلا كۆز خانىم چاڭ سالاتتى. پۇل قىلىش ئۈچۈن چوڭراق، ئاشۇ خوتۇنىنىڭ بويىنى، بارماقلىرى، بىلەكلىرى كۆتۈرەلمىگۈدەك قاشتېشى تېپىش كېرەك ئىدى... لېكىن مانا... ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۈمىدسىزلىك قاپلاپ كېلەتتى. «رىسقىم مۇشۇنچىلىكمىكىنە!؟» دېگەن بىر پىكىر كۆڭلىنى ئېزەتتى! لېكىن ئۇنىڭ پۇتلىرى توختاۋسىز يۆتكىلىپ، كۆزى توختاۋسىز

ئىزدەيتتى. ئوتلۇق ئۈمىد ئۇنى قارا
قۇرۇم تەرەپكە — دەريانىڭ باشلىنىش
نۇقتىسىغا قاراپ سۆرەيتتى...

6

قوياش غەربىي قىرغاققا باش قويدى.
لېكىن قاشتېشى ئىزدىگۈچىلەر ئۆزلىرى-
نىڭ خېلىلا ئىلگىرىلەپ كەتكەنلىكىنى،
ئالدىلىرىدا، يورۇڭقاشنىڭ ئۈستىگە سې-
لىنغان ھەيۋەتلىك سۇ بۆلگۈچ توسمىنىڭ
كۆرۈنۈپ قالغانلىقىنى تېخى ھېس قىلىشال-
مايتتى. قاشتېشى تېپىۋېلىش ئۈمىدىدە
توختاۋسىز ئالغا ئىلگىرىلەيتتى. ھېچ-
كىم قاشتېشى توغرىسىدا ئېغىز ئاچمايت-
تى. قاھار مۇئەللىم كۈننىڭ كەچ كىرى-
ۋاتقانلىقىنى تۇيمىغانىدەك پۇتلىرىنى
بارغانسېرى ئاۋايلاپ دەسسەپ قاشتېشى
ئىزدەشنى داۋام قىلدۇرۇۋاتاتتى. قالغان
ئىككىيلەن قاچان قاھار ئېغىز ئاچسا شۇ
چاغدا كەينىمىزگە ياندىمىز دېگەن تۇيغۇ-
دا ئىدى. قاھار مۇئەللىم بولسا ئۈن-
تىنسىز كېتىپ باراتتى. ھەممىسىنىڭ
كۆڭۈللىرىدە، ئىستەك - ئۈمىدلىرىدە،
پىكىر - خىياللىرىدا بىرلا «قاشتېشى،
قاشتېشى، قاشتېشى» دېگەن ئۇقۇم ھۆكۈم
سۈرەتتى. ئەسلىرىدە ئاشۇنىڭدىن بۆلەك
ھېچنېمە يوق ئىدى. تۇيۇقسىز دەريا
ئىچىدە «ۋاي!» دېگەن ئاۋاز ياڭراپ
كەتتى، ئاۋاز ئۈنلۈك ئەمەس ئىدى.
لېكىن سابىر مۇئەللىم بىلەن تۇرسۇن
مۇئەللىم ئېنىق ئاڭلىدى. بېشىنى كۆ-
تۈرۈپ، بۇرۇلۇپ قاھار مۇئەللىم تەرەپ-
كە قاراشتى. قاھار مۇئەللىم كۆپكۆك
قوم ئۈستىگە يىقىلغانىدى. سابىر مۇئەل-
لىمنىڭ كۆڭلى نېمىنىدۇر تۇيغانىدەك بولـ-
دى ۋە بۇرۇلۇپ قاھار مۇئەللىم تەرەپكە
يۈگۈرۈپ كەتتى.

— نېمە بولدى؟ — ئۇ ۋارقىراپ تو-
رۇپ سورىدى.

قاھار مۇئەللىم جاۋاب بەرمىدى. ئۇ
«ۋاي - ۋاي» لاپ، قولى بىلەن پۇتى-
نى تۇتىماقچى بولۇپ، قوم ئۈستىدە ئۇدا-
ملاپ يۆرەتتى. سابىر مۇئەللىم يېتىپ
كەلگەندە قاھار مۇئەللىم تېخىچە ۋاي-
ۋايلاۋاتاتتى. ئازابتىن بوغداي ئۆڭ
چېھرى تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— تىزىڭمۇ ياكى ھوشۇقۇڭمۇ؟

— ۋاي، ۋايجان، ھوشۇقۇم، ھوشۇ-
قۇم مىتكوت كەتتى بولغاي، قوم ئۈستى-
گە دەسسىگەنتىم، نېمە بولغىنىنى بىلەلى-
مەيلا قالدىم، خۇددى چېقىۋەتكەندەك
ئاغرىۋاتىدۇ...

سابىر مۇئەللىم قوم ئۈستىگە تىزلىنىپ
ئولتۇرۇپ، قاھار مۇئەللىمنىڭ كەشىنى
سالدۇردى. ئۇ بۇنداق پاجىئەگە ئىل-
گىرىمۇ داخىل بولغانىدى. بۇنداق چاغ-
دا نېمە قىلىشنى بىلەتتى. قاھار مۇ-
ئەللىمنىڭ پۇتىنى تىزى ئۈستىگە ئېلىپ
ئۇۋۇلاشقا باشلىدى. پۇتىنىڭ ئىزەڭگۈ-
لىكى بىلەن شوخىقىدىن تۇتۇپ، ئالدى-
دىغا ئاۋايلاپ تارتىپ قويۇۋەتتى. مۇ-
شۇنداق قىلغانىدا بوغۇمدىن چىقىپ كەت-
كەن بولسا جايىغا چۈشەتتى. سابىر مۇ-
ئەللىم بۇ ھەرىكەتنى ئىككى - ئۈچ قېتىم
تەكرارلىدى. قاھار مۇئەللىمنىڭ ئىڭ-
رىشىمۇ ئاستا - ئاستا بېسىقتى. قارىغان-
دا ئاغرىق سەل پەسەيگەندەك تۇراتتى.
بۇ چاغدا تۇرسۇن مۇئەللىممۇ يېتىپ
كەلدى. «پۇتىنى سوغۇق سۇغا چىلايلى،
ئىششىشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ»
دېدى ئۇ كېلىپلا، بۇ ياخشى چارە ئىدى،
ئىششىپ كەتمىسىلا ئوڭاي ياخشى بولۇپ
كېتەتتى. سابىر مۇئەللىم ئورنىدىن تو-

روۋپ، قاھار مۇئەللىمنى يۆلىدى. تۇرسۇن مۇئەللىممۇ ياردەملەشتى.

— ئاغرىقىقا چىداپ بەرگىن، سۇغا چىلاپ كۆرەيلى. ئاغرىق توختاپ قالسا ئەجەب ئەمەس...

— توختا! — بىردىن ۋارقىرىدى قاھار مۇئەللىم. ئۇنىڭ ئاۋازى ھاياجاندىن تىترەيتتى، كۆزلىرى ھېلىلا سابىر مۇئەللىم تىزلىنىپ ئولتۇرغان يەرگە تىكىلىپ قالغانىدى. ئاشۇ يەردە سابىر مۇئەللىمنىڭ ئولتۇرۇپ قوپۇشىدىن قۇملار سۈرۈلۈپ، تاشلار ئېچىلىپ قالغانىدى، — قاشتېشى، قارا ئانە قاشتېشى!

— قېنى؟ قېنى قاشتېشى؟

قاھار مۇئەللىم ئوڭ قولىنى ئالدىغا سوزۇپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن كۆرسەتتى:

— ئەنە، ئەنە كۆرمىدىڭمۇ؟ نەدە پەتەك پارقىراپ تۇرۇپتۇ...

ھەممەيلەننىڭ كۆزى قاھار مۇئەللىم كۆرسەتكەن يەرگە تىكىلدى. سۈرۈلۈپ كەتكەن قۇملارنىڭ ئارىسىدا ھەقىقەتەنمۇ ئاپئاق بىر نەرسە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. تۇرسۇن مۇئەللىم دەرھال تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، قولى بىلەن قۇملارنى سۈرۈپ تاشنىڭ يۈزىنى يەنىمۇ ئاچتى. دۈم كۆمتۈرۈپ قويغان داستەك يوغان بىر تاش چاقناپ كەتتى. سۈتتەك ئاق تاشنىڭ ئىچ-ئىچى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. راستىنلا بىر پارچە قاشتېشى ئىدى. تۇرسۇن مۇئەللىم تاشنىڭ بىر تەرىپىگە قولىنى تىقىپ، قومۇرۇپ ئالماقچى بولۇپ كۈچەپ باقتى، لېكىن تاش مىدىرلاي دېمەيتتى. ئۇ قولى بىلەن قۇملارنى تاتىلاپ كولاشقا باشلىدى. سابىر مۇئەللىممۇ ياردەمگە كەلدى. قاھار مۇئەللىمنىڭ پۇتىدىكى ئاغرىق ئاللىقاچان توختاپ قالغان، ئۇ ھاياجىنىدىن ھاسىراپ، پۇتلىرىنى سوزغان ھالدا تىنچىقىپ قاراپ ئولتۇراتتى. تاشنى كولاۋاتقانلارمۇ ھاسىرايتتى. ھاردۇقتىن ئەمەس بەلكى ھاياجاندىن ھاسىرىشاتتى. ھېلىلا قاھار مۇئەللىمنىڭ پۇتى مىتكوت كەتكەنلىك سەۋەبىدىن بىردەملىكتە ئۇنتۇلغان قاشتېشى ۋەسۋەسىسى ئەمدى يەنە ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنىدى... ئىككىيلەن بىر ھازا ھەپىلىشىپ، پولات چىۋىقلارنى پىشاڭ قىلىپ، يوغان قاشتېشىنى ئورەكتىن دومىلىتىپ چىقاردى. بۇ ئۇلار ئۆتكەن قېتىم چوڭ جامەنىڭ قېشىدىكى قاشتېشى بازىرىدا، قاشتېشى ئويمىچىلىق كارخانىسىنىڭ ئەۋرىشكىلەر زالىدا كۆرگەن بىرىنچى دەرىجىلىك ئاق قاشتېشىنىڭ ئۆزى ئىدى. رەڭگىۋە نۇرلۇقلۇقى ئاشۇ يەردىكى ئاق قاشتېشىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى. بىرەر سىزىقدەز ياكى بىرەر تال داغدىن ئەسەر كۆرۈنمەيتتى. غەربىي قىرغاقتىن سىيرىلىپ چۈشكەن نۇر تالاسى تاشنىڭ ئىچ-ئىچىنى يورۇتۇپ جىلۋە قىلاتتى. لېكىن بۇ ئاشۇ ئەۋرىشكىلەر زالىغا قويۇلغان تاشتىن كۆپ چوڭ ئىدى.

— قانچە كىلو كېلەر؟

سابىر مۇئەللىم كۆتۈرۈپ ئېغىرلىقىنى دەڭسەپ كۆرمەكچى بولدى. ئۇ ئىنچىكە بەللىرىنى يادەك ئېگىپ تاشنى قۇچاقلىدى، لېكىن كۆتىرەلمىدى.

— ۋاي، ۋايىەي، مەن كۆتۈرەلمىدىم. قارىغاندا بىرەر يۈز كىلوگرام كېلەمدۇ نېمە، كاساپەت بەك ئېغىركەن...

تۇرسۇن مۇئەللىم يەڭلىرىنى شىمايلاپ، قاشتېشىنى قۇچاقلاپ دەس كۆتەردى. سەل كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، ئاۋايلاپ قويۇپ قويدى.

— ئەللىك كىلوگرام بىلەن ئاتمىش كىلوگرامنىڭ ئارىسىدا باردەك قىلىدۇ، ئاتمىش كىلوگرامدىن ئاشمايدۇ...

ئۈچ ئادەم ئاشۇ چوڭ قاشتېشىنىڭ ئۈچ تەرىپىدە ئولتۇراتتى. خۇددى ئاشۇ ئېسىل قاشتېشىنىڭ قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ قورشاپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار تېنچلىنىپ قېلىشقان، لېكىن قەلبلىرى تىنچ ئەمەس ئىدى. ئۇلار ئۆتكەن قېتىم قاشتېشى بازىرىدا ئاڭلىغان، قاشتېشى قانچە چوڭ بولسا، باھاسى شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ، بىرىنچى دەرىجىلىك ئاق قاشتېشىنىڭ ئېغىرلىقى ئون كىلوگرامدىن ئاشسىلا، ھەر كىلوگرامىنىڭ باھاسى ئون مىڭ يۈەندىن ئاشىدۇ، دېگەن گەپلەرنى يادىغا ئېلىپ، ئۆزلىرىچە مۇنۇ ئاق قاشتېشىنىڭ باھاسىنى ھېسابلاشقا كىرىشكەنىدى. ئوقۇتقۇچى ئادەملەر ئۈچۈن بۇ قىيىن ھېساب ئەمەس ئىدى. ئون مىڭنى ئەللىككە كۆپەيتسىلا چىقاتتى. لېكىن ئۇلارنىڭ بۇ سانغا زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. كۆڭلىدە ئاشۇ ئون مىڭنى بەش مىڭغا، ئىككى مىڭغا، بىر مىڭغا چۈشۈرۈپ ھېسابلاپ بېقىشاتتى. ھېلى تۇرۇپ ئاتمىشنى ئەللىككە، قىرىققا چۈشۈرۈپ بېقىشاتتى. شۇنداقتىمۇ ئۆزلىرى ئۆمۈرلىرىدە كۆرۈش تۇگۇل خىيال قىلىپمۇ باقمىغان شۇنچە كۆپ پۇلنى تەسەۋۋۇرىغا سىغدۇرالمايتتى...

ئۈچ كىشىنىڭ قەلبىدە «بىزنىڭ» دېگەن تېرمىن بىلەن «مېنىڭ» دېگەن تېرمىنمۇ بىر-بىرىگە ئالمىشىپ، ئورۇن تالىشىپ، بىر-بىرىنى ئىتتىرىشىپ يۈرەتتى. ئۇلار بىر-بىرىگە قاراشمايتتى. پەقەت قاشتېشىغىلا سۈرلۈك نەزەردە تىكىلىپ ئولتۇراتتى. قاراشلىرى بارغانسېرى سۈرلۈك تۈس ئېلىشاتتى... ئۇلار خېلى ئۇزۇنغىچە ئاشۇنداق ھالەتتە ئولتۇرۇشتى. تاماكا ئورۇشۇپ، بىر-بىرىگە خوش ئېيتىشمايلا پۇرقىرىتىپ ئىس چىقىرىشتى. ئۇلارنىڭ تېخىچە ھېساب چىقىرىشىۋاتقانلىقىنى ياكى باشقا نەرسە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. سىرتتىن قارىغان ئادەمگە ئۇلار خۇددى مۇشۇ قاشتېشىنىڭ يېنىغا بىرلا ۋاقىتتا كېلىپ قالغان يات ئادەملەرگە ئوخشاش كۆرۈنەتتى. ئۇلار يات ئەمەس ئىدى. لېكىن شۇ تاپتا قەلبلىرى ياتلىشىپ كېتىۋاتاتتى...

خېلى ئۇزاق ۋاقىت ئۆتتى. ئەڭ ئالدى بىلەن قاھار مۇئەللىمنىڭ ئىچىدە «پۈتۈم مىتكوت كەتمىگەن بولسا، سابىر كەلمەيتتى، سابىرنىڭ پۇتلىرى قومنى سۈرتمىگەن بولسا، قاشتېشىنىمۇ كۆرمەيتتىم...» دېگەن پىكىر پەيدا بولدى. گەەدى ئېچىنىشنىڭ ئورنى يوق ئىدى. ئۇنىڭدىن

كېيىن سابىر مۇئەللىممۇ ئاشۇنىڭغا ئوخ-
شاش پەيكەرنى مېكسىدىن ئۆتكۈزدى:
«قاھارنىڭ پۈتى مىتكوت كەتمىگەن بول-
سا، بۇ يەرگە كېلىش ئويۇممۇ يوق ئىدى.
خۇدا قاشتېشىنى ئېچىۋېتىشنى مېنىڭ پۈ-
تۈمگە، كۆرۈشنى قاھارنىڭ كۆزلىرىگە،
كۆتۈرۈشنى تۇرسۇننىڭ كۈچىگە نېسىپ قىپ-
تۇ...» دەپ ئويلىدى. تۇرسۇن مۇئەللىممۇ
شۇنداق ئويدا ئىدى. «ئەمگەكقۇ مېنىڭ،
ئېكىن ئۇلار كۆرمىگەن بولسا...» شۇنداق
قىلىپ ئۇلارنىڭ قەلبلىرى يەنە ئاستا-
ئاستا ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى. چىراي-
قاراشلىرىدىكى سۇر ئاستا-ئاستا يوقىلىپ،
مۇلايىملىق ئۆرلەپ چىقتى. ئۇلارنىڭ ئەق-
لى نەپسىدىن غالىب كەلگەنىدى. قەلبىدىكى
كۈرەش تولۇق ئاخىرلاشقاندا، ئۇلارنىڭ
چىرايىغا يەنە ئوقۇتقۇچىلارغا خاس خېجىل-
لىق نۇرلىرى يۈرۈق چۈشۈردى. بۇ ھېلىلا
قەلبلىرىدىن كېزىپ ئۆتكەن نومۇسسىز
پىكىرلەرنىڭ ئەستىلىكى ئىدى. ھايال ئۆت-
مەي خېجىللىق نۇرلىرىنىڭ ئورنىنى تات-
لىقىنا كۈلۈمسىرەش ئىگىلىدى. بىر-بىرى-
گە قاراپ تاتلىقىنا كۈلۈمسىرەشتى. ئاشۇ
كۈلۈمسىرەشتە، بۇگۈنكى تەۋەككۈلچىلىك-
نىڭ غەلىبە شادلىقىمۇ، ئۆزلىرىنىڭ چىن
ئىنسانلىق روھلىرىنى قايتا تېپىۋېلىش-
قانلىقلىرى ئۈچۈن مەمنۇنلۇقىمۇ، دوست-
ئاغىنىدارچىلىق ۋاپادارلىقىمۇ — ھەممىسى
ئەكس ئېتەتتى. ھېچكىم «بۇ قاشتېشى كىم-
گە تەئەللۇق؟» دەپ سورىمىدى. پەقەت
قاھار مۇئەللىم سومكىسىدىن بىرىكىمە
تالايپتىن توقۇلغان چىپتا تاغارنى ئېلىپ
تۇرسۇن مۇئەللىمگە تاشلاپ بەردى. تۇرسۇن
مۇئەللىم قاشتېشىنى تاغارغا سېلىپ، سا-
بىر مۇئەللىمگە يۆتكۈزۈپ قويدى. ئۆزى
بولسا، قاشتېشىدىنمۇ ئېغىرراق بولغان
قاھار مۇئەللىمنى ھاپاشلىدى. ئۇلارغا
قاشتېشى تارتۇق قىلغان ئانا دەريا، ئۇلار-
نىڭ دوستلۇقىنىمۇ قۇتقۇزۇپ قالغانىدى.
ئۇلار ئارقىغا قايتىشتى. قەلبلىرىدە ئانا
دەرياغا بولغان ئاپىرىن ھېسسى ئۆركەش-
لەيتتى.

— ئېھ، سېخىسەن ئانا دەريا يۈرۈڭقاش!

(بېشى 40-بەتتە)

كەپتۇ. دادام مىجەزىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيت-
تىۋېدى، ئۇ ئاچچىقلاپ دادامنى سىلكى-
ۋەتتى. بىچارە دادام لام-جىم دېمەستىن
بوغالتىرغا ئەگىشىپ كالتىيار ئامبىرى
تەرەپكە كەتتى. ئەپسۇس، شۇ كۈنى ئۇ
دەل مەن ئولتۇرغان مۇشۇ يەردىن تېيىلىپ
كېتىپ مۇز ئاستىغا كىرىپ كەتكەنىكەن...

— شۇنىڭدىن بېرى مەن بۇ ئامبار قىنىنى
تاشلىمىدىم. ھەر قېتىم سۇغا قارىسام دا-
دام سۇ يۈزىدىن كۆتۈرۈلۈپ ئالدىمغا چى-
قىدىغاندەكلا تۇيۇلىدۇ. ھەي، دادام بول-
غان بولسا قانچىلىك ياخشى بو-
لار ئىدى - ھە؟ ئوغلىنىڭ بۈگۈنكى ھالى-
تىنى، بوز ئېتىغا مىنىپ تاغمۇ تاغ، دا-
ۋانمۇ - داۋان ئېشىپ يۈرگەنلىكىنى كۆر-
گەن بولسا، قەلبىدە زەررىچە ئارمىنى
قالمىغان بولار ئىدى.

— دادا، بولدى ئەمدى، مۇز ئېچىدىن
قايتىپ چىقىڭچۇ، دادىلىق مېھرىڭىزگە يەنە
بىر رەت قېنىۋالاي، دادا، نېمىشقا چىق-
مايسىز؟ سىز قەيەردە؟ زادى قەيەردە!

قىيا ئاستىدىكى جەسەت

(ھېكايە)

قەيسەر ئابدۇقادىر

پاتىمە بېشىنى سامان تەكىيە ئۈستىدىن سەلگىنە كۆتۈرۈپ، ئۆي ئىچىدىكى تىمتاسلىققا سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سالدى. ئادەم بويى ئېگىزلىكتىكى كىچىككىنە پەنجىرىدىن شوخلىغىپ كىرگەن ئاي نۇرى ئۆي ئىچىنى كۆكۈچ يورۇتۇپ تۇراتتى. بىر ئۆمۈر مېھنەت كېچىپ يەتكىچە جاپا تارتقان، ئەمەلىكتە ياشىنىپ ھالىدىن كەتكەن دادىسى غازاڭدەك قۇرۇشقا باشلىغان ئۆپكىسىدىن كونا چىغرىق ئايلانغاندەك ئاۋاز چىقىرىپ ئۇخلاۋاتاتتى. چاچلىرىغا ئاق سانجىلغان مېھرىبان ئانىسى ئۇنىڭ يېنىدىلا يېنىك پۇشۇلداپ ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. قىز ئۆزىدىكى يىللاردىن بېرى ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقان، بەدىنىنىڭ ھەر بىر ھۈجەيرىلىرىگىچە سىڭىپ كەتكەن بۇ تونۇش ئاۋازلارغا قىنىيالماسلىق بىلەن بىردەم قۇلاق سېلىپ ياتقاندىن كېيىن، ئىككى جەينىكىگە تايىنىپ يېرىم ئۆرە بولدى. يوتقان ئۈستىگە يېپىۋالغان چاپىنىنى ئاۋايلاپ ئېلىپ، ئۇچىسىغا ساپتى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ ئىشىك ئالدىغا كەلدى.

بۇ پاتىمەنىڭ تۇنجى قېتىم كېچىدە سىرتقا چىقىشى ئەمەس، ھەپتىنىڭ جۈمە، يەكشەنبە كۈنلىرى ئەل ئۇيقۇغا كېتىپ مەھەللىنى جىمجىتلىق باسقاندا، پاتىمە بۈگۈنكىدەك ئۆيدىن غىپپىدە چىقىپ بوۋرە جىلغىسى تەرەپكە باراتتى. ئۇ يەردە يارى ئۇنى تەشنالىق ئىچىدە كۈتۈپ تۇراتتى. سادىر ھەمىشە ئۇ ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرنى سوۋغا قىلاتتى. پاتىمەنىڭ سادىرنى ئىزدىشى ھەرگىزمۇ قانداقتۇر سوۋغاتلارنى ئېلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى بىر مەھەللىدە ياشىسىمۇ كۆرۈشەلمەيدىغان، قىنىيا بېقىپ قارىشالمايدىغان، ئەمما ھامان قەلبىدە سۆيگۈ ئىلاھى سىرپىتىدە چىن ئىشقى بىلەن سۆيۈپ كەلگەن كىشىسىنى قانغىچە كۆرۈۋېلىش، ئۇنىڭ جانغا لەززەت بېغىشلايدىغان شېرىن سۆزلىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن ئىدى.

لېكىن بۇ كېچە پاتىمەنىڭ تولۇنئايدىن قېلىشمايدىغان گۈزەل چېھرىنى ھەسرەت تۇمانلىرى قاپلىغانىدى. كۆڭلى دەممۇدەم بۇزۇلۇپ، كۆز ياشلىرى يامغۇردەك تۆكۈلۈش ئالدىدا تۇراتتى. قۇلاق تۈۋىدە ئاخشام ئانىسى يىغلاپ تۇرۇپ ئېيتقان قورقۇنچلۇق سۆزلەر جاراڭلايتتى.

«قىزىم، ساڭا بۇ گەپلەرنى قانداق ئېيتىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن، بىز تەتۈر پېشانە بەندىلەر ئىكەنمىز. ھۆسنىڭ ساڭا بالا بولدى. بىرەر يېرىڭ ئەيىبلىك يارالغان بولسا كاشكى... تۈنۈگۈن مەھەللىنىڭ ئىمامى ئۆيىمىزگە يەتلەپ كەپتۇ. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە مۇشۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە رۇستەمباي سېنى ئۈچىنچى خوتۇنلۇققا ئېلىش ئۈچۈن چاي ئىچۈرۈشكە كەلمەكچى ئىمىش... قىزىم، سەن ئەقىللىق، بىزنىڭ ھالىمىز ساڭا بەش قولدەك ئايان. تېرىۋاتقان يېرىمىز رۇستەمباينىڭ يېرى، يەۋاتقان ئاشلىقىمىز رۇستەمباينىڭ يېرىدىن چىق-

قان ئاشلىق... ئاتاڭ بىلەن مېنىڭچە بولـ
غاندىغۇ سېنى سادىرغا ياتلىق قىلغان بولـ
ساق، سېنىڭمۇ، بىزنىڭمۇ بەختىمىز ئېچىلـ
غان بولاتتى. بىراق، ئىختىيار بىزدە ئەـ
مەسكەن. بىز باينىڭ قولىدىكى ئولجا، ئۇ
بىزنى نېمە قىلاي دېسە شۇنداق قىلىۋېتەـ
لەيدۇ. شۇڭا داداڭ بىلەن ئىككىمىز نائىـ
لاج ماقۇلغا كەلدۇق. جېنىم قىزىم بىزنى
كەچۈر...»

× ×

ئىسلاھات، ئىچۋېتىشنىڭ شىددەتلىك
دولقۇنى بۇ چەت، تاغلىق يېزىدىمۇ ئۆز
كارامىتىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. ئاسفالت
يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى رەتلىك قۇـ
رۇلۇشلار، يولغا بۆككىدە سايە تاشلاپ تۇرغان
ياپيېشىل زىننەت دەرەخلىرى تاغ كىـ
شىلىرىنىڭ كۈندىن-كۈنگە ياخشىلىنىۋاتقان
تۇرمۇشىدىن دېرەك بېرەتتى.

قۇياش زېمىنغا ئىللىق نۇرىنى چېچىپ
تۇرغان مۇشۇ پەيتتە چىنە خىش، چاقچۇق
خىشلار بىلەن زىننەتلەنگەن يېزىلىق ھۆـ
كۈمەت مېھمانخانىسىنىڭ ئىككىنچى قەۋـ
تىدىكى بىر ياتاقتا بىر يىگىت ئالدىدا تاـ
تىنىپ تۇرغان ئۇن سەككىز ياشلاردىكى
بىر قىزغا ئۆز مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلـ
ماقتا.

— گۈلشەن، سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ئىككى
يىلدىن بېرى سىزنى ئەسلا ئۇنتالمىدىم.
كۆز ئالدىمدىن بىر كۈنمۇ نېرى كەتمىدىـ
ڭىز. مەن ئاخىرى شۇنى چۈشەندىمكى، سىزـ
دىن ئايرىلسام مېنىڭ بۇ دۇنيادا ياشىشىمـ
نىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق ئىكەن...
مەن بۇ نۇقتىنى چۈشىنىپ يەتكەندە ئۆزۈمـ
نىڭ نەقەدەر ئەخمەقلىق قىلغانلىقىمنى
بىلىپ كۆپ پۇشايمان يېدىم، ئازابلاندىم...
— سىز مېنى تاشلاپ يىراققا كەتتىڭىز،

چاقىرسام ئاۋازىم، قارىسام كۆزۈم يەتمەـ
دى. ئەركىشى دېگەن سىزگە ئوخشاش تاش
يۈرەك بولامدىكىن؟ ئىككى يىلدىن بېرى
بىرەر قېتىم كېلىپ بىچارە قۇشقىچىڭىزنى
يوقلاپ قويايمۇ دېمىدىڭىز. بۇ قۇشقاچـ
نىڭ نالىلىق سايراشلىرى ئاينىمۇ يىغلىـ
تىدۇ، قۇياشنىمۇ خىرەلەشتۈرىدۇ، لېكىن
سىز...

— بولدى گەپ قىلماڭ، بۇنىڭسىز مۇئېـ
زىلىپ كەتكەن يۈرىكىمنى قايتا ئازابلىـ
ماڭ. خۇدا ئۆزى گۇۋاھ بولسۇن، مەن سىزـ
نى ئەمرىمگە ئالىمەن. ئەتىلا ئۆيىڭىزگە
ئۆزۈم ئەلچى بولۇپ بارىمەن...

× ×

كىشىلەر بۇ يەرنى «بۆرە جىلغىسى»، يەـ
نى «بۆرە قىياسى» دەپمۇ ئاتىشىدۇ. بۆرە
قىياسى يىراقتىن قارىغاندا راستىنلا زوڭـ
زىيىپ ئولتۇرغان بۆرىگە ئوخشايدۇ. بۇ
بۆرىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ پەسكە قارايدىـ
غان بولسا جىلغىنىڭ چوڭقۇرلۇقىدىن ئاـ
دەمنىڭ كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، بېشى پىقىـ
راپ كېتىدۇ. قىيانىڭ دەل ئوتتۇرىسىدىـ
كى بۇلاقنىڭ كۆزىدىن بارماقچىلىك سۇـ
پەسكە شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرىدۇ. بۇ بۇـ
لاق توغرىسىدا ئەل ئارىسىدا خىلمۇ خىل
رىۋايەتلەر تارقالغان. ياشلار ئۇنى بەختـ
سىز ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ كۆزىدىن ئاقـ
قان ياش دېيىشىدۇ. ياشانغانلار بولسا بۇ
قايسىدۇر بىر ئۇلۇغ ئەۋلىيانىڭ كۆز يېشى،
رىياكارلىق، پەسكەشلىك كۈنسېرى كۆپىيـ
يىۋاتقان بۇ دۇنياغا نەپرەتلىنىپ، بىچاـ
رىلەرگە ئىچ ئاغرىتىپ، كۆز يېشى قىلىـ
دۇ - دېيىشىدۇ ھەمدە كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ
ئەۋلىيانىڭ تەڭداشسىز كۈچ - قۇدرەت بىـ
لەن قىيانى يېرىپ چىقىپ، پانىي دۇنيادىـ
كى بارلىق جىنايەتلەرنى يوقىتىپ، چاـ

www.uyghurkitap.com

پاكەش ئىنسانلارغا ئاسايىشلىق ئېلىپ كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

بۈگۈن سەيشەنبە بولغاچقا، سادىر بۆرە جىلغىسىغا بارمىدى، كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشكىچە ئىشلەپ، قاتتىق چارچىغانلىقتىن يېتىپلا ئۇيقۇغا كەتتى.

يېرىم كېچىدە بىرسى ئىشىكنى ئەنسىز چېكىپ سادىرنى ئويغىتىۋەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى قانداقتۇر بىرشۇملۇقنى ئالدىن سەزگەندەك ئەندىكىپ ئورنىدىن تۇردى. ئىككى قەدەم چامداپ ئىشىكنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، سىرتتىكى ئاۋازغا قۇلاق سالدى. بىر ئايال بوش ئاۋازدا ئۇنى چاقىرىۋاتاتتى.

— سادىر ... سادىر ...

سادىر ئىشىكنى كۈچەپ تارتىۋېدى، ئىشىك غىچىرلاپ ئىچ تەرەپكە قىيسىيىپ قالدى.

— هوي...بۇ سىزمىدىڭىز؟ — سادىر ئىشىك ئالدىدا ئاق ياغلىقى بىلەن يۈزىنىڭ يېرىمىنى يېپىپ، ماتا چاپىنىغا چىڭ ئورىنىۋالغان پاتىمەنى كۆرۈپ هەيران قالدى، — قېنى ئۆيگە كىرىڭ.

ئۇ ئىشىكنى توسۇپ تۇرغان زور گەۋدىسىنى يانغا بۇراپ پاتىمەگە يول بەردى. پاتىمە ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، سادىر سۇپا تەرەپكە مېڭىپ، تەكچى ئاستىنى سىيىلاشتۇرۇپ سەرەڭگىنى تاپتى ـ دە، چىراغنى ياندۇردى. ئۆي ئىچى يورىغاندىن كېيىن بۇرۇلۇپ پاتىمەگە قارىغانىدى، چىراغنىڭ ئەلەڭلەپ تۇرغان ئاجىز نۇرىدا قىزنىڭ ۋەهىمىلىك چىرايى، چەكچىيىپ چانىقىدىن چىقىپ كېتەي دەپ قالغان كۆزلىرى ئايان بولدى. سادىرنىڭ كۆڭلىدىن دەرهاللا «بۈگۈن ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ؟ ئۇنىڭ ئىلگىرىكى پاك تەبەسسۇم، يېقىملىق كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان چىرايى نەگە كەتتىكىنا؟» دېگەن خىيال لىپ قىلىپ كېچىپ، دەرهال قىزنىڭ قولىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئالغىنىچە، قايغۇ ـ هەسرەت ئىپادىلىنىپ تۇرغان مۆڭلۈق كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىدى.

شۇ تاپتا پاتىمەنىڭ قوللىرى مۇزدەك سوغ ئىدى. تېنى بوراندا قالغان ياپراقتەك تىترەپ، ماغدۇرسىزلانغان پۇتلىرى بىلەن ئۆرە تۇرالماي سادىرغا يۆلىنىپ قالدى.

سىرتتا شامال هۇشقۇيتاتتى، دەممۇدەم ئۇرۇلغان شامال هاڭگىرقاي تۇرغان ئىشىكتىن گۈرۈلدەپ كىرىپ، ئۆينىڭ بۇلۇڭلىرىغا ئۇرۇلاتتى. جىن چىراغنىڭ ئاجىز يالقۇنى قاراڭغۇ زۇلمەت بىلەن يىگانە ئېلىشماقچى بولغاندەك، ئۆزىنى هەر تەرەپكە زەرپ بىلەن ئۇراتتى.

— سادىر، ئىشىكنى يېپىۋېتىڭ، — دەپ بوشقىنا پىچىرلىدى پاتىمە.

× ×

بىرەر كۈنمۇ ياشلىق باهارىنىڭ پەيزىنى سۆرەلمەي ئۆمرىنىڭ قىش پەسلىگە قەدەم قويغان بۇ قىز مۇشۇ زېمىندا بىز بىلەن بىللە ياشىغان.

گۈلشەن ئېرىق بويىدا تۆكۈلۈپ ئولتۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلىماقتا. بارماقلىرى ئارىسىدىن سىرغىپ چۈشكەن مەرۋايىتتەك ياش تامچىلىرى ئېرىق سۈيىگە تامچىلىماقتا.

بۇ چۈشمۇ؟ شۇنداق، بىر چۈش، قاباهەتلىك بىر چۈش! سۆيگۈگە تەشنا يۈرەكلىرى مۇهەببەت قۇياشىنىڭ ئىللىق نۇرى بىلەن يورۇغان ئىككى ياش، مۇهەببەتنىڭ ئالتۇن قەسرىگە ئەمدىلا قەدەم قويۇشى بىلەن كۈچلۈك، ۋەهشى قارا بو-

ران ئۇلارنى تۇيۇقسىز چوڭقۇر ھاڭغا چۈ-
شۈرۈۋەتتى.
ساقىدەك دۈپ - دۈگىلەك، پۈت-قول-
لىرى ھېسسپتەك تىقىلىپ كەتكەن، ئۇپا-
ئەڭلىكنى بولۇشىغا سۈرتكىنىدىن، ئالا-
چىپار يۈزىدىن كۆزلىرىنى تاپقىلى بول-
مايدىغان كۆتكۈچى ئايال پىلىمۇتتەك
تاتىلدىماقتا. ئۇنىڭ ئېغىزىدىن ئېتىلىپ
چىقىۋاتقىنى سۆز ئەمەس، بەلكى مىڭلى-
غان زەھەرلىك ئوق!
— ئەمدى ھەر قايسىڭ بۇلغىمىغان
مۇشۇ يەر قالدىمۇ؟ ھۇ ئۇيا تسىزلار، بى-
لىپ قويۇشقىنكى، بۇ دېگەن پاھىشخانا
ئەمەس، مېھمانخانا.
ئوچۇق ھاۋادا چاقماق چېقىلغاندەك،
پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ۋەھىمە، قورقۇنچ ۋە
ئالاقزادىلىك باسقان گۈلشەن بىر نەچچە
سىكۇنتقىچە ئەقىل - ئېدرىكىدىن ئايرى-
لىپ قالدى. تىتلى گەپكە كەلمەي، كۆت-
كۈچى ئايالغا تىكىلىپلا قالدى. نىھايەت
ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا ئاخىرى مۇنۇ سۆز-
لەر ئېنىق ئاڭلاندى:
— سېنىڭ ئۇستاڭ دىيانەتلىك بىر ئا-
دەم ئىدى. قانداقسىگە ئۇنىڭ شاگىرتلى-
رى ئىچىدىن سېنىڭدەك بۇزۇقنىڭ چىقىپ
قالغانلىقىغا ھەيرانمەن. مەن ھازىرلا
ئۇستاڭنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بۇ شەرمەن-
دىچىلىكىڭنى چىتقا يايمەن.
— مەن نېمە قىلدىم؟ - گۈلشەن بۇ
ھاقارەتكە چىدىماي، قوللىرى بىلەن كۆ-
زىنى توسۇپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى.
— نېمە قىلدىم دەيسەنا؟ ھۇ داپ يۈز،
مانا پۇرلاشقان مۇنۇ ئەديال - كۆرپە
ئۈستىدىكى بۇ داغلار سېنىڭ نېمە قىلغان-
لىقىڭنى ئوبدانلا ئېيتىپ بېرىدۇ.
— بۇ نەرسىلەر بىز كىرىشتىن ئىلگى-
رىمۇ شۇنداق ئىكەن. بىزگە بىھۇدە ئازار
بەرمىسىلە، - دەپ يالۋۇردى يىگىتمۇ.
— مېنى ئالدايمەن دېيىشمە. سەندەك
زىناخورلارنى بىر شەرمەندە قىلمىسام قا-
راپ تۇرۇش، - كۆتكۈچى ئايال ئىشىكنى
غەزەپ بىلەن يېپىۋېتىپ چىقىپ كەتتى.
گۈلشەن ئېسەدەپ يىغلايتتى. پۈتۈن
بەدىنى بەزگەكتەك لاغىلداپ تىترەيتتى.
ئۆزىنىڭ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە كىشى-
لەر نەزەرىدىكى گۇناھكارغا ئايلىنىپ
قالغانلىقىنى ئويلىسا، ئازابلىق يىغىسى
تېخىمۇ كۈچىيەتتى. ئۆزىنى پۈتۈنلەي
تۈگەشكەندەك، جىسمىدىكى ھايانلىقنىڭ
ئالدىدىكى ئېرىق سۈيى بىلەن بىرگە ئې-
قىپ تۈگەپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى.
«ئەمدى ئۇستامنىڭ چىرايىغا قايسى يۈ-
زۈم بىلەن قارايمەن؟» دەپ ئويلايتتى
ئۇ لەۋلىرىنىڭ قاناپ كەتكەنلىكىنىمۇ
سەزمەستىن قاتتىق چىشلەپ تۇرۇپ. ئۇ
ئاخىرى دەلدۈگىنىپ ئورنىدىن تۇردى-دە،
كۆز يېشىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈ-
ۋېتىپ، يىراقتا قالغان ئانا ماكانىنى كۆزلەپ
«قايدىسەن مېھرىبان ئانا» دەپ پىغان-
لىق نالە قىلغىنىچە ئېگىز - پەس يولدا
دەلدەڭشىپ مېڭىشقا باشلىدى.

× ×

— دوك... دوك... دوك!
ئىشىك زەرب بىلەن ئۇرۇلدى. سادىر
ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. پاتمە
قورققىنىدىن ئىككى قولىنى قېپىدىن چى-
قىپ كەتكۈدەك ئەنسىز سوقۇۋاتقان يۈرى-
كىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، يامغۇردا قالغان
قۇش بالىسىدەك تۈگۈلۈپ قالدى.
— كىم؟ - ئەنسىزلىك ئىچىدە قالغان
سادىر سورىدى.
— بىز، ئىشىكنى ئاچ! - دەپ ۋارقىرى-

غان قوپال ئاۋاز ئاڭلاندى. ئىشىك تېـ
خىمۇ كۈچلۈك ئۇرۇلۇشقا باشلىدى.

سادىر مۇشتۇملىرىنى چىڭ تۈگۈپ، ئىـ
شىك تەرەپكە ئاستا سىلجىپ باردى. ئۇ-
نىڭغا ئايان، ئىشىك سىرتىدا بىر توپ
چىل بۆرە ئىككى ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ بەخـ
تىنى يېمەكچى بولۇپ، خىرىس قىلىپ تۇ-
رۇشۇپتۇ. بېشىغا كىرلەشكەن سەللـە ئو-
راپ ئاغزىدىن ئىمانىنى چۈشۈرمەيدىغان
بۇ مۇناپىقلار ئاللانىڭ ئىنسان قەلبىگە
ئەڭ ئۇلۇغ نەرسەـ مۇھەببەتنى ئاتا قىلىـ
غانلىقىنى قىلچىمۇ ئويلاپ قويۇشمايدۇ.
ياق، بۇ تۇڭگۇزلارنى ئۆيگە كىرگۈزۈشكە
بولمايدۇ. جانانىمنىڭ يۇلتۇز كەبى كۆز-
لىرى بۇلار ئالدىدا يەرگە قاراپ قالمىـ
سۇن. ئۇنىڭ قىزىلگۈل بەرگىدەك ناـ
زۇك لەۋلىرى ياۋۇزلار ئالدىدا تىترىمىسۇن.
ئۇنىڭ تولۇنئايدەك چېھرى شەپقەتسىز-
لەر ئالدىدا خىرەلەشمىسۇن...

— ئىشىكنى ئاچ، ھۇ زىناخورلار... —
باينىڭ مالايلىرى چۇقان سېلىشاتتى. كۈچـ
لۈك ئۇرۇلۇۋاتقان ئىشىك ھېلىلا ئاجراپ
چۈشۈدىغاندەك لەپپەڭشىيتتى. ئۆينى گۆ-
رىستان قاراڭغۇلۇقى قاپلىغانىدى. ئىشىكـ
نىڭ گۇمبۇرلەپ ئۇرۇلۇشىدىن يېقىن ئەتـ
راپتىكى ئىتلار قاۋاپ كېتىشتى. پاتىمـە
تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ پالاكەتتىن گاڭگىـ
راپ ئۆزىنىڭ راستلا تەتۈر پېشانە ئىـ
كەنلىكىگە ئىشىنىپ، يۇم ـ يۇم يىغلىماقتا
ئىدى. بۇ ياۋۇزلارنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ
كېتىشتىن ئىلگىرى ئۆلۈپلا تۈگەشسەمدەپ
تىلەيتتى...

بىر ھازا تىڭشىقاپ تۇرۇپ كەتكەندىن
كېيىن، سادىر بىردىنلا ئەقلىگە كەلگەنـ
دەك بولدى ـ دە، تام تۈۋىگە يۆلەپ قو-
يۇلغان كالتەكنى قولىغا ئېلىپ، دەمىنى
بىرلا تېپىپ چۆرۈۋەتتى ـ دە، سىرتقا ئېـ
تىلىپ چىقتى.

— سادىر، ـ دەپ تووۋلاپ قالدى پاتىمە.

«تاڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا سادىر
كۈپپىدە يەرگە يىقىلدى. كالتەك سادىرنىڭ
بېشىغا ئەمەس، ئۆز يۈرىكىگە تېگىپ مە-
جىلىپ كەتكەندەك ئەندىكىپ كەتكەن پاـ
تىمە «سادىر!» دەپ ئەلەملىك تووۋلىغىـ
نىچە يەردە ياتقان سادىرغا ئۆزىنى ئاتتى.

سادىر ئىشىكتىن چىقىشىغا پايلاپ تۇرغان
بىرسى ئۇنىڭ بېشىغا كالتەك بىلەن ئۇرۇ-
ۋەتكەنىدى. سادىر ئېڭىراشقىمۇ ئۈلگۈرمەي
يەرگە كۈپپىلا يىقىلغىنىچە مىدىرلىماستىن يېتىپ
قالدى. چوماقچىلار سادىرغا ۋە ئۇنىڭ ئۈسـ
تىگە ئۆزىنى تاشلاپ ھوشىدىن كەتكەن پاـ
تىمەگە قاراپ داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قېلىشـ
تى. ئۇلار ئىشىنىڭ بۇنداق ئاقىۋەت بىلـ
لەن ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلـ
تۈرۈپ باقمىغانىدى. پەقەت «زىناخورلار»ـ
نى ئۈستىدىن تۇتۇۋېلىپ باينىڭ ئالدىـ
غا ئېلىپ بېرىپ ئەنئام ئېلىش، شۇنداقلا
«مۇسۇلمانلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش» ئۈـ
چۈن كېلىشكەنىدى! ئەمدى ئۇلار ساـ
دىرنى «ئۆلدى» دەپ ئويلىشىپ، قورقۇشـ
قان ھالدا تەرەپ ـ تەرەپكە پىتراپ كېـ
تىشتى.

ـ پاتىمە سادىرنىڭ تېنىنى چىڭ قۇچاـ
لاپ ھەسرەت بىلەن ئۈزۈنغىچە يىغلىدى.
ئۇنىڭ يىغا ئاۋازى جىمجىت مەھەللە ئاسـ
مىنىدا ئۇزۇنغىچە كېچىپ يۈردى. ئەتىسى
سەھەردە كىشىلەر بۆرە قىياسىنىڭ ئاستىـ
دىن پاتىمىنىڭ جەسىتىنى تاپتى. ئۇ قىـ
يادىن ئۆزىنى تاشلىۋالغانىدى.

× ×

ئۈچ كۈندىن بېرى گۈلشەننىڭ كۆزىدىن
ياش قۇرىمىدى. ئانا ھەر قانچە قىلىپمۇ

قىزدىكى بۇ ئۆزگىرىشنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمىدى. گۈلشەن قاتتىق ئازابچەكمەكتە ئىدى. چىرايى تېزلا سارغىيىپ، ئۇزۇن يىل كېسەل تارتقان ئادەمنىڭكىدەك جۈدەپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى خۇشخۇي مىجەزىدىن، شوخ، تېتىك روھى ھالىتىدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىدى. ئۇ مەھەللىدە ھېچكىمگە ئارىلاشمايتتى. كۈندىلا بىر نەرسىدىن قورقۇۋاتقاندەك ئەتراپقا ئالاق - جالاق قارايتتى. ئۇ باشقىچىلا بىر ئىنسانغا ئايلىنىپ قالغانىدى.

گۈلشەن كېلىپ تۆت كۈندىن كېيىن ئاكىسى بازاردىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى غەزەپتىن كۆكىرىپ كەتكەنىدى. ئادەمنى يەۋەتكۈدەك چەكچەيگەن كۆزلىرى ھويلا ئىچىدە بىر ئايلىنىپ سۇپىدا بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە پىياز ئاقلاپ ئولتۇرغان گۈلشەنگە تىكىلدى. گۈلشەن ئاكىسىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى ھارۋىنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازىدىنلا بىلىپ بولغانىدى. سىڭلىسىنىڭ قىمىر قىلماستىن ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ ئاكىسىنىڭ تېخىمۇ جۇدۇنى تۇتتىدە، ئالدىراش ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ياقىسىدىن تارتىپ تۇرغۇزۇپ كاچىتىغا ئىككى تەستەك سالدى.

— ئېلىشىپ قالدىڭمۇ ؟!- ئانا يۈگۈرۈپ كېلىپ ئوغلىنى ئىتتىرىۋەتتى. ئوغلى بىر نەچچە قەدەم دەلدۈگىنىپ بېرىپ لەسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

— ئاپا!- دەپ ۋارقىرىدى ئوغۇل،- ئۇ بىزنىڭ يۈزىمىزنى تۆكتى. مېنىڭ ئۇنداق سىڭلىم يوق.

ئانا گۈلشەننىڭ ئالدىغا كېلىپ، قىزىنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتمەك بولۇپ قولىنى ئۇزاتتىيۇ، قولى ھاۋادا توختاپ قالدى. گۈلشەننىڭ ئىككىلا يۈزىگە بەش بارماقنىڭ ئىزى تامغا باسقاندەك چۈشكەنىدى. لېكىن ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزىدە خاتىرجەملىك، ئۆزىگە، ئۆزىنىڭ پاكلىقىغا بولغان ئىشەنچ ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. قىلچە ئاغرىنغانلىق، ئازابلانغانلىق ئالامىتى يوق ئىدى. گۈلشەن قوللىرىغا يۇقۇپ قالغان پىياز شۆپەكلىرىنى ئاستا قېقىپ چۈشۈرۈۋەتتى - دە، چېلەكنى ئېلىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

× ×

ئەمدىلا سۈبھى كۆتۈرۈلگەن پەيت.

بېلى مۈكچەيگەن، ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان سادىر بوۋاي شاخ - شۇمبا تېرىپ يۈرۈپ بۆرە قىياسىنىڭ ئاستىغا كەلگەندە قىپقىزىل قانغا مىلەنگەن بىر قىزنىڭ جەسىتىنى ئۇچراتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە بۇ جەسەت بۇنىڭدىن قىرىق بەش يىل ئىلگىرىكى مۇشۇ يەردە ئۆلۈپ كەتكەن مەشۇقى پاتىمەنىڭ جەسىتىدەك بىلىنىپ كەتتى. بوۋاي ئەلەملىك ئۇھ تارتىپ، تىترەپ تۇرغان قوللىرىنى قوينىغا تىقىپ كېچە - كۈندۈز يېنىدىن ئايرىماي ساقلاپ كەلگەن پاتىمەنىڭ ئاق ياغلىقىنى ئېلىپ قىزنىڭ يۈزىگە ئاۋايلاپ ياپتى. ئاندىن ئىككى قولىنى جۈپلەپ ئېگىز كۆتۈرۈپ خۇداغا ئىبادەت قىلىشقا باشلىدى. تاكى شەرقتىن قۇياش كۆتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ ساقىلىنى ئالتۇنرەڭگە پۈركىگىچە ئورنىدىن قوزغالمىدى.

uyghurkitap.com

مېھىر

(ھېكايە)

قەمبەرنىسا مەتنۇرى

بۇ يەرنى كىشىلەر «كالتىيار سۇئامبىرى» دېيىشىدۇ. مەھەللىمىزدىن ئانچە يىراق بولمىغان بۇ يەر ماڭا شۇنداق يېقىملىق تۇيۇلىدۇ. مەيلى زېمىستان قىشىنىڭ قاتتىق جۇدۇن كۈنلىرى بولسۇن ياكى تومۇزغىلار چىرىلداپ ئادەمگە ئاراملىق بەرمەيدىغان، پىژىقىرىم ئىسسىقتا ئادەمنىڭ مېڭىسى ئۇماچتەك قاينايدىغان چاغلار بولسۇن، مەن بۇ جاينىڭ دائىملىق مېھمىنى. باھار كەلسە ئامبار ئەتراپى شۇنداق گۈزەللىشىپ كېتىدۇ. كەڭرى كەتكەن سۇ يۈزى، قىرغاقلاردىكى ياپيېشىل جۇلالىنىپ تۇرغان چىمەنزار ئوتلاقلار، قىزلارنىڭ قىرىق ئۆرۈم چېچىدەك ساڭگىلاپ سۇ يۈزىگە سۆيۈپ تۇرغان ئەبرىشىم چوكانتاللار ئادەمنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرىدۇ. بىراق مەن بۇ يەرگە سۇغا چۆمۈلگىلى ياكى باھارسەيلىسى قىلغىلى كەلمەيمەن. مەن پەقەت مېھرىبان دادامنىڭ قۇياشكەبى ئىللىق ھەم يېقىملىق، ئەمما جاپامۇشەققەتنىڭ ئىزناسى قېتىپ قالغان مىسكىن چىرايىنى كۆرگىلى، ئۇنىڭ ئىللىق مېھرىگە بولغان تەشنالىقىمنى قاندۇرغىلى كېلىمەن.

مەن تىنكەندەكلا يالغۇز قالغان بىر يېتىم ئوغۇل. مېنىڭ نە ئاتا - ئانام، نە ئاكا - سىڭىللىرىم يوق. ئانام چۈشۈمدە كۆرگەندەكلا يادىمدا. ئۇنىڭ چىرايىنى غۇۋا ئەسلەيمەن. ئۇ ئۈچ يېشىمدا دادام ئىككىمىزنى ھىجراندا قويۇپ، بىزبىلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشقانىكەن. ئەمدىلىكتە ھايات پەلەمپىيىنىڭ باسقۇچلىرىدا بىر قەدەم، بىر قەدەمدىن كېتىۋاتقان، تەنھالىق، مىسكىنلىك ۋە سېغىنىش روھىيىتىمنى قاماللاپ ئالغان مۇشۇ كۈنلەر ئۆتمۈشكە ئايلانغان ئاشۇ بالىلىق چاغلىرىمنى بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىمغا كەلتۈرمەكتە. نېمە دېگەن تاتلىق مىنۇتلار ئىدى - ھە؟!

گەرچە مەن ئانامدىن كىچىك قالغان بولساممۇ، دادام ئانامنىڭ يوقلۇقىنى بىلىندۇرمەي، ماڭا ھەم ئاتا، ھەم ئانا بولۇپ چوڭ قىلغانىدى. مېنى ئاشۇ كالتىيار سۇ ئامبىرىغا بېرىپ، يارنىڭ قىنىدا تىزلىرىمنى قۇچاقلاپ، ئېڭىكىمنى تىزلىرىمنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، مۆكباسقان كۆزۈمنى سۇ يۈزىدە غىل - پال ئەكس ئېتىدىغان دادامنىڭ ئىللىق چىرايىنى كۆرۈشكە تەشنا قىلغان بۇ كۈچ دەل ئاشۇ بالىلىقنىڭ شېرىن ئەسلىمىسى ئىدى. مەن مۇشۇ مەنزىرىگە، مۇشۇ مەنزىرىدىكى بارلىق نەرسىلەرگە ئاشۇ بالىلىق دەۋرىمنىڭ ئۇنتۇلماس يالدامىسى بولغان دادامنىڭ مېھنەت سۆيەر، كۆيۈمچان روھىنى ئەسلىگەن ھالدا ھەر قېتىم ئامبارغا قارىسام، دادام سۇ يۈزىدە پەيدا بولىدۇ. ئۇ خۇددى مېنى باغرىغا باسىدىغاندەك ئىككى قولىنى كەڭ ئېچىپ كۆتۈرىدۇ. مەن سېغىنىش ھېسسىياتى ئىچىدە

كۆزۈمنى يۇمۇپلا ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزۈمنى ئاتىمەن. ئاتىلىق مېھرىدىن بىردەمگىنە بولسىمۇ لەززەتلىنىمەن. بىر چاغلاردا خىيالىي تۇيغۇ قوينىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، دادامنىڭ ئىللىق مېھرىگە قانمىغان ھالدا سۇدىن چىقىشقا مەجبۇر بولىمەن. سۇدىن چىقىپلا قىران بۈركۈتتەك تېپىرلاۋاتقان يۈرىكىم، سۇدا ئۇزۇن تۇرغانلىقىمدىن ماغدۇرسىزلىنىپ تىترەۋاتقان بەدەنلىرىمگە قاراپ بۇنىڭ چۈشۈم ياكى ئوڭۇملۇقىنى ھېس قىلالمايمەن. شۇ چاغدا دۈگىلەك-دۈگىلەك چەمبەرلىرىنى يېيىۋاتقان سۇغا قاراپ نېدا قىلىمەن:

— دادا، مەن ساراڭ بولمىدىم. سىز ھېلىلا ئىككى قولىڭىزنى كەڭ ئېچىپ، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتىڭىز. مەن ئۆزۈمنى ئېتىشىم بىلەنلا سىز يوقاپ كەتتىڭىز. دادا، سىز قەيەردە، زادى قەيەردە...!

مېنىڭ ئاۋازىم كالتىيار سۇ ئامبىرى ئۈستىدە بېلىق قوغلاپ لەيلىشىپ يۈرگەن ياۋا ئۆردەكلەرنى ئۈركۈتكەندىن كېيىن سۇ يۈزىگە ئاستا - ئاستا سىڭىپ كەتتى.

× ×

بىزنىڭ كېچىكتە بىر ئۆيىمىز بار ئىدى. ئۆي ئىچى ناھايىتى ئاددىي بولۇپ، ئارتۇقچە بىساتىمىزمۇ يوق ئىدى. ھويلىمىز خېلىلا كەڭرى بولسىمۇ چەللەردىن ساڭگىلاپ تۇرغان شاخ - شۇمبىلار ۋە تال پىلەكلىرىدىن توقۇلغان ھويلا ئىشىكى ئۆيىمىزنى ۋەيرانە كۆرسىتىپ تۇراتتى. لېكىن بۇ ھويلا مېنىڭ نەزەرىمدە شاھ ئوردىلىرىدىن ياخشى ئىدى. دادامنىڭ نېمە ئوقەت قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. ئۇ مېنى ھەر كۈنى ئاشۇ ھويلىمىزغا سولاپ قويۇپ قاياقلارغىدۇر كېتىپ قالاتتى، كەچ كىرگەندە ھارغىنلىق بىلەن قايتىپ كېلەتتى. ئۇ ھەر قېتىم سىرتتىن كەلسە ماڭا ئۇنى - بۇنى ئالغاچ كېلەتتى. مەن دادامنىڭ قولىدىن بىر تال سويما، بىر - ئىككى دانە ئالما دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىپ ئامراقلىق بىلەن ئەركىلەپ قويسام دادامنىڭ ھارغىنلىق، مىسكىنلىك چىقىپ تۇرغان چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى.

كۈنلەر ئەنە شۇ تەرىقىدە ئۆتۈۋەردى. مەنمۇ يىغلاپ-قاقشاپ سەككىز ياشنىڭ قارىسىنى ئالدىم.

بىر كۈنى دادام نېمىشقىدۇر سىرتقا چىقمىدى. دائىم يالغۇزلۇقتا ئۆتۈپ زېرىكىپ كەتكەچكىمۇ، ئەيتاۋۇر دادامغا «ئات مىنىمەن» دەپ ئەركىلەپ تۇرۇۋالدىم. ئۇ ۋاقىتلاردا بىزنىڭ ئات تۇگۈل ئېشىكىمىزمۇ يوق ئىدى. دادام مېنىڭ خۇشاللىقىم ئۈچۈن ئات بولۇپ، مېنى گەجگىسىگە مىندۈرۈپ ھويلا ئىچىدە بىر پەس چاپتى. توساتتىن چىرايى ئۆڭۈپ، يەرگە يىقىلغان دادامنىڭ ئۈستىدىن دومىلاپ چۈشۈپ قورقۇپ كەتتىم. ئاھ خۇدا... بۇ نېمە ئىش؟ مەن نېمىشقا دادامنىڭ ئۆپكە كېسىلى بارلىقىنى شۇ چاغدا ھېس قىلمىغانىدىمەن؟ مەن ھودۇققان ھالدا دادامنى يۆلىدىم. ئۇ ھاسىرىغىنىچە ئاستا ئورنىدىن تۇردى...

ئەنە، دادام سۇ يۈزىدىن ئاستا - ئاستا كۆتۈرۈلۈۋاتىدۇ. مەن قىرغاقتىكى مۇشۇ پايانداز ئۈستىدە تۇرۇپ ھەممىنى بىلىۋاتىمەن، ھەممە نەرسىنىڭ قەدرىگە يېتىۋاتىمەن. يېنىمدا بوز ئېتىم ئوتلىماقتا. مەن سۇ يۈزىگە قاراپ نېدا قىلىشقا باشلىدىم:

— دادا، مەن سىزنىڭ ئەجرىڭىزدە ئەر بولۇپ يېتىلدىم. ئەقلىمگە كەلگەندىن

uyghurkitap.com

بىرى سىز ئۈچۈن مۇشۇ بوز ئاتنى بېقىپ
چوڭ قىلدىم. مانا، ئات ئالدىڭىزدىلا تۇ-
رۇپتۇ. سىزنى مىندۈرۈپ، چۆلـۈۋۈردىن
يېتىلەپ يەر - جاھاننى بىر ئايلاندۇرسام
دەيمەن. دادا، بۇيا قاقاچقىنگە! مەن سىز-
نى بىر كۆتۈرۈپلا ئاتنىڭ ئۈستىگە ئالا-
لايمەن. قېنى سىز دادا؟
مېنىڭ بۇ يۈرەكنى ئەزگۈچى پىغانلىق
ئاۋازىم كالتىيار سۇ ئامبىرى ئۈستىدە
قايتا - قايتا ئەكس سادالارنى ئاپىرىدە
قىلدى.

× ×

باھار كېلىپ گۈللەر ئېچىلغان، باغ -
ئورمانلارنى قاردەك ئاپئاق چېچەك قاپ-
لىغان چاغلار كەلسىلا مەن يەنىلا دادا-
نى ئەسلەپ قالىمەن...
باھار زېمىنغا گۈزەللىك بەخش ئەتكەن
ئاشۇ كۈنلەردە مەن قىن - قىنىمغا سىغ-
ماي قالاتتىم. نېمىشقىكىن ئاشۇنداق گۈ-
زەل مەنزىرىلەرنى كىچىككىمدىن ئاچكۆز-
لەرچە ياخشى كۆرەتتىم. ئۇ چاغلاردا دادام
مېنى مەكتەپكە بەرگەنىدى. بىر كۈنى
مەكتەپتىن قايتىپ كېلىۋاتسام كوچىلاردا
بىر توپ باللارنىڭ چېچەك ئويناپ يۈر-
گەنلىكى كۆزۈمگە چېلىقتى. مەن ئۇلارغا
شۇنچە يېلىنىپ يالۋۇرغان بولساممۇ چې-
چىكىدىن بىرەر تالمۇ بېرىشمىدى. شۇنىڭ
بىلەن ئۇدۇل ئۆيگە چاپتىم - دە، سامان-
لىقنى ئوڭلاۋاتقان دادامغا «چېچەك ئوي-
نايمەن، چېچەك ئېلىپ بەر» دەپ قەغىش-
لىك قىلىشقا باشلىدىم.
— بالام، چېچەككىنى ئوينىسا يامان بو-
لىدۇ، - دېدى دادام، - ئۇ دېگەن باھاردا
چېچەكلەپ يازدا مېۋە بېرىدىغان خىس-
لەتلىك نەرسە. ئۇنى ئالسا ئادەمنىڭ
قولى قۇرۇپ كېتىدۇ.
بىراق مېنىڭ جېدەللىم بۇنىڭ بىلەن
بېسىلمىدى. مەن ھويلىنى بېشىمغا كىيىپ
يىغلاشقا باشلىدىم. دادام نائىلاج چېچەك
ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن باغقا كىرىپ كەت-
تى. دادامنى خېلىلا كۈتتۇم. ھېچ چىقمىد-
غاندەك ئەمەس. تاقىتىم تاق بولۇپ، دا-
دامنىڭ ئارقىسىدىن ئىزلاپ باغقا كىر-
دىم. ئاھ، مەن نېمىنى كۆردۇم؟ يۈرىكىم
«قارت» قىلىپ قالدى. يەردە ياتقان دادام
ئەمەسمۇ؟ ئېست، نېمىشقىمۇ چېچەك غەۋ-
غاسى قىلغان بولغىيدىم؟ دادام چېچەك ئې-
لىۋاتقاندا قولى شاختىن ئاجراپ كېتىپ
دەرەختىن يىقىلىپ چۈشكەنىكەن. دا-
دامنىڭ يۈز-كۆزلىرى توپىغا مىلىنىپ چى-
رايى تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەنىدى...
مەن مۇشۇلارنى ئويلىغىنىمدا رەھمەتلىك
دادامغا سالغان جەۋرى جاپايىمدىن ئۆ-
كۈنۈپ كېتىمەن. ھەي تەنتەك باللىق
چاغلار...
— دادا، كېلىڭا، مەن سىزگە ئۆزۈم
ئۆستۈرۈپ پەرۋىش قىلغان گۈللەردىن
دەستە تىزىپ كەلدىم. بۇ گۈلدەستىنى
سىزگە تەلپۈنۈپ تۇرغان چوغدەك يۈرىكىم
بىلەن قوشۇپ سۇنماقچىمەن. قۇچىقىڭىزنى
ئېچىڭە جان دادا، مەنمۇ ئاشۇ چېچەككە
ئوخشاش ئېچىلدىم. يېقىن كەلگۈسىدە مېۋە
بېرىش ئالدىدا تۇرماقتىمەن. مېنىڭ ئاشۇ
مېۋەمنى ئاتىلىق ھېسسىياتىڭىز بىلەن
بىر تېتىپ كۆرۈپ ئاندىن كەتكەن بول-
سىڭىز قانداق ياخشى بولاتتى - ھە!
بىراق، ئاشۇ كۈن زادىلا ئېسىمدىن چىق-
مايدۇ. بۇنىڭدىن ئالتە يىل ئىلگىرى
قەھرىتانقىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دادام
ئاغرىپ ياتاتتى. ئەترەت بوغالتىرى ئۇ-
نى ئامبار مۇھاپىزەتى ھاشىرىغا تىزىملاپ

(ئاخىرى 31-بەتتە)

تەۋەررۈك

(ھېكايە)

تۇرسۇنتوختى سۇلايمان

1

«گۈلباغ» يېزىسىنىڭ 1984 - يىلى «بىر قولىدا يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى، يەنە بىر قولىدا چارۋىچىلىقنى چىڭ تۇتۇپ ئىشلەپ ئىگىلىك يارىتىش» تېمىسى بىر يىللىق خىزمىتىدىن خۇلاسە:

— يېزىمىز 1983 - يىلى 4 - ئايدا مەملىكەت بويىچە «قورغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇپ قوم تىزگىنلەش» خىزمىتىدە ئالاھىدە نەتىجە ياراتقانلىقى ئۈچۈن ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالىنىپ، 100 مىڭ يۈەن نەقپۇل بىلەن مۇكاپاتلانغان. بۇنىڭ ئىلھامى بىلەن...

2

«گۈلباغ» يېزىسىنىڭ 1985 - يىلى «يېزا يوللىرىنى راۋانلاشتۇرۇش» پائالىيىتىدىكى ئىلغار ئورۇنلۇق يەككە ماتېرىيالى:

يېزىمىز 1983 - يىلى 4 - ئايدا مەملىكەت بويىچە «قورغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇپ، قوم تىزگىنلەش» خىزمىتىدە ئالاھىدە نەتىجە ياراتقانلىقى ئۈچۈن ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالىنىپ، 100 مىڭ يۈەن نەقپۇل بىلەن مۇكاپاتلانغان. بۇنىڭ ئىلھامى بىلەن...

3

«گۈلباغ» يېزىسىنىڭ 1987 - يىلى كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، خەلق تۇرمۇشىنى ياخشىلاش ھەققىدىكى پىلانى:

يېزىمىز 1983 - يىلى 4 - ئايدا مەملىكەت بويىچە «قورغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇپ، قوم تىزگىنلەش» خىزمىتىدە ئالاھىدە نەتىجە ياراتقانلىقى ئۈچۈن ئىلغار ئورۇن بولۇپ باھالىنىپ، 100 مىڭ يۈەن بىلەن مۇكاپاتلانغان. بۇنىڭ ئىلھامى بىلەن...

4

«گۈلباغ» يېزىسىنىڭ 1991 - يىلى «چارۋا نەسلىنى ياخشىلاپ، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدىن مول ھوسۇل ئالغانلىق» توغرىسىدىكى يازما دوكلاتى:

يېزىمىز 1983 - يىلى 4 - ئايدا مەملىكەت بويىچە «قورغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇپ، قوم تىزگىنلەش» خىزمىتىدە ئالاھىدە نەتىجە ياراتقانلىقى ئۈچۈن، 100 مىڭ يۈەن نەقپۇل بىلەن مۇكاپاتلانغان. بۇنىڭ ئىلھامى بىلەن...

5

«گۈلباغ» يېزىسىنىڭ «1992 - يىلى...

يېزىمىز 1983 - يىلى 4 - ئايدا...

ئاھ، خۇدا! بىزنى يېشىل چىراغقا ئوخشاش شەرەپ مۇنبىرىنىڭ يول خېتى بولغان بۇ تەۋەررۈكتىن ئايرىمىغايسەن!؟...

كىتاب تور بېكىتى
www.turkitap.com

كاجنى ئوگشارمىش بازار

روزى سايىت

شائىر، ژۇرنالىست روزى سايىتنىڭ بۇ يىل 50 ياشقا كىرگەنلىكى، ئىجادىيىتىنىڭ 20 يىللىقا توشقانلىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن تۆۋەندىكى شېئىرلىرى نەشرگە سۇنۇلدى.
— تەھرىر بۆلۈم

1

ئۆتتى ئۆمرۈم ماۋسۇمى كۆز پەسلىدىن،
سۆيدى ياش ئەللىكنى يىللار ۋەسلىدىن.
قالدى كەينىمدە دېمەك ئەللىك قەدەم،
ھالقىدىم، ۋاھ، نى «ئىگىز» نى «پەس» لىدىن.
ئارتقا باقسام ئىزلىرىم نەپىس ئەمەس،
(تەقلىدىم ئۇز نەزمىلىك ئەتلەسلىدىن.)
قىلدى جەۋلان ئىككى ئون يىل گاڭ قەلەم،
رەڭ ئىچىپ باغ، تاغ، ئېتىزدىن، پەسلىدىن...
تۆھپە بەك ئاز، سەھۋە ـ نۇقسانلار تولا،
(بولمىغان ھېچكىم خاتاسىز ئەسلىدىن).
بۇ خۇسۇستا ئۆزرەلىكمەن — يۈز تۆۋەن،
قۇرغاتمىزغاچ بىرتالاي «ئۆتمەس» لىدىن.
ئاھ! ئۆمۈر مەنزىلىگە قىستايدۇ بۇ دەم،
ئاھ! قەلەم ئەپۇ سورايدۇ نەسلىدىن...

2

بىرسى بىزگە ئۇشبۇ ھېكمەتنى دېگەن:
«ئۆزدە يوقنى بولسا دۈشمەندە ئۆگەن!»
گەرچە پۇلداركىم ئەقلىدا كەمبەغەل،
نەق گاداي شۇ يەلدە خەستەك لەيلىگەن؛
قىسقا قول ـ مۇھتاج، بىراق چوڭ باي ئاشۇ،
بولسا دىل شامىنى ئەقلى پەرلىگەن.
بىل، ئېغىر كەلمەس كىبىرەكلىك تاش — كۆتەر،
يىغدى زەر، ياق، يۈكنى بىپەم — بىلمىگەن.
بىلمىسەڭ ئىزدەپ، سوراپ بىل، يولى شۇ،
ھېچكىشى تارتماي رىيازەت كۆلمىگەن.
بىلىكى توم بىر نىلا يەڭگەن بىلەن،
بىلىمى چوڭ سالدى تىلسىمغا يۈگەن.
گەپنى ئەگمەي ئۇدۇل دەي: پەيتنى تۇت،
پەيتنى تۇتماي كۆپلىرى پۇشمان يېگەن!

3

سېنىڭدىن سوراپ باردى كىم مەسلىھەت،
ئىشەنچ شۇ، ئىشەنچكە مۇھەببەت ئەۋەت.
ئۆزىدىن ئەقىللىق كۆرۈپتۇ سېنى،
دېمەك سەن ئۇنىڭ ھۆرمىتىدە قەۋەت.
ئىشەنچكە ياراش ئەڭ ئۇلۇغ ئىش ـ ئۇلۇغ،
دېمەك بۇ ئۇلۇغلۇقتا روھى سەھەت.
كۆزۈڭ قىيمىغاننى ئاتا قىل ئاڭا،
ئاتا قىلغىنىڭ ئەيلىسۇن كۈچ ـ مەدەت.
قولۇڭدىن كېلەر ئىشنى رەت ئەيلىمە،
يەنە بەرمىگىن مەسلىھەتنى خەلەت.
بىلىپ قوي، ئۇ ھازىر، ھېلى سەن تېخى...
(جاھاننى جاھان قىلغىنى كۆلكە، دەرد).
ئەگەر غەمگۈزارلىق مۇرادىڭ يولى،
تۈمەن ھەج ساۋابى تاپارسەن ئەبەد.

4

ئاسانلىقتا «ماقۇل» دېمەك بەك ئاسان،
كىتەسلىكتە «ياق» تەس، چۈشەرشەك ئاسان.
مىنەر «ماقۇل» ئىگىنى بىرى ئات ئېتىپ،
قىلار يۈك تېگىپ بەلنى دۈمچەك ئاسان.
دېدىڭ «ياق!» ـ بۇ «ياق» تىن كۆرەرسەن
ئازار،
ئېيتىڭ «كاچ»، يولۇڭدا توزاق ـ چەك، ئاسان.

تۇرۇپ چىلڭ ھەقىقەتتە «ياق!»دە، ئەگەر،
سېنىڭ توغرا، قانچە ئەلەم چەك- ئاسان!
خاتانى قۇۋۋەتلەيدىكەن «ماقۇلۇڭ»،
دېگەي ئەل سېنى ئەسكى، سولتەك ئاسان.
بۇ ھالدا ئىشەنچتىن يىراقسەن، يىراق،
ھارام نەپتە تولغانغا چۆنتەك ئاسان.
دېمە مەيلىقاي سۆزىنى بول ئەھلى مەرد،
دېسە ئەل «ئۇنىڭ راست»، شۇ راستبەك!
ئاسان.

5

بىراۋغا نەسىھەت قىلىش ئەڭ ئاسان،
دېيان: «بول ئەدەبلىك، چىرايلىق ياسان.
بويۇن قۇتقا بولسۇن، مىجەزىڭ بەلەن،
ئۇلۇغلارغا گەپ قىلمىغىن ناپىسسان...»
بىراق، كىم قاچاندا ئۆزىگە - ئۆزى،
بېرىپ باقتى تەنبىھ تۇرۇپ خالىسان؟
ئەمەلسىز نەسىھەت ئىقىش تاپتىمۇ،
ئۆزۈڭ شاش، بۆلەكنى دېگەنگە «توسان».
«چىگىتتەك مېنىڭ، سەندە تاغدەك» دېمە،
ئۇنىڭ«بىر قوشۇق»تۇ، سېنىڭ«بىر قازان»؟
بىرىگە چېچەك ئۆزمىگىن، دەپ قويۇپ،
ئۆزۈڭ ئوشۇتساڭ شاخ بېغىڭدۇر خازان.
شۇڭا ئۇلگە كۆرسەت جىمى نەرسىدە،
بولۇر شۇندا «مايماق پۇتاق» لار رۇسان.

6

چۆگۈن چوغ ئۈستىگە — قېشىغا تاشار،
ئاخىرى ئۆزىنىڭ بېشىغا تاشار.

باتۇرلۇق بىلەكنىڭ كۈچىدە ئەمەس،
ئاچچىقنى يەڭدى كىم ھۆرمىتى ئاشار.
كۆر ئەنە، تۇزى كەم ئۇماچ پىتىقلاپ،
ئۆزىنى ئوچاقنىڭ كۈلىگە قوشار.
ئادىمى خىسلەتنىڭ نۇقسانى «قايناش»،
(تۇڭيېرىم - چايقىلار، تەنتەكلەر شاشار).
جۇر ئەتنىڭ تۇلپىرى چاپسا بۆلەك گەپ،
ئاچچىقنىڭ چاپقۇنى ئەقىلگە ھاشار.
«ئوڭقولۇڭ تىنغ تارتسا سول قولدا توختات»
دەيدىغۇ بوۋىلار ئىچىشقاچ قاڭشار.
سەن بۇنى ئەستە تۇت، بولما چېچىلغاق،
چۇس مىجەز ئۆمرىدىن ئاغرىنىپ ياشار.

7

ئۆزىنى بىلمىش ئەھلى ئىنسان ئىشى،
ئۆزىنى سورايدۇ ئەقىللىق كىشى.
ئۆزىگە باھا بەردى كىم بەك ئوشۇق،
ئۆزىنى ئۇرار يەرگە شۇ قىلمىشى.
يوغانلىق — كىبرىنى كۆتۈرمەيدۇ ئەل،
تاپالمايدۇ قونداق تەكەببۇر قۇشى.
تەمەننا - قورام تاش، باسار گەجگىدىن،
ئۇ كىمدە پېيلىشقاي، تۆكۈلگەي چىشى.
بۇگۈن سەن كىيىپ تاج سورارسەن جاھان،
بىراق، ئەتە قانداق پەلەك گەردىشى؟
بۇگۈن تاختا پەردە ئېگىز، سەن - ئېگىز،
قېنى، ئەتە نەدە قاچاڭنىڭ ئېشى؟
شۇڭا كەمتەردىن بول، ئېگىلگىن - ئېگىل،
ئېگىلگەنچە ئۈستۈن كىشىنىڭ بېشى...

www.nurkitap.com

چىرا تەسىراتلىرى

ئابدۇغېنى سېيىت

1

سالام ئەي ئەھلى ھۆرمەتلىك چىرىيە ھۆسنى تولۇنئايغا،
چىرىيىلىككە قانات ئۆسكەن ھېكمەتلىك كونگە، ھەر ئايغا.
سېنىڭ كى تەۋسىپىڭ بولدى يېڭى ناخشامغا قۇر باشى،
كۆرگەندەك گۈل، قانالمايلا مېنىپ مەن سەيلىدە تايغا.
گويا شەھىرى ئەزدم بوپتۇ ئەنە پاكىز بازار ـ شەھىرىڭ،
راستلا كوندۇزگە ئوخشاپتۇ نۇرانە ئاخشىمىڭ، سەھىرىڭ.
نەزەر سالدىم جامالىڭغا گويا مىڭ كۆزدە ـ ھۆرمەتتە،
تولۇنئايدەك سۈپەت ئاپتۇ يېڭى چىرىيە يېڭى چېھرىڭ.
راۋان يول ئاسفالت، ئەتراپ كۆچەت، گۈل تەكشى رەت ـ رەتتە،
ھەشەملىك ئاشپۇزۇللاردا غىزا، گۆشلۈك پولۇ، بەتتە.
بارار يەردە ئەمەس، ئەينەكتە ماڭغاندەك چىرىيە ئەھلى،
دېھقان شىمزولىرى① قاتناپ تۇرار ھەر ياندا بەس ـ بەستە.
مېنى زەپ مەھلىيا قىلدى توپا② باغى ئانار زارى،
راۋاقتا③ قۇمنى قاچقۇزغان يېشىللىقنىڭ يىداكارى.
چىلانلىقتا گۈلە، چىلان، ياڭاق سەرخىللىقى داستان،
تاۋۇزنىڭ سۇلۇق ـ شەربەتلىكى ئېسىمدە ھەر بارى.
دامىكۇ شاپتۇلى، ئالما ئېسىمدە قالدى ئۇنتۇلماس،
نە ئالما، ئالمىغا پەرۋىش قىلغاننىڭ ئەجرى ئۇنتۇلماس.
كېۋەزلەر شۇنچە ئوخشاپتۇ، چېتى نەدە ئېتىزلارنىڭ،
دېدىم ئالماس دېگەن نەدە، دېھقاننىڭ غەيرىتى ئالماس.

2

چىرىيىنىڭ تارىخى، شانى گويا تۇن چاقمىقى چاقناق،
سۈپۈرگە ئاخۇن كەبى مەردلەر ماكانى ئۇ بۈيۈك، پارلاق.
ئاشۇ تارىخنى ئەۋلادلار قىلىپ مەشئەل بۈگۈن كۈندە،
يېتىشتى پەن، ھايات سۆيگەن باھادىر قەلبى ئوت ـ قايناق.
ئۇلار شائىر، ئۇلار ئارتىس، ئايان ئەلگە — جامائەتكە،
چىدام ـ ئەجرى بىلەن چۆمدى خەلق قەلبىدە ھۆرمەتكە.
ئۇلاردىن دوستلىرىم باركى مېنى جاندەك قەدىرلەيدۇ،
تۆتەرمەن دوست ۋە ھەمسۆھبەت ئىجادىمدا، شېئىرىيەتتە.

3

خىيالىم كەپتەرى ئۆرلەپ چىرىيە ئاستانىغا قوندى،
ئانارزارنىڭ جەنۇب تاغى — تاغ يۇرت بوستانىغا قوندى.
شېرىنىم دەپ ئانا يۇرتنى سۇنى شەيداسى — پەرھادى،
تېشىپ تاغ، سۇ ئەكەلگەن شۇ مەردلىك داستانىغا قوندى.

---

① كىچىك ماشىنىنىڭ بىر تۈرى. ②③ چىرىيە ناھىيىسىدىكى يەر ناملىرى.

ئۆزۈمكى ئاپتوبۇس ئىچرە ، شۇ كەپتەر كېزىدۇ كۆكنى،
بارار ئۇ كۆز ئېچىپ كەڭ ـ كەڭ ئېلىپ يەلكىگە چوڭ يۈكنى.
كۆرەر گاھ جىلغىلار بويلاپ قۇرۇق يانتاق ، قومۇش ، يۇلغۇن،
چىرايى سولغۇن ، لېۋى گەز ـ گەز قېرى ياشتىكى دەرد ـ يۈكنى.

شۇ كەپتەر كۆز نۇرى كۆچتى قىلىپ سەيلانە ئۆتمۇشكە،
نە ئۆتمۇش ، تېخى ئۈچ يىلچە بۇرۇنقى دەردۇ ـ تەشۋىشكە.
بوستان يۇرتلار بېشى تاغ يۇرت ، نېچۈن باقمايدۇ قارلىق تاغ،
نېچۈن يەتمەس بوستانلىقنىڭ ئاھۇ ـ پەريادلىرى ئەرشكە.

شۇ كەپتەر كۆردى چىرىيىدە، يىراقتا توك چىراغ ـ نۇرلۇق،
يىراق بوستان تۈنى زۇلمەت ، دېدى : ئاھ بۇ ئازاب ـ خورلۇق،
قىشۇ ـ ياز چاپسىمۇ كەتمەن نېچۈن تولماس تاغار ئاشقا.
چىقىش يولمۇ؟ تىرىك جانغا كۈتۈش، ھەر يىلدا غەمخورلۇق؟

بوستان ئەھلى ئەسىرلەردىن سۇ دەپ چىشىنى بىلەپ ئۆتتى،
تىلەپ يامغۇر كۆتەردى قول، مازارلاردىن تىلەپ ئۆتتى.
جىمىكى ئارزۇسى كەتتى شامالدا توزىغان يەلدەك،
دېدى: بىزمۇ تىرىك جانغۇ سەۋرىنىڭ كاسىسى پۈتتى!

قىشلاق، دەريا بويى كۆكلەم ئاقار زۇمرەت سۈيى قىش ـ ياز،
بويىدا يايرىشىپ ئاھۇ، بۆكەن، كەكلىك، قىلا رگۈل ناز.
ئاراقىر ئۈستىدە سەپراس بولۇپ مەددا بوستانلىق،
دېدى: ئالغا! تېشەيلى تاغ، بۈگۈن تەل بولدى جابدۇق ساز.

يۈرەكلەردىن جوتۇلارنىڭ ئۇچىغا كۆچتى ئۇچقۇنلار،
ئاراقىر باغرىنى قاپلاپ كۈنۈ ـ تۈن ناخشا ـ شاۋقۇنلار،
پۈتۈشتى ھەم تالاي جۈپ قىز ـ يىگىت بۇندا ۋىسال كۈننى،
ھەيران باقتى سۈزۈك دىلغا، قىشلاق دەريادا دولقۇنلار.

جاپالىق ئىككى قىش ئۆتتى بوستاندىن ناغرا ئاڭلاندى،
ئۈمىد، ئەجىرگە مىننەتدار بوستانلىق يەڭدى، داڭلاندى.
ئۆتۈپ شۇ تەشىدىن ئۇيغۇر مىنوپ ھەم نەچچە ھەمرانى،
بوستانلىققا ھۆر ئىقبالغا دۇمەببەت رىشتە باغلاندى.

دېدى: ھەممە غادايغان تاغ ئارا قىر كۆكسى چاك كەتتى،
سۇ كەلدى ئاھ، قۇرغاق ئاتلىق چايانىڭ كۆكسى ۋاك كەتتى.
پۈتۈپ ئىستانسا يۇرت يورۇپ مالامەتتىن قوتۇلدۇق ئاھ،
ئەنە توك مەرە، توك تۈگمەن قۇرۇلدى ئىش، يورۇپ كەتتى.

بوستانلىقنىڭ چىرايىدا سائادەت ئەۋجى ئوينايدۇ،
دېھقانىنىڭ ئېتىزى، باغنى شەرەپ ئەگىيدۇ، بويلايدۇ.
باقار ھەر كىم يېڭى گۈلگۈن جۇلالىق ھوجرىغا مەمنۇن،
ئەنە چەكسىز ئۆرۈكزاردىن ۋىسال دەرغۇلى ياڭرايدۇ.

خىيالىم كەپتىرى كۈلگەن شۇ تاغ يۇرتنى كۆرۈپ كەلدى،
پەرھاتلارنىڭ چېكىنىسىنى قانات پەردە سۈرۈپ كەلدى.
ئاشۇ سەيلانە پەرۋازىدىن غېنى كۆردى بۈيۈكلۈكنى،
مۇھەببەتلىك قوشاقنى بوستانلىققا تۇتۇپ كەلدى.

1993 - يىل 23 - ئىيۇل، چىرىيە.

www.uyghurkitap.com

«پاياندار» تېمىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

يول ھەققىدە

ئەسقەر مۇھەممەتئىمىن

يۇرتۇم مېنىڭ گۈزەل قارىساي،①
مۇساپىسى خېلى ئۇزۇن جاي.
يوقلاش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانامنى،
بارار بولسام يول ئازابى، ۋاي...
ئولتۇراتتۇق سوپەككە،②
ئۇ چاغلاردا نەدە بولىدىكەن؟
«يول ئازابى ــ گۆرنىڭ ئازابى»،
چاقىراتتى جانلار سازايى.
يوللار قۇملۇق بولغاچ ئېگىز ـ پەس،
سوپەكچانلار③ ماڭاتتى بەك تەس.
سەكسىنىنچى يىلنىڭ بېشى شۇ،
سۆزلىمەيلى بولدى ئۇنى بەس...

× ×

بۈگۈن بولدى باشقىچە،
خۇشال ئەل-يۇرت، قېرى -ياشقىچە.
دۆلەت بىلەن كوللېكتىپ، خەلق،
سېلىپ مەبلەغ يېتىپ ئاشقىچە.
توشۇپ يولغا شېغىل تاشقىچە،
قۇملۇق يوللار بولۇپ كەتتى ماي.
قاتناش راۋان،
ئىشىمىز ئاسان.
يېغىپ ئامەت قارىسايلىققا،
ئۆيى تولدى دۇنيا-بايلىققا.
مىندى كۆپلەر،
«بەخت»④، «سۈزۈك»⑤ ــ تاي.
شوپۇرجانلار سىلىق ـ مۇلايىم،
يولۇچىغا ساقلايدۇ دائىم.
ئۆچرەت تۇتۇپ
شىزو ⑥، بولىدىۋاي.
كىرىپ ـ چىقماق شەھەرگە ئاسان،
باراي دېسەڭ قايەرگە قاچان.
ساقلاپ تۇرماس قاتناشقا،
يىگىت ـ چوكان، بوۋاي ھەم موماي.
شوپۇرجانلار ئۇزەر كاراپتەك،
يول ئازادە،
تۈپتۈز تاناپتەك،
ئاپتوموبىللار ئاقار سىماپتەك،
ئەجەب ياخشى شارائىت ھاي-ھاي!...

× ×

يوللار، يوللار،
پايانسىز يوللار،
يول پۈتكىچە قاپارغان قوللار.
يولنى كۆرسەم ئىشچان قوللارغا،
يول ياسىغان قىز ـ ئوغۇللارغا.
شېئىر سىمدىن تېزىپ گۈل ـ دەستە،
دەيمەن ئۇنى ھۆرمەتتە تۇتاي.

◁•••••••••••••••••••••••••••••••▷

كىرگەنمۇ سىز جاڭگالغا؟

سۇلايمان ھوشۇر

سەن چۆللۈككە بارغانمۇ، كىرگەنمۇ بۈك جاڭگالغا،
زوق بەردىمۇ دىلىڭغا يۇلغۇن، ئازغان چىچەكى؟

---

① قارا قاش ناھىيىسىنىڭ قارىساي يېزىسى. ② ③ قول تراكتورىنى دېمەكچى. ④ ⑤ موتۇئىسىكلىتلىرى.
⑥ ئون كىشىلىك پىكاپ.

قانداق سېھىر - قانداق ھال بار ئىكەن بۇ جاڭگالدا،
ئېمىلەرنى ئويلىدىڭ ئۇيقۇڭ قاچقان كېچىسى؟

كۆردۈڭمۇ سەن بۇلاقنىڭ مۆلدۈرلىگەن كۆزىنى،
بويلىرىدا رەڭ تۈزۈپ ئۆسكەن يۇمران شىۋاقنى؟
قانداق ئىلھام قوزغىدى كۆلچەكتىكى تولۇنئاي،
ئەسلىرىڭگە سالدىمۇ ئۆيۈگىدىكى ئوماقنى؟

ئاڭلىدىڭمۇ كۈيىنى سەھەر قۇشى تورغاينىڭ،
سايرىشىدىن چۇ - چۇلاپ نېمە بايان قىلىندى؟
سەپسالدىڭمۇ جاڭگالنىڭ ئۇياقىغا — جىلغىغا؟
پادىچىنىڭ نەيلىرى قانداق كۈيدە چېلىندى؟

قۇياش ئەمدى كۆلگەندە قارىدىڭمۇ ھەر ياققا،
قانداق رەڭدە كۆرۈندى بۇ بىپايان داللار.
سۆيۈندۈرۈپ قەلبىڭنى ھاياجانغا سالدىمۇ،
يېشىللىقتا يايلىغان كالا - قويلار، يىلقىلار؟.

قايتقىنىڭدا جاڭگالدىن قېپقالغانمۇ يۈرىكىڭ،
ماكانىڭغا بارغاندا شېرىن خىيال سۈردۈڭمۇ؟
يەنە بىر رەت كۆرمەككە، ئەسرار بولۇپ كۆزلىرىڭ،
بۇ جاڭگالنىڭ ئىشقىدا ھەيران بولۇپ يۈردۈڭمۇ...؟

ح.

◁••••••••••••••••••••••••••••••••••••▷

ئىككى شېئىر

مۇھەممەتئىمىن غوپۇر (يادىكار)

ئاشىقلىق

كۆزلىرىڭدە سەرسان يۈرىمەن،
داۋالغۇيدۇ، تىنمايدۇ ھەرگىز.
گاھ لەيلىتىپ، گاھ چۆكتۈرىدۇ،
ئۇ بىر دېڭىز — بىپايان چەكسىز.

كۆزلىرىمدە سەرسان يۈرىكىڭ،
پەر قاقىدۇ قۇشتەك تىنىمسىز.
جامالىڭنى قىلار نامايان،
ئۇچۇپ ئۆتسەڭ ئالدىمدىن غەمسىز.

كۆزلىرىڭدە، كۆزلىرىمدە بار،
چىن سۆيگۈنىڭ جۇلا يورۇقى.
ئاشىقلىقتا ئۇندەيدۇ بىزنى،
كۆكلەم ھىدى، ۋىسال پۇرىقى...

www.uyghurkitap.com

ئۈزنتش

كۆز ياش بىلەن ئۈزنتاي سېنى،
بار ئۈنىڭدا تاتلىق سۆيۈشۈڭ.
زېدە قىلماس قايتا قەلبىڭنى،
ئوماقىنا بېقىپ كۈلۈشۈڭ.

شادلىقىڭنى ئېلىپ كەت تامام،
قايغۇڭنىمۇ قالدۇرمىغىن ھەم.
بىراق تۇرسۇن ئېسىڭدە مەھكەم،
بىز تۈنجى رەت قىلىشقان قەسەم.

<>

ئەينەك

تۇرسۇننىياز ئابدۇللا

(قۇربان ئىمىنىنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە مۇخەممەس)

جىمى ئىنسان بېقىپ خۇشخۇي دىلى بىرلە سۆيەر ئەينەك،
ئېسىپ تامغا، ئېلىپ قولغا سەھەر ـ ئاخشام كۆرەر ئەينەك،
ئىلىندۇرماي توزان ـ چاڭنى ھۆسن ئۈچۈن كۆيەر، ئەينەك،
كىشى رۇخسارىنى ئەينەن ئۆزىدە كۆرسىتەر ئەينەك،
چىراي ئىلىقمۇ ۋە ياسەتمۇ، شۇئان ئەكس ئەتتۇرەر ئەينەك.

داۋام ئىشقا ماكار چاغدا تۇرار ئالدىدا نۇر، قاسىم،
سۇرەر شېرىن خىيال لارنى گۈزەل، ئاينۇر، ئوبۇل، ئاسىم،
كۆڭۈل تەسكىن تاپالماسكەن كۈنۈ ـ تۈن قىلمىسا تازىم،
كىشىلىك تۇرمۇشىمىزدا ھەممىشە بىزگە ئۇ لازىم،
يىگىت ـ قىزلار ئاراسىدا تولىراق مۆتىۋەر ئەينەك.

كۆرەشكە جان پىدا ئەيلەپ، ھېرىپلا ۋاقتى چاغ بولسا،
يولنى تورىغان توسقۇن ـ داۋان، قۇرغۇ ـ نو، زاغ بولسا،
ھەسەل، ئەنجۈر مۇرابباسى ۋە ياكى يۈندە ياغ بولسا،
ئەگەردە قايسى بىر كىمنىڭ يۈزىدە زەررە داغ بولسا،
يېقىن يولداش كەبى شۇ دەم، ئۇنى سۆزلەپ بىرەر ئەينەك.

جاھان كەڭدۇر يامان ـ ياخشى، ئېزىز ـ خارلىق، سەۋەنلىك كۆپ،
دۇرۇس يولدىن ئاداشقانغا مۇقەررەركى خەتەرلىك كۆپ،
ھايات تاسقايدۇ ئىنسانىنى چۇشەنگىنىكى ئەۋزەللىك كۆپ،
جامائەت ئىشلىرىدا شۇنچە مەرغۇپ ھەم گۈزەللىك كۆپ،
مۇسەپپا ئۈنچىدەك بارمۇ بىرەر قۇم، ئەسلىتەر ئەينەك.

بايان قىلسام ئەلى ئىبنىسىنا، ھاكىدى اوقماندىن،
ئورۇن ئالغانكى تارىختا رىۋايەت، شېئىرى، داستاندىن،
تاپالماس بەزىلەر نۇسرەت كېچىپ باققاندىمۇ جاندىن،
دېمەك خالى ئەمەس ئىنسان ھاياتتا قىلچە نۇقساندىن،
شەرەپ قايىسى، نومۇس قايىسى، كىشىگە كۆرسىتەر ئەينەك.
ئاچار يولنى ئۇدۇل — داغدام سەپەر، قۇرۇلۇشتا ئۇ بىزگە،
نىشاننى بىلدۇرەر پارلاق تۈمەن بۇرۇلۇشتا ئۇ بىزگە،
تۇرار قاراپ ئېگىز تاغدەك تۆت يول دوقمۇشتا ئۇ بىزگە،
بۇ ئەينەك بولسا تەنقىدتۇر، زۆرۈر تۇرمۇشتا ئۇ بىزگە،
باھارنىڭ يامغۇرى ئوخشاش چىمەنگە سۇ سېپەر ئەينەك.
ئەزەلدىن ئالدىيالمايدۇ قەدەمدە تۇرسىمۇ پالچى،
ئۆزى ھورۇن، تىلى سۆزمەن، رەزىللەر نەسلى ئاقىنانچى،
ھەسەتخورلۇق، گۇمانخورلۇق، تاما دۇنياسىدا غالچى،
قەدىردان دوستقا ئىلھامچى، توسالغۇ رەزگىگە قامچى،
تارازۇ ھەق ۋە ناھەققە، دۇرۇس تەنقىد - گۆھەر ئەينەك.
ئەگەر كىم بولسىدى شۇ دەم زەپەر دەرياسىدا ئاقماق،
بولۇپ بۇركۇت، سۇرۇپ قوزغۇن ئېگىزدە كۆككە قانات قاقماق،
كۆرۈپ ئىقبال، يېرىپ دولقۇن قەدەمدە كۆپ روناق تاپماق،
ئومۇملۇقنى تۇتۇپ كۆزدە قەلەمدە چاقنىدى چاقماق،
يۈرەككە نۇرىنى چاچسۇن بولۇپ گويا قەمەر ئەينەك.
تۆكەر تەر ئەجرىدىن بارغا شۇئان ئايلاندۇرۇپ يوقنى،
ئىجادكارلىق ساداسىدا دىلى خۇشنى، دىلى شوخنى،
بۈگۈن تۇرسۇننىياز سوقتى ئۇلۇغ يۈكسەك پىلان — چوتنى،
ۋاراقلاپ كۆرگىنە قۇربان يۈرەكتىن چاقنىغان ئوتنى،
ئاچار كۆڭۈلنى بۇ سەنئەت - نە پاساھەتلىك ھۈنەر ئەينەك.

◁———▷

شوخ كۈلكەڭنى مەندىن ئايىما

مۇكەررەم بەختى

بېقىپ جانان كۈلگىن شادلىنىپ،
ئىللىق ھىسقا چۆمدۇر يۈرەكنى.
مىسكىن يۈرمە قەلبىم ئۆرتىمەر،
مەن سۆيىمە يەمەن سەندىن بۆلەكنى.

سەنلا باردەك پۈتكۈل ئالەمدە،
جامالىڭغا بولدۇم مەن تەشنا.
قاچۇر مەيلى ئۆزۈڭنى، بىراق-
شوخ كۈلكەڭنى مەندىن ئايىما.

چىرا ئىلھاملىرى

مۇھەممەت بارات (ئەسنائى)

مۇقەددىمە

ئەسسالام كەلدىم چىرا تازىم بىلەن،
گۈل سۈپەت ھۆسنۈڭنى سەير ئەتكىلى.
قانچە يىللار تەلمۈرۈپ كەلگەندىمەن،
بىلمىدىم ، ۋەسلىڭگە بىر رەت يەتكىلى.
تىلىكىم بولدى ئىجاۋەت ئاخىرى،
تۆت كېچە يۈردۈم سىنىڭدە بەزمىدە.
جۈپ قولىن بەردى دېھقانىنىڭ نادىرى،
تانسىدا ، ئايدەك گۈزەللىمۇ بەزىدە.
ئايلىنىپ چىقتىم: چاقار، بوستان، نۇرى،
قانچە دەريا، ساي، ئېدىر، دۆڭدىن ئېشىپ.

شۇندىمۇ ئۇبدان ياسالغاچ تاغ يولى،
گۈر ئازابى كۆرمىدىم ئاھىم تېشىپ.
دامىكۇنىڭ بېغىدىن ئالما ئۈزۈپ،
تېتىدىم ، جەننەت خىجىلكەن ئالدىدا.
قۇمغا قارشى پالۋانىنى بىر كۆرۈپ،
ئۆيۈلۈپ تۇردۇم ئەجەبمۇ دالىدا.
كۆرگىنىم كۆپتۇر ، لېكىن يازماقچىمەن،
نەچچە مىڭنى بىرلا مىسراغا تىزىپ.
چىن تەپەككۇر كانىنى قازماقچىمەن،
مىس بولامدۇ ياكى ئالتۇن ئىش قىلىپ.

ئاقباش كوئىنلۇنىنىڭ قىزاردى يۈزى

— بوستان يېزىسىدىكى دېھقانلارنىڭ 1170 مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى تەشمىنى تېشىپ قارا سۇ دەريا سىنىڭ سۈيىنى ، ئاقساي دەرياسىغا مۇۋەپپەقىيەتلىك باشلاپ سۇ قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلغانلىقى، شۇنىڭدەك 200 كىلوۋاتلىق سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇپ، چىن چىراغدىن قۇتۇلغانلىقىنى كۆرۈپ پۈتقۇر تەسىرلەندىم.

1

مىڭ پەرھاد قايىل بوپ ئېگەر بېشىنى،
مىڭ شېرىن مەي سۇنار ۋىسال جامىدا.
شادلىقتىن قېرى - ياش تۆكەر يېشىنى،
تاغ تېشىپ قىلغان جەڭ تېخى يادىدا.
سەككىز يۈز كېچە ھەم كۈندۈز چېلىشىپ،
دېھقانلار تاغلارنى تىترەتتى ھەيھات!
ئاي ، قۇياش نۆۋەتتە سالام بېرىشىپ،
دېيىشتى : «بۇ ئۆزى ئادەمچە ھايات.»
ئۆزىنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتتى ئۆزى،
ئۆملۈكتە ، چىدامدا ، يوكسەك نىمىەتتە.

ئاقباش كوئىنلۇنىنىڭ قىزاردى يۈزى،
ھەر جوتۇ زەربىدىن قىلىپ ئۇ پەستە.
ئېگىز تاغ باغرىدىن ئۆيناقشىپ كەۋسەر،
ئارزۇ پېلتىسىغا ئوتلارنى ياقتى.
بوستاندا ئاتتى تاڭ، قۇتلۇق بىر سەھەر،
زوقلىنىپ قۇياشمۇ ھەۋەستە باقتى.
مەخمەلدەك يايلاقتا سايرايدۇ تورغاي،
نېچۇككىن ، ئاۋازى باشقىچە بۈگۈن.
قارا سۇ دەرياسى قېنىغا پاتماي،
ئېيتىمدۇ : «تاغ تېشىپ ئۆتتۇمغۇ پۈتۈن.»

2

ئاراقىر تېغىغا يۆلەندى مەغرۇر،
يۇرت تارىخىدىكى يېڭى مۆجىزە.
ئولتۇرماس بىر قۇياش تۆكمەكتە زەر-نۇر،
ھېچكىممۇ ئىشەنمەس ئەگەر كۆرمىسە.

ئەۋلادقا يول ئاچتى دېھقان قولىدا،
پەقەت شۇ ئۇپرىماس كەتمىنى بىلەن.
چولپانلار پارلىدى ئوك ھەم سولىدا،
ئۆيلەردە تېلېۋىزور ياڭرايدۇ بەلەن.

ئويغاندى بۇ زېمىن، ئويغاندى ئادەم،
ئېلېكتر دەۋرىگە قەدەم تاشلىدى.
ھەتتاكى «ئالەممۇ بوپ كەتتى مالەم»
ئىنتىلىش بىر يېڭى مۇقام باشلىدى:

مەشرەپتىن مەيدانى ئالىشار تانسا،
ئاڭلىنار ۋە بەزى گىتارنىڭ ئۈنى.
قىز - يىگىت خىيالدا يانمۇ-يان ماڭسا،
ئاھ، ھارام بولىدۇ بوۋايلار تۈنى...

ئۆسمۈرلەر تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدىن،
ئۆزىنى كۆرىدۇ تۇغۇلغان كۈندە.
يالپۇزنىڭ تەبەسسۇم، سالاملىرىدىن،
ئەركىلەپ كۈلۈشەر چىمىكى ئۈندە...

3

خەير-خۇش ئويغانغان ساي، ئېدىر، يايلاق،
بۈگۈندىن ئەتەڭنى كۆردۈم مۇپەسسەل.
قەد كېرىپ تۇرۇپتۇ ئانا تاغ شۇنداق،
ئاسماننى تىرەجەپ مەغرۇر، مۇكەممەل.

يۈزۈمگە سۈرتكۈم بار چاك-چاك قولۇڭنى،
ئاھ دېھقان! تىزلىنىپ يېنىش-يېنىشلاپ.
مىسرانى چاچقۇ قىپ بېزەي بويۇڭنى،
بىر سېنى كۈيلەشكە ئۆمرۈم بېغىشلاپ.

چىرىلىق دوستلارغا

ئادەمنىڭ، يۇرتلارنىڭمۇ لەقىمى بار،
چىرىنىڭ «ئاچچىق ئۆرۈك»-نامى مەشھۇر.
بۇ سۆزدىن رەنجىمىگىن بىردەم گۈليار،
چاقچاقتىن كېلەر ساڭا تاتلىق ھوزۇر.

ئەزەلدىن ھېرىسمەندۇر ئادەم دېگەن،
ئاچچىققا (تىلىنى تاماشىپ تەكرار ئىچەر).
بارمىدۇ لىق بىر چىنە ھەسەل يېگەن؟
يوق چوقۇم، بۇنى بەلكى ھەممە بىلەر.

ئاچچىقنىڭ تېگى تاتلىق، ئىشقى تاتلىق،
بەھرىدىن جان ياشىرار ئاچچىق تەرنىڭ.
چىن سۆيگۈ ئازابلىرى شۇنداق ئاچچىق،
يۇرىكى شېرىن لەززەت ئالار ئەرنىڭ.

ئاچچىقتۇر يارنىڭ سوغۇق قاراشلىرى،
شۇندىمۇ يۈرەك تاتلىق كۆپۈلدەيدۇ.
رەقىبنىڭ كۈلۈپ ماڭلاي تاراشلىرى،
يۈرەككە دەرد بېرىدۇ، ئەت بەرمەيدۇ!

تەنقىدى ئاتا - ئانا، ئۇستازلارنىڭ،
ئاچچىقتەك بىلىنىدۇ، تېگى تاتلىق.
ئاغرىتىپ دېگەنلىرى چىن دوستلارنىڭ،
ھەرگىزمۇ سېزىلمەيدۇ يېرىك-قاتتىق.

چىرىلىق دوستلار شۇڭا تەگمەڭلار،
چاقچاقتا ئاچچىق سۆزنى تىلغا ئالسام.
چاقچاقنىڭ يوللىرىدىن ئەگمەڭلار،
يۈگۈرۈڭلار، مەيلىلا مەن كېيىن قالسام.

ماڭمۇ دەپ تۇرۇڭلار ئاچچىق - ئاچچىق
گەپلەرنى، ئۇنىڭدىن كۆپ لەززەت ئالاي.
قەنت سېلىپ چاي قۇيماڭلار ماڭا تاتلىق.
ياخشىسى مەيخانىغا ئۆزەم باراي.

ئىزىمىز ئۆچمىسۇن ئالتۇن ماكاندىن

1

ئاھ چىرا،
قەدىمىي يۇرت ئانا ماكان،
قۇملارغا قانچىلىك بولدۇڭسەن ئەسىر؟
ئويلايمەن، ئويلايدۇ ھەممە ھەر قاچان،
نەلەردە قالدى ئېيت: نى ئالتۇن قەسىر.

يۆتكەلدىڭ نەچچە رەت، باقتىڭمۇ ساناپ؟
خارابە، ئىزلارنى ئاقتۇرۇپ كۆرۈپ،

پايانسىز ئانارلىق، ياڭاقلىق يوقاپ،
يۈرىكىڭ ئېچىشتى خىيالللار سۈرۈپ.

نەۋرىلەر سورايدۇ كونا ئۆيلەرنى،
بوۋىلار چۆمۈلگەن كۆلچەكلەرنى ھەم.
تارىخنىڭ شاھىدى — مۈڭلۈق كۈيلەرنى،
ئاڭلاشقا ئىنتىزار ھەممىسى ھەردەم.

2

كېچىكىپ ئەقلىڭنى تاپتىڭ، شۈندىمۇ،
تىزگىنلەپ قۇملارنى قۇچتۇڭ شان-زەپەر
ئەجەلدىن قوغدالدى مۇنبەت تۇپراقمۇ،
ئارمانلار كۆكىدە چاراقلاپ قەمەر.

نەچچە مىڭ رۇستەمنىڭ كۈچى دېھقان،
ھالال تەر، زېھنىنى كەلدى ئايىماي.
يۇرت ئۈچۈن قايغۇرماي كەلگەن كىم قاچان؟
مىسالى بولۇشتى تاغدىكى قارىغاي.

تەتقىقات ئورنىمۇ① قۇرۇلغاچ ئەمدى،
قۇملۇقتا خۇش ھىدىن چاچتى گۈل-چېچەك.
ئاھ بۇرۇن قانچە ئەر قۇملارغا يەمدى؟
تىگىرقاش ھۆكۈمران (گۈڭگا كېلەچەك!)

ھە بۈگۈن سۈپۈرگى ئاخۇننىڭ نەسلى،
يەنە بىر ھۇجۇمغا تاقابىل تۇردى.
ئادەملەر بولغۇلۇق ئاشۇنداق نەسلى،
(ئىشچانلار ئەجرىدىن باغلارنى قۇردى).

3

ئاپىرىن ئېيتىمەن ئەتىنى ئويلاپ،
ئىزىمىز ئۆچمىسۇن ئالتۇن ماكاندىن.
ئەۋلادلار كېلىشسۇن يولىمىز بويلاپ،
ئاھ ئۇزاق قونالغۇ، قەدىم زاماندىن.

دېھقان

قانائەت سەھنىسىدە ئەۋلىيا سەن،
پىر - ئۇستاز سېخىيلىقتا ھاتەمگىمۇ.
كەچمىشتە توم-توم كىتاب، ۋارىسىڭ مەن،
دۇچ كەلدىڭ تالاي كۈلپەت - ماتەمگىمۇ.

سۆرەيسەن قوشتىن چىقىپ ساپانىمۇ،
جەۋرىڭنى ئانا تۇپراق كەلدى يۇدۇپ.

«ۋاي!» دېدىڭ بىرەر ئىشقا قاچاندىمۇ؟
سوغ سۇغا قاتتىق ناننى يەپ تۆگۈرۈپ.

دېھقان سەن چىدامىلىقتا يۈكسەك مۇنار،
كۆڭلۈڭنىڭ كەڭلىكىگە خېجىل ئالەم.
سەن بولغاچ يەر شارىدا ھاياتلىق بار،
ھاياتلىق ئىلاھى سەن ئۇلۇغ ئادەم.

يەنىلا چىداشلىقكەن ئادەم دېگەن

چاي قۇيدۇڭ نە پىيالە، يۈرىكىمگە،
ئاھ گۈزەل، ئېرىپ كەتتى ياش ۋۇجۇدۇم.
بىر قىيا بېقىشىڭدىن قوي كۆزۈمگە،
چېھرىڭگە قۇياش قوندى بىلسەڭ چوقۇم.

بولۇتقا مىنگىشىپ بىز لەرزانغىنا،
ئۇنتۇدۇق بۇ دۇنيانى ۋالىس بىلەن.

شۇڭغۇدۇق لىرىك ھېسقا ئاستاغىنا،
سۈس، غۇۋا چىراغ نۇرى خۇيمۇ بەلەن...

تىترىدى ئاخشىلارنىڭ سېھرى بىلەن،
ياش يۈرەك زىل تارىمۇ زەخمەك تېگىپ.
يەنىلا چىداشلىقكەن ئادەم دېگەن،
ئېغىزغا سۆزمۇ ئەجەب قالدى كېلىپ.

خاتىمە

«قاشتېشى» جامىدا سۇندۇم ئالدىراپ،
چۈچۈمەل ھېسلارنى مىسراغا تىزىپ.
چىرىلىق كىتابخان باقسىڭىز قاراپ،
قەلبىمىم كەتكەندۇ يولىدىن ئېزىپ.

كەچۈرۈڭ، شۇندىمۇ سوۋغىتىم ئۈچۈن،
ئىلھامىم ئېتىزدىن گۈلدەستە تۇتتۇم.
خام-ئاچچىق بولسىمۇ سۇنۇپ مەن بۈگۈن،
پىشقاننى بېرىشكە قەسەمنى يۇتتۇم.

① ئاپتونوم رايونلۇق پەنلەر ئاكادېمىيىسى قۇم تەتقىقات ئورنىنىڭ تەجرىبىخانىسى چىرا ناھىيىسىدە خىزمەت قىلىدۇ.

ئەنسىرەش

(ھېكايە)

يۈسۈپ توختى

— بىر-ئىككى يىل بۇرۇن يېزىپ تاشلاپ قويغان ھېكايىلىرىمنى بىرەر ژۇرنالغا ئەۋەتىپ بېرىش نىيىتىدە، ئويلاپ يۈرەتتىم.

ھېچ ئويلىمىغان يەردىن شۇ ھېكايىلەرنىڭ بىرسىگە ئىلىيالىم گۈلسۈمنىڭ تۇيۇقسىز پىكرى چىقتى. ئۆزۈممۇ كۆپ ھەيران بولدۇم. نېمە دەيدۇ، نېمە مەسىلە؟

— ئوبدان يېزىپسىز، ھېكايىلەر ياخشى چىقىپتۇ، لېكىن... ئويلاپ باقتىڭىزمۇ — ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتماي، تونۇشلاردىن بىرسىنىڭ ئاتتويىغا ئالدىراپ، ھېلى ئۇ ئۆيگە، ھېلى بۇ ئۆيگە كىرىپ يۈرەتتى. شۇنداق ئالدىراش تۇرۇقلۇق پات-پات مېنىڭ تەئەججۈپ بىلەن تولغان چىرايىمغا سەپ سېلىپ قاراپ بىر نېمە دېمەكچى بولاتتى-يۇ، يەنە ئۆز ئىشى بىلەن ئاۋارە ئىدى.

«... قانداق گەپ بولدى بۇ؟ ئىلگىرى ئۇ بۇنداق ئىشلارغا ئارىلىشىپ يۈرمەيتتىغۇ، بىرەر پارچە ئەسىرىم ئېلان قىلىنسا، بەكمۇ خۇرسەن بولاتتى!؟»

ئاخىر، مەنمۇ تاقەت قىلالماي، ئالدىرىسىمۇ كوچىلاپ سوراۋەرگىنىمدىن كېيىن، ئۇ:

— ھېلىقى بىر ھېكايىڭىزدىكى باش

قەھرىماننىڭ ئىسمى، بىزگە يېڭىدىن كەلمەكچى بولۇۋاتقان ھاكىمنىڭ ئىسمىغا ئوخشاپ قاپتۇ. دۇنيادا باشقا ئىسىم تېپىلمىغاندەك...— دېدى. ئۇ يەنە كېيىمنىڭ ئاخىرىنى قالدۇرۇپ (نېمىلا دېگەن بىلەن مەقسىتىمنى ئېيتىۋالدىم دېگەندەك، شارت قىلىپ، ئۆيگە كىرىپ كەتتى).

دەسلەپ تازا ئاڭقىرىپ كېتەلمەي، كېيىن بۇ چالا - پۇلا گەپنى ئويلىغانسېرى ئاچچىقىم تۇتۇپ كېتىپ:

— تېخى كېلىشىدىن، كەلمىشى ناتايىن بىر ھاكىمنىڭ ئىسمى ئۈچۈن شۇنچىۋالا قىلىپ كېتىشنىڭ نېمە ھاجىتى، تازا كۈلكىلىك گەپ بولدى - دە بۇ،— دېدىم مەن.

— كۈلكىلىك پۈلكىلىك دېگەن گەپلىرىڭىزنى قويۇڭ - دېدى ئۇ جىلە بولۇپ، چىداپ تۇرالماي.

— شۈكرى خۇدايىم، ئۇنداق بولسا، بىزنىڭ مۇشۇ مەھەللىدە، شۇنىڭغا ئوخشاش ئىسمى بارلاردىن بىر نەچچىسى بارغۇ؟ بۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟ ئۇلارمۇ ھاكىممۇ - يا؟— دېدىم مەنمۇ ئاغزىمنى قويۇپ بېرىپ.

— ئۇلار دېگەن ئۇلار!!! مېنىڭ ئۇلار بىلەن نېمە ئىشلىش - بېرىشىم بار ئىدى، ئۇلار بىلەن كارىم نېمە؟ بىر ئىسىملىكنى ئۇيان - بۇيان قىلىش سىز ئۈچۈن قانچىلىك ئاۋارىچىلىق بولار، سىز ئويلاپ بېقىڭا، ئۆزىڭىزگە ... ئىش تېپىۋالماق دەيمىنا؟!...

— ئەجەبمۇ بىر ئىش بولدى - دە، بۇ. تېخى سايىسىمۇ يوق بىر كىشىنىڭ ئىسمى ئۈچۈن شۇنچىۋالا تالاش - تارتىش بولۇۋاتسا، ئەگەر راستىنلا كېلىپ قالغۇدەك بولسا، بىزنىڭ ئۆيدە قىيامەت قايىم بولغۇدەك. يا بۇ ھاكىم مېنىڭ خىيالىمغا كىرىپ چىقمىغان تۇرسا؟! مەن ئۇنى يازمىغان تۇرسام، نېمىشقىدۇر، ھاكىم - پاكىم دېگەن گەپلەر ئۇنۇپ چىقتىمۇ بۇ يەردە؟...

— ئۇنى يېزىڭ ياكى يازماڭ، مۇنداق ئىسىملىكتىن ۋاز كېچىپ ھېكايىڭىزغا كىرگۈزمىسىڭىزلا بولغىنى،— دېدى ئۇ بىر ئاز بوشاپ. ئاچچىقىمدا ئاغزىمغا تۇتامىلىغراق بىرەر ئېغىز گەپمۇ كەلمەي، بۇ دېگەن ئەدەبىي ئەسەر، گېزىت ئەمەس! دېمەكچى بولدۇم - يۇ، يەنە ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، چىداپ گەپنى يۇتۇۋەتتىم.

— بولدىلا، تولا كاڭ تالاشماي، نېمە قىلاتتۇق، ئۆزۈممۇ بىر ئەخمەق، قاغىش تەگكۈر شۇ بىر ئىسىم ھېكايىدىكى بىر پۈتۈن ۋەقەلىككە قىلچە تەسىر يەتكۈزمەيدىغان تۇرسا، باشقا بىر ئىسىمغا ئۆزگەرتىۋەتسەم بولمامدىمۇ؟ بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق. لېكىن... مەن بىردىنلا قاتتىق كۈلۈۋەتتىم!... مېنىڭ ئۆزۈمنى تۇتالماي قاقاھلاپ كۈلۈشۈم ئۇنىڭغا ناھايىتى قاتتىق ئەلەم بولغاندەك:

— شۇنداقمۇ دەيلى، ئەگەر ھېكايىڭىزنى كۈنلەردىن بىر كۈنى ھاكىم ئوقۇپ قالسا، تاسادىپ ئۆز ئىسمىنىڭ ھېكايىدىكى يامان بىر ئادەمنىڭ ئىسمى بىلەن ئوخشاپ قالغانلىقىنى ئويلاپ بىر ئاز ئوڭايسىزلىنىشى ياخشى ئەمەستە، بۇنىڭ تەسىرى، نەتىجىسى قانداق بولار...

— قارىسىغا بىر نەرسە دېگىنىڭىز كېلىۋاتامدۇ؟ بەلكىم سىز ئويلىغاندەكمۇ بولماس. ھاكىم ھېكايىنى ئوقۇمدۇ، ئوقۇمامدۇ، بۇنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، تاقارىشىپ نېمە قىلىسىز؟

— بىلىدۇ، بىلىدۇ! سىزنى مۇشۇ يەزىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ، تونۇيدۇ!

ئۇ كىشى بىلمىگەن بىلەن، ئۇ كىشى ئو-
قۇمىغان بىلەن باشقىلار ئوقۇيدۇ، ئوقۇپ
بولۇپ، ئۆرلۈك سورۇنلاردا ئۈستىڭىزدىن
زەھەرخەندىلىك بىلەن ئىغۋا تـوقۇيدۇ،
شۇ... ۋاقتانى- ۋاقىكەلگەندە، بىرچالمىدا
ئىككى پاختەكنى سوقۇپ، ئۇ كىشىنىڭ قۇ-
لىقىغا يەتكۈزىدۇ. «ئۇياقتىن كېلىپ بول-
غىچە؟ بۇياقتىن ئۆزلىرىگە دارىتمىلاپ...»
دېيىشتىن- يانمايدۇ!

— ھوي، ئاغزىڭلارغا كەلگەننـى گەپـ-
مىكىن- دەۋېرەمسىلە، ھاكىم بىلەن مېنىڭ
ھېچقانداق ئېلىش- بېرىشىم بولمىسا؟...

— ئۇنىڭ بىلەن ھېچقانداق ئېلىش-
بېرىشىڭىز بولمىغان بىلەن، كىچىكرەكلى-
رى بىلەن ئېلىش- بېرىشىڭىز يـوقمۇ؟
ئۆتكەندە ئىنداردىڭىزغا دەرىجە كېلىۋىدى،
ئاما قوشۇلۇپ، تەشكىلگە بارغاندا، سىز-
نىڭ ئىسمىڭىز ئۆچۈرۈپ تاشلاندىغۇ... بۇ
ئېلىش- بېرىش بولماي نېمە؟ ئەنە شۇ
ئۆچۈرۈۋەتكەن بىرىسى، ھېكايىڭىزنـى ئو-
ۋۇنىسىزلارچە دەستەك - دەسمايە قىلمـاي
قالارمۇ؟... چوڭلىرىدىن كىچىكلىـرى بەك
يامان تېخى؟ شۇ چاغدا نـېمە قىلالارسىز؟
ھېلىقى دەرىجە بېرىشتىمۇ سىزگە كەلگەنى
دە، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قوۋۇلۇق- شۇملۇق-
لىرىنى ئىشقا سالدى، ھېچ ئىش بـولمى-
غاندەك بەخىرامان يۈرۈۋەردى، سىز بول-
سىڭىز دەردىمنى ئېيتىمەن دەپ، بارمىغان
يېرىڭىز قالمىدى، چىرايىڭىز ساغاردى شۇ،
ئاتەت رەكلەگەنلەرگە قوشلاپ كېلىۋەردى...
ئاغزى تاتلىق موزاي ئىككى ئانىنى ئې-
مىدۇ، دېگەنلىرى يادىڭىزدىمۇ زادى! ئۆ-
زىڭىزنى ئاۋايلاشنى بىلىشىڭىز كېرەك ئىـ-
دى، باشقىلار سىزدىن قۇسۇر تاپماقچى،
پۇتلىماقچى بولۇشۇۋاتسا... سىز ئۆزـ

ڭىزنىڭ ئوي خىيالى بىلەن... تاغدەك نە-
تىجىڭىز بولغان بىلەن ئـەپ ئـۆتۈشنى،
«خوش - خوش» نى بىلمىسىڭىز ھەممىسى
بىكار! بۇ تاپاۋەت قىلىشتىكى بىـردىنـ-
بىر چارە ئىكەنلىكىنى ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز-
غۇ؟ ئەگەر سىز مۇشۇ يولدىن ئېغىشماي
ماڭالىسىڭىز سىزنىڭ كىم بولۇشىڭىزدىن
قەتئىنەزەر تېگىشلىك ئىنئام ۋە ئەمەلگە
ئېرىشىپ قالىسىز... بۇ بىر ئەقەللىي سا-
ۋات، ئەپ ئۆتۈش — ئامەتنىڭ ئـۆزى،
مال - دۇنيا، دۆلەت دېگەن گـەپ... سىز
دەيسىز — كۆپچىلىك بار ئەمەسمۇ؟ توغرا،
كۆپچىلىك بار، لېكىن شـۇ كۆپـچىلىك -
مۆپچىلىك دېگەنلەر سىزنىڭ تەقدىرىڭىزگە
دال بولالايتتىمۇ؟ بىرەر ئىشىڭىـزنى ھەل
قىلىپ بېرەلەيتتىمۇ، بۇنىسى سىزگە ئېنىق!
مېنىـڭ ئېيتـدىغىنىم، تەھرىرلەر سىزنى
ئاقلاپ بولغىچە، بۇ يەردىكىـلـەر سىزنى
تاقلاپ بولىدۇ، باللار ئوقۇش پۈتتۈرەي
دەۋاتسا، سىز ھەرىنىڭ ئۇۋىسىنى كوچىـ-
لاپ، ئىش تېرىپ يۈرگىنىڭىز نېمىسى؟ يە-
نە شۇلارنىڭ ئالدىغا سارغىيىپ- پىشىپ
بارىدىغان گەپ، قويۇڭ، شۇ ھېكايە- پىـ-
كايىڭىزنى... جان ساقلىغان بىـا تـۇر، غىـ-
چىرلىغان كاتۇ دېگەن ھېكمەتلىك گەپ
ئېسىڭىزدە بولسۇن سىزنىڭ... بىر ھېكايە
بىلەن ئىش پۈتەتتىمۇ؟ بارمايمەن دېگەن
تۆگمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ، دېگەننىڭ
ئۆزى بولمىسۇن يەنە! كېيىن يـەنە نېمە
ئىشلار يۈز بېرىدۇ - تېخى. بىز ئۆزىمىز-
نىلا ئويلىساق، باللارنىڭ تـەقدىرى نە-
گە بېرىپ، نەدە توختايـدۇ دەيسـىز؟!...
پالانىنىڭ بالىسى دېـگـەننى ئۇنتۇپ قا-
لاتتىمۇ ئۇلار... ئۇلار ئۆتكەندە، بىر سو-
رۇنـدا، سىزنىڭ پارىڭىزنـى قىلىشىپ،
چالۋاقاپ، ئاغزىنى بۇزۇپتۇدەك... ئۇلار-

www.uyghurkitap.com

نىڭ پەيلىدىن قارىغاندا، ھېلىمۇ بىز بۇ
يەردە ئامان - ئېسەن جان ساقلاپتۇق...
«مۇسا بەكمۇ بوينى قاتتىق، تىجمەل بىر
نېمە، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىلىمەم بار دەپ
ھەمىشە گەدەنكەشلىك قىلىدۇ، يەنە كې-
لىپ ياۋاش ئەمەس، تىررىقچى...» دې-
گۇدەكمىش! كۆردىڭىزمۇ، ئۇلارنىڭ بى-
شەملىكىنى... ئەگەردە كۈنلەردىن بىر
كۈن بېشىمىزغا يامان كۈنلەر كېلىپ، ئۇ-
لارنىڭ نىيىتى قۇترىسا، يەنە نېمە كۆر-
گۈلۈكلەرنى كۆرەر كىشى، ھېچبولمىغاندا،
«خىزمەت ئېھتىياجى» دېگەن پەتىۋا بى-
لەن يىراقراق بىرەر جايغا يۆتكىۋېتىپ،
ئادەمنىڭ بېشىنى ساراڭ قىلىشتىن يان-
مايدۇ ياكى بولمىسا «ئىقتىدارلىق» دې-
گەن چىرايلىق نام بىلەن بولسىمۇ ئائى-
لىمىزنى ئۈچ - تۆت يىل سورۇقچىلىق
تارتىشقا گىرىپتار قىلىدۇ... ئىش قىلىپ،
ئۇلارنىڭ چىشىغا تېگىدىغان ئىشلاردىن
پەخەس بولغىنىڭىز ياخشى، خىزمەت قىلى-
مايمۇ ئاشۇلارغا - «ھە، شۇنداق» دې-
گەنلەرنىڭ ھالى - كۈنى بۈگۈن قانداق
بولۇۋاتىدۇ، بىلەمسىز شۇنى... ئۇلار ئۆز-
لىرىنىڭ كۆزلىگەن مۇرادى - مەقسەتلى-
رىگە يېتىپ بولدى، بىز بولساق ئۆز تې-
رىكچىلىكىمىز بىلەن ئاۋارە...» «خوش -
خوش» تىن پايدا تاپقانلارنىڭ بەزىلە-
رى ئاددىي خىزمەت ئورۇنلىرىدىن بىر
كېچىدىلا كۆتۈرۈلۈپ، ھەيكەلدەك قېتىپ
مىڭىشىۋاتقان، سىز تېخى ئۇلارنىڭ قور-
سىقىدا ئۈمچى يوق دېگىنىڭىز بىلەن ئۇ-
مىچى بارلارنى ئېلىپتەك باشقۇرۇۋاتىدۇ،
كۈن دېگەن ئۆتۈۋېرىدۇ، پالتا چۈشۈپ
بولغىچە كۆتەك دەم ئېلىۋېرىدۇ، ياشاي-
دۇ، ئوينايدۇ... يەنە شۇلارنىڭ بەزىلە-
رى يىراق، خىزمەت شارائىتى ناچار دې-
گەن جايلاردىن شەھەرگە كېلىشىپ ھەر
قايسى بۆلۈم - ئىدارىلارغا تەمبۇرنىڭ
قۇلىقىدەك سەپ تارتىپ بولۇشقان... بۇ-
نىڭغا نېمە دەيسىز ئەمدى؟ پىنچاق سۆ-
ڭەككە ئۆتمەيدۇ، يۇمشاقلار كالىدەك ئېشى-
لەيدۇ، قاتتىقلار بولسا سىلەرنى بەخىرا-
مان ئىشلىتىپ، شولۇپ يەيدۇ... ھېلىمۇ
شۈكرى قىلىسىڭىز بولىدۇ، سىزگە تەگمەي
قويدى، ئەگەر شۇنداقلا بىر مىدىرلاپ
قويسا، مىڭنى يالۋۇرغان بىكار، ئۇلار قى-
لىدىغىنىنى قىلىشىۋېرىدۇ. ئۇلارنىڭ يۈ-
رەكلىرى توم بولۇپ كەتكەن... نېمىدىن
قورقاتتى؟! ئەمدى يەنە نېمە؟ يەنە تې-
خى، بەزىلىرى تۈرلۈك ئاساسلارنى كۆ-
تۈرۈپ چىقىپ، قانۇنلۇق ھالدا ئۆز ئۇ-
رۇق - پۇشتىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋاتىمادۇ...
قىلساق گەپ تولا. ئۆزىمىزنى - ئۆزىمىز
پۈتلاپ نېمە قىلىمىز؟ جاھان ساڭا باق-
مىسا سەن جاھانغا باق، دېگەن گەپ بار-
غۇ، بۇ بىكار گەپ ئەمەس، ئەلۋەتتە.
مۇنداق ئىشلارنى بىلىپ تۇرۇقلۇق، يەنە
باشقا ئىشلارنى ئويلاپ يۈرۈشنىڭ ئۆزى
نېمە گەپ ئۆزى... كىشىلەر گەپ قىلىش-
نىڭ ئۆز بېشىغا بالا بولىدىغانلىقىنى بى-
لىۋېلىشقان، شۇڭا مەڭدەپ قالغاندەكلا
يۈرۈشىۋېرىدۇ. مۇناسىۋەت ھەممىگە قا-
دىر! ... سىزنىڭ ھەقىقەت - پەقىقەت
دېگەنلىرىڭىزگە كىممۇ پىسەنت قىلاتتى!
ئۇلار بولسا مۇشۇك، بىز بولساق چاشقان
بولۇپ كۈنىمىز ئۆتكىنى - ئۆتكەن! بۇنى
چۈشىنىشىڭىز كېرەك. گەپدانلىق قىلغان-
لارنىڭ ھالى نېچۇك، بىلسىڭىز شۇنى،
يەنە شۇ بايىقىدەك... سوغۇق كۆزلەرگە،
يامان مۇئامىلىگە دۇچ كېلىشىدۇ، شۇ...
بولدى، بۇ گەپلەرنى قىلىشمايلى، بۇ قې-

تىم مېنىڭ مەسىلىھەتىمگە قۇلاق سېلىپ قويارسىز...

— ئۇنداقتا... مەن بىر ئىسسىملىكنى ئۇتتۇرىغا قويدۇم، — مۇشۇ ئىسسىملىكنى ئىشلىتىپ، ھېكايىلەرنى ژۇرنالغا ئەۋەتىۋەتكەن بولساق؟!

گۈلسۇم ئويلىنىپ تۇرمايلا:

— بۇ كىشى مەن بىلەن بىرگە ئىشلەيدىغان بىر خىزمەتدىشىمنىڭ يولدىشى بولىدۇ. مۇنداق ئىسسىملىكنى ئىشلىتىپ، يەنە نېمە قىلاي دەيسىز؟ سىز زادى گەپ ئاڭلىمايسىز، پالانى-پوكۇنىڭىزنى قويۇپ تۇرۇپ مېنى ئىشىمغا ماڭغىلى قويۇڭ! بۇ بىر ھېكايىڭىزدىن ۋاز كېچەلمەمسىز زادى؟ بۇ بىر ئىسسىملىكتىن ۋاز كېچەلمەمسىز دېسىڭىز - چۇ؟

— ھە، بولدى، بولدى ئىسسىملىك دەپ مۇ تۇرايلى، بولدىمۇ ئەمدى.

— بالىلارغا ئوبدانراق قاراپ قويارسىز. قۇلپا ئايەردە، ئاچقۇما يەردە، — دېدى-دە، ئايالىم ئالدىراپ - سالدىراپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

خودايا توۋا، تېخى ھېچكىم، ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان بىر ئىسسىملىك ئۈچۈن شۇنچىۋىلا ئاچچىق تەنبىھلەر بېر دىلگەن يەردە، ئەگەر ھېكايە بېسىلىپ، ژۇرنال تارقىلىپ كەتسە مېنىڭ بېشىمغا يەنە قانچىلىك سوروقچىلىقلار كېلىپ تەتتىكىنتالىك؟! ھېلىمۇ ياخشى، «خىزىرغا ئۇچراپتۇ» دېگەندەك، بۇ ھېكايە مېنىڭ يامان تەقدىرگە قېلىشىمدىن ئەنسىرەيدىغان ئايالىمنىڭ قولىغا چىقىپ قاپتۇ...

ئاھ! لۇشۇن قانداق ئۇلۇغ ئادەم - ھە؟ ئۇنىڭ ئاكىيوسىنى ئەمدى ھەقىقىي مەنىسى بىلەن چۈشىنىپ يەتتىم...

ئىككى ھېكايە

قەدىردىن قادىر

سېھىرلىك تۇمار

مانا ئىش ئوخشىدى.

بۇلار يەنە چۈجە خورازلاردەك ھۆرپىيىشىپ بىر-بىرىگە بازغىشىپ، جېدەلنى تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك كۇلمىناتسىيە نۇقتىسىدىنلا باشلىدى.

— ھۇ يالغانچى كاززاپ، تاماق يېمىدىم دەپ ئەجەب بوزەك ئەتتىڭا؟ كارنىيىڭدىن يانغىنى لەغمەن ئەمەس چوشقىنىڭ ئۈچىيىمۇ؟ سېنىڭ راستىگەپ قىلماي مىنى بىكاردىن-بىكار ھاقارەتلىشىڭگە قارىغاندا، قورسىقىڭدا چوقۇم جىن بار. راستىگەپنى قىلە؟ لەغمەننى نەدىن يېدىڭ؟ كىم بىلەن يېدىڭ؟

ئايال ئېرىنىڭ ياقىسىغا مەھكەم ئېسىلدى.

— ياقامنى قويۇۋەت قېرى قانجۇق، ھېلى بىكار ئېغىز-بۇرنىڭنى شاتۇت يېگەندەك قىلىۋېتىمەن.

— مانا بۇ يەرنى شاتۇت يېگەندەك قىل. ئايال بىر خىل بىزەڭلىك بىلەن يۈزىنىڭ ئۇياتلىق يېرىنى كۆرسەتتى.

قاتتىق بىر تەستەكتىن ئايالنىڭ ئېغىز-بۇرنى شاتۇت يېگەندەك بولمىسىمۇ ئەمما ھەر ھالدا ئېگىنىگە تۈز سىزىقلىق سان-سىفىرلار نەقىشلەندى.

— ۋايجان!...

ئايال يۈزىنى تۇتقان ھالدا ئېرىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويغاندەك قىلىۋېدى، ئېرىمۇ ئايال بىچارە تاياق يەپ بولۇپ (ئايال كىشى دېگەن تاياق خۇمارى ئەمەسمۇ) باغرىغا ئۆزىنى تاشلاپ يىغلايدىغان بولدى دەپ ئويلىغۇدى، لەدىكىنى، ئۆزىمۇ ئايالدىن بەتتەررەك ھۆركىرەپ كەتتى، ئەمما يىغلىمىدى. ئۈستەلدىكى ئەينەككە قاراپلا چىرايى پۈرۈشتى. چۈنكى سول كۆز قۇيرۇقىدىن باشلانغان بىر قىزىل سىزىق جاۋغىيىغا كېلىپ توختىغانىدى. ئۇ يەردىن قان تەپچىرەپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ مۇشتلىرى تۈرۈلدى. ئايالىمۇ ئۇنىڭغا قورقۇمسىراپ قاراپ تۇراتتى. ئېرى ئۇنى دۇمبالاپمۇ كەتمىدى. لېكىن ئېغىزىدىن چىققان بىر ئېغىز سۆز بىلەنلا ئايال ئارقىسىغا تىرىكىدە ئۇچۇپ چۈشتى.

— ئۈچ تالاق!

ئەسلىدە ئىش مۇنداق بولغانىدى: سىرتتا ھاراق ئىچىپ ئۆيگە كەچ قالغان ئەر ئۆيىگە يېقىنلاشقانسېرى كۆڭلىگە ئەنسىزلىك چۈشۈشكە باشلىدى. باشقىلاردىن ئورۇنسىز كۈنلەپ ئۆيدە جېدەل چىقىرىپلا تۇرىدىغان، مۇنازىرىدە تەڭلەشكىلى بولمايدىغان بېشەم ئايالى ئۇنىڭ بىلەن بۇچاغقىچە نەدە بولدۇڭ؟ دەپ ئېلىشىشى تۇرغانلا گەپ. ئۇ ئېغىز ئېچىپ بولغىچە مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تۇتۇشۇپ كەتمەيمەنمۇ؟ باھانە-سەۋەب دېگەن تېپىلىدىغان تۇرسا. بۇ خىيال ئۇنىڭ كاللىسىدا كېلىشى بىلەنلا ئۇنىڭ دىلىدىن ئەنسىزلىك بۇلۇتتەك كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

چۈنكى بۇرۇنمۇ بۇ ئۇسۇلنى قوللىنىپ ئايالنى بىچارە ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويغانىدى.

ئىشنىڭ ئوڭدىن كەلگىنى شۇ. ئايالەمۇ ئېرىنى ۋاقتىدا كەلمىدى دەپ قىيىداپ تاماق قىلمىغانىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەرنىڭ ھوشۇقى ئالچۇ چۈشتى.

— تاماق قىلمىساڭ نېمە ئىش قىلاتتىڭ ئالۋاستى. ھۇ ئەستىرى بۇزۇق كونا پايتىما، مەن ئەتىگەنلىكنىڭ ياغى ھېچنېمە يېمىگەن تۇرسام، ماڭا بىرسى تاماق قىلىپ بېرەمتى... ساقلاندى... رەسۋا.

ئۇ ئايالىنى ھەدەپ تارتىپ سىلكىشلەپ كەتتى. ئايالىنىڭمۇ بىردىنلا ئېرىگە ئىچى ئاغرىپ قالدى.

— نېمىشقا تاماق ئەتمىگەندىمەن؟ — ئۇ كوناھىنى ئۈستىگە ئېلىپ جىمىدە تۇرۇۋالدى. لېكىن ئېرى تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى.

بىردىنلا ئويلىمىغان ئىش يۈز بەردى. كۆپ ھەرىكەت قىلىپ كۈچەپ ۋارقىراپ ئۇنىڭ ياندۇرغىسى كەلدى. بوغىزىغا كېلىپ قالغان قىيانىنى ياندۇرغىلى بولمايدۇ-دە!

شۇنىڭ بىلەن ئۇ «ھۆ!» دېۋېدى، بايىقى ئولتۇرۇشتا يېگەن لەغمەن، گۆش، تۇخۇم — ئىشقىلىپ تۇرلۇك ھەزىم بولۇشقا ئۈلگۈرمىگەن نازۇ-نېمەتلەر رەھىمسىز كۆۋاھچىدەك ئىككى مېتىر يىراقلىققا ئېتىلىپ چىقتى.

— بىر ئامال قىلسىلا موللام، بىز ئاجرىشىپ كېتىپ قانداق چىدايمىز؟ ماڭا بۇنداق كۈنگە قالغىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشى، مېنى شەيتان ئازدۇرۇپتۇ. — ئۇ ھەدەپ موللامنىڭ پېشىگە ئېسىلاتتى. ئايالمۇ ئېرىنىڭ غەزىپىنى كەلتۈرۈپ قويغانلىقىغا قاتتىق پۇشايمان قىلغاندەك قىلاتتى.

— بۇ ئىشنى باشقىلار بىلەمدۇ؟ — دەپ سورىدى موللام ئېغىر سۆكۈتتىن كېيىن.

— ياق، بۇ ئىشقا بىر ئاللاگۇۋاھ. ئۆزىڭىزدىن قالسا سىلە.

— ھە، ياخشى بوپتۇ، بۇنىڭ چارىسى ئوڭاي. بۇ ئۈنچىۋالا چوڭ تالاق ھېسابلانمايدۇ. لېكىن تالاقنى ياراشتۇرغان موللامۇ دوزاختا يېقىن تۇرىدۇ بالىلىرىم. شۇنداق بولسىمۇ يولىنى قىلاي. مۇشۇ ئامراقلىقىڭلار بىلەن نېمىشقا سوقۇشىدىغاندىسىلە بالىلىرىم.

موللام كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇلارغا قاراپ قويدى.

— ھە... ئەمدى ئاچچىقىڭ كەينىگە كىرىپ...

ئايال ئۆزى چېنىڭ سىقىملىنىۋالغان ئەرنىڭ قولىنى دەرھاللا قويۇۋەتتى، ھەم قىزارغان ھالدا:

— نېمە كەتسە مەيلى تېزراق بولسىلا ياخشى بولاتتىغۇ؟ — دېدى.

— ئۇنداق بولسا دەرھال بىر خوراز لازىم بولىدۇ، مىكىيان باسالايدىغان خوراز.

— قان قىلامدۇق موللام؟

— ياق-ياق، قائىدە بويىچە ئايالىڭىزنى باشقىلارغا بىر كۈن نىكاھ قىلىدىغان گەپ ئىدى. لېكىن كۆڭلۈڭلار بۇنى كۆتۈرمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايالىڭىز چىرايلىق ئىكەن. ناۋادا نىكاھىغا ئالغان كىشى ئۇنىڭ سۆزىنى بەرگىلى ئۇنۇمىسا... موللام گەپنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋالدى.

ئەرنىڭ تېنى شۈركۈنۈپ كەتتى.

— شۇڭا خورازغا نىكاھ ئوقۇيمىز، — دېدى موللام.

— رەھمەت موللام، خۇدا سىلىگە ئۇزۇن ئۆمۈر بەرسۇن رەھمەت، مەن ھازىرلا پەيدا بولىمەن...

ئەر شۇنداق دېگىنىچە چاقماق تېز-

لىكىدە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— موللام، مەن ھە دېسىلا تاياق يەيمەن، بەدىنىمنىڭ ساق يېرى يوق. يا گۇناھىمنى بىلەلمەيمەن، كىچىككىنە ئىشلارغىمۇ ئۇرۇپ كېتىدۇ. ئۆچمىكىن دېسەم تېخى ئامراقلىقى باشقىچە. لېكىن، تايەقى يامان كاپاپەتنىڭ... شۇڭا ئاياللىنى ئۇرالمايدىغانغا بىرەر ئايەت بولسا پۈتۈپ بەرگەن بولسىلا بوپتىكەن. نېمە دېسىلە مەن ھازىر قىلغان بولاتتىم.

ئايال ئالدىراپ «نېمە دېسىلە» دېگەنگە پۇشايمان قىلغاندەك «نەچچە پۇل كەتسە رازى قىلاتتىم» دەپ قوشۇپ قويدى. موللام ئايالنىڭ كۆزىگە يالت قىلىپ بىر قاراپ قويدى - دە:

— ئۆتكەندە بىر ئايالمۇ شۇنداق دەپ كەلگەنىكەن، بىر تۇمار پۈتۈپ قويغانىدىم، لېكىن ئۇ كەلمەيلا قويدىغۇ تاڭ؟ شۇنى سىلىگە بېرەي.

ئاخۇنۇم ئورنىدىن تۇرۇپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى، ۋە بىر مەھەلدىن كېيىن كىچىككىنە بىر تۇمارچىنى رەخت پارچىسىغا ئوراپ ئايالغا سۇنغاچ ئىزاھ بەردى:

— قاچان ئېرىڭىز بىلەن جېدەللىشىپ تاياق يەيدىغان ئېھتىماللىقىڭىز بولسا باشقا ياققا بۇرۇلۇپلا ئېرىڭىزگە چاندۇرماي بۇ تۇمارنى ئېغىزىڭىزغا سېلىپ جىم تۇرۇۋېلىڭ. ئېرىڭىزنىڭ ھەر قانچە غەزىپى كەلسىمۇ سىزنى ئۇرالمايدۇ. لېكىن سىز بۇ تۇمارنى يېشىپ كۆرمەكچى بولسىڭىز گۇناھكار بولىسىز، تۇمار ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ.

— رەھمەت موللام، - ئايال ئۇنى ئىككى قوللاپ ئالدى ۋە ئىچ يانچۇقىدىن ئون يۈەنلىك پۇلدىن ئۈچنى چىقىرىپ موللامغا تەڭلىدى. موللام قەتئىي ئالغىلى ئۇنىمىدى. ئايالمۇ نىيىتىدىن يانمىدى. موللام پۇلنى ئالمىسا ئايالنىڭ تۇمارغا بولغان ئىشەنچىسى يوق بولىدىغانلىقىنى ئويلىدىمۇ ياكى سارىخان موماي ۋە ئۇنىڭ جۇلدۇر كېپەن بالىلىرى كۆز ئالدىغا كېلىۋالدىمۇ ياكى بولمىسا سىرتتىن ئاڭلىنىۋاتقان ئاياغ تىۋىشىدىن يېڭى بىر چۈشىنىشمەسلىك ئەھۋالىنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ئەنسىرىدىمۇ ئېھتىماللىم ئايالنىڭ قولىدىن ئون يۈەننى ئېلىپ قالغىنىنى ئايالغا مەجبۇرى تۇتقۇزۇپ قويدى.

قىزىل كىگىزنىڭ ئۈستىدە پۈتى چېتىقلىق تۇرغان يوغان چار خوراز موللامنىڭ:

— نىكاھىڭغا ئالدىڭمۇ جانىۋار، - دەپ دۈمبىسىگە تەگكەن بىر شاپىلاق بىلەن تەڭ «غىق - غىق» قىلىپ تاۋۇش چىقاردى (موللامنىڭ دېيىشىچە بۇ، خورازنىڭ نىكاھىمغا ئالدىم دېگىنى ئىدى). ئەر - ئايالنىڭ كۆزلىرىدە ئېغىر بىر روھىي ئازابتىن قۇتۇلغان خۇشاللىق كۈلكىسى پارلىدى.

ئەتىسى خوراز دۈمبىسىگە يەنە بىر شاپىلاق يەپ تۈنۈگۈن قانچە تېز نىكاھىغا ئالغان بولسا ئەتىسى يەنە شۇنچە تېز سۆزىنى بەردى.

خۇداغا شۈكرى، ئىش ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ كەتتى.

چوڭ بالا - قازا جىمىدە يوغۇشتۇرۇلدى.

ئەر - ئايال بەرباد بولۇش ئالدىدا تۇرغان ئائىلە تۇرمۇشىنى تېزدىن ئوڭشىۋالدى، تۇمارمۇ ئۆز خاسىيىتىنى كۆرسەتتى. ئايالنىڭ تاياق يەيدىغان تۇرمۇشىغىمۇ خاتىمە بېرىلدى. ئېرى شۇنداق چېچىلغىنى بىلەن ئايالىغا بىر

شاپىلاق سالالمىدى. ئېرى تازاغەزەپلىنىپ
ئۇنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كەلگەن ھامان
ئۇ ئاستاغىنا قويىنىدىن موللام بەرگەن
تۇگۈنچەكنى چىقىرىپ ئېرىنىڭ كۆز ئال-
دىدا ئېغىزىغا سېلىۋالدى . ئېرى شۇ
ھامان سېھىرلىنىپ قالغاندەك، ئايالنى
ئۇرۇش ئۈچۈن كۆتەرگەن قوللىرى ھاۋادا
ئېسىلىپ قالدى .

— توۋا، ئايەتنىڭ سېھرى شۇنچىلىك
زور ئىكەنا ؟ بۇرۇن باشقىلار شۇنچە تەر-
بىيە بەرسىمۇ جېدەلنى توختىتالمايتتۇق.
سوقۇشقىمىز كېلىپلا تۇراتتى ، خۇدايىم
شۇنداق قۇتقۇزدى بۇ تاياق دېگەن
كاساپەتتىن.

ھە راست ! ... بۇ تۇمارچىغا قۇرئان-
دىكى قايسى سۈرە يېزىلغاندۇ ؟ ئايال بۇ
سۈرىنى بىلىۋېلىپ زۇلۇم چەككۈچى بارلىق
ئاياللارنى قۇتقۇزماقچى، بۇئارقىلىق چوڭ
ساۋابقا ئېرىشمەكنى كۆڭلىگە پۈكتى .
ئۇ گۇناھكار بولۇپ قېلىشتىنمۇ ، تۇمار-
نىڭ خاسىيىتىنى يوقىتىپ قويۇشتىنمۇ
قورقمىدى . ئۇ تۇگۈنچەكنى يېشىپ ئۈچ
بۇرجەك قىلىپ قاتلانغان قەغەزنى ئاستا-
غىنە ئاچتى، ئاچتىيۇ ھەيران بولۇپ كۆز-
لىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئارقىسىدىن چوڭ-
قۇر بىر ھەقىقەتنى چۈشىنىپ يەتكەندەك
ئېغىر ھارسىندى . قەغەزگە :

«ئېرىڭ بىلەن گەپ تالاشما ، ئېرىڭگە
يانما، ئېرىڭنىڭ غەزىپى كېلىپ قالسا
ئېغىزىڭنى چىڭ يۇمۇۋال» دېگەن خەتلەر
قىڭغىر-قىيسىق قىلىپ يېزىپ قويۇلغانىدى.

تۆر

تۇرسۇن مۇدىرنىڭ پېنسىيىگە چىقىپ
مەسچىتكە كېلىشى تۈنجى قېتىم ئىدى .
ئۇ مەسچىت بوسۇغىسىدا تۇرۇپ، رەت-
لىك تىزىلىپ تۇرغان، ھەر خىل كىيىنگەن
جامائەت توپىغا بىر نەزەر سېلىپلا
ئىشىكنىڭ بۇرجىكىدىكى دەرىجە بويىچە
كاتتا كىشىلەر ئولتۇرىدىغان تۆر بىلەن
بىلەنلا ئىلگىرىكى ھوقۇق تۇتۇۋاتقان
چاغلىرى ئېسىگە كېلىپ ، بوشاپ كەتكەن
نېرۋىلىرى چىڭىپ ، قانلىرى جۇش ئۇرۇپ
ئۆزىنى خۇددى ئەمەل تۇتۇۋاتقان ۋاقىت-
لىرىغا يېنىپ قالغاندەك ھېس قىلدى .
ئۇ يىغىن ئېچىلىدىغان چاغدىمۇ ماناما
مۇشۇنداق جەڭگىۋار ھالەتكە كېلىپ قا-
لاتتى . ئۇ ئالقىش سادالىرى ئىچىدە چا-
راقلىق نۇتۇقلىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ پەس-
كە چۈشكەندە، ئۆزىگە ھۆرمەت نەزەرى
بىلەن تىكىلىپ قاراۋاتقان مىڭلىغان كۆز-
لەرنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا ئۆزىنى خۇددى
بىپايان بوشلۇقتا ، بۇلۇت ئۈستىدە
ئەركىن پەرۋاز قىلىۋاتقان بۈركۈتتەك
ھېس قىلاتتى . ئارقىدىنلا ھەر قاچان
مىنىشكە تەييار تۇرىدىغان پىكىنىڭ تۆرى ،
ئۆزى چاقىرىلغان مېھمان بولۇشلاردىكى
ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنىدىغان تۆرلەر ،
ئالدى بىلەن ئېغىز تەگكۈزۈپ بېرىشكە
تەكلىپ قىلىنىۋاتقان يېمەكلىك تۆرى ،
سۆز بېغىشلىمىسى سۆزلەپ بېرىشكە
ئىلتىجا قىلىۋاتقان مۇبارەك سۆز تۆرى،
ئىش باشلاش ئالدىدا تۇرغان زاۋۇت-كار-
خانىلار ئۈچۈن لېنتا كېسىش ، بېغىشلىما
يېزىپ بېرىش تۆرى .

ئۇھ! ... خەلق نېمە دېگەن ئۇلۇغ-ھە! ...
ئۆزىنى ھىمايە قىلىۋاتقان، ئۆزىنى ئۇزاق-
تىن بۇيان تۆرگە ئولتۇرغۇزۇۋاتقان مۇنۇ
ئاددىي دېھقانلار ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ
مېھرىۋان پەرزەنتلىرىدەك كۆرۈنۈپ، تەلبى
ئالدىقانداقتۇر بىر ھاياجانغا چۆمۈپ ،

شېرىن خىياللىق تۈرتكىسىدە، بىر خىل مەستخۇشلۇق ئىچىدە تۇرۇپ قالدى. ئارقىدىنلا بۇنداق تۇرۇۋەرسە بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلغاندەك، شىبىلەتنى سېلىپ ئارقا رەتتىكى بوش ئورۇنغا پۇشۇلدىغىنىچە ئاستاغىنا تۆگىدەك چۆكتى.

يېنىغىلا ئولتۇرغان تۇرسۇن مۇدىرنى كۆرگەن يالاڭ چاپانلىق ئاۋاق بىر دېھقان قورۇنغاندەك بولۇپ، ئېگىنىشكىنىچە ئالدىدا ئولتۇرغان بىرسىنى ئاستاغىنا نوقۇپ قويدى. ئۇ كىشى ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا تۇرسۇن مۇدىرنى كۆرۈپ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ، ئۇنى ئۆز يېنىغا ئولتۇرۇشقا دەۋەت قىلدى. تۇرسۇن مۇدىر مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ، ئۇ كىشى چىقىرىپ بەرگەن ئورۇنغا سېيىلدى. ئۇ كىشى ئالدىدىكى كىشىنى نوقۇپ بولغىچە، ئۇنىڭ ئالدىدىكى رەتتە ئولتۇرغان كەلتە باشلىقى تۇرسۇن مۇدىرنى ئۆز يېنىغا ئۆتكۈزۈۋالدى. ئاخىرىچە قۇيرۇقى كېسىۋېتىلگەن ئىمىسقاقتەك سۇرۇلۇپ، ئۆزلۈكسىز ئالغا سىلجىۋاتقان بۇ سېمىز گەۋدە مەسچىت ئىچىدە ھەممىنىڭ دىققەت قىلمىۋاتقان ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قالدى.

تۇرسۇن مۇدىرنى ئىمام مۇ كۆرۈپ ئۈلگۈردى، ئۇ مىخ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋالغاندەك چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ۋە قىرائەت قىلغاندەك چىرقىراق ئاۋازدا مۇدىردىن ھال سوراپ، ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن ئۇنى ئالدىدىكى رەتكە ئولتۇرۇپ بېرىشنى ئىلتىجا قىلدى.

ئۆزىگە چۆڭقۇر ئىلتىجا بىلەن تىكىلىۋاتقان نەچچە يۈز جۈپ كۆزنىڭ سېھرىي كۈچىدىنمۇ ياكى سۆرۈلۈپ مېڭىۋېرىپ چارچاپ كېتىشتىن زېرىككەنمۇ، ئىشقىلىپ، تۇرسۇن مۇدىر ئورنىدىن دەس تۇرۇپلا جامائەتنىڭ ئارىسىدىن قوپۇپ بىۋاسىتە ئىمامنىڭ يېنىغىلا ئۆتۈپ، جامائەتكە يۈزلەندى-دە، يۈزىدىكى تەرنى يېڭى بىلەن سۈرتۈپ، جامائەتكە بىر خىل مەستخۇشلۇق بىلەن نەزەر تاشلىدى.

بۇرۇندىن باشلاپ تۆرنى قولدىن بەرمەي كەلگەن مۇدىر ئۆزىنىڭ بۈگۈنكى كۈندىمۇ تۆردىن چۈشمىگەنلىكىگە پەخىرلىنىپ، يېنىدىلا قىمىرلاپ ئولتۇرالماي قالغان ئىمامنىڭ تەڭلىكتە قالغان چىرايىغا تەئەججۈپ بىلەن قارىدى. ئارقىدىن بىر خىل نەپرەت بىلەن ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان نەچچە يۈز جۈپ كۆزنىڭ پىشاك كۈچى ئاستىدا ئۆزىنىڭ تۆر قوغلىشىپ، پەللە ئاتلاپ ئىمام قېشىغا — مېھراپ يېنىغا بىر دۋالغانلىقىغا پۇشايمان قىلغاندەك ھېسسىياتقا كېلىپ تىترەپ قالدى...

ئانا ۋە بالا

(ھېكايە)

مەريەمگۈل مەتقۇربان

ئىشىك ئەينىز چېكەلدى. مەن كېيىنكىچە دادام چىقىپ كەتتى. دادامنىڭ قايتىپ كىرىشىنى كۈتمەيلا مەنمۇ چىقتىم. قارىسام تاغام بىلەن دادام سۆزلىشىۋېتىپتۇ.

— تاغا، شۇنچە ئۇزۇندىن... بۇ كېچىدە...؟

— بالام، — دېدى دادام خۇرسىنغان ھالدا ئۇھ تارتىپ. — تۇرسۇن يەنە ھادىسىگە ئۇچرىغان ئوخشايدۇ...

يۈرىكىم «قارتتىندە» قىلىپ دادامنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتىم.

— تاغا، تۇرسۇنغا نېمە ئىش بوپتۇ زادى؟

تاغامنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ، نەپەسى قىسىلدى. توك يورۇقىدا ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىم. يول-يول قورۇقلار بىلەن قاپلانغان چىرايى تامدەك تاتارغان، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزىدىن تارامالاپ ياش قۇيۇلماقتا ئىدى. مەن دادامغا قارىدىم.

— بۈگۈن كەچ تۇرسۇننىڭ ماشىنىسى تراكتورغا سوقۇلۇپ كېتىپتۇ. بىر بالا نەق مەيداندا ئۆلۈپتۇ. ئىككى كىشى زەخىملەنگەن ئوخشايدۇ... يەنە...

— بىرسىنىڭغۇ ئېغىر ئەمەس، — دەپ سۆز ئالدى تاغام.

— لېكىن يەنە بىر ئايالنىڭ قول سۆڭىكى سۇنۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ. دوختۇرلارنىڭ دېيىشىچە قولىنى كەسمىسە بولمىغۇدەك، لېكىن ئۇنى ياتاققا ئالدۇرغىلى قولىمىزدا پۇل يوق. شۇڭا...

تاغام سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى. دادام ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشى ماڭا چۈشىنىشلىك، تاغامغا پۇل كېرەك. لېكىن ئۆيدە يېقىندا قىلىدىغان تويۇم ئۈچۈن ساقلاپ قويغان ئازراق پۇل بار، ئەگەر ئۇلارغا بەرسەك بىرەر ئايدا ئەمەس، بىرەر يىلدىمۇ قايتۇرۇپ بېرەلىشى ناتايىن.

— دادا، پۇل ئاچىقىپ بېرەمدىمەن؟

— ھە.

— قانچىلىك؟

— مىڭ يۈەن.

— ئالتە يۈز يۈەن ئاچىقسىڭىز بولا بالام، ئاۋۋال ياتاققا ئالدۇرساق، كېيىن بىر گەپ بولار، — دېدى تاغام.

يامغۇر بارغانچە كۈچەيمەكتە. بوشلۇقتا گۈلدۈرلەپ چاقماق چېقىشقا باشلىدى. قارىغاندا يامغۇر پات توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ماشىنا كىرا قىلىش ئۈچۈن بىر قانچە شوپۇرلارنىڭ ئىشىكىنى قاقتىم. لېكىن بۇنداق قاتتىق يامغۇردا يولغا چىقىشقا ئۇلارمۇ قوشۇلمايدىكەن. تۈن قاراڭغۇسى ئىچىدە مۇدۇرۇپ-قوپۇپ دېگەندەك بىر ئاغىنەمنىڭ ئۆيىگە باردىم. خەيرىيەت ئۇ ئاغىنىدارچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلىپ ماقۇل بولدى. شۇنداق قىلىپ كېچە سائەت تۆت بولاي دېگەندە تاغام دادام بىلەن كېسەلنى ئېلىپ يولغا چىقتى.

چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن كىيىملىرىمنى سېلىپ تاشلاپ يوتقانغا چىڭ پۈركىنىپ ياتتىم. بېشىم زىڭىلداپ ئاغرى-

ماقتا. ئۇيان - بۇيان ئۆرىلىپ زادىلا ئۇخلىيالمىدىم. كۆز ئالدىمدىن تاغام بىلەن تۇرسۇن زادىلا نېرى كەتمىدى. يېشى ئاتمىشتىن ھالقىغان بۇ ئادەمگە ئىچىم ئاغرىدى. ئۇ، ماڭا مۇشۇ بىر - ئىككى يىل ئىچىدە ناھايىتى تېزلا قېرىپ كەتكەندەكلا بىلىنەتتى. ئاستا - ئاستا خىيال دېڭىزىغا غەرق بولدۇم. خىيال يىپلىرىم چىگىشلىشىپ كېتىپ باراتتى.

تاغامنىڭ بەش بالىسى بار بولۇپ، تۇرسۇن يالغۇز ئوغۇل ئىدى. ئۇ مەندىن ئىككى ياش ئەتراپىدا چوڭ بولسىمۇ، بىراق باشلانغۇچ مەكتەپتە بىرگە ئوقۇغان ئىدۇق. (مەن ئۇ ۋاقىتتا چوڭ ئانامنىڭكىدە تۇراتتىم). ئۇنى مەكتەپ بويىچە ھەممە كىشى «ئۇششۇق» دەپ ئاتايتتى. ئۇ ھەتتا دەرس ۋاقىتلىرىدىمۇ ساۋاقداشلار بىلەن ئۇرۇشۇپ، ئوقۇتقۇچىلارنى خاپا قىلىپ قوياتتى. شۇڭا ھەپتە ئىچىدە بىر نەچچە پارتىغا يۆتكىلىپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولاتتى. ئاخىرى ئۇنى بويىنىڭ ئېگىزلىكىگە قارىماي ئالدىغا ئەكىلىپ مەن بىلەن ئولتۇرغۇزۇپ باقتى. ئۇنى ئوقۇتقۇچى تەنقىد قىلسا ئۇدۇل بېرىپ ئايىمخان ھەدەمگە چېقىشتۇراتتى. ئۇ «مۇئەللىم شۇنچە بالىلار پاتقان مەكتەپكە مېنىڭ بىر دانە ئوغلۇم پاتمامدۇ؟ ...»، «ھۇ شۇمتەكلەر، قايسىڭ مېنىڭ بالامغا چېقىلىدىكەنسەن قېنى...» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن مەكتەپنى بېشىغا كىيەتتى. ھەدەمنىڭ مۇشۇ خۇيى بىلەن تۇرسۇن ئېسىگە كەلمەي يەنە سىنىپ قالدى. مەن ئوتتۇرا مەكتەپنى شەھەردە ئوقۇيدىغان بولۇپ يېزىدىن كەتتىم.

شۇنىدىن كېيىن ئۇنى بىر قارىمىغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ. ياندۇرقى يىلى تەتىلنى يېزىدا ئۆتكۈزدۇم. بىر كۈنى تۇرسۇندىن:

— «نېمىشقا ئوقۇمىدىڭ؟» دەپ سورىسام، ئۇ قىزىقارلىق قىلىپ «جوزىدا ئولتۇرسام بېلىم ئاغرىيدۇ، قارىمنىڭكىگە بارسام تىزىم ئاغرىيدۇ» دەپ جاۋاب بەردى.

تۇرسۇن، تاغام بىلەن بىرگە شەھەرگە پات - پات كېلىپ بىزنى يوقلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇرۇتلىرى خەت تارتىپ چوپ-چوڭلا يىگىت بولۇپ قالدى. يىگىت بولۇپ قالدىلا ئەمەس، ئىككى بالىغا دادىمۇ بولۇپ قالغانىدى. تەتىلدە يەنە ئادىتىم بويىچە ئۆسۈپ چوڭ بولغان يېزامغا بېرىپ تاغاملارنىڭكىدە بىر قانچە كۈن تۇرۇپ قالدىم. تاغام پاقلان سويۇپ، تونۇر كاۋىپى بىلەن بىزنى مېھمان قىلماقچى بولدى. ئۇلارنىڭ مەھەللىسىنىڭ سىرتىدا ئۈچ تاش سۇ تۈگمىنى بار ئىدى. بىز تۇرسۇن بىلەن تۈگمەننى خەۋەر ئېلىشقا چىقتۇق. تومۇز مەزگىلى بولغاچ دۆستەڭدە سۇ ناھايىتى ئۇلۇغ ئىدى. سۇغا چۆمۈلدۇق. كېيىن قارىسام تۈگمەننىڭ كاھىسى يار كېتىپتۇ. تۇرسۇننى چاقىرسام ئۇ ئۇدۇل ئۆيگە قاراپ يۈگۈردى. مەن بىر قانچە كەتمەن توپا تاشلاپ بولغىچە سۇ سايغا قاراپ ئېقىشقا باشلىدى. تۇرسۇننىڭ بۇ ئىشىدىن ئوغىسى قاينىغان تاغام:

— ھەي، سەنمۇ ئوغۇل بالىمۇ؟ بۇيەردىن ئۆيگە يۈگۈرۈپ بارغىچە يارنى ئەتسەڭ بولماسمىدى؟ — دەپ كايىپ گەجگىسىدىن تۇتۇپ بىرنى ئىتتەردىمۇ، بالانىڭ چوڭى تېرىلدى. تۇرسۇن گويا كىچىك بالىدەك يىغلىغىنىچە ئۆيگە كەتتى. بىز يارنى ئېتىپ ئۆيگە بارساق، ئايىمخان ھەدەم بوغچىسىنى چىگىپ تەييار بوپتۇ. ئۇلار ئەر-خوتۇن شۇ ئىش ۋەجىدىن سوقۇشۇپ قالدى. قولۇم-قوشنىلارنىڭ تۇتقىنىغىمۇ قارىماي ئايىمخان ھەدەم تۇرسۇننى ئېلىپ يامانلاپ كەتتى. تۇرسۇنمۇ ھېچ ئىككىلەنمەس-

تىن ئانىسىنىڭ كەينىدىن كېتىپ باراتتى.
ئۇنىڭ دېيىشىچە يۇرەك پارىسى بىر تال
ئوغلى بۇ ئۆيگە پاتمىغانمىش. مەن ئويلاپ
قالدىم. تۇرسۇن داستىخان چۆرىسىدەك بىرەر
ھىدپۇراپ قالدىمۇ بولدى، تاماق ئەتسە
قازان يېنىدىن، تاتلىق تۇرۇم پەيدا بول-
سا جاۋەن يېنىدىن زادىلا كەتمەيتتى.
ئايىمخان ھەدەممۇ «ئوغۇل بالا دېگەن
سوغۇقچان، ئوبدان باقمىساق بولمايدۇ»
دەپ ئەقەللىسى سەي قورسا بىر - ئىككى
تال گۆشنى ياكى تۇخۇمىنى تۇرسۇنىنىڭ
ئاغزىغا سالاتتى-دە، تەلمۈرۈپ تۇرغان قىز-
لىرىنى سىرتتا ئويناشقا بۇيرۇيتتى. بۈگۈن
ئەجىبا تونۇردىكى پاقلان كاۋىپىنى، ئارقىس-
دىن يىغلاپ ماڭغان ئىككى بالىسىنى تاشلاپ
ئانىسى بىلەن بىللە يامانلاپ
كەتكەن تۇرسۇننى نېمە دېگۈلۈك؟! شۇ يى-
لى مەن ئوقۇشقا كەتتىم. ئوقۇش پۈتتۈ-
رۈپ كەلگىچە تۇرسۇننىڭ بالىسى تۆت
بوپتۇ. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ ئاشۇ ئىشتىن
كېيىن تۇگمەنگە چىقماپتۇ. گەرچە يەر-
لەر ھۆددىگە بېرىلگەن بولسىمۇ. لېكىن
ئائىلىسى ئۈچۈن بېرىلگەن ئالتە نوپۇس-
نىڭ يېرىنى زادىلا بىلمەيدىكەن. ئاتا -
ئانىسى كۆيۈمچان بولغاچقا ئۇنىڭغا قىشتا
سوغۇق، يازدا ئىسسىق كۆرسەتمەپتۇ.
خەج - خىراجىتىنى تاغامدىن، بولۇپمۇ ئا-
يىمخان ھەدەمدىن ئىكەن. ئايالى ياۋاش،
ئىتائەتمەن بولغاچقا ئېتىز - ئېرىق،
ئاش - تاماق، مال - مۈلۈك، بالا - چا-
قىلارنىڭ ئىشىنى ئۆيدىكىلەرگە تايىنىپ
قىلىدىكەن. تۇرسۇننىڭ سۆزلىرىدىن قا-
رىغاندا ئۇنىڭ ئېسىدە نە ئۆي، نە تۇر-
مۇش، نە بالا بار دەيسىز؟ لېكىن ئاتا -
ئانا ئۈچۈن بالا دېگەن شۇنداق تاتلىق.
تۇرسۇننىڭ ھەر قانچە ئېغىرى بولسىمۇ

تاغاملار ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس.
بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى تۇرسۇنغا
ئىشقى سەۋداسى چۈشتى. ئۇ «شاڭپەيزۇ»-
غا كۆيۈپ قالغانمىش. ئاتا - ئانىسى،
ئۇرۇق - تۇغقانلىرى، ھەممىمىز توستۇق.
ئۇ ئۆزىنىڭ پىكرىدە چىڭ تۇردى. ئۇ «مەن
ئۆيدىن چىقىپ كېتىمەن، يىراق شەھەر-
لەرگە كېتىمەن ...» دەپ ئايىمخان ھە-
دەمنىڭ يۈرەك باغرىنى ئېزىۋەتتى. ئۇنىڭ
دېيىشىچە ماشىنا ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا يۈ-
رىكى ئۆرلەرمىش، گاز پۇرىقى رەيھان
پۇرارمىش، ماشىنا ئىشقىدا، كۈندۈزلىرى
قولى ئىشقا، كېچىلىرى كۆزى ئۇيقۇغا
بارماسمىش، قىسقىسى ئۇنىڭ ئۈچۈن جان-
نىڭ كېرىكى يوقمىش. شۇنداق قىلىپ
تۇرسۇن غالىب كەلدى. تاغاملار مال -
مۈلۈك، ئۆي - بىساتلىرىنى سېتىپ، قەرز
قىلىپ دېگەندەك ماشىنىمۇ ئالدى. ئايىم-
خان ھەدەمنىڭ نەزەرىدە ئوغۇل بالا دې-
گەن قىلغىنى بارنى قىلىپ، يېگۈسى بارنى
يەپ ئويناپ - كۈلۈپ ئۆتسە بولىدۇ. ما-
نا شۇندىن بېرى ئۇلار ئالغان ئالتەپاي
چاقلىق ماشىنا يەردە ئەمەس، ئۇلارنىڭ
بېشىدا چۆگىلەيدىغان بولدى. ئۇلارنىڭ
موچەنلەپ يىغقان تۈگمەن غەللىسى ما-
شىنىنىڭ ماي پۇلى بىلەن رېمونت ھەققى-
گە، كېچە - كۈندۈز تەر تۆكۈپ ئىشلەپ
ئالغان ھوسۇلىنىڭ پۇلى قەرزگە كېتىپ ئۇ-
لارنىڭ كۈنى سېرىقتال ئۈزۈتۈشكە باشلىدى.
ئۆتكەن يىلى تاغاملار «نىسىرتىنىڭ قەر-
زى تۈگەپ، تۇغقانلارنىڭ قالدى. ئۇلار-
نىڭكىنى تويدىن كېيىن بەرسەكمۇ بولار»
دەپ چوڭ قىزىنىڭ توي ئىشى ئۈچۈن
غەم يەپ يۈرگەندە، تۇرسۇن بىر ھارۋىنى
سوقۇۋېتىپ زەخىملەنگەن كىشىنىڭ كېسىلىنى

(ئاخىرى 67 - بەتتە)

«پېلىيوشكىن I» دا يارىتىلغان خاراكتېر ۋە ئۇنىڭ قىممىتى ھەققىدە قاراشلىرىم

ئۆمەر مەتنۇرى

مىكرو ھېكايە ئادەتتىكى تۇرمۇش ۋەقەلىكلىرىنى ئەڭ ئىخچام سېيۇژېت ئۈستىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، پىششىقلانغان تىلنىڭ ياردىمى بىلەن مەلۇم پېرسوناژنىڭ ئۆزگىچە خاراكتېرىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىپ، ئىجتىمائىيەتنى يورۇتۇپ بېرىدۇ .

ئازادجان روزىنىڭ «پېلىيوشكىن I» ناملىق ھېكايىسىنى («يېڭى قاشتېشى» 1993-يىل 2-سان) يۇقىرىقى تەلەپكە يەتكەن، خاراكتېر يارىتىش، سېيۇژېت ئورۇنلاشتۇرۇش، تىل ئىشلىتىش، تېما، شۇنداقلا قۇرۇلما جەھەتتە ئىخچام، پىكرى يارقىن، ياخشى چىققان ھېكايىلەرنىڭ بىرسى دېيىشكە بولىدۇ. مەن ھېكايىنىڭ ماۋزۇسىنى كۆرۈپلا ناھايىتى قىزىقىپ، دەرھال ئوقۇپ چىقتىم . ئۇنى ئوقۇپ تۈگەتكەندىن كېيىن نېمىشقىدۇ مۇسايوپ ھەققىدە ئۇزۇنغىچە ئويلاندىم . چۈنكى مۇسايوپتەك ئادەملەر ھازىرمۇ ئارىمىزدا ئۆمىلەپ يۈرمەمدۇ؟ ھېكايىدا، مۇسايوپ بىلەن ئۇنىڭ يېزىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئانىسىنىڭ كېسەلگە تۇتقان ئوخشاش بولمىغان پوزىتسىيىسى كۈچلۈك سېلىشتۇرما قىلىنغان، ئاخىرىدا يەنە، ئانا ۋاپاتىدىن كېيىنكى روھىي ھالەتلەر، ھەرىكەتلەر ۋە ئىچكى كەچۈرمە تەسۋىرى ماھىرلىق بىلەن يېزىلىپ، مۇسايوپنىڭ خاراكتېرى جانلىق يارىتىلغان. مۇسايوپنىڭ ئانىسى قەھرىتان قىش كۈنلىرى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغاندا ئۇنىڭ يېزىدىكى كەنجى ئىنىسى مال - ۋارانلىرىنى سېتىپ ئانىسىنى داۋالىتىدۇ. لېكىن ئانىسىنىڭ كېسىلى ساقايمايدۇ. قايتا داۋالىتىۋېرىشكە بولسا پۇلدىن قىسىلىدۇ. شۇڭا ئۇ ئاكىسى مۇسايوپتىن ئانىسىنى داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل سوراپ كېلىدۇ. لېكىن مۇسايوپ ئانىسىنىڭ كېسەللىنى يوقلاش، داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل بېرىش ئۇياقتا تۇرسۇن ئەكسىچە ئىنىسىغا: «ئايدا ئالىدىغان تۆت تەڭگەم ئەجەب يوغان نېمە كۆرۈنۈپ كېتىپتۇ - دە كۆزۈڭگە ... بۇ دېگەن شەھەر، شەھەرلىكلەرنىڭ خەجىگە پادىشاھنىڭ خەزىنىسى بولسىمۇ چىقىش قىلالمايدىغان گەپ، ھازىرچە ئۆزۈڭ ئامال قىل!» دەيدۇ. ئاكىسىدىن پۇل ئالالماسلىقىقا كۆزى يەتكەن ئىنىسى باشقا تۇغقانلىرىدىن ياردەم سورايدۇ. ئۇلار ھالىغا يارىشا ئاز - پازدىن ياردەم قىلىدۇ. ئەپسۇس، ئەزرائىل «ئامانەت»نى ئېلىپ كېتىدۇ. ھاياتۋاقتىدا بىرەر قېتىم يوقلاشقا يارىمىغان، بالىلىق بۇرچىنى ئادا قىلمىغان مۇسايوپ، ئانىسى ۋاپات بولغان ھامان ئوتتۇرىغا چىقىپ پۈتۈن كائىناتنى تەسىرلەندۈرگۈدەك ئاۋازى بىلەن ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلايدۇ.

ھەتتا بۇ ئۆلۈك باشقا تۇغقانلىرىغا مۇناسىۋەتسىزدەك مەسلىھەت سالماي، جەسەتنى ماشىنىغا سېلىپ شەھەرگە ئېلىپ كېتىدۇ.

كىتابخانىلاردىن خەت

ئاپتور ئارقىدىنلا مۇسايوپنىڭ قىرىق نەزىرىدىكى ھېسسىياتى ۋە ئىچكى كەچۈرمە
تەسۋىرى بىلەن يىل نەزىرىدىكى ئويلىرىنى ئەپچىللىك بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇپ،
مۇسايوپتىن ئىبارەت «ئىككىنچى پىلىيوشكىن»نىڭ ئۆزىگە خاس خاراكتېرىنى ياراتقان.
ئاپتور بۇ ئارقىلىق، جەمئىيىتىمىزدىكى بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئاتا ـ بالىلىق مېھرى-
شەپقىتىنى يوقاتقان. ئۆلۈكلەرنىڭ نەزىرىسىنى بېرىشتىن ئىبارەت شەكلى ئۆزگەرگەن
تىجارەت بىلەن پۇل يىغىشنىڭ كويىدا بولغان، يەنى ئانىسىنىڭ ئۆلۈمىنى « بەخت-تە-
لەي، ئامەت، پۇل، بايلىق» دەپ بىلىدىغان، ئىنسانىي خىسلىتىنى يوقاتقان پەسكەش،
نومۇسسىز خاراكتېرىنى قاتتىق قامچىلىغان. ئاپتور بۇ خىل ئىدىيىنى يورۇتۇپ بېرىشتە
مۇسايوپتىن ئىبارەت پېرسوناژنىڭ خاراكتېر-ئالاھىدىلىكىنى يارىتىشقا ئالاھىدە ئەھ-
مىيەت بەرگەن. بۇ جەرياندا ئاپتور ئوخشىمىغان ئىجتىمائىي ئورۇندىكى ئىككى قې-
رىنداشنىڭ دۇنيا قارىشىنى ۋە پىلىيوشكىن I بىلەن I نى كۈچلۈك سېلىشتۇرما قىل-
غان. شۇڭا ھېكايىدا تەسۋىرلەنگەن مۇسايوپ پەقەت ئۆزى بولماستىن، بەلكى رايو-
نىمىزدىكى «مۇسايوپلار» نىڭ تىپىك ئوبرازىدۇر. ئاپتور بۇ ئوبراز ئارقىلىق، رې-
ئاللىقى ھاياتىمىزدىكى ئادەم ئېچىنىدىغان، يىرگىنىدىغان، لەنەت ـ نەپرەت ئوقۇيدى-
غان، پاجىئەلىك روھىي ھالىتىمىزدىكى يارا ئېغىزىنى دادىللىق بىلەن ئېچىپ تاش-
لاپ، مەنىۋىيىتىمىزگە بۆسۈپ كىرگەن. شۇڭا بۇ ھېكايە ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە «پىلى-
يوشكىن I» لەردەك ئادەملەرنىڭ خاراكتېرىنى چۈشىنىشىمىزدە ئالاھىدە قىممەتكە ئىگە
ياخشى ھېكايىدۇر. مەن ئاپتورنىڭ «ئۆز قەلبىدىن ئۆزىنى تېپىش»نى ۋە تەھرىر تاغىلار-
نىڭ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشۈش
ئۈچۈن كۆۋرۈكلۈك رولىنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلدۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

(بېشى 65 ـ بەتتە)

داۋالىنىش، ھارۋا، ئېشەكنى تۆلەپ،
يەنە ئىككى يېرىم مىڭ يۈەن قەرزگە بو-
غۇلۇپ نەچچە يىللىق ھالىدىن كەتكە-
نىدى. تۈگمەن غەللىسىدىن باشقا كىرىمى
بولمىغان ئۇن نەچچە نوپۇسلۇق بۇ ئائىلە
ئۈچۈن ئەمدى ھەرقانداق كۆڭۈلسىزلىك ئې-
غىر كېلەتتى. تاغام تۇرسۇنغا «ماشىنىنى
سېتىپ ئۇن زاۋۇتى ئېلىپ بېرەيلى» دې-
گەن مەسلىھەتنى بەرگەنىدى، ئۇ قاي-
ناپ كەتتى. «مېنىڭ قايسى ئەل ـ ئاغى-
نىلىرىم ئۇن خامىنىغا چۈشۈپتۇ؟ مەن
ئۇن تارتامدىم ... بولدى، ئۇنداق بول-
سا...» دېگىنىچە چىقىپ كېتىپ تاغاملارنىڭ
كىگە ئىككىنچى قەدەم باسماپتۇ. ئانىلار-
نىڭ كۆڭلى بەكمۇ يۇمشاق، كۆيۈمچان
كېلىدۇ. بىزدىن خاپا بولۇپ يۈرمە، دەپ
ئۆزرە ئېيتىپ يۈرەك پارىسىنى ئاران دې-
گەندە ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. روشەنكى
ئاتا ـ ئانا قەرز ئۈچۈن تۇرسۇننىڭ ئۇ-
لارغا ياندۇرغىنى چېكى يوق غەم ـ قايغۇ،
ھەسرەت ـ نادامەتتىن ئىبارەت بولسىمۇ،
يەنىلا ئاتا ـ بالىلىق مېھرى ـ مۇھەببەت
ھەممىنى ئەپۇ قىلدۇردى، ھەممىنى ئۇنۇت-
تۇلدۇردى. چۈنكى پۇل دېگەن ئادەم تا-
پىدىغان نەرسە. لېكىن ئاتا ـ ئانا كۆ-
ڭۈل ئارامىنى پەرزەنت ئىشقىدا يېنىۋاتـ-
قان يۈرىكىنى پۇلغا سېتىۋالالمايدۇ ـ دە،
شۇنىسى ئەپسۇس، بەك ئەپسۇس! بۇ نۆ-
ۋەتتىكى ھادىسىدە بىرسى ئۆلگەن، يەنە
بىرسى مەڭگۈلۈك مېيىپ بولۇپ قالغان.
ئەمدى تۇرسۇننىڭ بۇندىن كېيىنكى ھالى
نېچۇك بولار؟ ھەي «ئەسكى بالا ــ باش-
قا بالا» دېگەن شۇكەن، ئەمدى ئۇنىڭ
دەردىدە بىچارە تاغام بىلەن ھەدەم نىمە
بولۇپ كېتەر ...

«شاھ مەشرەپ خوتەندە» ناملىق ھېكايە توغرىسىدا

(ئوبزور)

غوپۇر توختى

بىزنىڭ مىللىي مەدەنىيەت تارىخىمىزدا، بولۇپمۇ بۇنىڭدىن ئۈچ - تۆت ئەسىر بۇرۇن ئۆتكەن كلاسسىك ئەدىبلىرىمىزدىن ئۆزلىرىنىڭ قىممەتلىك ھاياتىنى ھەققانىيەت، ئادالەت ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ بەخت سائادىتى ئۈچۈن بېغىشلاپ، كۈچلۈك جەڭگىۋارلىقتا ۋە ئىسيانكارلىق روھىغا باي ئىجادىي ئەمگەكلىرى بىلەن ئەينى ۋاقىتتىكى مۇتەئەسسىپ قارا كۈچلەرگە ۋە زوراۋانلارغا قاقشاتقۇچ زەربە بېرىپ، خۇراپىيلىق ۋە قاتماللىق ئامىللىرىغا ئۆزلۈكسىز جەڭ ئېلان قىلىپ كەلگەن ۋەتەنپەرۋەر، خەلقپەرۋەر قەھرىمان ئەجدادلىرىمىز سان - ساناقسىزدۇر. ئۇلارنىڭ بىزگىچە يېتىپ كېلەلىگەن مىننەتسىز ئىجادىي ئەمگەكلىرى ئۈچۈن يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسىدا تۇرۇپ، مەنىۋىيىتىمىزدە ئۇلار ئۈچۈن مۇستەھكەم ھۆرمەت مۇنارى تىكلەش، كىتابخانلارنى ئەينى ۋاقىتتىكى تارىخىي رېئاللىقتىن ئەينەن ۋە توغرا خەۋەردار قىلىپ تۇرۇش — ھازىرقى ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىمىز ئۈچۈن مۇقەددەس بۇرچ ۋە مەجبۇرىيەت.

دەرۋەقە، بۇ ئەدىبلىرىمىزدىن ئىنتايىن زور مەنىۋى مېھنەت ۋە پۇختا تارىخىي بىلىم ھەم ئاجايىپ يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت تەلەپ قىلىدىغان ھەم قىيىن ھەم شەرەپلىك بولغان جاپالىق ۋەزىپە بولسىمۇ، ئەمما بىزنىڭ كۆپلىگەن ئۇيغۇر ئەدىبلىرىمىز كلاسسىكلار توغرىسىدا ئىزدىنىشكە جۈرئەت قىلىپ، كىتابخانلارغا ئىنتايىن قىممەتلىك ئىستېتىك زوق بېغىشلايدىغان ئېسىل مەنىۋى ئوزۇقلارنى بارلىققا كەلتۈردى ۋە كەلتۈرۈۋاتىدۇ.

يولداش نۇرمۇھەممەت توختىنىڭ «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1993- يىللىق 2- سانىدا ئېلان قىلىنغان «شاھ مەشرەپ خوتەندە» ناملىق تارىخىي ھېكايىسى تىرىك تىل، جانلىق ھېسسىيات، مول تەسەۋۋۇر ۋە يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت بىلەن ئىنسان ھاياتىنىڭ بەدىئىي يىلنامىسىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈپ، بۇ يىلنامىدا شاھ مەشرەپتىن ئىبارەت خاسلىقى ناھايىتى گەۋدىلىك بولغان بىر ھەقىقىي لىرىك شائىرنىڭ بەدىئىي سۈرىتىنى سىزىپ بەرگەن. مىللىي شېئىرىيىتىمىزدىكى غەزەلچىلىك ساھەسىدە ئالاھىدە ئورۇن تۇتۇپ كەلگەن شائىرنىڭ مەۋھۇم سىماسى ئاپتورنىڭ بۇ ھېكايىسىدىكى رەڭدار تەسۋىر، قويۇق شېئىرىي تۈس ھەم ئاجايىپ ئۇچقۇر ۋە ئۆتكۈر تەسەۋۋۇر قاتارلىق ئىپادىلەش ۋاستىلىرىنىڭ تۈرتكىسىدە كىتابخانلارنىڭ مەنىۋى دۇنياسىدا تولىمۇ يېقىملىق، جانلىق، كونكرېت بەدىئىي ئوبرازنى نامايان قىلىپلا قالماي، يەنە ئەسەردە زامانىمىزدىكى ئەدەبىي ئىجادچىلارنىڭ ئىلغار ئىدىيە ۋە بەدىئىي ماھارىتىنى داۋام ئەتتۈرگەن ئاساستا تىل تەسۋىرىنىڭ ئوبرازلىقلىقى ھەم مىللىي خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ

روشەنلىكى قاتارلىق جەھەتلەردە ئۆزىگە خاس ئىجادىي ئۇسلۇب ياراتقان دېيىش مۇم-
كىن. چۈنكى مەن بۇ ژۇرنالنىڭ دائىملىق كىتابخانى بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئاپتورنىڭ
مۇشۇ ژۇرنالنىڭ 1993 - يىللىق 1- سانىدا ئېلان قىلىنغان «قوش تاغدىكى مۇشائىرە»
ناملىق تارىخىي ھېكايىسىنىمۇ كۆرگەن. ئۇ ھېكايىدىمۇ تىل، تەسەۋۋۇر، ھېسسىياتقا-
تارلىق ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىش جەھەتتە يۇقىرىقى ئەسەر بىلەن ئورتاق-
لىق مەۋجۇت.

«شاھ مەشرەپ خوتەندە» ناملىق ھېكايىدا ئاپتور شاھ مەشرەپنىڭ بەدىئىي ئوب-
رازىنى يارىتىشتا ئوبرازلىق تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇرنىڭ ئىنسانلارنىڭ رېئاللىقنى
سەنئەت جەھەتتىن تونۇش ۋە ئىگىلىشىدىكى ئاساسلىق تەپەككۇر شەكلى ئىكەنلىكىدىن
ئىبارەت مۇھىم نۇقتىسىنى زەرگە خېلىلا ئېتىبار بەرگەن ۋە ئاشۇ تەپەككۇر شەكلىلى-
رىگە مۇراجىئەت قىلىش ئارقىلىق، ئەسەردە خېلى ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم ھاسىل قىل-
غان. ئەسەردە ئاپتور چىن ۋە تەسىرلىك تەسۋىرلەر بىلەن كىتابخانلارنى شاھ مەش-
رەپ ھەرىكەت قىلىۋاتقان ئىجتىمائىي شارائىت ۋە تەبىئىي مۇھىت بىلەن تونۇشتۇ-
رۇپ، ئۇنىڭ تۇرمۇش ئادىتى، مىجەز - خۇلقى، چىراي ۋە قىياپەت ئالاھىدىلىكىنى
كىتابخانلارنىڭ كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، شاھ مەشرەپنىڭ نامانگاندىكى كوچىغا دوقمۇش
چىقىرىپ ئۆي سېلىۋالغان «نەپسى قۇل نائەھلى» نىڭ كېلىشتۈرۈپ ئەدىبىنى بەر-
گەنلىكى، «ناسىر ھاجىم مەسچىتى» دىكى تالىپلارنىڭ قائىدىسىز بەدقىلىقلىرىنى ۋە
مەھكىمە شەرئىيىدىكى تەييارتاپ، ئاچكۆز ئەبلەخلەرنى ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن
باپلىغانلىقى، ئەلەم ئاخۇننىڭ مېھماندارچىلىقىنى مەنسىتمىگەنلىكى... قاتارلىق بىر
قاتار ۋەقەلىكلەردە شائىرنىڭ ھەققانىيەت ۋە ئادالەت يولىدا ھېچقانداق ياۋۇز
كۈچلەردىن قورقمايدىغان قەيسەر ۋە مەردانە قىياپىتى كىتابخان قەلبىدە بۇ غايىۋى
قەھرىمانغا بولغان چەكسىز ھۆرمەت ۋە پەخىرلىنىش تۇيغۇسى قوزغايدۇ. ئومۇمەن ئاپ-
تور بۇ ھېكايىدا ئەسەر تىلىنىڭ ساددىلىقى، راۋانلىقى، ئاھاڭدارلىقى، نەپىسلىكى
ۋە مەنادارلىقى ھەم ئاجايىپ ئوخشىتىش، كۈچلۈك مۇبالىغە ۋە ئاچچىق مەسخىرىگە تولغان
ھەجۋى تەسۋىرلەرنى قوللىنىش جەھەتلەردىمۇ، ئەسەردە
كلاسسىك ئەدەبىيىتىمىزگە ۋە كلاسسىك ئەدەبىياتقا
خاس بولغان ئەنئەنىۋى تەسۋىرى ۋاسىتىلار كەڭ ئورۇن ئالغان بولۇپ، كومپوزىت-
سىيە جەھەتتىكى زىچلىق، مۇكەممەللىك، ئىخچاملىق ۋە پۇختىلىق ئارقىلىق چېچىلاڭ-
غۇلۇقتىن خالىي بولغان بىر پۈتۈن تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى جانلىق نامايان قىلغان.

يۇقىرىدا مۇئەييەنلەشتۈرگىنىمىزدەك ئەسەر ھەر جەھەتتىن خېلى زور مۇۋەپپە-
قىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرگەن. ئەمما ئالتۇنمۇ ساپ بولمىغىنىغا ئوخشاش، ئاپتور
ھېكايىدا بەزىبىر قىسمەن نائېنىق مۇجمەللىكلەرنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغىمۇ
يول قويغان. مەسىلەن: ھېكايىنىڭ بېشىدا شاھ مەشرەپ مېنىپ كېتىۋاتقان كۆك ئې-
شەكنىڭ سۆڭگىچىگە قوندۇرۇۋالغان غاز يەككە ئىدى. لېكىن ئېشەك كۆكيۇننىڭ زەر-
بىسىگە چىدىماي ئۆزىنى يەرگە تاشلىغاندا «غازلار قاناتلىرىنى كېرىپ، مۇۋازىنەت-
نى ساقلاپ قالغان» دېيىلگەن، «لار» دىن ئىبارەت كۆپلۈك قوشۇمچىسىنىڭ ئورۇن-
سىز قوشۇلۇپ قېلىشى بىلەن ئەسلىدىكى يەككە غازنى بىر توپ غازغا ئايلاندۇرۇپ
قويغان. شاھ مەشرەپنىڭ نالە قىلىۋاتقان ۋاقتىدىكى ھالىتىنى «ئوغلاقلىرىدىن ئاي-
رىلغان ئاھۇ كېيىك» كە ئوخشاتقان ۋاقىتتا قوللانغان (بۇ ئوخشىتىشتىكى سەۋەنلىك

uyghurkitap.com

ئەمەس) « ئۇغلاق » ئاتالغۇسى تازا جايىغا چۈشمىگەن . چۈنكى كېيىك كالا تىپىدىكى هايۋان . كېيىك بالىسىنى ئۇغلاق دەپ ئاتىماي كېيىك توپىقى ياكى موزىيى دەپ ئېلىش بىزنىڭ هايۋانلارنى ئاتاشتىكى مەنتىقىمىزگە ئۇيغۇنراق بولار . يەنە شاھ مەشرەپ قاراقاشتىكى دەڭگە چۈشكەندە ، دەڭچى ئۇنىڭ قولىدىن «كۆك ئېشەكنىڭ تىزگىنىنى ئالدى » دېيىلگەن . بۇ يەردىكى تىزگىن دېگەن سۆزنى بىز ئاتقا سالىدىغان يۈگەننىڭ تىزگىنى دەپ چۈشىنىمىز . ئەمما ئاپتور هېكايىدا كۆك ئېشەككە يۈگەن سېلىنغانلىق توغرىسىدا تەكىتلىمىگەن . بۇ ئاتالغۇنى ئاپتور كېيىنكى بايانلىرىدا تەسۋىرلىگىنىدەك چۇلۋۇر ياكى ئاغامچا دەپ ئېلىش ئەقلىغا مۇۋاپىقراق دەپ ئويلايمەن. يۇقىرىقى قىسمەن ئەھۋاللار گەرچە ئەسەرنىڭ بىر پۈتۈن مۇكەممەللىكىگە هېچقانداق تەسىر كۆرسەتمىسىمۇ لېكىن ئادەتتىكى ئاتالغۇلارنى قوللىنىشقا دىققەت قىلىش ، كىتابخانلارغا خاتا چۈشەنچە بېرىپ قويۇشتىن ساقلىنىش ھەر بىر مەسئۇلىيەتچان يازغۇچى ئۈچۈن هازىرلاشقا تېگىشلىك مۇھىم شەرتلەرنىڭ بىرىدۇر. ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى — ۋەتىنىمىز جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات خەزىنىسىدىكى بىباھا گۆھەر بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئۇنىڭ ئىجادچىلىرىمۇ ئەينى دەۋردىكى ئىلغارلىقتا ۋە ئاڭلىقلىقتا ۋەكىللىك قىلىدىغان يۇقىرى سەۋىيىلىك مەدەنىيەت ئىگىلىرىدۇر . ئىسلام دىنىنى ئۇيغۇرلار قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، دىنىي ئەقىدىلەر خېلى ئۇزاق مەزگىللەرگىچە جەمئىيەتتىكى يامان ئىشلارنى توسىدىغان ، بولمىغۇر ناچار ئىللەتلەرنى چەكلەيدىغان قانۇن سۈپىتىدە ئۆزىنىڭ ئىجابىي رولىنى جارى قىلدۇرۇپ كەلگەن (گەرچە بىر قىسىم مۇتەئەسسىپ جاھىل كۈچلەر ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلەپ، دىنىي ئەقىدىلەرنى بۇرمىلاپ سەلبىي جەھەتتىن پايدىلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ). هېكايىدا ، ئاپتور شاھ مەشرەپنىڭ « ناسىر هاجىم مەسچىتى » نىڭ ئەزان راۋىقىدىن « گۈللۈك ئۆستەڭ» گە شارقىرىتىپ سىيىگەنلىكى، ئەلەم ئاخۇننىڭ مېھماندارچىلىقىنى مەنسىتمەسلىك ئۈچۈن شاھ مەشرەپنىڭ ئوتقاشتەك جۇلالىنىپ تۇرغان مېھمانخانىدا ئېشەك ، غاز قاتارلىق هايۋانلار بىلەن بىللە تۈنەپ، ئەتىسى مېھمانخانىنى « ئادەم گەندىسى ، ئېشەك تېزىكى ، قۇش مايىقى » قاتارلىق مەينەتچىلىكلەر بىلەن بۇلغىۋەتكەنلىكىنى بايان قىلغان . بۇ يەردە شاھ مەشرەپنى ئىسلام دىنىنىڭ تەسىرىگە ئانچە ئېتىبار قىلمايتتى دېيىلگەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ يۈكسەك ئەخلاقى پەزىلەتكە ئىگە مەرىپەت ئىگىسى تۇرۇقلۇق، ئەينى ۋاقىتتىكى جەمئىيەتنىڭ مۇستەھكەم قانۇنى هېسابلىنىپ كەلگەن دىنىي ئەقىدىلەرگە تولىمۇ هاياسىز ئۇسۇللار بىلەن خىلاپلىق قىلىشى مۇمكىنمۇ؟ بۇ مەسىلە كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ. بەدىئىي ئەدەبىياتتا ئىجابىي پېرسوناژلار، جەمئىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگۈچى ئىلغار كۈچلەرنىڭ تىپىك ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەشتۈرگەن غايىۋى قەھرىمان سۈپىتىدە گەۋدىلەندۈرۈلىدىغان بولغاچقا، ئۇلارغا قويۇلىدىغان تەلەپ ناهايىتى يۇقىرى بولىدۇ. ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بەدىئىي توقۇلما ۋە مۇبالىغە چەكتىن بەك ئېشىپ كەتسە بىمەنىلىككە ئۆزگىرىپ قالىدۇ. ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى تۇرمۇش هادىسىلىرىنىڭ ئەينەن خاتىرىسى بولماستىن، بەلكى تۇرمۇش چىنلىقى ئاساسىدا پىششىقلانغان، تىپىكلەشكەن، ئوبرازلاشقان، تۇرمۇشتىن بىر نەچچە ھەسسە ئۈستۈن تۇرىدىغان بەدىئىي چىنلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەن تەسەۋۋۇرىمىزدىكى چىنلىقتۇر. ئەلۋەتتە ، بۇ مېنىڭ كۆپچىلىك بىلەن ئورتاقلىشىش مەقسىتىدە ئەسەرگە بەرگەن سەممىي پىكرىم. شەخسىي كۆز قاراشلىرىمنىڭ مۇتلەق توغرا بولۇپ كېتىشى ناتايىن. ئاخىرىدا، ئاپتورنىڭ كېيىنكى ئىجادىيەتلىرىدە تېخىمۇ ئەتراپلىق ئىزدىنىپ تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشىگە تىلەكداشمەن.

تەنھالىقتىن قايتىش

(تۇرسۇنجان مۇھەممەتنىڭ «جاھاننىڭ ئىپتىكى كەگرى» ناملىق پوۋېستىغا ئاتايمەن)

ئەكبەر سالىھ

قۇياش ئەلمىساقتىن بېرى بۇ مۇقەددەس زېمىنغا تېنىمسىكى ھارارىتىنى مۇھەببەت بىلەن سېپىپ تۇرماقتا. مېنىڭ نەزەرىمدىكى ئىنسانىيەت ئالىمى مۇشۇ مۇھەببەت سېھرىدىن گۈزەل ۋە ساخاۋەتلىك سۈپەتتە بىنا بولغان، بارلىق مەۋجۇدات مانا مۇشۇ ئىزگۈلۈكتە ئۆزىنىڭ ئىلاھلىق كامالىتىدە شۇنداق سۆيۈشلۈك تەرىزدە ئىپجىل ئىدى. لېكىن مېنىڭ بۇ خىيالىم ئۆزىنىڭ ساماۋى ئالىمىدىن ئاسانلىقچە قاڭقىپ چىقالمىغۇدەك. چۈنكى ئادەم ئۆز جەننىتىدىن ئايرىلىپ سەرسان يۈرۈۋاتقىنىغا ئۆكۈنمىگەن، سەرسانلىقتىن تەرك بولۇش ئارزۇسىنىمۇ چىڭىغا چىقىرالمىغان. بەلكى چەكلەنگەن مېۋىلەرنى يېيىشكە شۇ قەدەر ئامراق بولۇپ كەتكەن. شۇڭا سەرسانلارنىڭ بۇ تەقدىرى يەنە بىز سەرسانلار ئۈچۈن بىر قىزىق جاھان بولۇپ تۇرۇپتۇ.

كىملەر كۈلدى، كىملەر يىغلىدى؟ بۇنىڭغا چەك بېكىتىپ ھۆكۈم چىقىرىشقا ھەر كىم قادىر ئەمەس. «جاھاننىڭ ئىپتىكى كەگرى»، ئۇنىڭ ئۇپۇق سىزىقى ئالۋۇندەك سېھىرلىك، بىزگە ھېلىھەم مۇھەببەتكېرەك. بىزنىڭ كەلمىشىمىزدىن كەتمىشىمىزگىچە بولغان بوشلۇقتا «بەخت، خۇشاللىق» دېگەن سۆزلەر ئۇدۇم قىلىنغان، ئەپسۇس، بۇ سۆزلەر كۆپ ھاللاردا ئالمىشىپ، يەنە يېڭىلىنىپ تۇردى.

ئىنسانىيەت ئۆزىنىڭ ئاپىرىدە بولۇش نۇقتىسىدىن تارتىپ بۈگۈنگىچە ئۆزىنى ۋە ئۆزگىنى ئالداشتەك پىسخىكىدىن تەرك بولالمىدى. ئالداش ۋە ئالدىنىش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە مۇقەددەس تەسەللىي تېپىۋالدى، شۇنداقلا يەنە ئاجايىپ ئېغىر ئازابلارنى كەلتۈرۈۋالدى. ئالداش ۋە ئالدىنىش ئەمدى بۈگۈنكى كۈندىكى ئىجتىمائىي تۇرمۇش مۇھىتىدا، كىشىلەر مۇناسىۋىتى نۇقتىسىدا ئەڭ يۇقىرى بالاغەتكە يەتكەن بولسا كېرەك. بۇ پاجىئە يەنى ئالداشنىڭ قۇربانى بولغان خەدىچەنىڭ پاجىئەسى بىزنى ئېتىكا نۇقتىسىدا تۇرۇپ سەممىلىك بىلەن بىر قاتار رېئاللىق ئۈستىدە ئويلىنىشقا، ئۇنىڭ تەنھالىق ئالىمىنى سەير ئېتىپ بېقىشقا ئۈندىمەكتە. ئالداشنىڭ قۇربانى بولغان ۋە يەنە ئالداش ئارقىلىق جىنايەتكارغا ئايلانغان خەدىچە ئۆز كەچمىشلىرى ئارقىلىق مەۋجۇدىيەت ئاساسلىرىغا نېمە دەپ پىچىرلىدى؟...

بىز ئۇنىڭ جاراھەتلىك يۈرىكىنى، تاشلىنىپ قالغان تەنھالىق ئالىمىنى كۆرۈپ ئۆزلىرىمىزدىكى جىنايى تۇيغۇمىز بىلەن ئالدىراپ كۆرۈشەلمەيمىز ھەم ئۇڭايلىقچە ئۆزىمىزنى چەتكە تارتالمايمىز. چۈنكى بىزنىڭ تومۇرىمىزدا ئېقىۋاتقىنى يەنىلا ئىنسانى قان!

كىشىلەرنىڭ روھى ئەسلىدىنلا ئەڭ پاكلىق ۋە ئىزگۈلۈك نۇرلىرى بىلەن مەڭگۈ پاكىز تۇرۇشى كېرەك ئىدى. خەدىچە ھەممىدىن ئاۋۋال ئاشۇ روھنىڭ ئىگىسى، بىراق

uyghurkitap.com

ئۇنىڭ تېنى ئۆزىنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا بولغاندى. مۇشۇنىڭ ئۆزى ئۇنىڭغا يەتكۈچە تەنھالىق، ئازاب، قايغۇ ئېلىپ كەلدى. كېيىن ئۇنىڭ ھاياتىنى، تۇرمۇشىنى كۈچلۈك مۇھەببەت بىلەن سۆيگەن روھى ئىجتىمائىي مۇھىتتىن، كىشىلەر توپىدىن ئايرىلىپ، تەنھالىقتا ياشاشنى باشلىدى.

مۇبادا بۈگۈنكى دۇنيادىكى يېڭى ئىنسانچىلىق ھەققىدە سۆز ئېچىلغاندا كەڭ تېمىدىن چۈشتى دەپ قارالسا بۇ سەل يەڭگىلتەكلىك بىلەن چىقىرىلغان ھۆكۈم بولىدۇ. چۈنكى بىزنىڭ بۈرۈنقى ۋە يېڭى ئىنسانچىلىقىمىزلا ئەمەس، پۈتكۈل ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ پۈتۈكلىكى ئادەم ئۈستىگە، رېئال شەخسىي ئۈستىگە قۇرۇلغان، شۇڭا بىز ئۆزىمىز ئۈستىدە بولغان ھەر قانداق پاراڭغا چۈش مىجەزدە مۇئامىلە قىلالمايمىز. شۇنداقلا مېنىڭ بۇ يەردە دېمەكچى بولغان يېڭى ئىنسانچىلىق دېگەن سۆزۈممۇ ھەممىدىن ئاۋۋال بىر شەخس ئۈستىدىن چۈشىدۇ.

مۇھەممەت تەقدىرنىڭ كرېستىمان يولىدا بىر ياماقچى ئايال بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئايال ئۇلۇغ كۈندە تەنھالىق ئالىمىدە سەرسان ياشاۋاتاتتى. ئالدانغۇچىنىڭ ئالدىشى، تەنھالىقنىڭ ئىسيانى مانا مۇشۇ يەردىن باشلاندى. كۈنلەر ئىزتىراپ، كۈتۈش، ئۈمىد بىلەن ئۆتتى. تەشنالىق، بىر مۇھەببەت ئالەمنى قايتىدىن قۇرۇپ چىقتى.

ئىنسانلار ئۇچۇن چۈشىنىش بىر خىل پارلاش، پەقەت پارلىنىش ئارقىلىقلا كىشىلەر تېرەن رىشتىلەرنى باغلىيالايدۇ ۋە ئۈزەلەيدۇ. كېيىن مۇھەممەتنىڭ كۆڭلىدە پارلىنىش يۈز بەردى. بۇ بىر مەيدان ئالداش ۋە ئالدىنىش چېڭىغا چىقتى. ئاخىرقى يېڭىلگۈچى كىم؟

بىز يەنە خەدىچىگە قايتىپ كېلەيلى، ئۇ ئالدانغان شەخس. مەمتىمىن ئۇنى شوخ بالىلىقىدىن، قىزلىق پاكلىقىدىن، بەختىدىن مەھرۇم ئەتتى. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا ئۇ كونا ئۆرپ - ئادەت ۋە قاراشلارنىڭ پاجىئەسى گىرۋىكىدىن تەنھالىق ئالىمىگە يىقىلدى. كېيىن ھايات خوۋلۇقلىرىنى يەتكۈچە تارتقان بۇ بەختسىز ئايال سەرسانلىقتا غالداگلاپ ياشاشنى داۋام ئەتتى. خەدىچىنىڭ تەنھالىقى ھەم بىر قاتار بەختسىز كەچمىشى بىر قىسىم جەنۇب خوتۇن - قىزلىرىنىڭ تەنھالىقى ۋە پاجىئەسى.

قۇياش يەنە شەرقتىن چىقىپ غەربكە پاتماقتا، چەرخ چاقى داۋاملىق پىرقىرىماقتا. خوش، خەدىچە مۇھەممەتنى نېمە ئۇچۇن ئالدىدى؟ بۇ سوئالغا خەدىچە ئۆزى ئالىلىقاچان ئېنىق جاۋاب بەرگەن. ئۇ ئۆز كەچمىشلىرىنى ھەسرەت بىلەن «تۇرمۇشىمدا قاچە ئىلگىرىلەش بولمىدى، غۇربەتچىلىك مېنى قايتىدىن ئۆز ئىسكەنجىسىگە ئالدى. قانداق قىلاي، سىزنى ئالدىدىم» دەيدۇ. «يوقسۇللۇق تاشتىن قاتتىق.» رېئاللىق دوقمۇشلاردا كۆز غاز ئېگىدەك سۈپۈرۈلۈپ كېتەي دەپ قالغان بۇ ئايالنى ئاخىرى ئالداپچىلىق قىلىشقا مەجبۇرلىدى. ھايات ئۇنىڭ سەرسانلىق قەدىمىنى مۇشۇ يەرگىچە تارتىپ ئېلىپ كەلدى.

ئەسەردە مەمتىمىننىڭ خەدىچىنى ئالدىشى بىلەن خەدىچىنىڭ مۇھەممەتنى ئالدىشىدەك ئىككى لىنىيە بار. مەمتىمىننىڭ خەدىچىنى ئالدىشى — ئىنسانى تەبىئىتىدىكى

جىنسىي ئىستەكنىڭ يالىڭاچلا جىنايىتى . خەدىچە ئۇنىڭ قولىدا خارلىنىش ئىسكەنجە-سىگە چۈشىدۇ . ئۇنىڭ ئېرىشكىنى ئازاب. مەتىممىنىڭ ئالداش ۋاسىتىسى پۇل . شۇڭا ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىن ھاياتنىڭ بىرەر مەنىلىك بەلگىلىرىنى ، ئىزگۈلۈكلىرىنى ئۇچ-رىتالمايمىز . خەدىچىنىڭ مۇھەممەتنى ئالدىشى — ئۆزىنىڭ روھ قەپىزىنى، تەنھالىقى-نى بىر دەملىك ئۇنتۇش ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىنىڭ ماددىي ئېھتىياجىنى ئازتولا قاندۇرۇش ئۈچۈندۇر . ئۇنىڭ ئالداش ۋاسىتىسى مۇھەببەت، بۇ يەردە بىر ئويلىنىش بوشلۇقى ، پەلسەپۋى مەنا تىرەنلىكى يېيىلىپ تۇرىدۇ.

خەدىچە بىلەن مۇھەممەتنىڭ ئۇچرىشىشىدىن بىز ھاياتتىكى گۈزەللىك ۋە سەتلىكنى ، ئالىيجانابلىق ۋە رەزىللىكنى ، مۇھەببەت سەۋدالىقىنى ، يەنە كېلىپ نەچچە يىللاردىن بېرى ئۆزىنىڭ تەنھالىق ئالىمىدە سەرسان ياشاۋاتقان بىر ئاجىزەنى چۈشىنىشىمىزگە ئىمكاندار بولىمىز.

ئەمدى ھېلىقى سوئالىمىزغا كېلەيلى ، ئاخىرقى يېڭىلگۈچى كىم ؟ خەدىچىمۇ ؟ مۇھەممەتمۇ ؟ ھېچكىم يېڭىلگۈچى ئەمەس . لېكىن ھېچكىم ئۆزىنىڭ تولۇق غالىبلىقى-نى جاكارلىيالمايدۇ.

خەدىچىنىڭ ئالدامچىلىقىنى ئەپۇ قىلىشقا بولىدۇ ھەم شۇنداق بولۇشى كېرەك . ئىنسانىيەت يارالمىشى بىلەنلا ئۇنىڭغا ئەركىن ياشاشتەك مۇقەددەس ھوقۇق بېرىلگەن. لېكىن خە-دىچىنىڭ بۇ ھوقۇقى كۈچلەر زورلاۋانلىقىنىڭ مۇتىھەملىكى بىلەن دەپسەندە قىلىندى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ مۇقەددەس ھوقۇقىنى ئىزدەپ تېپىشۋېلىشى كېرەك. خەدىچە ئوب-رازى جەنۇب ئۇيغۇر خوتۇن - قىزلىرىنىڭ ئوبرازى. ئۇنىڭ مۇھەببەتكە، ھاياتقا بول-غان ئىنتىلىش، ئارزۇ - ئارمانلىرى شۇنچىلىك يالقۇنجاپ تۇرىدۇ. ئۇ تەڭلىك ۋە تال-لاش ھوقۇقىغا ئېرىشىشى كېرەك. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ ھوقۇقلىرىغا ئىگە بولالمايلا قالماس-تىن، ئۆزگىلەرنىڭ خەير - ئېھسانىغا، مۇھەببىتىگە، ھەتتا ئىچ ئاغرىتىشىغىمۇ ئېرى-شەلمىدى. لېكىن بىزنىڭ ئالىمىمىز ئەلمىساقتىن بېرى دۇرۇسلارنىڭ كۆڭلىدىن، ياخشى-لارنىڭ مۆرىۋىتىدىن كۆكلەپ كەلگەن. جاھاننىڭ ئېتىكى كەڭرى، بىر يىغىنىڭ بىر كۈلكىسى بار. خەدىچە ئۆز شادلىقىدا كۈلەلمىدى. ئالداش ۋە ئالدىنىش يەنە بىر مۇ-كەممەللىكنى ياراتتى .

خوش، ئەمدى بىز پوۋېستىنىڭ قۇرۇلمىسى ھەققىدە سۆز باشلايلى، ئەدەبىياتمۇ بىر دۇنيا. بۇ دۇنيادا بىز ياشايمىز، شۇڭا ئۇنىڭدا تەسۋىرلەنگىنى تۇرمۇش رېئاللى-قىغا ئۇيغۇن بولغان چىنلىق بولۇشى كېرەك. بىراق مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە بۇ ئە-سەردە تۇرمۇشقا، چىنلىققا مۇخالىپ كېلىدىغان بەزى ئۇششاق «رېئاللىقلار» بار. بۇ خىل سەۋەنلىك گرامماتىكىلىق، لوگىكىلىق نۇقتىلاردا، تۇرمۇش چىنلىقى ئۆلچىمىدە ئايان بولىدۇ. مەن بۇلاردىن بىر نەچچىنى مىسالغا ئالاي. مۇھەممەت ھېيتگاھ ئالدىدا سىماغا چۈشۈپ ئايىغى يىرتىلىپ كەتكەندىن كېيىن ياماقچىنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ، ياماقچى ئا-

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

يال ناتونۇش بىر خېرىدارغا بىر هازاغىچە ئېغىزى بېسىقماي سۆزلەپ كېتىدۇ؛ مۇهەممەت مەڭگۈنۇرنىڭ ئىشقىدا كۆيۈپ بىر نەچچە پارچە هېچقانچە بەدىئىلىكى ياكى يېڭىلىقى بولمىغان شېئىرى بىلەن ساۋاقداشلىرى ئۇنى كۆككە كۆتۈرۈپ ماختاپ، شائىر سانىلىپ قالىدۇ... بۇلارنى هەر قانچە زورۇقۇش بىلەنمۇ ئۆزىمىزنىڭ قوبۇل قىلىش بوشلۇقىمىزغا سىغدۇرالمايمىز. ئەسەردىكى پېرسوناژلارنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى مۇهىت تەسۋىرى، سۆز-هەرىكەتلىرى چىنلىق بالاغىتىگە يېتەلمىگەنلىكى كىشىنى خېلى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

«يىگىرمە ئالتە يىل قاغجىرىغان بىر يىگىتنىڭ ئەتىلىك كۆڭۈل زېمىنى نېمانچە ئاچ - هە!» بۇ جۈملىگە سىنچىلىق بىلەن قارىساق، كىشىدىن خېلى كۆپ سوئال تۇغۇلىدۇ. ئەركەك زاتى ئاپىرىدە بولۇشى بىلەنلا يىگىتلىك بالاغىتىدە كۆز ئاچمايدۇ. مەيلى كۆڭۈل بولسۇن ياكى زېمىن بولسۇن «ئاچ» بۇ سۆز ئۆز زىبالىقىغا كەلمىگەن. ئۇنىڭدىن باشقا ناغرىنىڭ گۈمبۈرلىشى (گۈمبۈرلەش سۆزىنى ناغرىغا ئىشلىتىش مۇۋاپىق ئەمەس)، پارتىدا بىر قىزنىڭ ئولتۇرۇشى (ئولتۇرۇشقا تېگىشلىك جاي ئورۇندۇق، پارتا بولسا ئۈستەلنى كۆرسىتىدۇ) هۈنەرۋەن يىگىتنىڭ مۇهەممەتكە تاماكا ئوراپ، ئوت يېقىپ سۇنۇشى (ئەرلەر ئادەتتە بىر - بىرىگە موخوركا تۇتقاندا، ئورىماي، موخوركىنى قەغەزگە تۆكۈپلا سۇنىدۇ) قاتارلىق تەسۋىرلەر رېئاللىققا ئۇيغۇن ئەمەس. «مەن بۇ ئېچىنىشلىق تراگېدىيىدە ۋەسلىگە يېتەلمىگەن ئاشىقنىڭ رولىنى ئېلىپ ئىككى يېقىمغا قارىماي يىگىرمە ئالتە ياشقا كىردىم...» ئۇيغۇر تىلى گراماتىكىسىدا بۇنداق جۈملە شەكلى يوق. بۇ بىر تولىمۇ مۇجمەل جۈملە. قىسقىسى ئاپتور شۇنداق ياخشى بىر تېمىغا تۇتۇش قىلغان - يۇ، لېكىن ئۇنى هەقدادىغا يەتكۈزۈشتە ئالدىراپ كەتكەن. باشقا كىتابخانلار نېمىلەرنى ئويلاشتى، بۇنىسى ماڭا نامەلۇم. لېكىن خەدىچە تەنهالىقتىن قايتتى. ئۇ ئالدىنىش ئارقىلىق كىشىلەر ئارىسىدىن قانداق يىراقلاپ كەتكەن بولسا، يەنە ئالداش ئارقىلىق كىشىلەر توپىغا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ هاياتى، كەچمىشى بىزنى قايتا ئويلىنىشقا، كىشىلەر ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت، يېڭى ئىنسانچىلىق ئۈستىدە پىكىر قىلىشقا ئۈندەيدۇ.

جاهاننىڭ ئېتىكى كەڭرى. خەدىچە تەنهالىقتىن قايتىپ، هايات قايىنىمى بىلەن قايتا قۇچاقلاشتى. لېكىن كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا ئالداش ۋە ئالدىنىشتەك بىر خىل پىسىخىكا تېخىچە ئۆز مەۋجۇدىيىتىنى يوقاتقىنى يوق. شۇڭا ئەسەردە بىر خىل ئاچچىق كىنايە پۇراپ تۇرىدۇ. بىز باشقا كۈچكە مۇراجىئەت قىلالمايمىز. باشقا كۈچتىن ئۆزىمىزنىڭ روهىنى پاكلاشنى، هاياتنىڭ دەز كەتمەسلىكىنى تىلىيەلمەيمىز. چۈنكى بىز - بىز ئۆزىمىز. بىز تەقدىرنىڭ تۆمۈرچىلىرى. بۇ جاهان بىزنىڭ جاهان. قېنى، ئىسسىق يۈرىكىمىزگە قول سېلىپ باقايلى. بىز ئەمدى نېمىلەرنى قىلىشىمىز كېرەككىن؟ هاياتنىڭ قايسى ناخشىسىنى ئېيتىشىمىز لازىمكىن؟ بىز پەقەت جۈپ قولىمىزنى كۈچلۈك مۇهەببەت بىلەن هايات هېكمەتلىرىگە، ئۆزىمىزنىڭ بارلىق قەۋم - قېرىنداشلىرىمىزغا سۇنايلى. سەرسانلارنىڭ تەنهالىقتىن قايتىدىغان ۋاقىتلىرى بولۇپ قالدى. جاهاننىڭ ئېتىكى كەڭرى.

كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن سەھرا

غوجەمۇھەممەت مۇھەممەت

كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن سەھرا

كۆرگەن كۆككە بالقىغان كۈننى،
تۇنجى قېتىم شەپقىتىدىن مەن.
تۇنجى كۈيۈم بولغان تەۋەللۇت،
سەن بەرگەن ھېس - تۇيغۇلار بىلەن.

قەلبىمدىكى مۇنبەت زېمىنغا،
يەلتىز تارتقان رەڭدار گۈللىرىڭ.
ئۇۋا سالغان يۈرىكىمگە ھەم،
كەچ كۈز پەسلى كۆچمەن قۇشلىرىڭ.

خىلۋەت بۇلاق، تەسكەي جىگدىلىك،
ئېلىپ قالغان چۈشۈمنى تالاي.
سانسىز تۈنلەر تەنھالىقىمدا،
سىرداش بولغان كۆكىڭدىكى ئاي.

بالىلىقىم يۇتكەن يامىشىپ،
كۆز يەتمەس تاغ چوققىلىرىڭغا.
رىشتىم ساڭا تۇتاش ئېھ مەڭگۈ،
كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن سەھرا!

سەن ئاخشامقى چۈشۈم ئەمەسمۇ...

سەن ئاخشامقى چۈشۈم ئەمەسمۇ،
قىرقىم چاچلىق ناتونۇش قىزچاق.
يېلىم چاپقان قىرىق كوكۇلاڭ،
مەجنۇنتالغا ئايلاندى قانداق؟!...

ياردىڭدىكى چالما جىگدە،
سەبىيلىكىڭ كەتكەنمۇ ئۆلۈپ.
ئۆگەندىڭمۇ ئۆلۈك چېھرىدىن،
جىلۋىسىزلا قويۇشنى كۈلۈپ.

تونۇمايدۇ بالىلىق قەلبىم،
نېچۈن سېنىڭ قەلبىڭنى پەقەت.
ئۇچۇپ كەتتى قۇش بولۇپ قاچان،
پارلاپ تۇرغان تۇنجى مۇھەببەت؟

سەن ئاخشامقى چۈشۈم ئەمەسمۇ،
سەن ئەمەسمۇ سۆيۈملۈك سەھرا.
چۈشلىرىمگە كىرىپ بۇ كېچە،
قايتىۋالغىن بالىلىقىمغا.

ئېھ سېھرىگەر، ئېھ شېتىلە شوخ سەھرا

ئويغاتماقتا ئۇخلاپ قالغان تۇيغۇمنى،
سالا - سالا ئېتىزدىكى گۈل نازى.
جۇل تاملىقتىن يېيىلماقتا جاراڭلاپ،
ئېسىم تامان بالىلىقىم ئاۋازى.

قىرچىن ئاتقا مىنىۋالغان چوپان تاز،
ھەسلىمەمنى پۈۋلىمەكتە نېمىدىن.

گۈل تەرمەكتە قۇياش يۈزلۈك بىر قىزچاق،
قەلبىمدىكى يۇمران ۋەھپە يېرىدىن.

چۆچەكلەرگە سىڭىپ كەتكەن ھېسلىرىم،
ئىزدەپ يۈرەر چىن شەھرىدە ياغاچ ئات.
قىسسە سۆزلەپ ئولتۇرار دىل خانىمدە،
يۈرىكىمنى ئېلىپ قاچقان پەرىزات.

ئۇچماقتىمەن تەپەككۇرۇم كۆكىدە،
ئايلانماقتا تال ـ چىۋىقلار دۇلدۇلغا...

قايتتى بىردىن ھەممە نەرسە ئەسلىگە،
ئىھ سىھىردىكەر، ئىھ شىتىلە شوخ سەھرا!

سەھرا قىزى

سەھرالىقىم، چىرايلىقىم كەلگىنە،
سۆيۈپ قويغىن قاغجىرىغان لىۋىمگە.
توزان ئىچرە بالقىپ تۇرغان يۈزۈڭنى،
يېقىپ قويغىن يانالمىغان يۈزۈمگە.

كۆڭۈل پىنھان تىترەشلەردىن كۈيلەر مەست،
چاپچىپ تۇرغان يۈرىكىمگە مىنىۋال.

تاۋلانماقتا ئالتۇنلىرىڭ ئىشقىمدا،
دىل خانەمگە كىرىپ ئۇنى ئىلىۋال.

ۋىسال پەيتى چېچىلماقتا سەبرىلەر،
سوزۇلماقتا كۆكسۈڭ تامان مەستىلىك...
شەرىم تىغى سالدىڭ بىردىن كۆكسۈمگە،
«ئاھ يۈرىكىم، ئاھ يۈرىكىم، ئاھ يۈرەك»①

خامان ناخشىسى

ئويغاق چۈشلەر چىقتى بىردىن تاڭغا دۈپۈرلەپ
تۇرۇپ قالدى ھاڭۋاققانچە سىتەمكار ھايات.
چەرخ ئۆتمۈش رېلىسىدا كەتتى غۇيۇلداپ،
ئۇچتى قانلار تومۇرلاردىن قېقىپ پەر ـ قانات.

«قابا پەلەكنىڭ گەردىشى ...» دىن ئېرىپ
ئەرشمۇ،
يۇمۇۋالدى ھېسسىياتچان كۆپكۆك كۆزىنى...

ئۇر بېتىسىن ئۇنتۇپ ھەتتا يەرشارىمۇ مەست ـ
ئايلىنىشقا باشلىدى بىر غەيۇر مومىنى.

ھەيۋەت تاغلار، تىك چوققىلار ئېگىلدى ئاڭا،
دەريالارمۇ پاتتى چوڭقۇر سۈكۈتكە بۈگۈن.
سىڭىپ كەتتى دانە ـ دانە دانلار باغرىغا،
گاھ كۈلۈپ، گاھ يىغلاپ نەرەتارتقانچە مۇقام.

باشاق تېرىپ يۈرەر بىر موماي

زېمىن غايەت ئاتەشدان دۇرگويا مۇشۇتاپ،
قۇرت ـ قوڭغۇزلار يوشۇرۇنغان ئوت ـ چۆپ
ئاستىغا.

مۈگدەككە چۈشكەن ئىشچان كالىلارمۇ ھەم،
مومىدىكى مەست قۇشقاچنىڭ ۋىچىرلىشىدا.

جىمجىت ھەممە قېتىپ قالغان قۇياش مۇئەللەق
قېتىپ قالغان شاماللارنىڭ ئۆكلەش قانىتى.

قېتىپ قالغان ۋاقىت سائەت ستىرېلكىسىدا،
قېتىپ قالغان بارمەۋجۇدات جۇغلانغان پېتى.

يالاڭئاياغ، خەنجەركەبى ئېگىز ئۈستىدە،
باشاق تېرىپ يۈرەر تەنھا بىر موماي بۈگۈن.
خەرىتەسىن سىزار كاتتا رېستورانلارنىڭ،
تاپىنىدىن سىرغىۋاتقان تامچە ـ تامچە قان.

پەسىللىك دەريا

«كۆما ناھىيە قوشتاغ يېزىسىدىكى تازغۇن دەرياسىغا نەزىرە»

كۆردۈم سېنى يىراقلارغا كۆچكەن بۇلاقلار،
قىش ئەيىيامى قاتقان سۈزۈك مۇزلار تەكتىدە.

قورام تاشلار كاۋىكىدا ياتقان ئىسكىلىت،
گەردىش پەلەك، كاج تەبىئەت كۈلكىلىرىدە.

---

① بۇ مىسرا ئابدۇقادىر جالالىدىنىنىڭ

لىق تەشنالىق قاچىلانغان ئالۋۇن مەيسى،
بارارھامان ساھىلىڭدا ئۇپۇققا قەدەر.
ھىجىرلاردا تۇرار ئايلاپ ئاتەش دىمىدە①،
سۇلغۇن چىمەن باغرىڭ ئۆزرە توزىتىدۇ-پەر.

ئاپئاق ئاۋاز، ساغۇچ رەڭلەر ھۆسنىڭدۇر سىنىڭ
قويۇنتازلار تولغىنىدۇ ئەركىلەپ ساڭا.
دەريادۇر سەن لېكىن يەنە قىيامەتكىچە،
دولقۇنلايسەن سۇسىز مۇھەم ئېھتىراس ئارا...

سۆزلەيمەن قەلبىمدىكى سۆزلىرىمنى

بايانىم ئەمەس زۇمرەت يېشىل بوستان،
ئەمەس ھەم تىلغا مەھكۇم سۇخەنبازلىق.
ئاجايىپ كۆركەم باغلار، تىلسىم جاھان،
تۇيغۇمغا سىغماس سېھرى باراقسانلىق.

قوقاستەك قۇملۇقتىكى گۈل-چېچەكلەر،
قۇرىغان دەرەختىكى ياپراق نازى.

ئەمەستۇر...ئەمەس زىنھار، ئەمەس، ئەمەس،
ئەمەس بۇ سەن كۆتكەننىڭ ھېچقا يىسى.

سۆزلەيمەن قەلبىمدىكى سۆزلىرىمنى،
سۆزلىگەن كەبى دىندار كالاموللا.
سۆزلەيمەن يۈرىكىمگە سىغماي قالغان،
مۇڭۇمنى، شادلىقىمنى ئەينەن ساڭا.

بوستاندا جىلۋە قىلار چوقۇم بوستان

ئاجايىپ ئىستەك بىلەن قەدەم باستىم،
مۇبارەك قۇچىقىڭغا بوستان سىنىڭ.
ساماۋى ئويلىرىمدا ساماۋى يەر،
ھەيرىتىم قوزغار ئىدى بوستانلىرىڭ.

دەرىخا، گۈل ئۈزمەك بوپ قول ئۇزىتىپ،
قاناتتىم قوللىرىمنى چاتقىلىڭدا.
يۈرىكىم سەگىتمەك بوپ ئۆزۈم ئېتىپ،
ئوت بولۇپ ياندىم تومۇز ئاپتىپىڭدا.

چىمەنگە سېزىك بولغان بىرجۈپ كۆزۈم،
ئايلاندى لېنتىسىغا قۇملۇقلارنىڭ.

چۇقانغا ئاشىق جىمغۇر ئەسەبلىرىم،
كۆلىمدى ئىسكەنجىدە جىمجىتلىقنىڭ...

قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى بوستان بىردىن،
ياشلانغان كۆزلىرىمگە قاراپ، ھەيھات.
قاداق قول، قۇياش يۈزلۈك ئىنسانلازدا،
يوق زىنھار تۇيغۇڭدىكى ئۇنداق ھايات.

ئەجرىدە ياشار ئىنسان، ياشار دۇنيا،
تەبىئەت بويسۇنىدۇ ئاڭا ھامان.
ئارمانلار ئەجىر بىلەن قۇچاقلىشىپ،
باغرىمدا جىلۋە قىلار چوقۇم بوستان.

ئاراقىر كارىزى

ئەقلىمنىڭ ئىشكىنى ئەتتى مەھكەم،
ھەيرانلىق تاقىقىدا بوستانلىقلار.
كارىزغا كىرىۋالدى تاشلاپ مېنى،
قەلبىمدە ئۈزۈپ يۈرگەن بىلىمجانلار.

قەيەرگە باراي ئەمدى يۈزۈم ئېلىپ،
بىلىقسىز كۆللىرىمدىن ماختىنىپ مەن.
مۇبارەك، پەرھاد نەسلى بوستانلىقلار،
مۇبارەك چېچەك ئاچقان تاڭلا چىمەن.

① دىمىدە — ئايەت سۈيى.

www.uyghurkitap.com

شېئىرلار

ئابدۇقادىر مەتىسىدىق

كەچكۈز لىرىكىسى

باھاردىكى ئەركە يوپۇرماق،
ئۈنسىز تىنەپ يۇرۇيدۇ بۈگۈن.
چىرمىشىدۇ قۇرۇق شاخلارغا،
تۇرخۇنلاردىن سوزۇلغان تۈتۈن.

يالتىرايدۇ قۇشلار نەغمىسى،
بوۋاقلارنىڭ چۆشىدە پىنھان.

قومۇشلارنىڭ ھالسىز غولىنى،
غاجىلايدۇ بىغەرەز توشقان.

قىرغاقتىكى قېرى مەجنۇنتال،
لەۋ سوزىدۇ چەكسىز بوشلۇققا.
مەجنۇن يىگىت ۋاراقلاپ كەچمىش،
تىكىلىدۇ غەمكىن ئۇپۇققا...

سەھرا خىسلىتى

خىياللىرىم سەھراغا ئاشىق،
سەھرا ئاشىق خىياللىرىمغا.
سەھرا بەرگەن جۇشقۇن كۈي - ئاھاڭ،
پۈتمەس سۆيگۈ قىيانلىرىمغا.

توزغا رەڭداش كۆلگۈن ھېسلىرىم،
دالىلاردىن ئالغان رەڭ - پۇراق.
قەلبىمدىكى ھەسەن - ھۈسەنگە،
گۈل - چېچەكلەر بەرگەن ھەل-بوياق.

ۋۇجۇدۇمغا سىڭگەن پاكلىقنى،
چاقناپ تۇرغان شەبنەم ئۆگەتكەن.
ئارمىنىمغا قونغان داغلارنى،
سەھرا قىزى يۇيۇپ تۆگەتكەن.

ئىزلىرىمدا يەلپۈنەر ماكاپ،
قۇدرەتكە باي سەھرا ھېكمىتى.
ئەرزىيدىكەن پۈتسە تىلتۇمار،
جەننەت ماكان — سەھرا خىسلىتى.

باھاردىكى چۈش

مەن سېنى دەپ بولغاندا مەجنۇن،
سەن يۈرەتتىڭ مەغرۇر، شادىمان.
ئېچىلغاندا بەختىم گۈل بولۇپ،
كۆردۈم سېنى - ھۆسنۈڭ زەپىران.

نىگاھلاردىن ئۈزۈلگەن چاقماق،
چۈش مىسالى ئۆتتى يالمىشىپ.

ئىككىمىزنىڭ قىسمەت بېغىدا،
باھار ۋە كۈز قاپتۇ ئالمىشىپ.

ئەپسۇسلانما، بولما ھەم خېجىل،
تىك قەددىڭنى قايتا كۆرەي مەن.
مەيلى ئىشەن، مەيلى ئىشەنمە،
گۈل بېغىڭغا باھار تىلەيمەن.

كېچە

سەن سۆيگۈنىڭ مەخپىي بانكىسى،
خېرىدارسىز ئۆتمەس دەقىقەڭ.

تۆكۈلسىمۇ ئەسىرلىك كەچمىش،
تولمايدىكەن ئەسلا خەزىنەڭ.

مېھرى تۇتاش جۇپ - جۇپ يۈرەكلەر،
سىڭىپ كېتەر باغرىڭغا لەرزان.
چېچەكلىگەن غۇبارسىز ھېسلار،
يۇلتۇز بولۇپ چاقنايدۇ ھەريان.

بوسۇغاڭدىن كىرگەن تۇيغۇلار،
رەسمىيەتسىز قالار ئامانەت.
خىلۋەتتىكى تىترەڭگۈ لەۋلەر،
شەپقىتىڭنى كۈيلەر بىتاقەت.

پاك روھلارنىڭ جىلۋىسى قۇچار،
رۇخسارىڭنى سۇبھى پەيتىدە.
تۇپۇقۇڭدا تۇغۇلغان قۇياش،
قۇياش ئەمەس بىلسەڭ ئەسلىدە...

بىلەمسەن

ئارىمىزدا تۇنجۇققان سۈكۈت،
قېتىپ قالدى مۇزلىغان كۆلدەك.
تىنەپ يۈرەر تارتىنچاق ئارمان.
ھۈركۈپ كەتكەن قەدىناس كۈيدەك.

گۈل ئەكسىدىن چوغلانسا ئۈپۈق،
ئېرىمەپتۇ دېرىزەڭدە قار.
بىلەمسەنكىن يۈرىكىمدىمۇ،
ئۈششۈك تەگكەن بىر دەستە گۈل بار.

دېرىزەڭنىڭ قۇرۇق تەكچىسى،
غېرىدىسىنىپ سۈرگەندە خىيال.
مېنىڭ تەنھا، مىسكىن گۈلۈممۇ،
ئۆكسۈپ ئۈنسىز ئىستەيدۇ ۋىسال.

خۇشلىنىش

قۇيۇپ بەرگىن يەنە بىر قەدەھ،
ئىچەي قاراپ ئوتلۇق كۆزۈڭگە.
ئوقۇپ بېرەي ئاندىن بىر شېئىر،
يازغان ئاتاپ پەقەت ئۆزۈڭگە.

ئەتە سەھەر باشلانسا ھىجران،
قالار پەقەت تاتلىق ئەسلىمە.
ئاھ، چىرايلىق سۆزلىرىڭ بىلەن،
بولدى جانان مېنى بەزلىمە.

تاڭ ئاقارسا پۈتەر قىسسىمىز،
كۈتەر سېنى يېڭى تەقدىر - توي.
كەل بېغىشلاپ پۈتكۈل مېھرىڭنى،
ئادائقى رەت بىرنى سۆيۈپ قوي.

◁~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~▷

ئىككى شېئىر

خالىس

ئەمەسمەن

مېنى ئەخمەق دېسەڭ قايىل ئەمەسمەن،
بۇ باپتا نامى خىلمەن - خىل ئەمەسمەن.
ھەمىشەم سەن ئۆزۈڭنى پىل سانايسەن،
بىلىپ قوي، مەنمۇ ھەرگىز قىل ئەمەسمەن.

دىلىڭدا نامۇ - شۆھرەتنىڭ تاماسى،
كۆزۈم توق، سەن كەبى سايىل ئەمەسمەن.
ماڭا ئىش - كۈشلىرىڭ پىنھان ئەمەستۇر،
دېسەڭ تەستىق ئېتەي: ساپدىل ئەمەسمەن.

دېگەيمەن ئاقنى ئاق (شۇنداق رىسالەم)،
دېسەڭ كەمتۈكنى ساق، مايىل ئەمەسمەن.
مېنىڭ ساپ دىللىقىم قەھرىڭگە بائىس،
شۇڭا بەھرىڭگە ھېچ نائىل ئەمەسمەن.

ئوقۇم بار دەپ كۆرەڭلەپ كەتمە سەييىاد،
خۇدى يوق قۇش ئەمەسمەن بىل، ئەمەسمەن!

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

قاچان ھەمدۇ - سانا دەيسەن

ھېرىسسەن شۇمبۇيا كۆرسەڭ، ئۇنى مېھرىگىياھ دەيسەن،
بىراق مېھرىگىياھ كۆرسەڭ زەھەرلىك شۇمبۇيا دەيسەن.
سېنى ئاسراپ كۆيۈنگەننى رەقىبىم دەپ سۆكۈپ كەلدىڭ،
رەقىبىڭنى رەپىق دەيسەن - چايانىنى مەرھابا دەيسەن.
ساڭا ماتەم ئېرۇركى ئۆزگىنىڭ شاد كۈلكىسى، بەختى،
كۈلۈپ ئۇ يىغلىسا، قىلسام ئۇنىڭ قەددىنى يا دەيسەن.
ئۆزىنى ئەر، بىراۋنى شىر دېمەك بەرھەق ئىدى ئەسلى،
ئۆزۈڭنى تامدىكى زىلچا، بىراۋنى بورىيا دەيسەن.
قاچارسەن نۇر -زىيادىن، شەپەرەڭدەك تۈنگە ئاشىقسەن،
يۈرەرسەن ماختىنىپ ئەمما، چاچارمەن نۇر - زىيا دەيسەن.
جاھانساز، بەد خۇمارغا كىم قويۇپتۇ ئەۋلىيالىقنى،
بىراۋنى دۆت، ئۆزۈڭنى ئەۋلىيايۇ - ئەنبىيا دەيسەن.
ئېشەكنىڭ مۈڭگۈزى بولسا، كۆرەردۇق قايسى بىر ھالنى،
جىمىگە: مەن سېنىڭ رەببىڭ، ماڭا قىل ئىلتىجا دەيسەن.
پۇچەك — پۇل، دەپىئى — دۇنيانى خۇدادىن كاتتاچاغلايسەن،
تېرىقچە نامۇ - شۆھرەتنى كۆزۈمگە تۇتىيا دەيسەن.
كېسەلگە مۇپتىلا سەنكى، ساقايماق ئىستىكىڭ يوقمۇ،
تېۋىپ — لوقمانغا قەھرىڭ بار تۇرۇپ تاپسام شىپا دەيسەن.
ھېلە - مىكرىڭ بىلەن يەتتىڭمۇ ئارزۇ - مۇددىئايىڭغا،
يەنە قاي مۇددىئايىڭ بار، قاچان ھەمدۇ - سانا دەيسەن ؟

(بېشى 95 - بەتتە)

ئارۇز ۋەزنىدە يېزىلغانىكەن،ۋەزىن قائىدىلىرىگە چوقۇم ئەمەل قىلىنىشى كېرەل. ئەگەر ئۇنداق قىلىنمايدىكەن شېئىرنىڭ خاراكتېرىنى ئاستىغا يېزىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ناۋادا بۇ ئىككى پارچە غەزەل ئۆزىنىڭ ئەسلى ھالىتى بويىچە تۇرغان بولسا شېئىرمۇ، شېئىر ئاپتورلىرىمۇ ئۆز قىممىتى بىلەن ئەبەدى خاراكتېرلەنگەن بولار ئىدى. ھازىرمۇ بۇ ئىككى غەزەل ئۆز قىممىتى بىلەن كىتابخانلارنىڭ قەلبىدە يۇقىرى ئىستىتىك قىممەتكە ئىگە. دەرۋەقە تەخمىس يازغۇچى ئارۇز ۋەزنىنىڭ قائىدە-ئۆلچەملىرىدىن خەۋەرسىز بولغاچقا خۇددى سارجا كىيىمگە خام خەسىدە ياماقلىق سالغاندەك پىكىر، ۋەزىن، تۇراق جەھەتتە ئەسلى غەزەلنىڭ قىممىتىنى چۈشۈرۈپ، ئاددىي جۈملىلەرنى غەزەل قاپىيىسىگە ماسلاشتۇرۇپ تىزىپ قويغان. بۇنىڭ بىلەن شېئىرنىڭ بەدىئىي كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋەتكەن. بۇ مېنىڭ ئەسلى غەزەل بىلەن مۇخەممەسنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئىنچىكە سېلىشتۇرۇپ چىقارغان خۇلاسەم. ئەگەر غەزەل ئاپتورلىرى ياكى باشقا كىتابخان مۇخەممەس ئەسلى غەزەلنىڭ ئىستېتىك قىممىتىگە تەسىر يەتكۈزمىگەن دەپ قارىسا ياكى ئارۇز ۋەزنىدە ۋەزىن، تۇراقلارنى ئاشۇنداق ئىشلىتىشكەمۇ بولىدۇ دەپ ھېسابلىسا مەن يەنە ئۆز پىكرىمنى قۇۋۋەتلەپ قىلمۇېرىمەن.

تەڭرىنىڭ ھوزۇرىدا

(ھېكايە)

مۇھەممەتجان مەتسەيدى

مەن تۇپراقتىن ئاستا - ئاستا ئايرىلىپ كۆككە قاراپ ئۇچتۇم. بىردەمدىن كېيىن نۇر تېزلىكىدە شىددەت بىلەن ئۆرلىدىم. شۇنداق ئۆرلەۋاتقىنىمدا پەستىن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. زەن سېلىپ تىڭشىسام، زېمىندىكى خارابە تامنىڭ تۈۋىدە ناماز ئوقۇپ ئولتۇرغان جۇل - جۇل كىيىملىك بىر قېرى ئادەم ماڭا قاراپ ۋارقىراۋېتىپتۇ:

— ئەي كەپسىز، سەن ناماز ۋاقتىدا ناماز ئوقۇماي ئاسماندا نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ نەگە بارماقچى؟ - دېدى ئۇ نامىزىنى بۇزۇپ.

— تەڭرىنىڭ ھوزۇرىغا بارىمەن. مېنىڭ تەڭرىگە ئېيتىدىغان سۆزۈم بار.

— سەن تېخى ئاسماندا ئۇچۇشنى ئۆگىنىۋاپسىنا. يەرگە چۈش، ئاسمانغا چىقساڭ كۇپۇرلۇق بولىدۇ. تېخى يەنە تەڭرىگە ئېيتىدىغان سۆزۈم بار دەيسەن، تەڭرى سەندەك چۈپرەندىنىڭ ئۇكىسىمىدى؟

مەن ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىگە پەرۋا قىلمىدىم. ئەكسىچە تازا چىڭقىلىپ تۇرۇپ بىرنى تۈكۈرۈۋېتىم، تۈكۈرۈكۈم ئۇنىڭ ئېغىزىغا چۈشۈپ، زوۋانى تۇتۇلدى. مەن يەنە كۆككە قاراپ ئۆرلەۋەردىم!

× ×

ئەرشكە چىققىنىمدا تەڭرىنىڭ ھوزۇرىغا ناھايىتى تارتىنغان ھالدا كىرىپ كەلدىم، ئۇلۇغ تەڭرىم مېنى قىزغىن كۈتۈۋالدى، مەن بۇنىڭدىن بەكمۇ سۆيۈندۈم. چۈنكى مېنى تۇپراقتا ھازىرغىچە ھېچقانداق كىشى بۇنىڭچىلىك ھۆرمەتلىمىگەنىدى.

— ئەي بەندەم، نېمە سەۋەبتىن قېشىمغا چىقىپ قالدىڭ؟

— قۇدرەتلىك تەڭرىم، دەردلىرىم ئېچىمگە سىغماي دەرگاھىڭىزغا چىقتىم.

— قېنى دەردىڭنى ئېيت!

— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، بەندىلىرىڭىز زادى قاملاشماي كەتتى. مەن ئۇلاردىن بەكمۇ بىزار بولۇپ كەتتىم، دېدىم يىغانىم ئۆرلەپ.

— قىزىق گەپ، دەپ باقە قېنى، بىزارلىقىڭنىڭ ۋەجى نېمىدىن؟

— سىزنىڭ بۇ مۇسۇلمانلىرىڭىز «ماشىنىنى كاپىرلار ياسىغان» دەپ ماشىنىغا ئولتۇرماي ئېشەككە مىنىشىۋاتىدۇ. ئېسىل چىنىلەرنى ياراتماي، ياغاچ تاۋاقلارنى ئەتمۇۋالىشىۋاتىدۇ، مەكتەپلەرنىڭ نەرسىلىرىنى ئوغرىلاپ مەسچىتكە ئىشلىتىشىۋاتىدۇ، مۇئەللىملەرگە ھومىيىپ، ئىماملارغا ھېجىيىشىۋاتىدۇ. تۈپتۈز كەتكەن سېمونت يوللارنى قارغاپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەگرى - توقاي، توپىلىق يوللىرىنى ئارزۇلاۋاتىدۇ. مەن ئۇچۇشنى ئۆگەنسەم ئۇلار مېنى ھاقارەتلىشىۋاتىدۇ...

— شۇنداق ئىشلارمۇ باركەندە تېخى؟ دېدى ئۇلۇغ تەڭرىم شىكايەتلىرىمنى ئاڭلاۋېتىپ تەئەججۇپلەنگەن ھالدا، - مەن بەندىلىرىمنى دۇنيانىڭ راھىتىنى كۆرسۇن،

مەئىشەتكە تويۇنسۇن ـ دەپ ياراتتىمغۇ! ماشىنىنى، ئىپسىل چىنە ـ قاچىلارنى، كەڭ ئازادە يوللارنى — مۇشۇلارنىڭ ھەننىۋاسىنى بەندىلىرىمنىڭ ھوزۇر ـ ھالاۋىتىنى كۆزلەپ ۋۇجۇدقا كەلتۈردۈمغۇ؟

ئۇلۇغ تەڭرىم زېمىندىكى بۇ ئىشلاردىن ئەپسۇسلانغاندەك قىلىپ خۇرسىندى. بۇ ھال مېنى دادىللاشتۇردى. شۇڭا قايتا تەكرارلاپ دېدىم:

— بەرھەق، تەڭرىم، دېگەنلىرى پۈتۈنلەي راست. بەزى بەندىلەرگە ھەتتا مېنىڭ ئۇچۇشنى ئۆگىنىۋالغانلىقىممۇ ياقمايۋاتىدۇ. ئۇلۇغ تەڭرىم...

تەڭرىم كەسكىنلىك بىلەن شۇنداق دېدى:

— ئاشۇلارمۇ ساڭا ئوخشاش تىرىشسۇن، ئۆگەنسۇن! ئۇچۇش گۇناھ ئەمەس، بەلكى ئۇلۇغ ئىش. ئۇلارغا ئۇچۇشنى مەن ئەبەدى ئۆگەتمەيمەن. مەن پەقەت يارتىمىشنىلا بىلىمەن خالاس. ئۇلار قانداق ياشىسا ئۆزىنىڭ ئەركىنلىكى، پەقەت ئۆز ئەجرى بىلەن ھالال يېسىلا بولدى. مەن قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغان ۋە بىرەر ئىشنى ئەستايىدىل قىلىشنى خالىمايدىغانلارغا بەكمۇ ئۆچ، ئۇنداقلارنى دوزاخقا ھۆكۈم قىلىمەن. سەن سەل پەمى بار، تىرىشچان بەندەم ئىكەنسەن. ساڭا جەننەتتىن ئورۇن بېرىمەن. سەن تېخىمۇ ئېگىز ئۇچ! يەنىمۇ پەرۋاز قىل!...

× ×

مەن خۇشاللىقتىن يۈرىكىم يېرىلغۇدەك بولغان ھالدا زېمىنغا قايتتىم. مېنى ئايالىم قىزغىن قارشى ئالدى. مەن چىرايلىق ئايالىمنى باغرىمغا مەھكەم باستىم ـ دە، خۇشاللىقتىن قاقاھلاپ كۈلۈپ چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ كەتتىم. چۈنكى بۇ چۈشۈم ئىدى.

ئانا، مېنى كەچۈرگىن!

(ھېكايە)

رابىيە مەتتۇرسۇن (ئوقۇغۇچى)

— مىڭ تەستە ئازراق پۇل جايلىدىم، قىزىم، ـ دەپ قالدى ئانام بىر يەكشەنبە ئەتىگىنى، ـ يۈر، بازارغا كىرىپ ساڭا ھېلىقى «فىگۇرى» دېگەننى ئېلىپ بېرەي.

ئۇزاقتىن بېرى شامال چاپىنىدىن بىرنى كىيىسەم دەپ ئارزۇ قىلىپ، ئانامنىڭ بېشىنى ئوچاق قىلىۋەتكەنىدىم، ئاناممۇ باش ئاغرىقىدىن قۇتۇلاي دەپتۇ ـ دە. مانا، ئۇ بازارغا كىرەيلى دەۋاتىدۇ. يۈرىكىم شادلىقتىن دۇپۇلدەپ كەتتى. خۇشاللىقىمدىن قىلغىنىمنى قىلىق تاپالماي ئانامنىڭ مەڭزىگە مەڭزىمنى يېقىپ ئەركىلىدىم.

سودا بازىرى، ۋاي خۇدايىم، شەھەرنىڭ سودا بازىرى ئاجايىپ بولىدىكەنە، بۇ يەردىكى ۋاڭ ـ چۇڭ، غاژ ـ غۇژ، ئىتتىرىش ـ سوقۇلۇش... تىن بېشىم قايدى. كىشىلەرنىڭ يا پۇت ـ قولى جىم تۇرمىغان، يا ئاغزى، نېمانچە تىنىمسىز دۇنيا ـ بۇ.

يولنىڭ ئىككى ياقىسىنى سېتىقچىلار تامامەن ئىگىلەپ بولۇشقان، تۈرلۈك لازى-

مەتلىكلەرنى يۇدۇۋالغان، بىلىكىگەپارچە
مال ئارتىۋالغان هەر خىل ساتارمەنلەر
يولدا ئۇياقتىن ـ بۇياققا ئېقىندەك ئېـ
قىپ، ئۆز ماللىرىغا خېرىدار چاقىرىپ كىـ
شىنى ماڭغىلى قويمايتتى. قىستا ـ قىسـ
تاڭ ئادەملەر ئارىسىدا ئىتتىرىپ ـ ئىتتـ
ىرىلىپ، قېقىلىپ ـ سوقۇلۇپ، ئۆرۈلۈپ ـ
چۆرۈلۈپ ئاخىرى سېۋدىگەر بازىرىغا كەلـ
دۇق. ئاجايىپ ـ غارايىپ رەڭ ۋەپوسۇنـ
دىكى كىيىم ـ كېچەكلەر، قىممەت باهاـ
لىق ماللار كۆزنىڭ يېغىنى يەيتتى. تىزـ
گىمەس پۇلۇڭ بولسا، ئالغىلى تۇرساڭ،
قايسىسىنى ئېلىپ، قايسىسىنى قويۇشنى
بىلمەيدۇ كىشى. بىر ـ بىرىدىن چىرايـ
لىق، بىرى بىزىدىن رەڭدار...
— رىزىۋان!
ئانامنىڭ چاقىرىشى خىيالىمنى ئۈزۈـ
ۋەتتى.
— ماۋۇنى كۆرۈپ باق، بولامدۇ ـ يوق؟
قارىسام ئانام كۆرسەتكەن ياقتىكى سىم
تاناپتا هەر خىل كىيىملەر ئېسىغلىق تۇـ
راتتى. شامال چاپىنىنىڭمۇ هەر خىل رەڭـ
دىكىلىرى ـ ئاسمان تېگى رەڭلىك، توق قىـ
زىل رەڭلىك ۋە يەنە ئالىقاندىق رەڭـ
لىكلىرى بار بولۇپ، بىر ـ بىرىدىن چىـ
رايلىق ئىدى. ئانام بۇ شامال چاپانلىـ
رىنىڭ باهاسىنى سورىۋېدى، دۇكان ئىگىـ
سى خوتۇن نېمىنىدۇر ئېزىنچەكلىك بىلەن
چايناپ ئالدىرىماي يۇتقاندىن كېيىن،
خالارـخالىماس هالدا ئورنىدىن تۇرۇپ،
ئانامنىڭ كونىرىغان ۋە كىرلەشكەن ئۇسـ
تىبېشىغا مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن
لاپپىدە سوغۇق بىر قاراپ قويۇپ، قولىـ
دىكى مېتىر بىلەن چىنەپ تۇرۇپ جاۋاب
بەردى:
— ماۋۇ فىڭيى يەتمىش يۈەن، ماۋۇسى
ئاتمىش يۈەن.ـ ئۇ، «قانداق ئالالاملا؟»
دېگەن مەنىدە ئانامغا ئۆتكۈر كۆز نۇرى
بىلەن قاراپ قويدى. ئانام هېلىقى ئەرـ
زانراقىنى، ئاسمان تېگى رەڭلىك شامال
چاپىنىنى قولىغا ئېلىپ ماڭا بىر قۇر چېـ
نەپ كۆردى. بۇ ماڭا ئانچە ياقمىدى.
شۇڭا ئانامنىڭ ئالدىدىن ئىلدام بېرىپ،
ئېسىغلىق تۇرغان توق قىزىل چاپاننى
تۇتتۇم:
— مۇشۇ چىرايلىقكەن، ئانا، مۇشۇنى
ئېلىپ بەر. بار ـ يوقى بەش ـ ئون
يۈەننىڭ كېپىغۇ.
ئانام بىر پەس جىمىپ قېلىپ، سەل
كۆندۈرۈش تەلەپپۇزىدا دېدى:
— ماۋۇ ئۇنىڭدىنمۇ چىرايلىقكەنغۇ.
ساڭىمۇ خوپ ياراشتى، بولمىسا ئاۋۋال
كىيىپ باقە!
مېنىڭ كۆڭلۈم قانائەت قىلمايۋاتاتتى.
ئۇ ماۋۇنىڭدىن ئەرزان تۇرسا، قانچىلىك
چىرايلىق بولاتتى.
— بولدىلا ئانا، مۇندىغىنى ئالغىچە
ئالمايلى. فىڭيى كىيمەيمۇ يۈرەلەيمەن،ـ
دېدىم مەن دومسىيىپ، ئانام دەرهال
كۆڭلۈمنى ياساپ:
— بولدى قىزىم. ساڭا ئاشۇ ئەرزىـ
گەن بولسا، شۇنى ئالىلى... دېدى. لېـ
كىن نېمىگىدۇر تارتىنىۋاتقاندەك قىلاتـ
تى. مەن توق قىزىل شامال چاپىنىنى
كىيىپ كۆردۈم. ئۇ گويا ماڭا ئاتاپ تىـ
كىلگەندەك شۇنداق خوپ كەلدى ۋە ئەـ
جەب ياراشتى. شۇ تاپتا خوشلۇقۇم ئىچـ
ئىچىمگە سىغمايتتى. بويۇممۇ ئۆسۈپ
قالغاندەك تۇيۇلۇپ، ئەتراپقا مەغرۇر بىر
قاراپ چىقتىم.
— خېنىم، ئاتمىش بەش يۈەن بەرـ
سەك قانداق؟

«... نېمە دەيلا؟ مالنى تۇتۇپ ئالدىن بىر نېمە دېسىلىچۇ!؟ تېگى ئوبدان، جىلىك رەختە تىكىلگەن، جىلىك ئەستەرلىك ئىشلىتىلگەن، قىزلىرىمۇ كۆلدەك ئېچىلىپ قالىدۇ، — سودىگەر ئايال قاشلىرىنى سۈزۈپ ۋالاقلاپلا كەتتى، — ئاتمىش بەش يۈەنگە مۇشۇنىدىغىدىن ئەكەلسىلە مەن سېتىۋالاي! ئالار بولسىلا كەمسۇندۇرماي ئالسىلا.

ئانام يەنىلا سۇچۇك تىلىنى بىلەن يالۋۇردى:

— خېنىم، ئۇنچە كەم سورىمىغاندىمەن. كېمىنى خۇدايىم بەرسۇن، سىلىنى بىز باي قىلىپ بولالمايمىز. خۇدايىم باي قىلسۇن، — ئانام، ئۇنى ئېلىپ بۇياققا، يۇنى قاتلاپ ئۇياققا تېزىش بىلەن بولۇۋاتقان سودىگەرنىڭ بىلىكىنى تۇتتى، — يېنىمدا پۇلۇم ئازراقكەن جېنىم خېنىم... كەم بولىدۇ ئاچا كەم! سىلە تېخى يېڭى ئالغان يەرگىمۇ يېقىنلىمىدىلا، كىرا، باج دېگەنلەر بىلەن نەگە بارىدۇ ئۇ، قارىسىلا...

— ئانام ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ يۈرۈپ مەن ياراغدىغان ھېلىقى شامال چاپىنىنى مىلىڭ تەستە ئاتمىش سەككىز يۈەنگە مال قول كەلتۈردى.

— پۇلنى تۆلەپ شامال چاپىنىنى ئالغان بولدۇق. ئۇنى شۇ يەردىلا ئۇستۇمگە كىيىۋالدىم. كۆڭلۈم قەۋەتلا خوش. گويا بازاردىكى ھەممە ئادەم ماڭا، ئۇستۇمدىكى شامال چاپىنىغا ھەۋەس بىلەن كۆز سېلىۋاتقاندەك بىلىنمەكتە. مۇشۇ تاپتا قانىتىم بولسا، پىرىدە ئۇچۇپ مەكتەپكە — ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئارىسىغا بارسام!

مەن سائەتىمگە قارىدىم، ئاپلاي، سائەت ئۇچتىن ئېشىپتۇ ئەمەسمۇ! مەن جىددىيلىشىپ قالدىم. چۈنكى سائەت تۆتتە مەكتەپكە بېرىپ بولۇشۇم كېرەك ئىدى. ئانام ئۇنى تۇيدى بولغاي، يانچۇقلىرىنى قېقىشتۇرۇپ دېگۈدەك پارچە - پۇرات پۇللارنى ئېلىپ قولۇمغا تۇتقۇزدى. بەش - ئالتە يۈەن پۇل ماڭا نېمە بولاتتى. بېشىمنى تۆۋەن سالغىنىمچە مەيۈس ھالدا ئانامدىن ئايرىلدىم. ئانامنىڭ «يول بولسۇن، خۇداغا ئامانەت قىزىم» دېگەن سۆزلىرىدىمۇ ئىندىمەي كېتىۋەردىم.

— بۇ بىر ھەپتىگىچە كەيپىم چاغ، كۆڭلۈم شوخ ئۆتتى. ساۋاقداشلىرىم شامال چاپىنىمنى كىيىپ كۆرۈشتى. ئالدىغا، ئارقىغا مېڭىپ، ئوڭ - سولغا بېقىپ، ياقا ۋە يانچۇقلىرى، مورە ۋە يەڭلىرىنى قايتا - قايتا سىلاشتۇرۇپ كۆردى. سىنىپقا بىرىپ - كېلەردە، بازار ئايلىنىپ چىققاندا قىزلار ئوڭ ۋە سولۇمدىن يانداشىپ، مېنى قولتۇقلاپ مەغرۇر مېڭىشتى. قايسىبىر قىزلار يىراقتىن كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ، كۆرەلمەسلىك بىلەن غۇتۇلداشقاندەكمۇ قىلدى. ئىشقىلىپ شاھنىڭ بېشىدىكى گۈلتاجىدەك ئەتىۋارلانغىنىمدىن تولىمۇ سۆيۈندۇم.

— مانا، ھايىنى - ھۇي دېگۈچە «شېكەرشەنبە» مۇ كېلىپ قالدى. ئۆيگە قاراپ ئاخىرقى ئاپتوبۇسقا ئولتۇردۇم. ئۇلۇشكۈن شامال چاپىنىنى كىيىپ بىر پارچە رەڭلىك سۈرەتكە چۈشكەنىدىم. ئاپتوبۇس كىراسىغا چاغلىق پۇلنى ئاران چىقىرالىدىم. ھويلىغا كىرىشىمگىلا ئاچامنىڭ قىزى ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كەلدى:

— ئاچا، ماڭا كەمپۈت ئالغاچ كەپ قالدىڭمۇ؟

— ئوماق سىڭلىم، كېلەر قېتىم ئالغاچ كېلەي - ھە، بولامدۇ؟ - ئاندىن باشقا

لار ئاڭلىسۇن ئۇچۇن ئەتەي قوشۇپ قويدۇم، ـ
يەكشەنبە كۈنى ئانام پۇلنى ئاز بەرگەچـ
كە، بۇگۈن ئۆزۈمنى ئارانلا ئېلىپ كەلدىم.
ئاچام گويا مېنىڭ شۇنداق دېـ
يىشىمنى كۈتۈپ تەييار تۇرغاندەك، ئۇـ
ياقتىكى ئىشىكتىن جاۋۇلداپ چىقتى:
— رازى بولماپسەنغۇ، تاپقان ـ تەرـ
گىنىمىزنى ساڭا تۆكمە قىلىۋاتقىنىمىزنى
كۆرمەيۋاتامسەن؟ تاماققا پۇل تۆلمەيـ
سەن. كىيىم ـ كېچەكنى ئانام ئېلىپ بېـ
رىدۇ. قالغان نېمە چىقىمىڭ بولاتتى؟
يوغىنى كەلسە كىراغا ئۈچ ـ تۆت يۈەن
تۆلەيسەن، ـ ئاچامنىڭ مەندىن ھاردۇقمۇ
سورىماستىن دوق قىلىشلىرىنى كۆرۈپ
راسا ئوغام قايناپ تۇرغانىدى، ئۇ مۇنـ
داق بىر گەپنى قىلىپ سالدى، ـ يەكـ
شەنبە كۈنى ئانام بازاردىن چىققىچە
دېمى كېسىلىپ ھالى قالماپتۇ. تەڭ كېچە
بولاي دېگەندە ھاسىراپ ـ ھۆمىدەپ ئاـ
ران ئۆيگە ئۆزىنى ئالدى. «ماۋۇ بىر كوي
سىزدە قالسۇن، بىر نېمە كىرا قىلىپ كېـ
تەرسىز دەپمۇ قويماپسەن» ۋاي باغرى تاش!
تېرەم قورۇلغاندەك بولۇپ، پۈتۈن
تېرىلىرىمنىڭ قېتىدا نېمىدۇر، بىر نەرسە
مىغىلداپ ماڭغاندەك قىلدى. ئاـ
چام سۆزلىگەن پېتى يان ئۆيـ
گە كىرىپ كەتتى. ئورنۇمدا
قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدىم. ھويلا
تەرەپتىن پۇشۇلدىغاندەك ئاۋاز ئاڭلاندى.
شۇنداق قارىشىمغىلا ئانام:
— رىزۋانمۇسەن؟ ھارماي كەلدىڭمۇ

بالام. پۇلۇڭ يەتتىمۇ؟ پۇلى يېتىشمەي
بوينى قىسىلىپ قالامدىكىن دەپ، خىياـ
لىمدىن چىقمىدىڭ قىزىم، ـ ئانامنىڭ تۇـ
رۇم ـ تۇرۇم قورۇق قاپلىغان يۈزىدە ماڭا
بولغان قىزغىنلىق، كۈتۈش تۇيغۇسى جىلـ
ۋىلىنەتتى. كىرپىكلىرىگە شادلىق چۆككەن
بولۇپ، گەپ ئارىسىدا تىنىپ
ئولگۇر تەلمەيتتى.
— ئانا! ـ شۇنداق دېگىنىمچە ئۆزۈمنى
ئانامنىڭ باغرىغا ئاتتىم، يۈزۈمنى ئانامـ
نىڭ مۇدۇر ـ مۇدۇر يۈزىگە سۈركەپ يۈـ
رىكىم بىلەن نېمىلەرنىدۇر نالە قىلدىم.
كۆز ئالدىمدىن ئاجايىپ كۆرۈنۈشلەر كەچـ
تى: ئەنە، قايسى كۈنى ساۋاقدىشىمنىڭ
تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەيمىز دەپ ئالـ
غان، ئانامنىڭ ياغ ئېلىشقا ئاتاپ قويـ
غان تۆت يۈەن پۇلى، مانا كىتاب ـ ماتېـ
رىيالغا مۇشتىرى بولىمىزكەن، دېگەن باـ
ھانە بىلەن قەرز ئالغۇزغان ئون يۈەن...
قايسى چاغدىكى بۇرنۇم قانىغاندا بۇرنۇمـ
نى ئېتىقان بەش دوچەن... بۇلار گويا
مېنىڭ كۆيۈمسىز ئەپتى ـ بەشىرەمنى پاش
قىلغۇچى سۈرەتتەك كۆز ئالدىمدا گەۋدىـ
لىنىپ، سالاپىتىمدىن ئەسەر قويمىدى:
يۈزلىرىم ئوت ئېلىپ كۆيەتتى، ئۇستۇمـ
دىكى شال چاپىنىمۇ بارغانچە ئېغىرلىشىپ،
ۋۇجۇدۇمنى مىجىغىلى تۇردى. مەن تەستە:
— مېنى كەچۈرگىن! ئانا، ـ دېگەنىدىم،
لېكىن ئاغزىمدىن ھېچقانداق ئاۋۇش چىقـ
مىدى. بۇ گەپ يۈرىكىمنىڭ قات ـ قېتىدا
قالدى.

<◇ ————— ◇>

بىر تال تاماكا

(ھېكايە)

ئابلىز ئابلەت

ھەي تاماكا، ئەگەر ئاشۇ چاغدا بىر
قاپ، ھېچ بولمىغاندا بىر تاللا بولغان
بولساڭ مەن بۇ قىسمەتكە دۇچار بولمىـ
غان بولاتتىم. مانا ئەمدى سېنىڭ ئاشۇ
كىچىككىنە جىسمىڭدىن كەلگەن بۇ كۆڭۈلـ
سىزلىكلەرنى دېيىشكە تىلىم بارمايدۇ.

www.uyghurkitap.com

دېمەي دېسەم ساڭا تالىق ئىشلارغا ئادەمـ
نىڭ ئىچى قاينايدۇ. تېخى سېنىڭ ئىقتىـ
دار ئۆلچەشتىكى رولىڭنىڭ چوڭلۇقىچۇ!
مەن سېنىڭ تۆپە يىلىڭدىن بېشىمغا كېلىۋاتـ
قان كەلگۈلۈكنى ئويلاشقا پېتىنالمايمەن.
ئەگەر ئويلاپ سالسام گويا بارلىق قايـ
غۇ ـ ئەلەمنى كۆز يېشى بىلەن كۆتۈۋېـ
لىپ يەنە ئۇنى ئاشۇ كۆز يېشى بىلەن
بىراقلا يۇيۇۋەتمەكچى بولغاندەك، يىغلاپ
قاقشايدىغان قىزلاردەك ياش تۆككۈم
كېلىدۇ.

بۇنداق دېسەم، بەزىلەر «بىر تال تاـ
ماكا تۆپە يىلىدىن شۇنداق ئىشلار بولامـ
دۇ؟» دېيىشى مۇمكىن. بىراق، مېنىڭ ئاـ
شۇ بىر تال تاماكا سەۋەبلىك كۆرگەن
قىسمەتلىرىمنى ئۇلار ئۆز كۆزلىرى بىلەن
كۆرسە ئىدى، شۇچاغدا تاماكىنىڭ قانچىلىك
كارامىتى بارلىقىغا ئىشەنگەن ۋە مېنىڭ
نېمىشقا بۇنچە ھەسرەتلىنىپ كېتىۋاتقىـ
نىمنى چۈشەنگەن بولاتتى.

ھەپتىدىن ئاشتى. ئۇ ماڭا نېمىشقىدۇر
باشقىچە قارايتتى، مەندىن ئۆزىنى قاـ
چۇرۇپ يۈرەتتى. «نېمىشقا ماڭا سىرلىق
قارايدىغاندۇ، نېمە سەۋەبتىن ئۇ ماڭا
گەپ قىلىشنى خالىمايۋاتقاندۇ؟ مەندىن
بىرەر سەۋەنلىك ئۆتكەنمىدۇ ـ يا؟»
مەن شۇلارنى ئويلايتتىم.

شۇ ئىش يۈز بېرىپ ئارىدىن ئىككى كۈن
ئۆتكەندە بىرسى ماڭا مۇدىرنىڭ چاقىرىۋاتـ
قانلىقىنى ئېيتتى. مەن بىنانىڭ ئۈچىنچى
قەۋىتىگە چىقىپ مۇدىر ئىشخانىسىنىڭ
ئىشىكىنى چەكتىم.

— كىرىڭ!

مەن ئىشىكنى ئاۋايلاپ ئېچىپ مۇدىرغا
سالام بېرىپ دېدىم:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم مۇدىر،
چاقىرتىپتىكەنلا؟

مۇدىر مېنىڭ سالىمىمنى ئاڭلىماي
قالدىمۇ ياكى ئىزدەۋاتقان ماتېرىيالى

مۇھىم بولسا دىققىتىنى بۆلگىسى كەلمىدىـ
مۇ، ئىشقىلىپ ماڭا قاراپمۇ قويمىدى.
خېلىدىن كېيىن ئۇ بېشىنى مەن تەرەپكە
بۇراپ، ئىشىكنىڭ ئالدىدا قاققان قوزۇقـ
تەك مىدىر ـ سىدىر قىلماي تۇرغىنىمنى
كۆرۈپ باشقىچە بىر تەلەپپۇزدا ئولتۇـ
رۇشقا بۇيرىدى.

مەن ئولتۇرىمەن، مۇدىر قايسىبىر قەـ
غەزلەرنى رەتلەپ، ئارخىپ خالتىلىرىنى
ئۇيياقتىن ئېلىپ، بۇياققا قويۇش بىلەن
ئاۋارە. ئۇ گويا مېنىڭ بۇ يەردە بارلىـ
قىمنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندەك
ئىدى. مەن مۇدىرنىڭ بۇلۇتلۇق ئاسمانـ
دەك تۇتۇلغان چىرايىغا سەپ سالغىنىمچە
ھەرىكىتىنى كۆزىتەتتىم.

ئۇ ئالدىدىكى ماتېرىياللارنى ئاز
دېگەندە ئىككى قېتىم ئۇيياقتىن بۇياققا
يۆتكىدى، نېمىلەرنىدۇ ئارخىپ خالتىسىـ
دىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ يەنە جايىغا سالدى.
ئاخىرى نىشانىنى بايقىدى بولغاي،
ئىككى قولىنى تەڭلا ئىشقا سېلىپ ماتېرىـ
يال خالتىسىدىن بىرنى يانغا تارتىپ
ئالدى. ئارقىدىنلا ئۇنىڭ ئىچ قارىنى
چۇۋۇپ تەپسىلىي كۆرۈپ بولغاندىن
كېيىن ماڭا قاراپ دېدى:

— سىزگىمۇ مەلۇم، ھازىر بىز ئىسلاـ
ھات روھىغا ئىگە ئىقتىدارلىقلارنى ئىشقا
قويۇش پرىنسىپىنى يۈرگۈزۈۋاتىمىز. بىز
ئەستايىدىل تەكشۈرۈش ئېلىپ باردۇق،
ھەم يەنە ھەر قايسى گۇرۇپپا مەسئۇللىرىـ
نىڭ پىكرىنىمۇ ئالدۇق...

مەن تىڭىرقاپلا قالدىم. مۇدىرنىڭ
زادى نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى بىلىش
ئۈچۈن ئۇنىڭغا تاقەتسىزلىنىپ قارىدىم.
بىراق ئۇمەن بىلەن قىرىشقاندەك پەرۋاـ
سىز ئولتۇرۇپ موخوركا ئورىدى. ئارقىـ
دىن ئۇنىڭغا سەرەڭگە يېقىپ، خۇددى
بۇرۇن چېكىپ باقمىغان ئادەم زورىغا

شوراپ قويۇۋاتقاندەك ھالەتتە ئېغىزىدىن ئىس چىقىرىشقا باشلىدى...

مېھدىرنىڭ ئۇزۇن، ئەمما ئىنچىكە بارماقلىرىغا قىستۇرۇلغان موخوركا ئۆزلۈكىدىن كۆيۈپ تۈگەي دېدى. شۇنىڭغىچە ئۇ نېمىدۇر خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ، خېلىدىن كېيىن قالدۇق موخۇركىنى كۈلدانغا تاشلاپ زۇۋانغا كەلدى:

— يەنە كېلىپ، گۇرۇپپا مەسئۇلىڭىزنىڭ سىزگە بەرگەن باھاسىنى خاتا دەيلى دېسەك، سىزنىڭ ئارخىپىڭىزغا ھەر يىلى سىيلىنىپ كېلىۋاتقان نەتىجىلىرىڭىزمۇ دىيەرلىك ئەمەسكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز تېخى ئوتتۇرا تېخنىكۇم سەۋىيىسىدە... مېنىڭچە...

مۇدىر ئورنىدىن دەس تۇرۇپ جىرىڭلىغان تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى.

— ۋەي!... ھە، مەن شۇ...

ئۇ ماڭا مەنىلىك قاراپ قويدى. قارىغاندا قارشى تەرەپنىڭ ئۇنىڭغا مەخپىي گېپى باردەك قىلاتتى. شۇڭا مەن ئامالسىز ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم - دە، ئۇدۇللا ياتىقىمغا باردىم. كارىۋاتقا ئۆزۈمنى تاشلاپ خۇددى كىچىك بالىدەك ئۆكسۈپ يىغلىدىم. خېلىدىن كېيىن ئېسىمنى يىغىپ پىكرىمنى بىر يەرگە توپلاشقا تىرىشتىم.

مەن گۇرۇپپا مەسئۇلى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى ئەسلىدىم. مەن خىزمەتكە ئورۇنلىشىپ تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقان. ھازىر ئەسلىسەم، ئىككىمىزنى شۇنچە تېز تونۇش قىلىۋەتكىنى تاماكا — ئۇچىدا سۈزگۈچى بار تاماكا ئىكەن! مەن ئۇنىڭغا ئالىي ماركىلىق تاماكىنى دەسلەپتە قېپى بىلەن پۈتۈن سوۋغا قىلغان، كېيىنچە بىر تال - بىر تالدىن تەڭلەيدىغان بولغان...

مېنىڭ ئالىي ماركىلىق تاماكىلىرىمغا كۆنۈپ قالغان بۇ ئادەم ياش يۇقى كۆزلىرىم ئارىسىدا پەيدا بولدى: ئوتتۇز ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان بولۇشىغا قارىماي چاچلىرى ئاقارغان، پۈلتاي كۆز، ئادەتتە كۆپ ئۇچرايدىغان ئوتتۇرا بوي... بىردىنلا ئۇنىڭ تاماخور كۆزلىرى، سەللا رەنجىشتىن ئەنتىنى ئالمىغۇچە يانمايدىغان خۇي-پەيلى ئېسىمدا ئەكس ئەتكەندە كاللامدىكى بىر تالاي چۈشىنىكسىز خىياللار ئايدىڭلاشتى.

توغرا، ئۆتكەندە ئۇ مەندىن رەنجىگەن — رەنجىگەندىمۇ بىر تال تاماكا تۇتمىغانلىقىمدىن ۋە بىلىك رەنجىگەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن ئۇنىڭ ئالدىغا ھەپتىلىك ستاتىستىكا جەدۋەللىرىگە ئەستىق سالدۇرۇش ئۈچۈن كىرگىنىمدە، بۇرۇنقىدەك تاماكىنى قېپى بىلەن ئالدىدا قويۇپ قويمىغان. شۇ كۈنى ئۇ لەۋلىرىنى تامشىپ تاماكا خۇمارى تۇتقانلىقىنى بىلدۈرگەن، ھەتتا تاقەتسىزلىك بىلەن قول ئۇزاتقان، بىراق مەن...

ھەي ئېسىت، ئېسىمگە بولسىمۇ بىرەر قاپ تاماكا ئەكىرىپ ئالدىدا قويۇپ قويسام بوپتىكەن. مانا ئەمدى ئاشۇ بىر قاپ، ياق، بىر تال تاماكا تۈپەيلىدىن...

مەن بايىلا ماگىزىندىن سېتىۋالغان سۈزگۈچلۈك تاماكا قېپىنى قولۇمغا ئېلىپ ئېغىزىنى يىرتىپ بىر تال سۇغۇرۇپ چەكمەكچى بولدۇم. ئەمما، ئۇنىڭ قېپىنى سىلاشتۇرغىنىمچە تۇرۇپ قالدىم.

دوستلار، قېنى ئېيتىڭلارچۇ، مەن ئۇنى چېكەيمۇ ياكى تاماخور باشلىقىمغا سوۋغا قىلىپ مۇناسىۋىتىمنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالايمۇ???...

كۆڭۈلدىكىدەك دوستلار

(ھېكايە)

مۇھەممەتئىمىنلى مۇھەممەتئىمىن

سوقۇپ خۇشامەت قىلىش دېگەن گەپنىڭ ئۆزىدىن مەلۇم، سىز خۇشامەت قىلماقچى بولغان ئادەمنى «سوقۇپ» قويسىڭىزلا بولىدۇ، ئەمما گەپ سىزنىڭ سوقۇشىڭىزغا باغلىق. بوشمۇ ئەمەس، قاتتىقمۇ ئەمەس، كېلىشتۈرۈپ سوقالىسىڭىز ئۇ ئۆزىنى ماددىي خۇشامەتتىنمۇ ئېشىپ چۈشىدۇ. ئىشەنمەمسىز؟ ئەمىسە مۇنۇ ھېكايىغا قۇلاق سېلىڭ.

دوستۇم ئىمزات يۆتكەلمەكچى، ئۇ بىرەر ئورۇندىن تەكلىپ ئالالىسلا كادىرلار ئىدارىسى رەسمىيەت بېجىرىپ بېرىدىغان بوپتۇ. ئۇنىڭ قەيەرگە، نېمە ئۈچۈن يۆتكىلىدىغانلىقىنى قويۇپ تۇرۇپ گەپنى ئۇنىڭ ئۆيىدىكى زىياپەتتىن باشلايلى.

بۈگۈن ئىمزات ئەر- خوتۇن ۋە ئۇلارنىڭ ئۈرۈمچىدە بىللە ئوقۇغان تۆت ئوغۇل، ئۈچ قىز ساۋاقدىشى بولۇپ، توققۇز ئادەم، ئاۋۇ تۆردە ئولتۇرغان ما جىڭلى ۋە ئۇنىڭ ئىككى ھەمراھىنىڭ ئەتراپىدىن خۇددى سەييارىلار قۇياشنى ئايلانغاندەك ئايلىنىپ پايىپېتەك بولۇۋاتىمىز، مەقسەت ئۇلارنىڭ ئاغزىنى «ياغلاپ» ئىمزاتقا تەكلىپ ئېلىش.

زىياپەت داۋاملىشىپ «ئىلى دەرياسى» ھارىقىنىڭ تۆتىنچى بوتۇلكىسى قۇرۇقدىلىپ بولغاندا، مەن چىرايىمغا ئىللىق كۈلكە يۈگۈرتۈپ تۆردىكىلەرگە قارىدىم:

— سورۇنىمىز ياخشى كېتىپ بارىدۇ، قېنى، تانسا ئوينىغاچ ئولتۇرايلى.

تۆردىكىلەرنىڭ چىرايلىرى قىزىرىپ، قۇشقاچ تىللىرى چىقىشقا باشلىغان، ئۇنارىلاپ رومكا سوقۇشتۇرۇش، كۆڭۈل تۇتۇشلار بىلەن خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى.

— مەن باشلاپ بېرەي،— دېدىم - دە، ئىشىك تۈۋىدىرەك ئولتۇرغان دوستۇمنىڭ ئايالىنى تانسىغا تارتتىم. ئۇ سول قولىنى مۈرەمگە قويۇشىغا، گازىر چېقىپ ئولتۇرغان قىزلارغا قاراپ تۆردىكىلەرنى ئىما قىلدىم. ئىككى قىز ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئېگىلدى. ئېگىز بويلۇق، ئاق ئارىلىغان چاچلىرىنى قىسقا ياساتقۇالغان ما جىڭلى، چېچەك يۈزلۈك، سېمىزرەك كەلگەن يەنە بىر مېھمان تانسىغا چۈشۈپ كەتتى.

تانسا ئۈچ قېتىم ئوينالغاندىن كېيىن ئۇلارنى زورلاشنىڭ ياكى «ئاق تانسا»نىڭ ئورنى قالمىدى. ئۈچ مېھمان قىزغىنلىق بىلەن تانسا ئويناشقا باشلىدى. تۆتىنچى قولدا مەنمۇ ئىختىيارسىز مەيدانغا چۈشۈپ كېتىپتىمەن. مۇشۇ قېتىمدا ئاجايىپ بىر ئىش يۈز بەردى. مەست بولۇپ قالدىمۇ ياكى ياندا ئولتۇرغانلارنىڭ پۇتىغا پۇتلىشىپ كەتتىمۇ بىلمەيمەن، تۇيۇقسىز ما جىڭلىغا سوقۇلۇپ كەتتىم.

— كەچۈرۈڭ،— دېدىم مەن ئوڭايسىزلىنىپ.

— ھېچقىسى يوق،— دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ ۋە قولىدىكى قىزغا بەكرەك ئېگىلىشتى. شۇ مىنۇتتا ما جىڭلىنىڭ قىسىلغان كۆزلىرىدىن «كارامەت ياخشى ئىش قىلدىڭىز» دېگەن مەنا چىقىپ تۇرغاندەك ئىدى.

نيۇتوننىڭ بېشىغا ئالما چۈشۈپ كېتىپ، يەرنىڭ تارتىش كۈچىنى تاپقىنى-

دەك، بۇ تاسادىپى سوقۇشتىن كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى. مۇزىكا تۈگىشى بىلەن ئىككى ئاغىنەمنى شەرەتلەپ تالاغا ئەپچىقتىم:

— ئاغىنىلەر، سىلەر يەپ - ئىچكىلى كەلگەنمۇ ياكى ئىرزاتنىڭ يۆتكىلىشىگە ياردەم بەرگىلى كەلگەنمۇ؟

— نېمە بولدى؟ - دېدى بىرسى.

— ئەمسە نېمىشقا تانسا ئويناماي بۇتتەك ئولتۇرۇۋالىسىلەر؟

— ئاۋۇلارغا يول قويدۇق، بولمىسا...

— ئۇنداق بولسا ئويناڭلار، مەيدان بوش قالمىسۇن، بولسا مېھمانلارنى سوقۇپ ئويناڭلار.

— سوقۇپ؟ ئۇلار دېگەن...

— كېيىن چۈشەندۈرۈپ قوياي سىلەرگە، ئىرزاتقا ئۇلاردىن تەكلىپ ئالىمىز دېسەڭلار سوقۇپ ئويناڭلار، قاتتىقمۇ ئەمەس، بوشمۇ ئەمەس — مەن ئىككى ئالقىنىمنى بىر - بىرىگە تەگكۈزۈپ ھەيۋارلىق بىلەن كۆلدۈم - مانا مۇنداق.

ئۇلار ھىجايغىنچە ئارقامدىن مېھمانخانىغا قايتىپ كىردى، مەن ھاراق بوتۇلكىسىنى قولۇمغا ئېلىپ ئىككى رومكىغا ھاراق قۇيدۇم ۋە بىرسىنى ما جىڭلىغا سۇندۇم.

— سەل تۇرۇپ ئىچەي.

ما جىڭلى يەنە تانسىغا چۈشۈپ كەتتى. مەن ئىككى ئاغىنەمگە قاراپ قويدۇم، ئۇلار ئورنىدىن تۇردى، قارىسام مەيدان بوش، سوقۇلۇپ كەتكۈدەك ئەمەس، ھاراقنى قويۇپ مەنمۇ مەيدانغا چۈشتۈم. مۇزىكا يېرىم بولدى، ئاغىنىلەردە ھېچ ھەرىكەت يوق. بوپتىلا، يەنە ئۆزۈم سوقاي، ئاپلا، يەنە سوقۇلدۇم، ما جىڭلى قولىدىكى قىزغا چاپلىشىپلا قالدى، مەنمۇ شۇنداق بولدۇم، ئەمما ھېچنېمىنى سەزمىدىم، كۆزلىرىم ما جىڭلىدا ئىدى. بۇ قېتىم ئۇ ماڭا قارىمىدى، بېشىنى ئېگىپ قىزغا بىر نېمىلەرنى پىچىرلىدى، قىز بولسا ۋىلىلدە قىزاردى، بېشىنى بوش چايقىدى، ئايلىنىپ كېلىپ «نېمە قىلىۋاتىسىز» دېگەندەك ماڭا ھومايدى. مەن بىلەن تانسا ئويناۋاتقان قىز بولسا كۆزۈمگە ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قولۇمنى قىسىپ قويدى.

— خۇدا ھەققى، كۆلۈك، - دېدىمەن شىۋىرلاپ.

ئۈچىنچى قېتىم قاتتىقراق سوقۇۋەتكەن ئوخشايمەن، ما جىڭلى قاھ - قاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— مەست بولۇپ قالدۇقمۇ نېمە؟

— سەت ئىش بولدى، كەچۈرۈڭ.

— ھېچقىسى يوق، ياش ئەمەسمۇ بىز، ئويناۋېرىڭ.

«ئويناۋېرىڭ» دېگىنى «سوقۇۋېرىڭ» دېگەندەك ئاڭلىنىپ كەتتى.

تانسا ئاياغلاشقىدا ما جىڭلىنىڭ يەنە بىر ھەمراھى دېدى:

— ئەمدى قايتساقمىكىن، ئەتە يەنە ئىشلەيدىغان گەپ.

ئىرزات ئاغزىنى ئۆمەللىشىگە ما جىڭلى گەپ قىلدى:

— نېمىگە ئالدىرايتتۇق، بۈگۈن كۆڭۈلدىكىدەك دوستلار يىغىلىشىپتىمىز، ئىچىمىز، ئوينايمىز، داۋامىنى ماۋۇ ئۇكام — ئۇ ئىرزاتنى كۆرسەتتى، - ئىدارىمىزغا بارغاندا ئوينايمىز، قانداق دېدىم؟ ئەكىلىڭا بىر رومكا، ھەي، مۇزىكا توختاپ قالدىغۇ؟

— بولە، تېز ھاراق قۇي، - دېدى شۇئان ماڭا قاراپ خۇشاللىق بىلەن ئىرزات،

نەسرلەر

پاتىگۈل خۇدۇيۇم

ئازابلىق سۈكۈت

مەن تېخى ئەمدىلا غۇنچىلىغانىدىم. ئەمما سۇبھىدە سايرىغان بۇلبۇل ئاۋازى مېنى بۇرۇنلا ئېچىلدۇردى. ئاھ، نېمانچە يېقىملىق ئاۋاز-ھە! مەن شۇ ئاۋازنىڭ سېھرىي كۈچىدىن كۆزۈمنى چۆچەكتەك ئېچىپ ھېلىقى سېھىرلىك ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدىم. يۈرىكىم ئىختىيارسىز ئېگىردۇۋەتتى. چۈنكى ئۇ مەن ئۈچۈن ئەمەس، باشقا بىر گۈل ئۈچۈن سايراۋاتقانىكەن. يۈرىكىم قان... ھايات مەن ئۈچۈن مەنىسىزدەك بىلىندى. بۇلبۇلغا نەپرەت ئوقۇدۇم، مېنى بىھۇدە ئېچىلدۇرغانلىقىغا نەپرەت ئوقۇدۇم. لېكىن بۇلبۇلنىڭ ئاۋازىنى زەن سېلىپ ئاڭلايمەن. مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ سايرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. لېكىن بۇ ئۈمىدلىرىم بىھۇدە ئۈرۈنۈش بولۇپ چىقتى.

بەرگىلىرىم سولدى. لېكىن خۇشپۇراقلىرىم تېخى يوقالماپتۇ. باشقا بىر بۇلبۇل كېلىپ مەن ئۈچۈن سايراشقا باشلىدى. مەن ئازابىنى ئىچىمگە يۇتۇپ ئۇ بۇلبۇلنىڭ ئاۋازىنى ئۈن-تىنسىز ئاڭلاشقا مەجبۇر بولدۇم. مەن شۇ بۇلبۇل ئۈچۈنلا ئېچىلغانلىقىمنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، يالغاندىن بولسىمۇ تېخىمۇ جىلۋىلىنىپ تۇرىدىغان بولدۇم، يۈرىكىم زېدە، مەن شۇ ئازابلارنى قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە دەپنە قىلىشقا مەجبۇرمەن. دانا، بۇلبۇل يېقىملىق سايراۋاتىدۇ. مەن سۈكۈت قىلىپ تىڭشاۋاتىمەن. سۈكۈت، ئازابلىق سۈكۈت...

ئۆتۈنۈش

مەن، يۈرىكىمگە مەندىن رۇخسەت سورىمايلا ئۇسسۇپ كىردىڭ. ئەمدى مەندىن رۇخسەت سورىماي چىقىپ كېتىشكە قادىر ئەمەسسەن!...

سەبىي سۆيگۈ

مانا مۇشۇنداق مىدىرلىماي خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغىلى بىر نەچچە سائەت بولدى. كەچكۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلىدا چىققان قومۇشنىڭ ئاۋازىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئەتراپ شۇنچىلىك جىمجىت.

كەچكى شەپەق نۇرى قومۇشلارنى ھەم سازلىقتىكى سۇلارنى قىزىل رەڭگە پۈركەپ بەكلا گۈزەللەشتۈرۈۋەتكەن.

نېمىشقىدۇر كەچكى شەپەق نۇرىنى تاماشا قىلىش، كۈننىڭ يەر ئانىنىڭ ۋىسالىغا قانمىغاندەك تەسلىكتە پېتىشى، شامال قومۇش پۆپۈكلىرىنى يېنىك سىيپاپ ئۆتكەندە قومۇشنىڭ قىيالمىغاندەك شامال كەتكەن تەرەپكە قايرىلىشلىرى مېنى ئۆزىگە رام قىلىۋالىدۇ.

مەن ئاستا ئورنۇمدىن تۇردۇم، شۇنچىلىك ئاستا...

ئىزغىرىن شامالغا يۈزۈمنى تەگلەپ، مەن تامان ئېگىلگەن قومۇش پۆپۈكلىرىگە قارىغىنىمچە يەنىلا خىيال سۈرمەكتىمەن.

مەن ئۆزۈمنىڭ قومۇش پۆپۈكى بولۇشۇمنى، سېنىڭ شامال بولۇپ مېنىڭ يۈزۈمنى كېچە - كۈندۈز سىيپاپ ئۆتۈشىڭنى تىلەيتتىم. ناۋادا بۇ تىلىكىم مۇرادقا يەتسە، بۇ مەن ئۈچۈن قانچىلىك لەززەت ئىدى - ھە! لېكىن سەن شامال بولۇشنى خالىمىدىڭ. سەن شامال بولۇشنى خالىمىساڭ مېنىڭ قومۇش پۆپۈكى بولۇپ سېنى ئۈنسىز كۈتۈشۈم مەن ئۈچۈن قۇرۇق خىيال بولۇپ قالامدۇ!... بەزىدە شامالغا «مەن ئۇنى نېمىشقا سۆيۈپ قالدىم - ھە! يەنە كېلىپ مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيدىغان بىرسىنى» دەپ سوئال قويىمەن. ئەمما شامال ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمىغاندەك بىپەرۋا كېتىۋېرىدۇ. ئۇمۇ بەلكىم كۆڭلىگە بىرەر تىلەكنى پۈكۈپ، ئۇ تىلىكىنى مۇرادقا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئالدىراشتۇر.

راست، مەن سېنى سۆيىمەن، سۆيگەنىدىمۇ كەلگۈسىگە، قىزغىن ھاياتقا تەلپۈنۈۋاتقان ئوتلۇق يۈرىكىمدىن سۆيىمەن.

ئەي نادان!! مېنىڭ سېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمدىن بېشارەت بەرگەن مەنىلىك تەبەسسۇمىمنى، سەن نېمە دەپ چۈشەنگەنسەن؟! بەلكىم ھاياسىزلىق دەپ چۈشەنگەنسەن. سەن توغرا چۈشىنىشىڭ كېرەك ئىدى. مەن ئۈچۈن، يەنى بىر قىز ئۈچۈن «سىزنى سۆيەتتىم» دېيىشنىڭ، ئۇنداق مەنىلىك تەبەسسۇم ئېيلەشنىڭ، سەن ئويلىغاندەك ئۇنچىلىك ئوڭاي ئەمەسلىكىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك ئىدى.

مېنىڭ ساڭا «ياخشى كۆرۈش ئوغۇللارغىلا تالىقمۇ؟ قىزلارنىڭ ئۆزىگە يارىشا كۆڭلى يوقمۇ؟ قىزلارنىڭ ئوغۇللارغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشى ھاياسىزلىق بولامدۇ؟!...» دەپ ئۈنلۈك خىتاب قىلغۇم كېلىدۇ. لېكىن، بۇنىڭغا قۇدرىتىم يەتمەيدۇ. ناۋادا مەن سېنىڭ ئورنىڭدا بولغان بولسام، ھەرگىزمۇ ھاياسىزلىق دەپ چۈشەنمەيتتىم. بەلكى ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە قەدىرلەيتتىم. لېكىن سەن قەدىرلىمىدىڭ، مېنىڭ پاك، تۇنجى مۇھەببىتىمنى كۆزۈڭگە ئىلمىدىڭ!...

سېنىڭ مېنى سۆيمەيدىغانلىقىڭنى ئۇقۇپ قانچىلىك ئازابلانغانلىقىمنى بىلەمسەن؟ بۇ مەن ئۈچۈن قانچىلىك ئازاب - ھە! سېنىڭ نادانلىقىڭغا شۇنچە نەپرەتلەنسەممۇ ئەمما سۆيگۈم، نەپرىتىمدىن غالىب كەلمەكتە. لېكىن مەن سېنىڭ روھىڭنى قەلبىمنىڭ تۆرىگە دەپنە قىلماقچىمەن. ئەمدى سېنىڭ مېنىڭ كۆڭلۈم تۆرىدىكى روھىڭغا قەلبىمدە ماتەم تۇتىمەن. بۇ ماتىمىم بەلكىم مەڭگۈلۈك بولۇپ قالار

نەسىرلەر

مەتتوختى سەببەت

1

جانانىم بىلەن چەكسىز دالىدا خۇشال
هالدا قوغلىشىپ كېلىۋاتىمىز، قەلبىمىز-
دە ۋىسال تەشنالىقى...
بۆك - باراقسان ئورمانزار، ئىككىمىز
مۆكۈشمەك ئويناۋاتىمىز، چېھرىمىزدە
بەخت جىلۋىسى.
مانا، كىچىككىنە باغچىدا رەڭگا - رەڭ
گۈللەرنىڭ خۇشپۇرىقىدىن مەستۇ - مۇس-
تەغرىق بولۇپ هوزۇر سۈرۈۋاتىمىز... مەن
ئەمدىلا جانانىم لىۋىدىن گۈل ئۈزمەك-
چى بولۇپ ئېڭىشىۋىدىم، باغچا ئىشىكى يې-
نىك چېكىلدى...
ئويغانسام نەۋرەم ساقىلىمنى تارتقۇش-
لاۋېتىپتۇ...

2

خىياللار هەر قانچە شېرىن، هەر قانچە
تاتلىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇ رېئاللىق ئە-
مەس. ئەگەر شۇ خىياللار راستىنلا رې-
ئاللىققا ئايلانغاندا بولسا، ئۇ چاغدا ئۇ
ساڭا ئۇنچىلىك شېرىن ۋە تاتلىق تۇيغۇ
بېرەلمەيدۇ...
چۈنكى ئۇ سەن ئۈچۈن ئاللىقاچان ئۆت-
مۈشكە ئايلانغان...

3

مەن يىقىلىپ چۈشتۈم، ئۇ ماڭا يار-
دەملەشمەكچى بولدى. مېنى هەر قانچە
يۆلەپمۇ ئورنۇمدىن تۇرغۇزالمىدى.
— بولدى، مۇشۇ يەردە يېتىۋەر دەپ
كېتىپ قالدى.
مەن شۇئان بىر غەيرەت قىلىپلا ئور-
نۇمدىن دەس تۇرۇپ كەتتىم...

زۆرۈرىيەتسىز ئېچىتقۇ

ئەكبەر ئەزىز

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى 1993 - يىلى 1 - سانىدا مۇھەممەت كامالنىڭ يولداش مۇھەممەت چاۋار، توختى مۇھەممەت تۇردىنىڭ غەزەللىرىگە يازغان ئىككى پارچە مۇخەممەسنى ئېلان قىلدى، مەن شېئىرنى ئوقۇۋېتىپ مەزمۇن ۋە ۋەزىن جەھەتتىن ئەسلى غەزەل بىلەن تولۇقلانغان مىسرالار ئوتتۇرىسىدا خېلى زور پەرقنىڭ بارلىقىنى بايقىدىم. ھېس قىلغانلىرىمغا ئاساسەن، بۇ ھەقتە بىر ئاز پىكىر قىلىشنى مۇۋاپىق كۆردۈم.

بىرەر ئاپتورنىڭ غەزىلىگە باشقا بىر ئاپتورنىڭ تەخمىس يېزىشى ئەنئەنىۋى شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان بىر خىل شېئىرىي شەكلى. تەخمىس بۇرۇنلاردىمۇ يېزىلغان، ھازىرمۇ يېزىلىۋاتىدۇ. تەخمىس يېزىش ئەسلى شېئىرنىڭ ھەجمىنى كۆپەيتىپ قويۇش ئەمەس، بەلكى غەزەل ئاپتورى شېئىرىدا تازا ئېنىق ئوتتۇرىغا قويمىغان ياكى يوشۇرۇنۇپ قالغان يېڭى پىكىرلەرنى تېپىپ چىقىپ، ئەسلى شېئىرنى مەزمۇن ۋە بەدىئىيلىك جەھەتتىن تېخىمۇ چوڭقۇر تېرەنلىككە ئىگە قىلىپ، شېئىرنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئىستېتىك قىممىتىنى ئاشۇرۇش، بۇ ئارقىلىق كىتابخاننىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى تويۇندۇرۇش مەقسەت قىلىنىدۇ. بۇ تەخمىس يازغۇچىغا نىسبەتەن ئەڭ ئەقەللىي ساۋات. يەنە بىر جەھەتتىن ئالغاندا ۋەزىنلىك شېئىرلارنىڭ شەكىللىرى ئۈستىدە توختالغاندا، غەزەل بىلەن مۇخەممەسنىڭ مۇتلەق ئارۇز ۋەزنىدە يېزىلىدىغانلىقى، شۇنىڭدەك ئارۇز ۋەزنىلىك شېئىرلاردا ۋەزىن قاتتىق ئۆلچەم قىلىنىدىغانلىقى بىزگە ئايان. بۇ ھەقتە ئارتۇقچە نەزەرىيە سۆزلەش ھاجەتسىز. ئەمدى شېئىرنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى: يولداش مۇھەممەت چاۋارنىڭ «كۆرسەت» ناملىق غەزىلى مەپائىلۇن ۋەزنى ھەزەج بەھرىدە يېزىلغان. غەزەلنىڭ ۋەزنى، تۇراق قاپىيىلىرى ناھايىتى چۈشكەن بولغاچقا غەزەلنى ئوقۇسا ئېغىز چاقىدىغان بىرەر بوغۇم ئۇچرىمايدۇ. غەزەل ناھايىتى راۋان يېزىلغان. بىراق مۇھەممەت كامال تولۇقلاش جەريانىدا غەزەلنىڭ ئەسلى ۋەزنى، بەھرىسىگە سادىق بولماي شېئىرنى ۋەزىن جەھەتتىن پۈتۈنلەي بۇزۇۋەتكەن. مىسالغا مۇنۇ مىسرالارغا قاراپ باقايلى.

دىلىمدا چاق/نىغان ئەختەر/غۇۋالىق كۆر/مىسۇن بىردەم | = 16

— — —v — — —v — — —v — — —v

ئۆمرۈڭ مەنە/لىك ئۆتسۇن دوس/تىڭغا قىلىپ/ياردەم | = 14

— — — v v — — — — — v v —

سازىڭنى ئې/لىپ قولغا چې/لىپ مۇڭلۇق بو/لۇپ ھەمدەم | = 15

— — — v — — —v v v — — — — v

ۋە يا ئۇندا/ مۇقام تووۋلاپ/ تىلىمگەدىن گۈل/ تۆكۈپ ھەر دەم | = 16
— — —v — — —v — — —v — — —v

غەزەلخانلىق / بىلەن مەشرەپ/ ئارا پەيزى/ ناۋا كۆرسەت | = 16
— — —v — — —v — — —v — — —v

كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى مۇخەممەسنىڭ ئىككىنچى، ئۈچىنچى مىسرالىرىدىكى ۋەزىن پۈتۈنلەي بۇزۇلغان بولغاچقا، شېئىرنىڭ بىر پۈتۈن ئاھاڭدارلىقىغا زور تەسىر يەتكەن. ھەتتا بۇ مىسرالىرىنىڭ بوغۇم - تۇراقلىرىمۇ باشقا مىسرالار بىلەن تەڭ ئەمەس. مەزمۇن جەھەتتىن ئېيتقاندا بۇ مىسرالار شېئىرىي جۈملىدىن يىراقلىشىپ. نەسىرىي ئەسەرلەردىكى ئادەتتىكى ئاددىي جۈملە بولۇپ قالغان. نەتىجىدە تەخمىس شەكىل جەھەتتىنمۇ، مەزمۇن جەھەتتىنمۇ ئاجىزلاپ كەتكەن. يەنە ئاشۇنداق قالاشمىغان مىسرالاردىن بىر- ئىككىنى كۆرۈپ باقايلى.

بولمايدۇ رى/ ئاللىق ئۇ كې/ چە كۆرگەن شې/ رىن چۈشتەك | = 15
— — — v — — v v v — — v v — —

چوڭ بولدۇڭ ئە/ قىل تاپتىڭ ۋە/ تەن باغرىغا/ تاڭغاندا | = 15
— — — v v — — v — — — v — —

....

بۇ مىسرالار مۇھەممەتكامال تولۇقلىغان «كۆرسەت» ناملىق مۇخەممەسنىڭ ئۈچىنچى تۆتىنچى كۇبلېتلىرىدىكى مىسرالار بولۇپ، ۋەزىن جەھەتتىن ئەسلى غەزەلنىڭ ۋەزىن تۈرىگە يېقىنمۇ كەلمەيدۇ. ئاپتور بۇ مىسرالارنى قايسى ۋەزىن تۈرىگە سېلىپ يازغانلىقىنى قىياس قىلغىلى بولمايدۇ. ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە مۇنداق ۋەزىن تۈرى يوق. بۇ تېكىستتىن ئالغاندا غەزەل ئاپتورىنىڭ ئەمگىكىگە قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىك، ئەگەر ئاپتورنىڭ مۇخەممەس يېزىش ھەۋىسى بولسا باشقىلارنىڭ ئەمگىكىنى نابۇت قىلىش، ئۇلارنىڭ بەدىئىي ئىقتىدارىنى بۇلغاش ھېسابىغا ئەمەس، ئۆزى ئايرىم تېمىدا مۇستەقىل يېزىشى كېرەك ياكى بولمىسا تەخمىس يازماقچى بولسا غەزەل ئاپتورىنىڭ ئىرادىسىگە — دۇنيا قارىشىغا، ئۇسلۇبىغا ھۆرمەت قىلغان ئاساستا ئەسلى ئاپتوردىن ئاشۇرۇپ، ئۇنى بېسىپ چۈشكۈدەك ئىقتىدار بىلەن يېزىش كېرەك. ئەنە شۇ ۋاقىتتا غەزەل ئاپتورىمۇ، كىتابخانمۇ قايىل بولىدۇ. شېئىرنىڭ بىر پۈتۈن بەدىئىي كۈچىمۇ ئاشىدۇ.

ئەمدى توختى مۇھەممەت تۇردىنىڭ «ئەۋەتىپتۇ» ناملىق غەزىلىگە يازغان مۇخەممەستىن بىر نەچچە مىسرانى كۆرۈپ باقايلى.

قوشاركەن ھەم/ مە ئەل-يۇرتتا/ نىگارنى يې/ گى داستانغا | = 16
— — —v — — —v — — —v — — —v

چۆللەرگە تۆ/ كۈپ ساپ تەر ئۆز/ گەرتكەچكە بوس/ تانغا = 14
— — — v — — — — — — v v — —

جاڭگالدىن يو/قاپ چاتقال جاي/بەرگەچ گۈلىس/تانغا =14
— — — v — — — — v — —

ئوقۇپ خەتنى/ھايا جاندىن/بىشىم ئۇلاش/تى ئاسمانغا | =16
— — — v — — — v — — — v — — — v

بىتاپ تەشنا/يۈرىكىمگە/شىپا ـ شەربەت/ئەۋەتىپتۇ | =16
— — — v — — — v — — — v — — — v

ئەقىللىق كىتابخان بۇ بىر كۇبلېت شېئىرنى كۆرۈپ باقسۇنكى تەخمىس يازغۇچىنىڭ ۋەزىن جەھەتتىكى ئىقتىدارسىزلىقى تۇپەيلىدىن مۇخەممەسنىڭ ئىككىنچى، ئۈچىنچى مىسرالىرىنىڭ ۋەزنى پۈتۈنلەي بۇزۇلغان. ئاددىمنى تېخىمۇ ئېچىندۇرىدىغان يېرى تەخمىس يازغۇچى شېئىرىنىڭ ۋەزنىنى بۇزۇۋەتكەنىنىڭ ئۈستىگە تۇراقلىرىنىمۇ جايىدا ئورۇنلاشتۇرالماي تۆت تۇراق، 16 بوغۇمدىن تەركىب تاپقان بۇ شېئىرنىڭ ئىككىنچى، ئۈچىنچى مىسراسى 14 بوغۇمدىن تۈزۈلگەن. بۇنى قانداقمۇ مۇخەممەس دېگىلى بولسۇن؟ ئارۇز ۋەزنىدىن ئازراق خەۋىرى بار ئادەم بۇنىڭ ۋەزىن ئۆلچىمىگە ئۇيغۇن ئەمەسلىكىنى ئېتىراپ قىلماي قالمايدۇ. تەخمىس مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن ئەسلى غەزەلنى كۈچلەندۈرۈش ئۇياقتا تۇرسۇن، شېئىرنىڭ بىر پۈتۈن مەزمۇننى ساقلاپ قالالمىغان. پىكىر ۋە ۋەزىن جەھەتتىن ئەسلى غەزەلگە تازا چىپسىلىشىپ كېتەلمىگەن مىسرالار باشقا كۇبلېتلاردىمۇ ئۇچرايدۇ، كىتابخانلارنىڭ ئەمەلىي پاكىتنى كۆرۈشى ئۈچۈن مۇنۇ بىر كۇبلېتنى كۆرۈپ باقايلى.

باشلامچى بو/لۇپ ماڭغاچ سەپ/ئالدىدا بەس/بەستە | =14
— — — v v — — — — v v — —

يىگىتلەرمۇ/ھېرىپ قاپتۇ/تېخى تەڭ يول/غا يەتمەستە | =16
— — — v — — — v — — — v — — — v

ئۇنۇتماپتۇ/مېنى ھەر چاغ/ساقلاپتۇ قە/لب ـ ئەستە | =15
— — — v v — — — — v — — — v

ۋاپا گۈلزا/رىدىن تاللاپ/تىزىپتۇ ما/ڭا گۈلدەستە | =16
— — — v — — — v — — — v — — — v

مېنىڭ ئىشقى/ئەقىدەمگە/رەھىم ـ شەپقەت/ئەۋەتىپتۇ | =16
— — — v — — — v — — — v — — — v

بۇ بىر كۇبلېت مۇخەممەسنىڭمۇ ئالدىنقى ئۈچ مىسراسىنىڭ ۋەزىنلىرى ئەسلى غەزەلنىڭ ۋەزىنلىرىگە ھەرگىزمۇ چۈشمەيدۇ. مۇخەممەسنى ئوقۇسا ئالدىنقى ئۈچ مىسرا بىر ئادەمنىڭ، كېيىنكى ئىككى مىسرا باشقا بىر ئادەمنىڭ شېئىرى ئىكەنلىكى ئۆزلۈكىدىن مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ ھەقتە بۇنىڭدىن ئارتۇق توختىلىش ھاجەتسىز. پەقەت ۋەزىن بەلگىسىگە قاراپ بېقىشلا كۇپايە. بۇ ئىككى پارچە تەخمىستىكى يېتەرسىزلىكلەرگە غەزەل ئاپتورلىرىنىڭ قانداق ئىنكاستا ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. باشقا كىتابخانلار بۇ خىل يېتەرسىزلىكنى ئاللىقاچان سەزگەندۇر. لېكىن مەن بۇنداق نۇقسانلارنىڭ شېئىرىيىتىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى ئەسلا ياقتۇرمايمەن. ئەگەر شېئىر

(ئاخىرى 80 ـ بەتتە)

www.uyghurkitap.com

ۋىلايىتىمىزدە ئەدەبىي ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئېچىلدى

ئاپتورلارنى خەلق ئاممىسىنىڭ ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي تۇرمۇشىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلەرنى تېخىمۇ ئوبدان چۈشىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىي ـ سەنئەت ئەسەرلىرىدە دەۋر روھىنى تېخىمۇ ياخشى ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە يېڭى بۆرۈلۈش ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسى، چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى بىرلىكتە چىرا ناھىيىسىدە 1993-يىللىق ئەدەبىي ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى چاقىردى. يىغىندا ئاپتورلار ئالدى بىلەن چىرا ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى يالقۇن قادىرنىڭ ناھىيىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلغان، ئىشىك ئېچىۋېتىلگەندىن بۇيانقى ئىقتىسادى تەرەققىياتى توغرىسىدىكى تونۇشتۇرۇشىنى ئاڭلىدى ۋە ناھىيىدىكى مۇناسىۋەتلىك رەھبىرىي يولداشلارنىڭ ھەمراھلىقىدا چىرا يېزىسىنىڭ قۇم تىزگىنلەش بازىسى، بوستان يېزىسىنىڭ تەشمە قۇرۇلۇشى، سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى، تۆت تاغلىق يېزىنىڭ تاش يول قۇرۇلۇشى ۋە دامىكۇ يېزىسىنىڭ باغۋەنچىلىك مەيدانىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىپ، دېھقانلارنىڭ قان ـ تەر بەدىلىگە كەلگەن زور قۇرۇلۇش مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن ئىلھام ئالدى، يېڭى پىكىر، يېڭى تېمىغا ئېرىشتى.

يىغىندا يەنە «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى نەشىر قىلىنغان ئون نەچچە يىلدىن بۇيان، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت خىزمىتىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەر ھۆئەيىيەنلەشتۈرۈلدى، ساقلانغان مەسىلىلەر موتتۇرىغا قويۇلدى.

يىغىنغا ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن 100 نەپەرگە يېقىن يازغۇچى ـ شائىر ۋە ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەۋەسكارلىرى قاتناشتى. يىغىندا يەنە كۆزگە كۆرۈنگەن يازغۇچى ـ شائىرلار ھازىرقى شارائىتتا ئەدەبىياتنى قانداق تونۇش، قانداق تەرەققىي قىلدۇرۇش، ئۇنىڭ رولىنى قانداق جارى قىلدۇرۇش مەسىلىسى ئۈستىدە كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، يېڭىدىن ئىجادىيەتكە كىرىشكەن ئاپتورلارنىڭ تونۇشىنى ئۆستۈرۈشكە ياردەم بەردى. يىغىن مۇزاكىرىسىدە 50 پارچىغا يېقىن شېئىر، ئون پارچە نەسىرىي ئەسەر ئوقۇلۇپ، ئاپتورلار بۇ ئەسەرلەر ئۈستىدە كەڭ ـ كۇشادە پىكىر بايان قىلىش ئارقىلىق ئەسەرلەرنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە كەمچىلىكلىرىنى كۆرسىتىپ ئەدەبىي ئىجادىيەت جەھەتتە يېڭى تونۇشقا ئىگە بولدى ھەمدە بۇنىڭدىن كېيىن ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى يېڭى بىر باسقۇچقا كۆتۈرۈش توغرىسىدا مۇھىم تەكلىپلەرنى بەردى.

بۇ يىل 7 - ئايدا خوتەن ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسى ، چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى بىرلىكتە چىرا ناھىيىسىدە ئەدەبىي - ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئاچتى

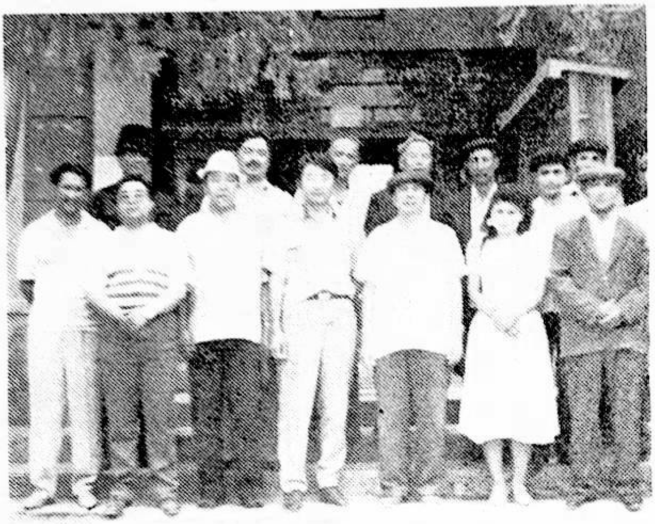

چىرا ناھىيىسىنىڭ پارتىيە ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى بىلەن « يېڭى قاشتېشى » ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرلىرى ۋە بىر قىسىم ئاپتورلار خاتىرە رەسىمگە چۈشتى

يىغىن قاتناشچىلىرى ئەدەبىي ئەسەرلەر ئۈستىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزمەكتە

ئاپتورلار چىرا ناھىيىسىنىڭ توپا كەنتىدىكى ئانار بازىسىنى ئېكسكۇرسىيە قىلماقتا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

خوتەن شەھىرىدىكى بىر بۆلۈك ئاپتورلار كېرەم ئىمىننى
ۋە ئۇنىڭ ئىگىلىك تۇرلىرىنى زىيارەت قىلدى

新 玉 文 艺 يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

1993 年 第四期（双月刊）
编辑：《新玉文艺》编辑部
出版：和田行署文化处
喀什日报社印刷厂印
发行：和田地区邮电局
订阅：全国各地邮电局
印张：787×1092。1/16，6。25 张
国内外统一刊号：
ISSN 1002—929X
CN 65—1088/1
代 号：58—26

电话：23792
定价：0。60 元

1993 - يىلى 5 - سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 787×1092 مم، 1/16 6.25 تاۋاق
مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى:
ISSN 1002—929X
CN 65—1088/1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58 - 26

تېلېفون نومۇرى: 23792
باھاسى: 0.60 يۈەن